

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

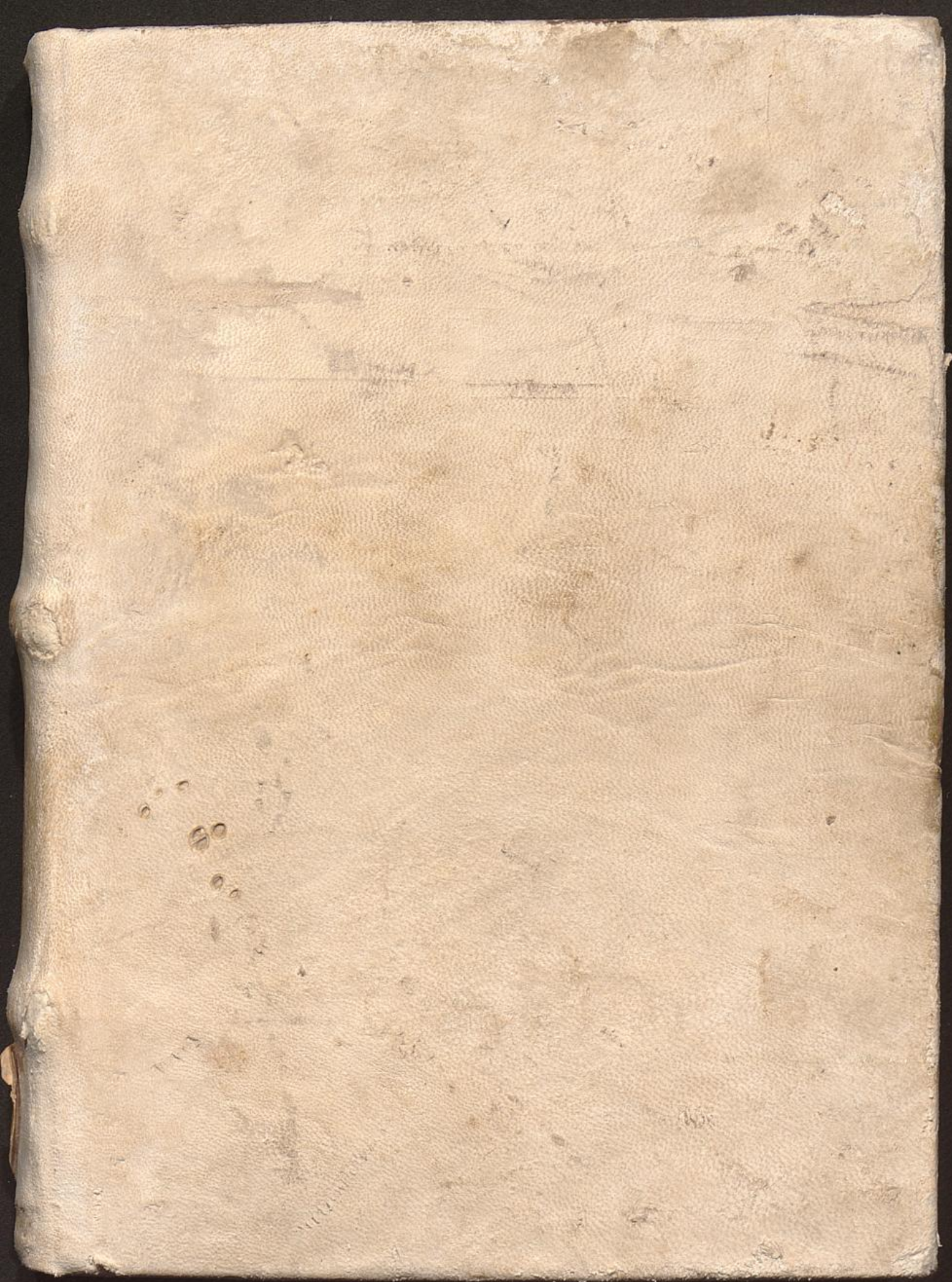
Universitätsbibliothek Paderborn

**Baptistae Mantuani Carmelit[a]e de patientia aurei libri
tres**

Baptista <Mantuanus>

Dauentrie, 1515

urn:nbn:de:hbz:466:1-30534

F. IX.
16.

Th. 5971.

F. IX
16

ERZBISCHÖFL
AKADEMISCHE
BIBLIOTHEK
LEOSTR. 21
PADERBORN

Michael roppus Carmelita Geraldinotam q̄ ē custos huius libri

Jo. Aoffensis & Lutheri capt. Babyl.

Galut. Fide & opibz.

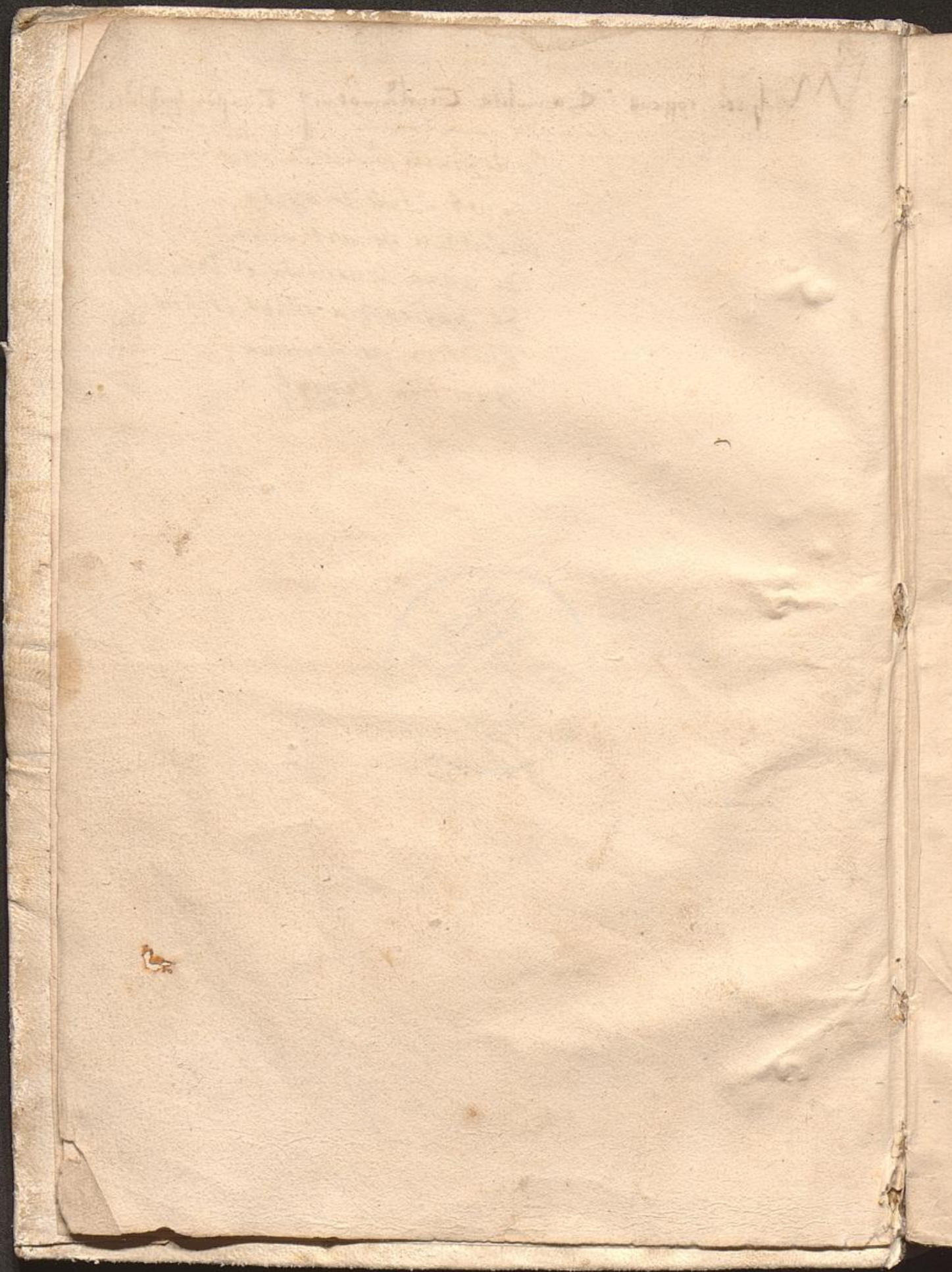
& Lutheri 91. articulos.

De aqua benedicta & Vita Beata.

De patientia Bapt. Mant.

Eiusdem de Fortuna.

Bucolica Virgilij.

6

Baptistae Mantuani Car-

melite de patientia aurei libri tres.

CServatij Agrippini in S. Baptiste de pa-
tientia libros Hexastichon

Ut rapidos animi motus contemnere discas
Et clades mentem que cruciare solent
Ultrices iras variisque in corpore morbos
Expedi ut redimas quod modo cernis opus
Nempe tribus Baptista docet patientia libris
Qua superet quicquid corrigere ipse nequis

CPatiens esto, et beatus efficiere.

Vemundantur Dauentrie
in edibus Alberti Passraed

**Reuerendi Fratris Baptiste mantuani
Carmelite Theologi ad Caroluz Antos-
nium Fantuciu patriciu Bonon.
Hagoges ad patientiaz liber
primus. et Capitulum
primum. ;.**

De morbi cognitione	capit. ij.
De duplici morbo hominis	ca. iij.
De differentijs quibusda humanoruz defectuum	capit. iij.
Quid sit morbus corporis et anime	capitu. v.
Cur tata diligentia in curadis corpoz morbis.	capitu. vi.
De morborum spiritualium origine	ca. viij.
De animi perturbationibus	ca. viij.
Unde secuta sit rebellio appetitus	ca. ix.
De varijs hominum dispositionibus ad peccaduz	ca. x.
Unde tanta in hominibus diuersitas	ca. xi.
De vi appetitus	ca. xij.
Quomodo appetitus ligetur	ca. xij.
Quid valeat habitus	ca. xiiij.
Quod paucorum est appetitum superare	ca. xv.
Quod motui coelozum assimilatur motus appetitus	ca. xvi.
Quod duplici hominis nature duo spiritus prefecti st	ca. xvij.
Quod miseri sunt qui peccant	ca. xvij.
De tribus stulticie gradibus	ca. xix.
Quod terrena voluptas breui dilabitur, argumentum ab Impera- torum exemplis	ca. xx.
Testimonia ex sacra scriptura idem probantia	ca. xxi.
De hominis excellentia	ca. xxij.
Que sit summa hominis miseria	ca. xxij.
De delectatione, et an sit peccatum	ca. xxiiij.
Redargutio quorunda theologoz de delectatione loquentiu	c. xxv.
Quid sit virtus, et vitiu, et in quo sita sint	ca. xxvi.
De quibus deiceps agendu, et qntu valeat ex arte certare	ca. xxvij.
Que sunt arma spualia hoicuz diabolo pugnaturu	ca. xxvij.
Quo fine sanitas querenda est	ca. xxix.
Quomodo querenda est sanitas	ca. xxx.
De patientia	ca. xxxi.
De gradibus patientie	capit. xxxij.

**Reuerendi P^{ri}s Baptiste Matuani Carmelitate
Iflagoges ad patientiam Liber Secundus**

Quod patientia via est sanctorum ad coelum	Capitulum primum
Rationes philosophorum cur corpus humanum factum sit fragile	ca. ij.
De quatuor corporis humoribus	ca. iij.
Quomodo complexionum distribuatur a deo	ca. iij.
De anime libertate	ca. v.
An distributio complexionum procedat a forma vel a casu. et quod Aristoteles fortunam male descripsit	ca. vi.
In quibus consistat felicitas in hac vita contra epicureos et stoicos.	ca. vij.
De synteresi. ratione. et conscientia	ca. viij.
Quod sine dei custodia frustra laborat humana prudentia	ca. ix.
Cur bonis mala eueniant philosophorum opinio	ca. x.
Sex cause flagellorum nostrorum	ca. xi.
Secunda causa flagellorum	ca. xij.
Tercia causa flagellorum	ca. xij.
Quarta causa flagellorum	ca. xij.
Quinta causa flagellorum	ca. xv.
Sexta causa flagellorum	ca. xvi.
Quod virtus quod bonum vix facit. incrementum accipit ab aduerso	ca. xvij.
Quod prosperitas sit inimica virtuti cum declaratione dextere et sinistre partis in coelo per Aristotelem contra pythagoram	ca. xvij.
Quod aduersitas tollit mortis metum	ca. xix.
Quod aduersitas facit seipsum cognoscere	ca. xx.
Quod aduersitas fert auxilium virtuti	ca. xxi.
De vitanda Nemesi. et quid sit secundum Aristotelem	ca. xxij.
De generibus filiationis. cum declaratione dicti euangelici. dedit eis potestatem filios dei fieri	ca. xxij.
Quod donorum dei consideratio iuuat patientiam. cum commendatione familie Bentiuolorum	ca. xxij.
Quod alienarum calamitatum ad aduersum ad patientiam plurimum faciat	ca. xv.
Amicorum obsequia. et religiosorum orationes et consilia patientie sunt adminicula	ca. xxvi.
De Carmelitarum antiquissima origine	ca. xxvij.
Testimonium ex Plinio quod natura humana sit erummosa	ca. xxvij.
Ratio multiplicandorum morborum ac vitiorum	ca. xxix.
De morbis humani corporis	ca. xxx.
De quibusdam alijs humani generis infortunijs	ca. xxxi.

Quod homo naturaliter erinosus sit testimonium ex Plinio.	ca. xxxij.
Quod non est reprehensibilis autor, ex multa autorum, et maxime gentiliuz citatione, et cur homo nudus nascatur	ca. xxxij.
Cur deus floccipedit corpus, rationes naturales.	cap. xxxij.
Tota natura non consistit in anima	ca. xxxv.
Que sunt mortis cause, contra philosophos et mathematicos	ca. xxxvi.
Ca breuis vite et mortis, et de animis antiquorum patrum.	ca. xxxvij.
De annis hominum ante diluuium, contra Plinium	ca. xxxvij.
Vitam humanam non esse breuitatem	ca. xxxix.
Aegritudo preseruat a multis flagitijs	ca. xl.
Ex aduersitatibus nascitur iucunditas spiritualis	ca. xli.
Debit esse naturarum varietas ad ostendendam dei sapientiam	ca. xliij.
Mundus est quoddam spectaculum nobis a deo exhibitum quo imitamur ad patienter ferendas omnes aduersitates	ca. xliij.
Comparatione rerum naturalium probatur meliores esse vitam sanctam cum aduersis, quam vitam foelicem cum vitijs	ca. xliij.
Tolerantia aduersitatum facit breuiorem transitum ad paradysum	ca. xlv.
Reuerendi Fratris Baptiste matuani Carmelite Theologi Flagoges ad patientiam Libri Tertii.	
Quatuor virtutes plurima valere ad tolerantiam.	ca. i.
De fidei fundamentum et natura.	ca. ij.
Quod fides per aureum Virgilij ramum figuratur, et quedam de natura prophetie enarrata	ca. iij.
Fides est principium in eundem cum deo amicitie	ca. iij.
De fidei progenie, spe, et charitate	ca. v.
Quod potius dicenda est spes in charitate transire quam in re	ca. vi.
De nominibus eorum qui ad fides deficiunt	ca. vij.
De causis fidei.	ca. viij.
De vi et natura miraculorum	ca. ix.
De errore Auicenne et aliorum qui dicunt omnia miracula fieri naturaliter	ca. x.
An sit ubique Christi lex promulgata	ca. xi.
Religionem christianam non esse a stellis, ut errant astrologi, sed esse brevissimam ad coelum viam a deo inuentam et traditam	ca. xij.
De Georgio Nouariensi Bononie combusto, cum quibusdam disputationibus de fide Christiana	ca. xij.
De spe et charitate	ca. xiiij.
De longanimitate	ca. xv.

Anacephaleosis dictorum, et quod nō recte dicitur a theologia voluntas antecedens et consequens in deo	ca. xvi
Quod et quare deus odio habeat ociosos	ca. xvii
De quatuor nominibus, et primo de morte, cum declaratione dicti Empedoclis de lite et amicitia	ca. xviii
An mors corporis sit naturalis	ca. xix
Opiniones varie de morte	ca. xx
De multiplici genere mortis corporalis, et non esse tempus merendi post mortem	ca. xxi
De multiplici genere mortis spiritualis, cum excusatione Platōis	ca. xxii
De loco damnatorum, qui dicitur infernus	ca. xxiii
Opinio antiquorum gentiliū de inferno	ca. xxiiii
Rōne naturali persuadet omnes immundiciam esse apud inferos	ca. xxv
De beatitudine celestis paradisi, et primo quantum ad partem intellectivam	ca. xxvi
De beatitudine partis sensitivę	ca. xxvii
Quod naturaliter virtus est honoranda, probatur ex consuetudinibus antiquorum	ca. xxviii
De iudicio, et quod Astronomi et doctores, etiā catholici qui tempus iudicii cum predixerunt manifeste delusi sunt	ca. xxix
futurum esse diem iudicii	ca. xxx
De Helia prece carmelitarum ante diem iudicii promittendo	ca. xxxi
De sacra scriptura, et primo cur sit a deo suadibilis	ca. xxxii
Contra philosophos dicentes credere nos scripturę sacrę propter consuetudinem	ca. xxxiii
De multiplici sensu sacrę scripturę.	ca. xxxiiii
Quod et cur scriptura sacra arce comparatur	ca. xxxv
De sanctorum imitatione	ca. xxxvi
De assidua dei deprecatione	ca. xxxvii

**Venerandus Frater Baptista Mantuanus
Carmelita Franciscus Fatucio. S. P. D.**

Arolus Antonius vir clarissimus pater tuus, quod esset bonarum artium studiosus, hominum litteratorum congressibus vivebat assidue, et ex familiaribus eorum colloquiis, se invenire dicebat unicum podagre sue remedium. Itaque ego eo tempore frequenter ad eum, et quod

A. 11

cipro

A me

erat in monasterium nostrum bene animatus, et q̄ me (vt scis) precipue diligebat affectu. Ipse autem vt erat ingenio claro ac vegeto, lingua diserta ac eloquenti mox vt consideramus, aliquem ex scriptura sacra (cuius lectione mirifice oblectabatur) locum afferebat, q̄ diutius (sic. n. aiebat) mutuo sermone frueretur, et egritudinis sue tortura minus angeretur. Ego domuz reuersus, si quid aptius dixisse memineram, arrepto calamo, confestim annotabam, memor dicti euangelici. Colligite fragmenta ne pereant, cupidus eram vt sicut ipsi ea que dixeramus adiumenti non nihil attulerant, ita si in scriptis redigerentur ac legi possent, etiam alijs egrotantibus essent aliquando subsidio. Huiusmodi ergo ratiocinationes à me recognitas, et vt edantur in librum, tribus diuisum voluminibus modo redactas tibi restituo, restituo in q̄. quod. n. erat patri donatum, debetur et filio, et enim maxime filio, qui non diuitiarum tantum (vt maior pars hominum) sed qui etiam sicut tu, paternarum virtutum, hęc redem se constituat, vt videatur à parentibus in eum nedum secundum carnem, verum etiam secundum spiritum deducta cognatio. Accipe igitur libellus hunc, et eum successiuis temporibus aliquando relegito, vt vitę huius molestias equanimiter feras, et accendaris alterius vitę maiore desiderio, quo r̄ ad euitandum mortis moerum, et ad huius mortalitatis incommoda perferenda, nullum est presentius maius ve remedium. Viue igitur per quam diutissime, et sic viue, vt semper videare patris vitam et mores emulari, cui ad politicam foelicitatem peripateticorum, id solum dcerat, quod et Metello legimus defuisse, prosperam scilicet corporis valitudinem. Sed hæc certe minus est deploranda iactura, ea potissimum ratione, q̄ quantum adimit politicę, tantum addit verę foelicitati, ad quaz nobis aditum patefaciat gratia domini nostri Jesu Christi. Vale

Liber Primus

Venerandi fratris Baptiste Matrui. Carmes-
lite Theololgi. ad Carolum Antonium

Fantucium. patricium Bononi.

Stagoges ad patientiam Li-

ber. 3. et Cap. 3.

¶ Quia oportunitas ac frequentibus beneficiis huiusmodi
Bononiensi coenobio, magnifice ac religiose collatis
iam pridem tibi nos deinceps Carole Antoni vir reli-
gioso, vereor ne si te longo et graui podagrae morbo
laborantem, consolatus non fuero, de grauissimo ingratiudinis vitio
possis accusari. Nam si iuxta doctoris et saluatoris nostri Christi salu-
tare consilium, tenemur his etiam qui nos oderunt bene facere, quantum
quiesco ipsis debemus, qui nos non solum amant, verum etiam quotidianis ele-
mosinis alere, et continuo patrocinio fouere non cessant: Christus qui nos
bis et vite et salutis est auctor, sicut in alijs omnibus studiosis actio-
nibus, sic etiam in hoc exemplar est optimus. Ipse namque quod diu nobiscum
in hoc luctuoso peregrinationis exilio, sub seruilis specie solatus est,
eos qui quibus plurimum amabat, non dilexit tantum, verum etiam docen-
do illustrauit, obsecrando attraxit, increpando correxit, exhortando
animauit, miraculis firmauit, beneficijs illexit, et omni denique officio
cure pastoralis custodiuit et fouit, et quoniam apud egrotantes mag-
ni momenti esse, ac plurimum valere consolatiuis verba cognoscebat,
cum sponte ad passionem et ad locum passionis accederet, discipulorum
animis subita tempestate consternatis medicinam instituens Petro
dixit, et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, Magna certe
est accomodati ad rem sermonis energia, et ad firmandos animos, af-
fectusque regendos, ad sedandos etiam corporum dolores egritudinumque
molestias, grauis elocutio plurimum valet, propterea apostolicę dis-
ciplinę documentum est, et auctor est Jacobus apostolus ad egrotantes debe-
re presbyteros vocari, et veram religionem in viduarum ac pupillarum via
N iij

Libet Primus

litatiōe cōsistere. Sed (vt ad Christi vestigia reuertamur) euz pp̄
Iudeoz seuitiā relictā Hierosolyma trās Jordanē paululus diuers
tisset, audissetq; Lazaz amicus grauit̄ egrotare, vitē suę ratione
posthabita, vadam⁹ inquit aplis et iuuen⁹ euz. Tanta; igit̄ Christi
Jesu saluatoris nr̄i humanitate; et clementiā, si q̄s (vt dignus est)
tota mētis acie cōtemplet, tantē beneuolētē suauitatē nō mirabit̄
solū, verū etiā ad talis p̄ceptoris imitationē accessus, totū se in of
ficia charitatis effundet, minime tñ mix est, si ab illo in hmōi amorē
vincamur officijs, nā ip̄e om̄iū nost̄ est pater, nos aut̄ sum⁹ inuicē
fratres, ac multo maior est (vt experimur assidue, et natura ip̄a cōfi
ret) pat̄ in filios, q̄ frat̄ in fr̄es pietatis affectio. Qm̄ igitur ip̄e
p̄cepit, discite a me si tacuerō, nec te lāguentes in grauescente iam se
nio, consolari ac leuare tērauerō, quomodo ab illo didicisse videbor,
cuius vita sanctitas, cuius natura benignitas, cuius doctrina chari
tas fuit: Assimularer p̄fecto, nō sine magno p̄iudicis et cōsciētē dā
no, sacerdoti aut leuitē illi, qui ab Hierusalem in Hierico descēdens,
p̄cussus a latronib⁹ hoīez, et seminū relictus sine misericordiā, si
ne humanitate, sine cura p̄terit. Malo igitur Samaritanus imita
ri, qui lamentabili casu motus, vinū ac oleū plagis infudit, et pro
lata pecunia stabulario suo infirmū commēdauit, Tētabo itaq; pro
virū meaz portiuncula, vir optime te adiuarē, et artis meę reme
dia quātū de⁹ cederit, tuis vulneribus applicare phalerarū autem
et ambitiosū sermonēz explodētes, humillimis ac familiarissimis
colloquijs datat̄ vtinur, ne forte sermonis insolentia, et superbo
dicēdi fastu magis offensus, accipias p̄cōsolatione fastidiū. Sed
iā vnū cōsolationis nostrę caput afferamus, a cōmuniōibus exordi
entes, sicut (Aristotele teste) doctrinę rō postulare videtur

De morbi cognitione

Cap. ij.

Sanitatis exordiu; morbi cognitio est, naz tūz demum et e;
grotās curari desiderat, et medic⁹ sanare potest, et euz ille se
infirmus, et iste gen⁹ infirmitatis intelligit, Et omnes operationes

Libet Primus

quã aliq̃s appetitus, siue nature, siue volũtatis exercet, ab aliq̃ cognitiõne p̃ueniri necesse est. Perspicuũ hoc in nobis, q̃ quicquid volum⁹ añ cognoueram⁹. In pecudib⁹ quoq̃, ille etem neq̃ pabulũ, neq̃ coituz appetunt, nisi rex hmõĩ aliqua vel notione pullent, que ðosine cognitiõne videtur opari (vt arbores) hec a cognoscẽte aliquo necãriuz est in op⁹ dirigi, ideo a Peripateticis d̃r, opus nature op⁹ esse. Philosophi em̃ naturas reruz cognitiõne p̃uatas, volũt ab itelligentiũ q̃ voluẽdis coeloz orbib⁹ a Deo p̃fecte sunt, in opa dirigi, et in aliena prudẽtia, ne operãdo peccẽt, gubernari. Quo fit vt res insensibiles (quales herbe sũt et arbores, et id gen⁹ alia) tãto minus in procreãdis foetib⁹ suis errẽt, quãto p̃spicacioris nature iuuãtur igeniõ. Nos at̃ prudẽtiẽ nr̃e, que tenuis ẽ innitentes, in operatiõne plerũq̃ decipimur. Est igit̃ operi sp̃ p̃uã cognitiõ, cognitiõne nanq̃ volũtas, volũtate corp⁹ excitãt. Tunc etiã cuz quod agimus quod nec appetebam⁹, neq̃ cognitiõne fueram⁹ assecuti, vt cuz agricolẽ ignorãtes thesaurũ effodiũt, quod fieri dicit̃ a fortuna, id quoq̃ nõ sine p̃cognitiõne cõtingit. P̃cognitiõne inq̃, nõ fodiẽtis, sed cuiuspiã alterius, puta dei ṽl angeli, a quo nesciẽs fossor mouet et regit̃. Duplex igitur vt plurimuz cognitiõ necãria est ad curã, et medici scilicet ⁊ egroti. Propterea decẽ leprosis q̃ se in firmos cognoscẽtes, grã curationis ad Chrm̃ venerãt, dictũ fuisse legimus. Ite oĩdite vos sacerdotib⁹, vt infirmãtiuz cognitiõĩ iũgeret̃ cognitiõ medicãtis. Sicut igit̃ hũ q̃ curãdis corpibus p̃sunt, radices morbi et causas ifirmitatũ p̃sũq̃ man⁹ adhibeãt altius inuestigãt, sic nos q̃q̃ qui a deo curãdis aĩab⁹ p̃fecti sum⁹. Spiritualĩuz langoz causas ⁊ naturas scire, non vtile tantum, sed etiãz necessãriuz

De duplici morbo hominis

Ca. iij

Ut quemadmoduz ex duplici substantia, corpe scilicet et aĩa cõstat homo, ita duplex ẽ hominis morb⁹, animi videlicet et corpis. Duo q̃q̃ et medicoz et medicinaz grã sunt. Unuz q̃ exteriõr, alteruz q̃ interiõr hõ curet̃. Atq̃ ita infirmitati nr̃e nature q̃q̃ de

Libet Primus

fectui puidētia diuina (qz nihil odit corz que fecit) multiplex studiu
it adhibere remediuz. Plezqz fit vt animi in corp^o, et itez corpis in
aīm redūdet ifirmitas, tāta est ei corpis et aīe necessitudo, vt sua oī
nia bona ac mala, velint nolit, inuicē communicēt, ppterea neqz si
ne aīo corp^o neqz sine corpore aīus bñ valet in vita. Reieuidētia pro
bationē excludit, quis em̄ nō viderit egrotāte corpore, aīm egresce
re et animo male habēte male affici corp^o: et p̄cipue faciez. Nam cuz
in capite animalis, oīm instrumēta sunt sensuū, oīs animi et corpis
affect^o in eo promulgātur, facies ira excādescit, metu pallefcit, vere
cūdia erubescit, tristitia obscurat, gaudio serenat, neqz id in homine
soluz, sed in brutis accidit. Canes rictu, equi auriculis, feles oculis
animuz oñdunt, hinc d̄r ab Quidio. Neqz difficile est crimē non
p̄dere vultu, Medici quoqz inter ea q̄ ad cōseruādā corpis sanis
tatem p̄tinent animi accidētia connumerāt, q̄ viderit has duas ho
mis p̄tes, oīa bona et mala, more amicoz habere coīa. Cū morbo ani
mi corpus egrotat, animuz curato, et cū membroruz et carnis vitio
patitur anim^o, corp^o sanato. Itaqz vidēduz est p̄s q̄ ad curā venia
m^o, e corpore, an ex aīo nascat infirmitas, a causis em̄ incipiēdum,
vt arboris interitus, nō ex ramis sed ex radice petendus est.

De differēt ijs quibusdā humanorū defectuum.

Spiritualiu et corporalium egritudinū in hoc ē ¶ Ca. iij
nature cōtraria, q̄ vnusquisqz cuz corpe egrotat, et si nō nū
q̄ morbi specīe nescit, se tñ egrotare perpēdit, q̄ vero animo lāguet
(vt cū supbie tumore insolefcit, aut inuidie liuore p̄tabescit) vt plu
rimuz egrotare se nō videt. Itē corpis morbus in alio min^o dep̄hen
dim^o, at aī vitiu in alijs magis q̄ in nobismetipis p̄spicim^o. Hinc
illd̄ Horatij. Cuz tua peruideas ocul' mala lipp^o inunctis. Cur in a
micoz vitijs taz cernis acutū: et illd̄ itez Persij. Ut nemo in sese ten
tat descendere, nemo. Sz p̄cedentis spectatur mantica tergo, et a
Chō rephenditur hypocrita, q̄ festucaz in oculo frīs vidēs, in oculo
suo trabez nō percipit. Amplius, humanorū defectuū quidā incu

Libet Primus

rabiles. vt claudicatio, sterilitas, originalis cœcitas, hîj morbi proprie vicia nominantur. Quidē vero nobis in vita accidūt, morbiq; dicūtur. Et hîj quoq; duplices, quidā toti corpis, vt febr̄ ac phth̄isis quidā partis, vt surditas ac cœcitas, et ē quidā morb⁹ leuis, qui reb⁹ agendis non est impedimēto, vt imbecillitas et occulta febr̄icula, que q; minus a patiēte percipitur, a medicis neutralitas dicitur. Est et gravis qui a iure cōsultis fontic⁹ appellatur, vt febris phibens hoies in iudicio cōparere. Cuz multis corpibus vicia cōnascūtur, vt cœcitas sterilitas, debilitas oris prauitas, et hui⁹ gñis multa, morboꝝ spiritua liuz nullus ppetuus, nā cuz animo sicut nulla stus, sic nulluz nascit vituz, libet em̄ hîc a Platone dissentire, q̄ cuz sciaruz habitib⁹ veni re animas putauit in corpora. Placet magis in Aristotelē venire t̄i aribā, cui placet animas cuz viuificādis corporib⁹ sociant, similes esse tabule pure in qua nihil ē pictuz, nihil figuratū. Magna igitur imo mirabilis iter recētia corpa disparitas est, et ppositionuz varietas inenarrabilis, inter aīas vero moꝝ create sunt, nulluz discrimin ē, pares oriūtur, sine vitijs et stutib⁹ labuntur in corpora. Nec veruz qd̄ Pythagorici fabulātur, eas ex corpe in corp⁹ transmigrare, et hominuz regenerationē fieri, quā gr̄eci palin genesiaz vocāt, et corpora sortiri p̄teritis morib⁹ ac precedētibus meritis accommodata. Sunt tñ a natura etiā tuz quuz infundūtur aīis nostris, vires que dā potentiꝝ (vt vis vidēdi atq; audiēdi) que ad operāduz corporeis egeāt instrumētis, hęc nimiruz sicut et opifices, secūduz instrumēti dispositionē operātur, vtz hęc in animo diuersitas nō est, sed in corpore. Intellectus s̄o, et si nullo corpis instrumēto eger ad operāduz, potēt̄ tñ, vt ph̄antasia et estimatiue cōingat⁹ est, quaz opatio certaz corpis p̄tem, et certaz illi⁹ partis dispositiōem exposcit, intellectuz igitur in opando ab ipsa ph̄antasia, ph̄antasia ab instrumēto suo corporeo, quod in cerebro situz est, dependere nō dubiuz. At instrumēti dispositiō non vnum semper habet temperamentum, sed cœli et aeris, ciboꝝ etiā et alioꝝ que ad dietaz p̄tinēt, qualitatem

Liber Quintus

Insequitur. Propterea corporibus non uno semper modo affectis ac dispositis, non uno spiritum modo imaginamur, recordamur, intelligimus, sapimus appetimus, non eadem spiritum voluptates sequimur, non eadem placet exercitia, non huiusmodi studiis oblectamur non eadem insomnia cernimus, pro quorum etiam varietate (ut docet Hippocrates in libro de somniis) periti medicorum scilicet de humorum dominio coniectari. Redundante enim sanguine letiores, felle insardescere acriores, pituita exercescere pigriores, atra bile regnante meticulosi et tristiores efficiuntur, accipit ergo anima (neque id dubium) corporis affectiones, et sibi coniuncte carnis ac circumstantium elementorum lesa contagio, nescit in votis seruare constantiam. Quod in brutis et volucribus manifestius cernit, iuxta illud Maro nostri de serenitate loquentis
Naud equidem credo, quia sit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maior
Terum ubi tempestas et coeli mobilis humor
Mutauere vias, et Iuppiter humidus austris
Dense erant quae rara modo, et quae densa relaxat
Vertuntur species animorum, et pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat
Concipiunt, hinc ille auisum concentus in agris
Hinc lete pecudes, et oues gutture corui
Manifestum hoc etiam in sensu gustus et visus, nam propter bilis admixtionem palato infirmi mel amarescit, et oculis egris odiosa est lux, quae iucunda est sanis. Corporum morbi sunt aere plerumque salutare, tunc enim maxime deus recolimus, cum in obsessa carne regnat infirmitas, et multis sanctorum ad animi salutem ut (Paulo apostolo) carnis flagella fuere principium. At animi morbus corpora non solum non iuuat, verum etiam ledit ac destruit. Vide luxuriam deditos ut palleant et marcescant, vide inuidos, ut macerentur et tabescant, vide auaros ut flaccescant et areant, vide gulae deditos, ut pigri somnolenti valitudinarij sint ac malorum humorum pleni, quos graeco vocabulo medici vocant chachymos: Morbos etiam spirituales hoc est malos mores, non sicut

Libet Primus

corporeos in comunes toti anime, et vni parti pprios diuidimus, nō hz em̄ anima vt corp⁹ partes, quaz vna sine alijs infirmet, sed cū aia egrotat, tota egrota est, videt tñ aliqñ nō tota, s; scōz ptez egrotare, cum. s. ad vnius stutis opus est strenua, ad aliaz virtutuz exercitia lenta et impedita, sed tamen etiā tūc in toto appetitu venenum est, cui quidem fieri p̄t per alios malos mores vitioz accessio. Inter corporis et animi morbos, est etiā discrimē hoc aliud, naz qz medicus animaz est deus, cui⁹ opatiōes et opa sunt pfecta, anime morbo incurabilis est nullis. Un̄ Sen. inquit, nunq̄ sera est ad bonos mores, via corporis vero morbi (vt supra dictuz est) iccirco incurabiles plurimi, qz natura q̄ corporalis medicine magistra est dei cōparatiōe res māca est, Medicoz etiā naturalū nō nunq̄ conat⁹ inualid⁹, qz (teste Hypocrate) vita breuis, ars s; lōga, expimentuz fallax

Quid sit morbus corporis et anime. C. A. V.

Morbus corporis a Labcone sic definiri recitat A. Bel. in iij. noct. Articz lib. cap. ij. q̄ sit habit⁹ cuiusq; corpis contra naturā, vsuz ei⁹ reddēs deteriore. Per habituz aut̄ nō corpis cultū intelligit, scdm̄ quaz acceptionē habitū militarez, habitū scenicū, habitū religiosuz dicim⁹, sed habitū dicit qualitātē noriaz, nature contrariā, crasiz corpis vitiātez, alti⁹ imbibitaz, vt neqat subito dimoueri, qua p̄pedituz corp⁹, anime nō est vt pri⁹ obtemperās, p̄pterea d̄t vsuz eius reddēs deteriore. Scdm̄ Plato. Virt⁹ est animi sanitas, egritudo vitiū. Virt⁹ bona est cōsuetudo vl̄ qualitas ex bona cōsuetudie derelicta, vitiuz s; mala. Sicut cuz pullā infirmitate bonoz ciboꝝ vsu, frequēti maloz abstinētia, corpus in pristinū vigorē sensiz reuertitur, et eis dez q̄bus fit valitudo seruat, sic animus malorum opationuz fuga bonaz exercitio stutēz in se gignit, roborat, auget, et cōseruat. Relictis igit̄ corp̄m morbis de spūalibus egritudinibus deinceps agenduz. Neq; em̄ vt podagre morbus incurabilē sanem⁹, sed vt maloz tolleratiā, qua cōtra hui⁹ vitē mortalis abstinentiuz nulluz est efficacius antidotuz inducamus, p̄sens claritatis

¶ j

munus assumptum est.

Cur tanta diligentia fit in curandis corporum morbis

Sed cum tot sunt corporis et animi male valitudines que (CC. vi. medicis ac medicamentis indigeant, cur fit ut omnes spreto animo solent curandis corporibus ibidem, et illi tamen in pretio sint medici, qui mederi corporibus vel sciunt vel scire proficere. Plinius naturalis histor. xxix. de medicina sic inquit. Hec primus inuētores suos coelo dicauit, et hodie multifaria ab oraculo petit, ab alijs scriptoribus pene infiniti celebrant queque artes aut inuenerunt aut auerunt, aut illustrant. Magi illi, quorum tanta apud Persas et Aegyptios fuit auctoritas, cum religione et astronomia medicina etiam profitebantur. De Apolline primo eius inuētoze Naso scribit. Inuentum medicina meuz est, opifexque per orbem Dicoz, et herbarum subiecta potentia nobis. His addit Orpheus, Museus, Hesiodus, et ut alij volunt Chiron centaurus, qui de herbis scripserunt, et medicinę operam dederunt. Pythagoras etiam Samus, et Democritus Abderites, medendi rationes magno studio quesierunt. Machaon et Podalirius ob medicinę peritiã cum alijs duabus ex Creta, ad Troianam expediti ones vocati sunt. Hippocrati cum pestilentia pullulare incipentes repressisset, decreti sunt honores, quos Herculi decreuerat olim Græcia. Heraclitrat Chrysippi discipulus, ex Aristotelis filia genitus, Antiocho regesano, ceterum talētis donatus est. Teste Licio cum Rhomana urbs peste laboraret, inspectis libris Sybillinis decem legati a Senatu missi, ex Epidauro deus Aesculapius in specie spectis Rhomam adduxerunt. Michridates sua etate regum maximus, omnes antecessores (ut fama est) medendi diligentia superauit. Commentationes eius et exemplaria Pöpei magnus in latinam linguam a Leneo liberto suo transferri iussit. Claruit in ea arte Asclepiades Prusensis qui (ut aiunt) eloquentie tamen magis quam medicandi fretus auxilio noua, explorata veteri, medicinam inuenit. Antonio Mure Cesar Augustus quod fuisset ab eo graui morbo liberatus, statuam aeream iuxta Aesculapius locari mandauit. Euax rex Arabum medicinę et ipse curiosissimus, de herbis et lapidibus ad Nero

Libet Primus

nez scpsit. Superuenit et Dioscorides, vir militaris in herbaria arte mirabilis. Tpe Antonini floruit Galenus vir quidē doctissim⁹, et ea etate in medicina singularis. Secut⁹ est cuz Rasis Poenus, ⁊ ipe illustrib⁹ medicis annumerat⁹. Fuerūt et alij innumerabiles re troactis tpiibus medēdi ingri, sed nostrę etati magis ppinqui Petrus Alponēsis patavin⁹, vir rez scia admirāndus. At oiz neotericoz ditissim⁹, nescio an doctissim⁹. Thade⁹ florētin⁹ fuit q̄ cuz a principi pibus Italię vocabat⁹, quinquaginta aureos in mercedē diurnaz pa cisci cōsueuerat. Ab Honorio summo pōtifice semel vocat⁹ nō pri⁹ accessit q̄ centū aureos sibi in diem statutos intellexit, vñ liberatus pōtifer, decez milia aureoz illi cōdonauit, iuniores innumeros, ne tibi siz onerosus, silentio p̄tereo. Hęc autē memorare suasit huma nę curiositatis admiratio, q̄ eis p̄mia honoresq̄ decernat, qui corpo ribus opitulari sciāt, eis s̄o qui animas sanant, ne minimā quidem mercedez instituat. Credo tamen ita factuz vt morib⁹ parcaz, subti tili et occulta sagacitate nature natura cū corporea vitestudiosa, vi dēs homini ex parte corporis mortez impēdere, corp⁹ tñ fulcire co nata est pigmentis et medicis, relicta animę in corpore cura deo in corporeo. Cui sententię plurimū consonat, quod de⁹ in paruam imo minimā. et aliquādo nullā corporis, animarum vero tantā rationē habere se ostēdit, vt ipsemet corpus suuz pro animaruz salute tradi derit. et certe plures de⁹ medicos ⁊ medelas animab⁹, q̄ natura cor poribus adinuenit. Patriarchę, pphete, noui ac veteris testamenti doctores, nūmrum medici sunt animaz. Religiosi nostri temporis omnes, et hū p̄sertiz qui declamāt in ecclesijs, et qui cōfessionib⁹ si delium audiendis p̄sunt, animozum medici sunt, hū practicoz, il li theoricoz medicozuz loco succedūt. Prophetaz vaticinia, docto ruz cōsulca, leges quoq̄ tam humane q̄ diuine p̄cipue, et omnia deniq̄ philosophia de moribus sunt animarum medicamenta salu bria, quibus animę non a morte, sed a miseria sempiterna p̄afero uantur, quae tanto peior quanto longior morte indicatur.

Libri Primus

Ut igitur omni supradictorum concludatur affinitas, corpori corpora debetur medicina corporalis medicus, et medico premium corporale, atque vero quod spiritus est, spiritualis medicina, spiritualis medicus, et medico premium spirituale proponitur. Sic oportet nos persuasos esse, quoniam id et rationi et doctrine apostolice consentaneum est, et quod iacto hoc fundamento, facilius patientie structura conurgit. hinc etiam sicut mortem corpori, sic immortalitatem anime natura denunciat, cuius scilicet eam ut naturalis operis minime egentem relinquit incustoditum, at deus curam eius assumit, non quo (ut ante dixi) mortem effugiat, cui suapte natura nunquam addicta est, sed ut miseriam sempiternam, cui peccatum se subicit, euadat. Sed iam ad vestigandam spiritualium morborum pergamus originem

De morborum spiritualium origine Cap. viij.

Spiritualium infirmitatum (quibus pene totum generum humanum operum primis) tibi, si aduerteris, radices et fundamentum breuiter explicabo, ut cognito morbi loco, sciamus ubi oportet applicare remedia. In hoc peripateticorum et theologorum schole consentiunt, duas esse principales anime partes, per quas videtur homines duas, et has quidem contrarias naturas assecuti, rationales scilicet et sensitivas. Ista cum belluis nobis communis est illa homo propria est hominis forma. Primaque perfectio rationales in duas secatur partes. Intellectum scilicet et voluntatem. Intellectus est omnia cognoscere. Voluntatis homo intellecta, si bona videantur appetere, si autem mala nocentiaque sint vel appareant, quoad eius fieri potest, repellere vel fugere. Sensitiva duas itaque continet vires, unam qua ea que sensui occurrunt aut obijciuntur dinoscit, alteram, qua occurrentia obiectaque prius cognita, vel tenere satagit, vel declinare. Prima vis est ea qua sentimus, qua videmus, qua audimus, qua palpamus, qua olfacimus, qua et gustamus. Nam quasi quidam fonticulus in quinque sensuum exteriorum riuulos ista defluxit, exteriorum inquam nam ut philosophis placet, totidem sunt interiores sensus, qui intra cranii forulos cerebrique cauernulas (ut visus est Avicenne et Alberto magno ac ceteris medicorum ac philosophorum, qui de corporis humani anatomia scripserunt) discre-

Liber Primus

tas habent sedes, propriasque mansiones, que spirituum animalium
vie specierumque receptacula nominantur. Sed ex his phantasiam comemo-
rasse sufficiat. Quando ipsa id officium in parte sensitiva sortita est, quod
intellectus obtinet in rationali. Altera vis seu virtus bifaria quoque di-
uiditur, in concupiscibiles, scilicet et irascibiles. Concupiscibilis in ea fertur que
voluptates afferre, per sensum et phantasiam iudicantur. In ea vero que
tristitia apparent ita se habet, ut ea vel abigat, si facultas adsit, vel pro-
cul ab eis sese quam maxime proprietat. Irascibilis ad subsidium istius coniun-
ta est, quotiens enim concupiscibili quidpiam impedimenti se ingerit, iras-
cibilis magno impetu accurrens, illud totis viribus conatur auertere.
Dic diligenter aduerte, huc mentis acies tota attentione conuertere. Jam
tibi ostensurum sunt malorum omnium fomites scelestorumque radices, unde omnis
nostra descendit iniquitas. Videbis acerrimum hostem virtutis, videbis id
quod membrorum leges Paulus appellat. Lex membrorum est virtutis concu-
piscibilis imperium, qui grece ορμη dicitur. hic spiritus in id solum quod des-
lectat, nulla honestatis, nulla virtutis, nulla dei habita ratione, tanquam
magnes ad polium mira nature lege conuertitur. Hi duo appetitus in eas-
dem anima quasi due in eodem axe rotę sessori et equo comparari possunt
Voluntas recta sessor est, appetitus equus, sicut enim equus ante quam dome-
tur est freni et sessoris impatiens, sic appetitus nisi prius longa diligen-
tię cura coherceatur voluntates aspernat in diuersa cum indignatione
se propriet, domabilis est, sed longa opus est diligentia, magnis calcari-
bus, fortissimisque capistris, et frenis utendum est. Res miras audi. quam ve-
lim sepius adhibita diligentia contempleris. Quicquid leges tam sacre quam
ciuiles, tam veteres quam nouę, tam publice quam priuę, seu in poenarum comi-
natur, seu pollicentur in premium, eorumque tendit, ut huius contumacissis-
mi appetitus, ceruicofarum duricie, et caput obstipum contundat et subi-
gat. Facilius Xerxem Themistocles, Darium Alexandrum, Gallos Ces-
sar, Bellerophon Chimeram, Hercules Hydram, Theseus Minot-
taurum, Aristeus Protheum, Cadmus draconem, quam hanc immanissimam
feram debellauit, imo cum illa debellarint, ipsi ab ista oppugnari sunt et

¶ iii

Liber Primus

expugnati: propterea dictus est a sapiente. Melior est patiens viro forti, et qui a iō dñatur suo, expugnatore vrbium. Nō aliam ob causam veteres heremite viri sanctissimi, quales in noua lege fuerūt, Paulus, Antoni⁹, Hilari⁹, et in veteri Helias, Heliseus, et ceteri filij pphetarū, Carmeli accolę ordinis nrī pncipes et auctores, vrbes, et hominum cōsortia fugiebāt, in ieiunijs et in diuinarū rez contemplatione degebāt, nō aliā in quā ob causas, nisi vt hunc rebelles et cōtumaces appetitum emollirent, legiq; subijcerent, cōtinua hęc intra nos pugna, et vt Augustinus inquit, rara victoria

De animi perturbationibus

CC. viij.

Nec pretereundus hoc loco partē hanc anime quaz sensitiuā dicim⁹ nunq; quiescere, sed instar maris semp̄ fluare, et assiduis perturbationibus agitari. Sicut em̄ mare duodecim vētis, q̄s Plinius in libro de naturali histo. cōnumerat, et vexari nō desinit, hoc est ab oriente in occidentes, et ab occidente rursum in orientem veniam⁹ sub solano, vulturno, euro, noto, Austro, Libanoto, Aphrisco, fauonio, Cauro, Traſcea, Septentrione, Aquilone, Cęcia, ita memorata pars anime totidē p̄turbatōib⁹, quas Egidius Rhomas n⁹ libro p̄mo de regimine pncipuz refert, in magnos fluct⁹ intumescit et fremit. Sūt autē hęc p̄turbaciones, amor, desiderij, odij, abhominatio, delectatio, dolor seu tristitia. Ista em̄ ad animuz, ille vero referūtur ad corp⁹. Spes, desperatio, audacia, timor, ira, segnicies quā ipse Egidius et alij Neoterici vocāt mansuetudinē passionū, ad eī⁹ mānsuetudinis differētiā, quę cū sit mediocritas quędā inter irā et segnicie, nō passio sed stus est et appellat⁹. Prim⁹ senarius ad cōcupiscibile, scdus pertinet ad irascibile. Sed quę ad modū p̄t̄ iā dictos gñales vētis alij quędaz peculiare sunt vt Sciro apud Athenienses paulum a Cauro deflectēs, sic dicit⁹ q̄ spiret a saxis, q̄ Sciro latro a Thesio interfectus quōdaz inhabitabat, et Circi⁹ apud puincia Narbonēses naues in Italia recto cursu deferēs. Ita preter itas dictas p̄turbaciones, alię quędaz numerātur ab Aristotele, in libro

Liber Primus

secūdo rhetoricoꝝ, videlicet zelus, grā, nemesis, misericordia, inuidia, erubescētia, His appetitus sicut mare, natura sua instabilis semper perturbatur et fluctuat. Hinc mundi turbines excitantur, hinc discordie, hinc tumultus, hinc bella, hinc excidia, vrbium et hominum interitus oriuntur, his laqueis, his retibus, anime nostre captiuantur, his plagis includuntur, simul hoc visco falluntur, hoc veneno potantur, his sordibus inquinantur, his deliramentis illuduntur, hoc luto inuoluunt, his illite maculis amittunt dei patris imaginem, huius scopuli nauigantibus ad coelum passim obiciuntur, he sunt nostre Syrtis, vbi herent nostra nauigia, he Capharea saxa hec mendax et insidiosa lux in ipso Caphareo, hic Euripus vbi saltez septies in die periclitatur iustus. Haec Scylla, hec Charibdis, he Symplegades, quarum concursibus deprehensae animae coelestis patrie cursum amittunt, hec torpedo que mentibus nostris torpore ac stupore immittit, et ad bonum opus reddit immobiles, hec illa mirande fortis Echencis, que armatas classes et magno veterum impetu concitas mirantibus nauis infrenat et sistit, he Syrenes, que vocu lenocinio, et blandientibus cantilenarum illecebris captos, in feras amissa humanitate transmutat. haec Medusa aspectu tam noxia, ut videntes conuertat in saxa, he Salmacis aque que viros effeminat. Haec denique est illa terribilissima pestis que nostra haec de pestate per totum terrarum orbem contagia suae atrocitatis effudit. De tibi volui commemorare et quasi oculis subicere, ut visis hostium tuorum castris, scias quantum tibi imminet periculum, et quante pugnandus, et quibus ad victoriam opus est cepis

Quae secuta fit rebellio appetitus Cap. ix.

Ut ne quae rege aut calumnie loco relinquatur, quod inter has copugnantiu virium constitutioes a deo constituta sit humana fragilitas a theologis sapienter occurrat. Aut enim et sine huius author est Moyses, hominem a deo per gratiam ita formatum, ut quod diuinae legi subiectus esset, nec mortis necessitatem incurreret, nec ullam rebellionem ab inferiori creatura pateret, haberet quod non extra solum, sed

Libet Primus

Intra sequetē, trāquillitatē, et pacē, adeo vt intellectus sine phātas
matibus clare intelligere, et ratio sine mēbroz et appetitus discordia
libere et expedite posset operari. At soluta in denz patrez obedientia
homo in multiplici est in aīo et corpe poena mulctatus. In corpus
em̄ cuz infinitis lāgoz aculeis mors immissa est. Quā sn̄iaz poetae
gentiliuz quasi diuinātes in separato Promethei fabula depinxerūt
In regniuz s̄o animi, due grauissime s̄ditiones exortē sunt. Una p̄
quam intelligentiē libertati damnū inflictum est, vt. s̄. intellige
re non possit nisi (vt Aristote. inquit) phantasmata speculetur, cui
seruituti ante peccatuz nō erat addicta. Altera per quā volūtas illa
eximia, supremaq; potentia, quas sola p̄mereri cōmereriq; et boni ma
liq; p̄ arbitrio esse possumus, cōtra nitentis appetitus emulationez
incurrit. Et pleruzq; (teste scriptura) solet vsu euenire, diuino etiāz
iudicio cōprobatuz oñditur, vt que quis foecerit, eadez patiat. Sic
Sauli postq; deo rebellauit Dauid aduersat⁹ est. Ipsi quoq; Dauid
Absolon, Salomoni q̄daz. Adad regia stirpe natus, qui diu exula
rat in Aegypto Itēz Razon, et Jeroboaz, qui post mortez Salo
monis sup decez tribus impauit. Natura igit̄ vitiata peccato, et ap
petit⁹ vinculo in vindictaz soluto, belluz hoc assiduuz et repugnan
tiaz carnis incurrim⁹. Hic itaq; loc⁹ est cui medicina querit̄, cui s̄t
applicāda fomēta s̄rutis, cui patiētiē Crasis inducēda, vt animo be
ne momēti subdita sit, et obtemperās acidonea rationi

De varijs hoīz dispositōib⁹ ad peccatū Ca. x.

Quemadmoduz (teste Christo in euangelio) spadonum tria
sunt ḡna. Unū eoz que natura frigidi sunt Alteruz eoz qui
ferro ac manu fiūt. Tertiū cū quis et si natura est p̄nus in Venere
s̄rutis t̄n beneficio fultus, castimoniā seruat. vt de Socrate legim⁹
qui cuz iuxta metoposcopi iudiciū, ex totius corpis filo atq; habitu
iudicāris, esset natura vinolētus atq; venerens, ea vitia sic diligen
tia p̄stigauerat, vt nemo esset ea tempestate cōtinētiōz et sanctiōz.
Ita fere in om̄i s̄rutis ac vicij ḡne cōtingit. Sunt em̄ (vt exempli

Liber Primus

gratia) de iracūdis loquar q̄ nature impetu fere nullo moueātur ad irā. vt hū q̄ segnes, imbelles, ignauiq; nascūtur, de q̄bus illd̄ Satyr̄ rici Sed leua in parte mamille. Nil salit arcadico iuueni. Sunt q̄ et si bile cōcītatur, nocendi tñ instrumentis carent, vt facti p̄ ferz̄ euo nuchi, qui licet salacitatez sentiāt (sicut in vita Appollonij Tyanei legim⁹ apud Philostratz) tñ non hñt vnde Veneris consequātur effectuz. Sunt q̄ et impetū et instrumentū habentes rōnis lege quasi quadā animi diuinitate regūtur. Haec igitur cū ita se habeant, in solo fere gñe tertio virtus ē posita, q̄d ex arborib⁹ persuaderi potest. Arbor em̄ que natura recta est, nulla indiget ad rectitudinez industria, que s̄o ita praua nascitur, vt dirigi nullo mō possit, omnez a se artes facit alienā. At que inflecti potest ac dirigi laborē artificis nō frustrat. Atq; hęc de actionib⁹ quas trāseuntes vocāt ⁊ instrumentis egēt, quicunq; legis dicta memineris, in animātibus em̄ que organis nō vrunt (vt volūtatis operatiōibus) nulla obstat quin peccare possint mēbrozuz inopia. De his dictuz est a Christo. Qui viderit mulierē ad concupiscēduz eaz, iā moechat⁹ est in corde suo. De alijs s̄o intelligitur illud Sapiētie dictuz. Qui potuit trāsgredi et nō est trāsgressus. Et eoz quidez q̄ repugnātie stimulū patiuntur, grad⁹ sunt pene in infinitū abeūtes. Est nanq; q̄ tenui diligētia superet. Est que maiorē conatuz cōtra nitentis rōnis postulet. Est q̄ tāto impetu arcez rōnis impugnet, vt vix humana resistat infirmitas, et hū sunt vt plurimū, quib⁹ ingens ē animus, et natura feruēs multis adiuta spiritibus, qualis in Dectore, in Achille, in Hercule, et in alijs q̄ semidei a nostris, a gr̄cis s̄o dicūtur heroes. Hū sunt forti atq; elato animo viri, q̄ magna semp̄ aggrediūtur, et quozuz vt splēdida facinora, sic ⁊ enormes casus audiūtur, mediocritatē fugientes, aut p̄claris facinorib⁹ se illustant, aut famosis scelerib⁹ se inq̄nant. fuit ex hoz numero David, fuit Salomō, pater ⁊ fili⁹ ambo modo religione, modo vicijs excellentes. et ex nostris Paul⁹ aposto-
lus, qui et ecclesiaz Christi molitus est extinguere, et ad Christuz cō-

C j

Liber Primus

uerfus testimulo carnis cōqueritur, et colaphisari se dicit a Sartha
na, Abdaz et beatissimū patres Hieronymū, qui in vasta solitudine
constituit, sibi videbat choris interesse puellarū, et ut in q̄te frigescens
te corpe sola libidinuꝝ incēdia bulliebāt. Est in manibus oīm liber
confessionūꝝ Augustini, in quo mulierū amore nō tentatur soluz, sꝫ
et superatū se ingenue cōfiteretur. Erat in his natura potēs et fertili
terre perq̄simillima, quę vna eademq; foecunditate nisi phibeat
a villico, et malas herbas et bonas passim et p̄miscue gignit, manū
festum id est in equis, qui eisdem viribus quibus possunt velociter
currere, agiliter saltare, bellatores ferre p̄nt. et dominuz ferire, et seso
fozem excutere, et obusos cōculcare.

¶ Nō tanta in hominibus diuersitas **¶** Ca. xi.

Quod si queras vñ tanta sit in hominibꝫ naturarū varietas,
vt specie nō nulli differre videātur. Qd̄ de animabus hoim
Platonici cōcedūt. Ut enim reperies qui natura timidi sunt, tardi,
somniales, inertes, pigri, segnes, ignaui, ita videas qui nascātur
nimiosi, strenui, vigiles, industrii, vegeti, cordati, excitati. Inueni
es etiaꝝ quosdaz natura pios, religiosos, iustos, cōtinētes, modestꝫ,
benignos. Itē quosdā impios, irreligiosos, iniquos, auaros, proca
ces, inuerecūdos immanes. Bñ disposita natura (hoc at̄ licet oca
lo ad oculuz intueri) minori diligētia pficiūt. At quibꝫ nouerit
dio natura difficilis fuerit, solēt om̄ia faciēdo nihil pficere, et operaz
ac impensas vt plurimuz perdere. Nec Cherilus malꝫ Alexandri
poeta, Nec Muiꝫ et Banius minus qꝫ Homerꝫ et Uergiliꝫ per
discēde poetice studiuꝝ impēdisse putandi sunt. sed minus habuisse
fauoris a natura, p̄pterea illi sunt ignobiles. Isti inter heroicos ho
norātur. Plotinus in primo de prouidētia libro, capite quarto, tria
tangit que putat nobis inuitis ad bonitatez ac maliciaz plurimū con
ferre. Primū est inclinatio illa qua etiaꝝ ante presentē vitam coepit
anima vergere in corpus, et carnis optare consortiuꝝ. Aliud est cor
pus sic affectum, vt animum ad talia prouocet, et statiz ab initio in

Libet Primus

tantam, et deinceps gradatim assuefactas. Tertius est subitè sensibili-
um occurus per sensus in animam, sic afficiens eam. Horum trium
duo tanquam vera suspicimus, primus antea reuicimus, quoniam cum catho-
licis animas ante hanc vitam fuisse non putamus. Insequi videtur et
nationes sua vitia. Unde et latini supercilliosi ac elari dicuntur. Uani
Lygures. Leues Galli. Jaetabundi Hispani. Bellicosi Germani,
Medaces greci. Poeni foedifragi. Citatur a Paulo aplo Epime-
nidis poetæ Greci vulgatus ille de Cretensibus versus. ΚΡΗΤΕΩ
αει ψευσταί κακα θηρία γαστερες αργοί Cretenses sp-
medaces, male bestie veteres pigri, Si queras igitur unde tanta sit in
natura varietas, discrepantia in moribus in vita diuersitas, nolo me-
modo coiretate ad inextricabiles huius perplexæ questionis agusti-
nas dicas tamen trāseunter et summariz, affirmaboque referre multum,
quo semine quis progenitus sit, quod vete sit foris embrio quibus horis nat-
infans, quibus cibis et exercitijs educatus, quibus cum alitus, quibus
disciplinis imbutus, sub qua coeli parte nutritus. Non enim omnia
eque nationum corpora sunt ad sapientie ac intelligentie percep-
tiones idonea. Unde Socrates vel (ut alij volunt) Thales dicere
solutum accepimus, propter tria se maxime deo gratias habere, quod scilicet
mas non femina, homo non bestia, grecus non barbarus natus esset.
Erant enim greci natura apti magis ad philosophias, quod propter aeris
et coeli temperie corpora sortiti essent ab excellentijs contrarietatum
(ut philosophi aiunt) remotiora. Seres enim qui extrema mundi cli-
mata inhabitabant, tantum ab eorum complexionibus qui clima quintum in-
colunt elongantur, ut complexio quae vni generi salubris est, plerumque alteri mor-
tes consciscat. Et ut corporum dispositionibus, sic moribus, sic legibus, sen-
tentijs differunt et ingenijs. His de causis Athenienses ingeniosiores,
Thebani robustiores habitusque, quod videlicet illi in puriore, istius crassio-
re aere habitarent. Latius est corporis influxus in aia, ut Platonici (quod
demonas et angelos volunt esse corporeos) putent eos pro corporum va-
rietate varijs rebus oblectari, eos qui de coelesti substantia corpus

C ij

Libet Quintus.

habent, figuris et caribus allici, qui ex igne, fumo, et odoribus sacrificiorum, qui pro ex aere, dicunt sese corporibus nostris insinuare solitos et humani corporis humoribus exugere. Affirmat Herodotus libro historiarum tertio, se ex genere Scytharum sapienter audiuisset neminem preter unum Anacharsidem, qui (ut Cicero in questionibus Tusculanis inquit) sapientie fuit admirandus. Haec igitur quae ad bene beateque viuendum tanti momenti sunt, non nostrae sunt facultatis, sed alii de suppeditatur. Licet enim bene mori nostri sit arbitrii, tamen bene nasci et bene educari, non est praeteritis. Propterea cum de salute agit, non vitae principium, sed finis inspicit. Satis ergo fuerit nobis praeteritae cum difficultate relinquere, diuinum adiutorium nulli negari patere viam omnibus a vitis ad virtutes, a fortuna ad gloriam, quod si quibusdam maiori cum labore, certe etiam maiori cum mercede. Haec particulares causae (quae rebelliones appetitus augent ac minuit) intellectus ac recitatus sunt a philosophis. et communis illa causa, hoc est peccatus originis a primi parentis inobedientia natum a solis theologis allegat, quae praedictis adiuncta, tantae molis est in omnibus, ut ad peccatum incuruet. Hinc illud apostolicum, si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est. Sed iam ad appetitum redeamus.

De vi appetitus

Capitulum

Appetitus ergo per inobedientiam primi hominis, absolutus a lege rationis, praeruaricari coepit et insanire de cuius clandestinis insidiis, et incurSIONIBUS apertis, Jacobus ita loquitur. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. In eo quod abstractus dicit, violentiam exprimit. In eo quod illectus adiungit, fraudulentiam significat. Paulus autem ad Romanos scribens appetitum his verbis accusat et taxat. Nam velle adiacet mihi, proficere autem bonum non inuenio. Non enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago. Si autem quod nolo illud facio iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum sic Apostolus. Erant in Paulo sicut et in nobis, duo fere homines, spiritualis scilicet et carnalis. Verba autem supradicta.

Liber Primus

Spiritualis sunt hominis, de carnalis tirānide cōquerentis, et carnales hoies hoc ē appetitū, peccatū vocat, quia videlicet semper nos ad peccatū flectat et inducat. Spirituales hoies ipse Paulus dicit interiorē, cum Paulo infra subiūgit. Cōdelector enim legi dei secundum interiorē hominē, et de carnali subinfert. Uideo aliā legē in mēbris meis, repugnātes legi mētis meę. **N**ox homo spiritualis in Paulo videns se nō posse penitus carnali resistere, quasi indignabūdus in hec vba prorūpit. Insoelix ego hō, quis me liberabit de corpore mortis huius? et paucis interiectis ita cōcludit. Igitur ego ipse mente seruo legi dei, carne autē legi peccati: Hoc idē et Christus inquit. Spiritus quidem proptus est, caro autē infirma. Spiritus quippe mens est, in qua presidet volūtas cōsentanea rationi, et parata semper nisi retrahatur ab appetitu parere diuine legi. Caro autē, hoc est appetitus carnalis, infirmus ea de causa est appellatus, quod voluntatē semper prepediens, omnes operā nostrā reddit infirmā. Vel quia nos propter carnis legem rationis conatibus resistentem, sumus ad omne preclarū facilius infirmi. Nec tamen minus infirma caro nūcupabitur etiam tum cum appetitus bonis operibus assuefactus, adheserit rationi. Nam vis ea que quoniam imperium volūtatē exequitur, executiua nuncupatur corporeis instrumentis alligata, nec operis perfectione nec operandi velocitate potest volūtatē adęquare. Ex deo igitur et ex volūtatē efficaciam est, at tarditas et deterior agēdi conditio ex carne, non aliter quā in claudo progressionis obliquitas, ex curuitate cruris est, sed cuncti facultas ex anima. Hoc perpēdens in secūdo Ethicorum dixit Aristoteles, incōtinentes similes esse paralyticis. Quēadmodum enim paralyticus morboia qualitate, viz motuum impediēte, quorsus non vult in minus vertit, sic incōtinēs si aliquādo, vel bonitate nature, vel diuina inspiratione motus, aspirare velit ad virtutes, cōtinue prosteruentis appetitus impulsu, de vię regię rectitudine, in dexteram, aut sinistram, hoc est de mediocritate virtutis, in id quod plus aut minus est, decurvas

Liber Primus

Quomodo appetitus ligetur Cap. xij.

Qontra hanc teterrimam pestem, quod aliud melius dari potest antidotum, quam quod Paulus ostendit dicens. Castigo corpus meum et in seruitutem redigo, ne cum alijs predicaueri, ipse reprobus efficiar. Pugnat ergo inter se haec duo spiritus, et ea pugna lex est, ut victor victo imperet, et quolibet trahat. Rem miram intellige, quam si saperet et sibi recte consulere homines, fortasse vitam cautius instituerent, nec se ipsos inconsulte ac improvide viuendo, tot vitiorum cathenis alligarent. Usus et consuetudo ea sunt quae appetitum ligant et obstringunt. Consuetudo pro qua cathena est adamante solidior, per exercitium ususque contextiones actiones assidue annuli sunt, si appetitus ad id quod concupiscit, voluntatis assensus semel traxerit, unum cathenae amulum complicauit, si ceteras eam seduxerit, iam ex centum orbiculorum cathena contexta, collum victor voluntatis innodat, et captiuam ducens, illud et insultare non cessat. Hinc Hora. in epi. Animus rege, qui nisi paret, Imperat. hunc frenis hunc tu copesce cathena. Animus autem vocat impetum appetitus.

Quid valeat habitus Cap. xiiij.

Athena haec a philosophis (qui res naturas subtiliter inspexerunt) habitus appellatur. Is continuis et frequentibus malis acrimonibus sic pedetentim et sensim nobis adheret et subrepat, ut in naturam transire videatur, sicut lignum a natura rectum, postquam diu flexuram passum fuerit, a curuitate dimoueri non potest, nec ligno minus tenaciter adheret ea figura, quam si ab origine curuatura venisset. Scitum est illud memorabile Lycurgi exemplum, qui volens populo quantum consuetudo possit ostendere, duos catulos, unum in syluis, alterum domi in popula educari fecit, mox conuocatis turbis tale spectaculum exhibuit. Catulos adduci iussit, et proposito hinc lepore, hinc cacabo solui eos mandauit, qui popine assuetus erat, ad cacabum repentino cursu se praeiunxit, qui pro in syluis coaluerat, mira pedum leuitate fugientes lepores insecutus est. Videtur ergo habitus natura fortiores, ut pote quam subigunt, domant, et immutant, et unusquisque habitum habens, nisi diligenter

Libet Deum

tiāz adhibeat, in cōtrariūz sedz euz sp operat. Operat at habituat
facile, p̄mpte, p̄fecte, et cū delectatiōe, qui sine habitu ē, et si bene
operari p̄t, neq; em̄ id negaueriz, nō ē que expedit? et p̄optus venit
ad operāduz. nec tāta inerit operationi voluptas p̄fectio facilitas.
Unde illō Aristo. in Ethic. citharœdi est citharaz pullare, studioꝝ
bene pullare. Inest ergo habitui (vt theologi clarissimi sentiūt, et p̄re
fertiz Jo. Scotus in p̄mūz sentētiāz. dist. xvij. quest. ij.) vis actiā,
qua euz animē p̄tute cū in fuerit, habituat? valet ad meli? et lauda
bilis operāduz. De vi cōsuetudinis q̄d a Valeriodicat hic referaz
Cretēses in q̄t euz acerbissima execratione aduersus eos q̄s vehemē
ter oderunt vti volūt, vt mala cōsuetudine delectētur, optāt, model
toq; voti ḡne efficacissimū vltionis euētuz reperiūt. Inutiliter eniz
aliq̄d concupiscere, et in eo p̄seuerāter morari, exitio ea vicina ē dul
cedo. At si volūtas mea diligētia studioq; excitata coeperit appetit
tui d̄nari, et ei? ferit atez mollire colēdo, breui si p̄seuerarit et victos
ria vti sciuerit, nec vires remiserit, victrix euadet, et in altissimā vir
tutis arcem cum victoriē signis euolabit. Ad hoc Paulus ad Ro
manos hortat, dicens. Ergo fratres debitores sum? non carni, vt se
cunduz carnez viuamus. Si eniz secun duz carnem vixeritis mori
emini. Si autez spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Vita
ta. s. immortalis ac sempiterna, que sola vera est vita, et ab omni mor
tis contagione semota

¶ Quod paucorū ē appetituz lupare ¶ Ca. xv.

Sed pauci admodū s̄t q̄ carnis ibecillitate deuicta felicitate
tātē victoriē potiātur, ea nāq; est volūtatē cū appetitu p̄cor
dārea familiaritas, ea necitudo, vt p̄ueniūq; sciat ei? plene p̄pugnāz
blāditijs. Docuit hoc cū summa tori? humani ḡnis incōmoditate
atq; iactura proplatus hō, qui cū mō esset ab opifice deo cōdit?, et
perfecta membroruz corporis et animē viriuz integritate format?,
p̄emonit? etiāz quid euēturuz eēt delinq̄nti. male suadēti feminas,
ne (vt Augustin? inquit) eaz quā habebat in pelitijs cōtristaret, as

¶ iij

Libor Primus

sensus est, ex illo tpe coepit verum esse qd a Mose dicitur, Chizezer leb rahe mincabrab, id est quod latine plurib⁹ sbis explicat. Sensus et cogitatio cordis humani prona est ad malum a iuuentute sua vitium hoc in ramos a radice diffusum, indies magis, magisq; conualuit, et senescente natura quotidie reuifescit. Adam rationis ty⁹pus est, appetitus sua, cum rationem dico superiorem anime partem, que et voluntates et intelligentiam includit, intelligo. Voluntas libera e, facile tñ persuadet, et paulo momēto huc vel illuc impellit, appetit⁹ vero libertate carēs, semp obstinate et irreuocabiliter tristitiam fugit, et seqtur voluptates irreuocabiliter inq; si cum spectes, nunq; enim seipm ipse reuocat aut cohibet, sed si superiores virtute cui subicit animaduertis reuocari potest, vt diximus

Quod motui coelorum a similit⁹ mot⁹ appetitus

Duo ope p⁹ceptū est i his aīe potētis, itueri sile **C**.xvi. qdā motui coeloz. Quēadmodū em̄ nonē spherē (qd est p⁹mū mobile) ipetu, firmamētuz et planetaz orbes q̄tidie ab ortu ad occasuz rapiunt, qui diurn⁹ mot⁹ appellat, et tñ duz eozuz ferūtuz, motu qdaz alio sic cōtranitūt, vt q̄busdaz tpm spacis, totū zodiacū retrogrado cursu metiātuz. Sic et appetit⁹ quātūuis a rōne regat sp tñ diuerticula q̄rens aliquātulū refugit, et q̄si bos plauastro subuigatus, et bibulci stimulo punctus, ad carpēduz gramen collū intozquet.

Quod duplici hoīs nature duo spūs p̄fecti sunt.

Hic duplici hoīs nature duo (vt theologi volūt) **C**.xvii. a deo demones destinātuz, vn⁹ qui cuz ipe bon⁹ sit ad bonū alter qui iuxta suā neq̄ciam nos vertit ad malum. Qui appetitus fauet Senius dicitur ab antiquis. Senius autez ab ingenio dicit, qd naturā significat vniciq; insitā, et Sen⁹ quod ingeniu hoc e natu rā secūdet appellat, fuerūt etiā philosophoz quidā, q̄ dixerint singulis rerū naturis et speciebus, singulos angelos attributos, q̄ con

Libet Polimus

seruādis curā impēderēt. Euclides etiam socraticus duos omnib⁹
hoibus genios appositos dixit, qui et lares vocātur, bonū scilicet et
malū, In cui⁹ sniam Lucius flor⁹ venit, cū dixit, Bruto postera
die in p̄lio morituro, per noctez apparuisse atraz quādamz imagi
nē, et q̄ esset interrogatā, tu z malus geni⁹ sum r̄ndisse. Nō enīz ad
didisset mal⁹, nisi alterz bonuz geniuz extimassz. Hi et penates dice
bātur, qui qm̄ pro eoz seu hominū seu locoz quibus p̄sunt custos
dia, cuz alijs larib⁹ pugnant, et aliqñ superātur, dictū est a Virgilio
de Aenea, Ilīuz in Italiā portans victosqz penates. Nec quanqz gē
tilia sint atigi, q̄ nō sunt si bonū iudicēz inueniāt, multuz a nostris
dogmatib⁹ dissidentia, at de his alias. Sed quozsuz ista nūc: Nem
pe vt oñderem nō mix esse paucos ad illaz victoriā peruenire, de qua
dictuz est, et tamen necesse est vt in paucoz, hoc est bonoz catalago
cōputemur et ab illa infinitate subtrahamur, de qua scriptum est a
sapiente. Stultozum infinitus est numerus

Quā miserī sunt qui peccant **Cap. xviij.**

Qui ad tātaz scelez immanitatē, cōfirmato iā peccādi habi
tu descēderūt, vt nec rōnem audire, nec coeluz iā suspicē poss
sint, hi sunt de quib⁹ dicitur ab Aplo, excecavit em̄ eos malicia eoz
Eodē Aristo. taxat cū inq̄t in Ethicis, oñem malū esse ignorātez,
malus em̄ habit⁹ quasi quēdā tenebrosa caligo, de vitioz palude se at
tollens lōge ampli⁹ qz perturbatio seu passio mētez excecāt, et igno
rāteqz noctelumen rōnis abscondit. Licebit hoc expimento cognosce
re, si statuātur duo, vn⁹ intemperās, alter incōtinens. Intēperantē
dicim⁹, qui sine vlla repugnantia rōnis, libidinib⁹ et voluptatibus
immergit. Incōtinens s̄o est, qui post aliquā pugnā appetit⁹ et rō
nis, a fluctu pturbatiōis opp̄imitur. Querať vter eoz grauius crimē
putet adulteriū, r̄ndebit incōtinens graue sibi videri, et p̄pterea se
conari ab eo tanqz a turpissimo ac foedissimo animi morbo decliare.
Intēperans s̄o contēnet forsitā, et videns r̄ndebit illud qd̄ in sepul
chro Sardanapali recitat̄ inscriptuz, Haec habeo quē edi, quaeqz

Libet Primum.

exaturata libido hausit. Cognosce quāuis ignorātie secū ferat ma
la cōuetudo. Quis ignorātes nō dicat eū qui dicit malū bonum, vel q̄
grane malū putet esse leuissimū. Nōne qui trabez dicit esse festucas
hebetes habet oculos et qui ictum gladij culicis aculeum fuisse cre
dat, tardioris est san'us

De tribus stulticie gradibus

Ca. xix

Q Res huius stulticie gradus esse, p tres illos mortuos quos
Chrūs suscitauit ostensuz ē. Prim⁹ qui i domo sua suscitāt⁹
est, hos fecit q̄ malis cogitationib⁹ allecti, veneno peccati intra con
scientiā admissio. ad extrinsecuz opus, vel verecundie freno, vel alia
quauis causa p̄pediti nō exeunt. Scdus qui extra ciuitatis portā vi
te restituz est, illos ondit qui cogitationē in opus duxerūt, tātō in
foeliciores effecti, quāto magis voti cōpores extiterē. Tertio qui in
monumēto foetēs, et quadriduanę mortis detētus ergastulo, iā ami
cos in vite desperationē adduxerat, illos signat, q̄ cogitationē in o
pus, et opus in cōluetudinē habitūq; verterūt, quoz vita plena fla
gicijs, coelo infernoq; detestabili⁹ est. Illud obscuz et illaudabile ge
nus hoīm, duz fas et iura subuertit, dū neq; modū neq; modestiam
seruat. dū om̄is discipline seueritatez abijcit, quanq; multis p̄sēit,
lateq; dominet, vitio tñ ac diabolo seruit, dicēte Paulo ad Romanū
Serui estis ei⁹ cui obedistis, et quanq; leui extrinsec⁹ pelle niteat, in
trinsec⁹ tñ ruderibus oppletū, tabiduz ⁊ intollerabili sanie putrefac
tū est. Quāq; sibi multisq; placeat, deo tñ et angelis bonis inuisuz
fēsusq; et ē et esse debet, vrpote qd simile sit sepulchris dealbatis, qd
vicioz sentina, latrina scelez et tot⁹ immūdicie cloaca dici possit.
Propterea Paul⁹ ad Romanū. cap. vi. Nō ergo iquit regnet pecca
catuz in vestro mortali corpore vt obedeatis cōcupiscētis eius, sed
neq; exhibeatis mēbra vestra arma iniquitatis peccato. Et David
hui⁹ spiritualis morbi foetorez nō sustinens clamabat. Putruerunt
et corrupte sunt cicatrices mee a facie insipientie mee
Quā terrena voluptas breui vilabit. argumen

Liber Primus
tū ab imperatorum exemplis. C. Ca. xx.

Habe q̄ ea q̄bus petōres plurimū fidūt, et q̄ p̄dite amāe breu
ui amissuri sūt, naz q̄ subsunt fortūe ludibrio, nō est eoz diu
urna possessio. Subijciam⁹ exēpluz eoz qui ap̄d hoies dū fuerūt, q̄
in vita p̄secuti sūt quicq̄d p̄mittit terrena foelicitas, de impatoribus
loq̄r, q̄bus q̄tuor hęc diuitie, potētia, honor z voluptas, q̄ p̄re cete
ris oibus mortales mirant affatiz suppetebāt. Juli⁹ Cēsar omitto
q̄t curis, q̄t laborib⁹, q̄t periculis, z dispēdūis puenit ad regnū, id em̄
impossibile relatu ē. nec dū plenus velis in impio nauigabat, et ecce
cōiuratiōis tēpestas exoriz, qua sic opp̄ssus ē, vt trib⁹ et viginti plas
gis cōfossus obierit. Cay⁹ Caligula Romanoz impator Post q̄s tri
ēnio et decē mensib⁹ impauit, trucidat a suis. Claudi⁹ āno impū q̄r
to decio venenat. Nero sext⁹ Romanoz impator, iuuenis adhuc, z
in tricelō etatis flore cōstitut⁹, qui ardēte Roma Troie alofiz decā
tarat, seipz suo pugione cōfodit. Salba senex impū mēse vij. in vibē
ad laeū Curej trucidat, et eius caput q̄d toti orbi legē dixerat a Gre
gariō milite āputatur, ad Calones z Lixas est p̄iectuz. Ditho nona
gelio q̄nto impū die seipm pugioe p̄fodit. Vitelli⁹ euz summa igno
minia ex edib⁹ tractus, luto z stercore cōspersus, mucrone gladij mē
to supposito, ne p̄ pudore faciez inclinaret, ad scalas geōnias ducē,
minutatis excarnificat. Domitian⁹ ex optio p̄re p̄ssim⁹ fili⁹, Chris
tianoz p̄secutor seuisim⁹, anno impū sui xv. necat a suis, tāto ifoe
licior, q̄to ei⁹ potētia diuturnior. Prologatio em̄ tā seuē tyrānidia
q̄d fuit aliud q̄ eoacervatio diuie indignatōis. Antoni⁹ cōmod⁹ oī
b⁹ (vt aiūt) incōmod⁹ xij. imperij āno strāgulat. Heli⁹ q̄ illiberalis
cēt et sordib⁹, impū mēse sexto palā occidit Antoni⁹ Caracalla sep
tio imperij suo āno, duz lenādē vesicę gratta descendisset ab equo, a
Parthis opp̄mit. Hellogabalus homo flagitiosissim⁹ quarto impe
rij anno tumultu militū enecat. Deci⁹ Christianoz inimic⁹ impe
rij anno secundo barbaris est occisus cadauere eius nusquā reperto

Libet Primus

Valerian^o qui cū Gallieno regnauit capt^o est a Pacoro Parthorū rege non occisus statim, sed ad diuturnā mortē reseruatus. erat enim ei equū ascendēti scabelluz pedū, qđ aliter dicitur suppedaneū. Sed qđ p^o go tyrānoz cędes recēdere: versu illo Satyrico cōcludendū. Ad genes Cereris sine cęde et sanguine, pauci Descendunt reges, et sicca morte tyranni. Hic citari possit Antimachus poeta gręcus, qui cum dolore suuz quē a morte charissimę cōiugis Lysidices conceperat emollire vellet, elegiā scripsit, in qua calamitates oēs herouz altius repetēs numerauit, sed ad presens ista sufficiāt. Hęc autē dicta sunt vt memineris breue et iterisuz esse oñe quod in hac vita nos allicit, lōguz et p^ohenne oñe qđ cruciat, nā vt poeta inq̄t. Nulla est sincera voluptas, et dulcedini semp amaritudo pmixta est, qđ Homer^o poeta clarissimus innuit euz dicit. In limine Jouis duo dolia posita, vnuz mellis, altez fellis plenuz, et singulis animab^o e celo in corpora descendētibuz, ex vtroq; dolio portionem dari

Testimonia ex sacra scriptura idē pbātia Ca. xxi.

His attestat qđ in Psalmo dicitur: Uidi impiuz superaltatus et excelsuz sup cędros libani, et trāsui et ecce nō erat. Et iterū Uiri sanguinū et dolosi nō dimidiabūt dies suos, et si aliqñ prospero negotioz cursu letātur, si peccare nō desinunt, verificat in eis qđ Claudia. inq̄t Tollūtur in altū. Ut lapsu grauiore ruāt. Et in psalmo dicitur. Tu sō deus deduces eos in puteuz interit^o. Audire, nō pigeat qđ in alio sanctissim^o Dauid de hoc pessimo hoim gñe sit locutus, et quibus eos s̄bis insectet. Sic em̄ inq̄t. Quid gliaris in malicia, q̄ potens es in iniquitate: Tota die iniusticiaz cogitauit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti doluz. Dilexisti maliciā sup bonitātē, iniquitatez magis loqui q̄ equitatē. Dilexisti s̄ba precipitationis linguā dolosaz. Propterea de^o subuertet te in finez, euellet te et relinquet ac trāsmigrare te faciet a tabernaculo tuo, et radicez tuā de terra uiuetiuz. Uidebūt iusti et timebūt et sup euz ridebunt et dicent. Ecce homo qui nō posuit deuz adiutozē suuz, Sed sperauit in mul

Liber Primus

titudine diuitiarum suarum, et pualuit in vanitate sua. Nactenus David
alibi quoque dicit. Inimici autem tui mox ut honorificati fuerint et exaltati,
deficientes quemadmodum fumus deficiet. Et omnes homines igitur dum se im-
pune peccare aduertunt, dum patientia dei male viuunt, dum omnibus libidi-
nibus suis profuuntur, deus negat, prudentiam irridet, genus aliud vite
non putat, et persuasi animam interire cum corpore, post mortem nihil nos fu-
turos existimant imo et desiderant, ne commissorum scelerum poenas luant.
Itecirco dicit in psalmo. Homo cum in honore esset non intellexit, compa-
ratus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis.

De hominis excellentia

Ca. xxij.

Uide queso, quod iam diu tamen vidisse te credo: Sed recole modo
in quanta excellentia constitutus est homo, ut percipias quod ingra-
tus sit Deo, quod passus profuit se diabolo. Est enim tantae perspicacitatis
suapte natura homo, ut ingenio suo disciplinas omnes ac artes excuderit.
At quomodo id factus Aristotelis in primo libro metaphysice indi-
cat dicens. Nominem cui oculum suppetebat, postquam sepe periclitatus in
rebus ac comminus notis diu se exercuit et acta ac cuncta memoria col-
legit, fecisse artes atque disciplinas et hoc nihil est aliud, quam quod A.

Belli refert dixisse Afranium poetam in togata cuius hi versus sunt.
Uis me genuit, mihi peperit memoria, Sophia vocant me Graeci,
vos sapientia. Sed Aristotelis sectatores et praesertim Eustratius in
ethica persecuti sunt dicentes. Ex his quae eodem modo necessario semper eue-
niunt, potuisse scientiam, a cuius regulis nihil excipit. Ex his vero quae
non semper sed tamen ut plurimum accidunt arte factam, quam quia multas
exceptiones admittit, et fallere interdum videt artifices, dixit Aegaeus
et homo fortunae amicus. At quae sepe fiunt nec tamen ut plurimum, sub arte res
digni nequiuissent, sed circa ea praesari prudentiam, de his omnes commul-
tando deliberant. Quae autem per quam raro appareret neque scientiae, neque arti, neque con-
silio subdita casui ac fortunae reliquerunt, haec igitur sunt humanae perspi-
cacitatis indicia, quae Plinius naturalis historiae lib. vii. capite lvi. Ioa-
annes etiam Tortellus in dictione Horologii, tribuente sua, inuenta

D j

Libri Quinti

singulis autoribus latius prosequitur. Tante etiā sublimitatis est homo, ut omnium que coelo cōtinētur, immo 7 coeli ipsius ac Dei sit capax. Unde philosophi gentiles multa de deo recte tradiderunt ut q̄ vnus, q̄ immensus, q̄ incorporeus, q̄ sempiternus, q̄ optim⁹ q̄ omnipotens, q̄ semper vigilans, q̄ affectibus carens, q̄ mundi opifex, q̄ primus motor, q̄ finis ōnium atq̄ principium, et de hoc genus alijs tam multa recte p̄ceperunt, ut magna pars Theologię nostrę ab eis accepta sit, Coelus autem quod tanto intervallo remotum est, sic ducente oculoꝝ acie, ratio penetravit, ut polos, ut axes equinoctiales, eclipticam maximas solis declinationes, tropicos, arcticum et antarcticum, circulos, nec non et apud as seu epicyclos, motus etiā planetarū et firmamēti ita deprehenderit, ut qui diligēter supputare, et ad calculū matheseos reducere voluerit, vix errare vnq̄ possit. Quod exemplo declaratur Hypparchi Astro-
nūmi. Ipse enim teste Plinio, solis et lunę cursus et eclipses, in sexcentos annos seculo ipso attestāte p̄ceinuit nō minus veraciter, q̄ si consilioꝝ nature particeps fuisset. Tāti insup vigoris est, ut sit eius animo celeritas, vento citatior, igne volucior, tāte foelicitatis ut si paulo minus minutus ab angelis, sicut propheta inquit, et ut philosophi dicunt in eternitate horizōte locatus, hoc est rebus eternis ppinquissimus et quo ad animum particeps eternitatis. Horizōntem nanq̄ vocant Astronomi circulus, quo visus terminatur, et hemisphēria diuiduntur, et dicunt hominem in eo cōstitutum, q̄ imaginati sint naturā omnium congeriem distribui in duas partes quasi in duo hemisphēria, mundi hemisphērijs ideo similia, quia sicut mundis sic et naturarū vna cōgeries. Que eterna complectitur nos later, altera vero que tempore mensuratur apparet, Homo igitur in hoīm hemisphēriorum confinio ponitur, quia corporea mole corporalia, et animi immortalitate cōtingit eterna, et ē vtrorūq̄ quoddam participium, partem sui in hoc, partem in hemisphērium illud extendens. Sortitus etiā corpus quod immortas

Libet Primus

vitam possit induere, ad imaginem quoque dei factus. Omniumque
terrea animarum dominus habens, ad custodiam sui, angelos quasi
satellites, aut pedagogos: Coeli insuper (nisi deum contemnat) he-
res futurus, demonibus hoc est angelis malis et apostatis imperat
Unde Hermes Trismegistus dixit, hominem tantę sublimitatis,
vt deos facendi habeat facultatem. Statuis enim fabrefactis, de-
mones ad inhabitandum eas magicis artibus inducebant, et eas
quasi animatas pro dijs habebant. Insuper et promerendi paradisi
habet arbitrium, et in secundo phisicorum meminit Aristoteles
Domo quodammodo finis est omnium, et vt Plinius in principio
septimi libri de historia naturali dicit. Causa hominis videtur cũ
ta alia genuisse natura. Et circō predictus Hermes Trimegistus
homo inquit magnum est miraculum o Asclepi. et in secundo libro
Astronomico. M. Manilius de homine loquens ita inquit.
Eximia natura dedit linguamque capaxque Ingenium, volucrumque
animum, quem denique in vnum Descendit deus atque habitat ipsuz
que requirit. Et in tanto demens constitutus honore, dum appetitum
magis que rationem sequitur, comparat iumentis insipientibus, que nullo
rationis moderamine, sed solo impetu feruntur appetitus

Que fit summa hominis miseria ¶ Ca. xliij

Sta teno igitur iste flagitiosorum hominum, summae miserie
(qua nulla in hac vita maior esse potest) stat? est. Summa
enim miseria culpa est. Nam et ipsi damnati, et eternis poenis ad-
dicti, magis eo que culpis sordent que poenis doleant miseri sunt, et
que miserie plus insit culpe quam poene. Si vacat, et placidi ra-
tionem admittis edam. Qued enim peius est, id miserius, at cul-
pa peior est quam poena. Quid inquit peior, immo neque mala est
poena eius iusta sit. Omne enim iustum bonum, sed malum dupliciter
dici potest, malum scilicet simpliciter, et vt theologi dicunt ma-
lum huic, et fieri potest vt quod simpliciter bonum sit huic malum,

¶ ¶

Liber Primus

Sicut poena quę simpliciter bona cuius sit, est tñ huic mala quę cruciat, mala autem dicitur quod bonum quoddam tollat, sed quoddam bonum: neque enim simpliciter dicitur bonum, sed tripliciter. Bonorum enim quoddam honestum, quoddam utile, quoddam delectabile. Poena (de qua est sermo) non omnis boni generis, sed eius quod delectat expungit, et quod quod honestum est non solum non destruit, sed fulcit, simpliciter bona, huic tñ mala quę plectitur quod per eam voluptate peritur. Sed age dic utrum optabilius puniri in fontem, an fontes absolui: vel quod idipsum est culpa sine tortura, an tortura sine culpa: Si appetitum consulas, si beluarum prudentia utaris, modo impune feras, culpa ridebis. At si mentes interrogas, et coelum suspereris, non molestias tñ vite naturales, verum etiam carcerem, seruitutem, morbos, infamiam ferrum, incendia, mortes denique ipsam culpam antepones. Legimus admirandę fortitudinis exemplum singulare, cui simile non habet gentilis antiquitas Septem mulieres Cappadoces dum cruorem Blasii martyris, cuius agonem admirantes conuersę fuerant, prone humi spogia colligunt, obiecto Christianitatis titulo, trahuntur ad praesidem, et cum post multas comminationes inuicem persisterent, ministri magistratus, genus omne tormentorum exponunt. Laminas, eculeum, plumbum liquefactum, et illos pectines ferreos, quibus Blasius modo discerpserat, ad incutiendum terrorem intentant, et quod sit in spectaculo plene energie, quod contraria mutuo se exaggerant ad numerum mulierum, septem thoraces igne cadentes ad laevam, septem vero vestes pilinas mollissimas atque candidissimas, ad dexteram collocant. Jubent utrum malint ad nudum induant. Una illarum relictis duobus in fantulis, quos secum habebat, cursu concita vestes pilinas corripuit et in ignem negandę fidei incitamenta proiecit. Non est ad aspectum tam terribilium poenarum exterrita mulier, non ploratu nato mater elanguit, duriora morte tormenta non horruit sed naturam vincente constantia, thoraces ignitus ad carnes induitur. O rem antea nunquam auditam. O facinus dignum eterna memoria. O exemplum ad confirmandos debiles efficacissimum. Nos autem a maioribus nostris tñ degenerauimus tñ ab antiqua prout recessum?

Libet Primus

ut vel minimo incommodo, usque ad dei blasphemiam, prolabamur
De delectatione. et an sit peccatum Cap. xxx.

Quod conducere proposito satis arbitror, si ad ea que de concupiscibili
libi atque irascibili differenda redeamus. Dixi concupiscibilem vim
in ea toto impetu ferri, que labefactare videtur voluptates. Hec igitur
ita se habent sed aliter ac intimius mente pergamus, res recorditiam
cognitu dignissimam, et ex philosophorum ac theologorum archanis de
propterea accipito. Si concupiscibilis quod cupit assequitur, et voti con-
pos fiat, repetere ex victoria gaudium innascitur. Flammescit, acceditur,
si consequi nequit, aut si quicquam offendit, quod offendat, tristitiam in-
currit. Gaudium et tristitia operationes non sunt, sed ab operatione
necessario prosunt. Sicut palati delectatio non est ipsa cibi comestio,
sed ex comestione, sicut lux ex sole, calor ex igne, pulchritudo ex inuen-
tute, consurgit. Propterea et si operatio ipsa in nostra est parte, ut a-
mare et odire, positam operationibus, delectatio aut tristitia, veli-
mus nolimus, sensus inuadit. Sicut in nostra est potestate, ignis ac-
cendere, at cuius accessus est, velimus nolimus, splendet et calet, Hinc di-
uinus ille Plato dixit, animas fieri malas, non sponte sed iniuria.
Nam licet peccandi operatio sit libera, tamen habet malus, qui nobis
malitie nota inuritur, ex actione libera necessario surgit, et animam ini-
uriam capit et irretit, ex liberis actionibus quaedam necessario et natu-
raliter procedunt, ut passiones et habitus. Dolor igitur corporis et animi
tristitia similiter gaudium et delectatio, operationes non sunt, verum ex o-
perationibus surgunt. Amare et odire quod est voluntatis, sensus percipere,
quod spectat ad sensus, operationes sunt, et ex his oriuntur ea que
predixi, moeror, leticia, dolor, et voluptas, quas latini perturbaciones,
noui theologi passiones, Greci παθη dicunt. Et ideo eos que natu-
ra vel more sunt rigidi, nec ullis affectibus inflectunt, quales legimus Dio-
genem, Pirronem, Heraclitum, Timonem, apathes hoc est imperturbabi-
les vocant. Non igitur in perturbatione actionis, sed in ipsa actione
peccatus est, Si rem turpem amas, peccas, delectatio et libido, quae

D iij

Libet Primus

ex amore turpitudinis manat. peccatum non est. Propterea si ad flagitiosum opus inuitus venias, quantum ad sit voluptas, non tamen peccas. Si vero ad honestum facinus, vltro te conferas, et si non delectaris, tamen recte agis. Dabes ergo in opere sine tristitia officium, et sine omni delectatione peccatum, in opere igitur precedente, non in affectione sequente, laus et vituperium, virtus et vitium, lucrum et damnum.

Redargutio quorundam theologorum de delectatione loquentium. **Cap. xxv.**

Hinc sequitur minime vix esse quod dicit, ad mensuram malorum voluptatum torqueri malos in inferno. Sunt enim plerique, quorum animus est ad peccata promptissimus, sed corpus egrum, ex cuius habitu friget appetitus resistit voluptati. Non ergo delectatio quae pendet ex membris, sed interior actio quae pendet ex animo, ratio penarum atque mensura est. Locum autem apocalypsis quae allegatae sic est exponendus. Quorundam significauit se et in deliciis fuisse, hoc est quibus delectari studuit, vel quatenus se delectationi exposuit, in eis scripturae est, ut non nunquam affectus pro causa ponatur. sic erubescere pro verecundari, excandescere pro irasci, gessere pro gaudere frequenter usurpant. Hoc etiam ab aliquibus theologis sic enarratur, ut delectationes dupliciter dicantur. Unam quae operationes antecedat, et homines ad peccandum irritet. Alteram quam voluntas appetitu inardescente, corrupta ex opere expectat, ut ei fruendo se totam immergat, Diuisio est commensurandi autem poenas, quibus contradicimus ea ratione, quod voluntas non semper voluptates quas optat sequitur, non ergo de delectationi quas peccatis precipit, sed ei quam ex peccato sperauit tormenta retribuit. Appetitus ergo sensibilis (ut coepimus enarrare) si res gratas offendit, exultat et gessit, si in quodammodo peccatis quod offendit, incurrit, moerore deicitur. Tunc irascibilis pro concupiscibili pugnat, quod nocet aggreditur, et si voti compos fit exultat, si autem non potest, tristatur et languet. Nec quod quibus oro, me redarguat quod in enarrandis his verbosior fueris. Nam quae maior sermonis fortis est, quam ut aptus sit. Adde quod si (ut Aug. inquit) dicere nihil est aliud, quam quod animo continens, auditori sermone ostendere. Certe qui dicendo

Libri Primus

re nō confectur vt intelligatur, dixisse non videtur, sed iam ad cetera festinemus.

Quid sit virtus et vitium, et in quibus sit Cap. xvii

Nobis itaque quod vitium, quod vel sit virtus. Est namque virtus in concupiscibili seu irascibili habitus per morem acquisitus, vires istas legi subiectas, et ad omne rationis imperium hominem semper prouocans et inclinans. Per morem acquisitus inde dicitur est, vt non putes virtutes mortales instar scientie a preceptore infundi, aut id virtutis esse quod natura sua sponte produxit: Sunt enim plerique natura, neque scurrere neque rustici, sed urbani, sed non est in eis virtus, at quedam potius naturae foelicitas, ac dei donum. Quod Crassus auus Crassi quae Parthis iterum empta est, nunquam riserit, Antonia Drusi nunquam spuerit, Propertius consularis poeta nunquam ructarit, natura id praestitit, non virtus. Propterea id in eis (vt Aristoteles docet) neque laude, neque vituperio dignum fuit. Atque Socrates semper eodem vultu neque hilari nimis, neque turbulento visus sit, id in eo viro sapientia claro virtutem existio. Vitium vero in eis despotibus, habitus est per morem inducitur, ad ea tantum inclinans, quae sensui placeant et applaudant. Cum assuenit ergo concupiscibilis, parere rationi. Consuetudo haec temperantia est, qua suadente, consuetis homo abstinere voluptatibus, Et a vitio quasi ab extasi in se reuersus turpitudinis suae pudet ac penitet, Est igitur bonus habitus animae sanitas, nam sicut corpus tunc demum bene valere a medicis dicitur, cum et recte operatur, et a contrariis non facile vincitur. Sic secundum philosophos atque theologos, tunc animus est incolumis, cum secundum rationem agit, et incitamentis malis non assentit, hoc per virtutes habetur. Virtus igitur, vt ex sententia Platonis antea diximus, animae sanitas est, quae si sanitas, est et perfectio.

De quibus deinceps agendum, et quantum valeat ex arte certare Cap. xviii.

Sunt (Aristotele teste in primo secundoque Ethicorum libris) animae potius pro ingenio et natura ipsarum. Diversi habitus speciesque virtutum, Verum post habitus alios, de his tantum

Libet Primus

agamus, que in irascibili collocatur, quonia hec sunt que plurimum
valent animi tuo morbo conducere, De fortitudine. s. ac paciētia, de
spect loqaminitate, de pfeuerantia et fide subijcētes aliq̄ relatiōe
digna memorię iucunda, dulcia auditui, necessaria vsui, Has virtu
tes si tibi conciliaueris, si familiares, ac cōubernales habueris, nul
lius hostis vim formidabis, ex omni piculo erueris, in om̄i certami
ne coronaberis, Nā cum ab initio sanctorū comites semper extites
rint, et corū stratagemata viderint, docebūt te certare legitime, quod
quāti momēti sit, audi Pauluz dicentē, Nō coronabitur nisi qui le
gitime certauerit. Certāt illi legitime, qui bellicę rei peritiā habēt.
Peritiā autē illi hnt, qui exercētur diu scdm artes, que postq̄ tran
siuit in habitū, nature vim sic eleuat, vt par diuinitati nescio quid
addat. Subijciā hic ex libro Uegerij de re militari p̄mū caput, vt
cognito quid in corporalib⁹ bellis certādi lex valeat. Certare spiritu
aliter tāto magis discas quāto hoīs magis interest vitia supare quā
homies. Igit̄ eius hec verba sunt, In om̄i prel̄io nō taz multitudo
et stus indocta, q̄ ars et exercitiuz solet prestare victoriā et triūphū
Nulla em̄ alia re videm⁹ populuz Romanū sibi orbē subiecisse ter
raz, nisi armorū exercitio, disciplina castrorū atq̄ vsu militię Quid
em̄ aduersus Galloz multitudinez paucitas Romanoz valuisset?
Quid aduersus Germanoz p̄ceritatez breuitas potuisset audere.
Hispanos quidez non tm̄ numero, sed etiaz virib⁹ corporum. nr̄is
prestuisse manifestuz est, Aphyroz dolis atq̄ diuitijs semp̄ impares
fuim⁹ Grecoz artibus prudētiaq̄ nos vinci nemo vnq̄ dubitauit,
sed aduersus hec om̄ia, pfuit Lyzonez solertem eligere ius (vt ita
dixerim) armorū docere, quotidiano exercitio laborare, quecunq̄ in
acie euenire prel̄ijs possent, om̄ia campestri meditatione p̄discere
et q̄tidiano exercitio roborare, seure in desides vindicando, Scia
enim rei bellicę dimidicādi nutrit audaciā, nemo facere metuit, qd̄
se bene didicisse cōfidit, et em̄ in certamine belloz exercitata paucis
tas ad victoriāz p̄mptior est. Rudis et indocta multitudo exposita

Liber Primus

semper ad cedē, hęc Uegeri^o. Ex quib^o cōstat, q^o si tāta diligentia in spūalibus bellis hoīes vterētur, quāta in corporalib^o vsi sunt. Romanani, quāq^{ue} sit hoīe diabolus, et lōgī tēpīs experientia, et ingenij pspiciencia, et mor^o velocitate pstantior, semper tū victores essem^o, nam q^o habet min^o a demonē nostra natura, suppleret de^o per grām, si nrāna viteret solertes industriā, Aristo. in Ethicis. In p̄turbis (inquit) scire ipm̄ par est, immo nihil, vti ho atq^{ue} exercere plurimū immo totus. Et ibidē p̄tra ignauos inuehit dicens. Sed pleriq^{ue} nō ita agūt vtz ad disputatōes fabulasq^{ue} p̄uersi, putāt se optie philosophari, et gyotos imitari, q^{ue} s̄ba medicorū audiunt q̄dem diligēter, faciūt autē nihil ex his quę sibi p̄cepta sunt. Ut ergo illoz corporib^o non bene erit, q̄ ita curātur, ita nec illoz anim^o qui ita philosophātur

Que sunt arma spiritualia homini cum diabolo pugnatura

Ca. xviiij.

Apponaz militiā, belluz p̄suadeaz, et ad tyrociniū rudimenta sollicitez. Ad te reuertere, rōnez cōsule, et videbis hoc esse salutare cōsiliū. Putasne te inter hostiū castra victuz in pace. Animaduerge vbi sis, vbi cubes, in mūdo, in carne cōstitutę anime, quę quies, q̄ securitas, q̄ pax esse p̄t: Namoz esto visiōis beatissimi viri Antonij Abbatis, q̄ excessu mētis posu^o, vidit totū orbē laqueis impeditū. Tota scr̄ptura sacra ad arma clamāte, tibi p̄suades in pace viuere. Militia ē vita hoīs sup terrā dixit Job, ipsi sctōz principes apli, et ipsoz p̄mi Petrus et Paulus, et pugnādūz nobis esse, et pugnandi artes et armaturā docent. Petri^o em̄ inqt. Sobriū estote et vigilate in orōnibus, q̄a aduersari^o vester diabol^o tanq^{ue} leo rugiēs circuit, querēs quē deuoret, cui resistite fortes in fide. Ecce bellādum dicit, hostē ondit, piculuz nūciat, arma demōstrat sobrietatē, orōnez fidē. His armis, cū diabolo est, nō ferro nec funda dimicādūz, hostis em̄ q̄litas, docet armaturā aliter cū Gallis, aliter cū Parthis, aliter cū liberis, aliter cum seruis decernēdum. Propterea Pau. ad Ephe.

E i

Libet Primus

scribēs admonet eos cū quosint hoste cōgressuri. Nō est nobis (inquit) colluctatio tantū aduersus carnē et sanguinē, sed aduersus principes et potestates, aduersus mūdi rectores tñbraruz haz cōtra spūritualia neq̄riē in coelestib⁹. Aduersus igit spūales hostes, q̄ certant p̄ coelesti hereditate tollēda, spūalia arma sunt habēda, et q̄ nā ea sunt bon⁹ armoz doctor Paulus exp̄ssit. Propterea inq̄t, Accipite armaturā dei, vt possitis resistere in die malo. Armatura dei virtutes sunt, q̄bus munit⁹ hō tērior, nō timeat a timore nocturno. Et sagite ea volāte in die, a negocio pambulāte in tenebris, ab incurso et dēmonio meridiano. Et subinfert Stare ergo succincti lūbos v̄ros in veritate, hoc ē vere cōtinētes estote, nā qui in agone cōtendūt, ab omnibus abstinēt, et illi quidē vt marcessibilē coronā accipiāt, nos at̄ in corruptā. Lūbos succingere est libidinē ac libidinis instrumēta velare, ligare, cōficere. Vñ et succinctoz d̄r vestis qua pudēda velātur, a lumbis libido re et noīe descēdit, dicit̄ em̄ libido et lubedo qua silumbendo, sicut libet et lubet, et vtzq̄ apud veteres in vsu fuit. Vñ et equis libidinis pruritus in euntib⁹ lumbos pcutiūt, et subiūgit. Induti lorica iusticię. Est at̄ iusticia quedā p̄ticularis diuisa in distributiua et cōmutatiua, et hec est quattuor cardinaliū vna. Est et iusticia generalis virt⁹, q̄ sit totius legis obseruatio legalis appellata de qua dicitur ab Euripede, neq̄ Lucifer neq̄ Hesper⁹ ita mirabilia. Nec igitur lorice comparatur, que armatura est et munimētum corporis, quale in antiquis imperatoz statuis videm⁹, habēs etiā (cuz numini addit) Medusaz in pectore nō ociosę significatiōnis signū, et de hac que egis dicit̄, puto Paulū intellexisse. Lorica enim cuz Medusę capite, iusticiā non p̄ticularē sed legalez signat que arca est illa Promethei, in qua virtutes omēs inclusit Hesiod⁹. Et bene numini attribuit̄, q̄ eā iusticiā habere diuinū sit, p̄pterea loco predicto addidit Pau. Ut possitis resistere in die malo, et in omnibus p̄fecte stare: Perfect⁹ em̄ non est, nisi q̄ animo iusticiā legalez hoc est omēs virtutē āplectit̄. Huic lorice Medusę caput. i. iusticia

Liber Quintus

virtus inferibit, quia aspectus viri qui omni virtute sit p̄dit⁹ abhor
rēt de mōnes, et p̄re timore stupiditate cōtracta lapide cūt. Et notā
duz q̄ armaturā grauez⁹ Paulū instruit, cum iusticiā legalez noimā
uit. Et ei duplex armatura, grauis et leuis, hęc quidē arma, illa oīs
cōtinet. Qui leui vrūt ferētarios, q̄ vero graui cataphrattos vocant
quo innuit aīam volētez de diabolo triūphare oibus armis muniri
et cataphrattā esse oportere. Subdit Paul⁹. Calciati pedes in p̄pa
ratione euāgelij pacis. Duo p̄cepto imbuīt tyro spūalis, vt oēs anī
mē vires, que mouēdi corporis fungūtur officio semp paratas ha
beat, et ad capessenda iussa diuina expeditas et p̄mptas. Sic etiā a
magistris rei militaris iuniores in p̄imis ad gradum, ad curiūz, ad
saltū instruiūtur, et de Pōpeio Salusti. d̄r q̄ cū alacrib⁹ saltu, cū ve
locib⁹ cursū, cū validis vecte certabat. nec em̄ aliter potuisset par eē
Sertorio nisi se et milites frequentib⁹ exercitijs parasset ad p̄elia.
Proseq̄t Aplūs. In omib⁹ sumētes scētū fidei, in q̄ possitis omīa
tela neq̄ssimi ignea extinguerē, Cōtra diaboli tela flagrātia p̄cndē
dum est scētū, nō cristallinū illō Palladis quo cōtra Medusaz vi
sus est Mercuri⁹, nō q̄d fabrefecit Aenez Vulcan⁹, sed alterius
materie, alteri⁹ artis Tela em̄ diaboli nō sunt ignea, nō sunt fulmia
nō s̄t phalarice, nō s̄nt malta, qua Comagene Luculli Romani fu
gauit exercitūz. Inuisibilia sunt tela appetitū ita succēdentia, vt ho
mines illis lautiati, se in mortē sponte p̄cipitēt. Illoz s̄t viz fides
extinguit. Subiūgit, et galez salut⁹ assumite. Galea q̄ cassis d̄r mu
nimētuz ē capitis, q̄ dat̄ intelligi oportere oīs sensus q̄ fortiūtur ses
dez in capite, defensos eē memoria et desiderio salutis eterne. Sūt
s̄t (vt phisici volūt) sensus decez, q̄nq; exteriores qui cōmb⁹ patent,
et interiores totidez. s. sensus que cōmunez vocāt, phātasia, imagi
natio, estimatiua, memoria. His ita vtēduz, vt nihil imaginemur,
nihil cogitemus nihil in memoriā transire sinamus nisi pium, ho
nestum, salutare diuinūz, Iccirco dicit a propheta Cogitatio sanc
ta seruabit te. Turpes et immundae cogitationes ministri sunt sa

E ij

Libet Primus.

thang, et quanq̄ aio blādiatur, cauenduz tñ ab eis tanq̄ ab hosti
b^o, quoz ranto periculosior est hostilitas, quāto illecebrosior est calli
ditas. Arma que hacten^o memorauim^o quandā paciētiē speciē ideo
pre se ferūt, q̄ sunt nō ad offendēduz idonea, sed magis seruāde sa
luti nostrae, et euitādis accōmodata vulnerib^o. At qd̄ addit Paul^o
Gladi^o. f. spūs qd̄ est s̄bz dei, ad fortitudia naturā accedit, ei^o eniz
est (vt sepe iaz dixim^o) non pati solū, sed etiā euz oportz iacturā in
ferre. Uno autz mō verbū dei est Christ^o, de quo Paul^o ad Hebrē
os. Uiu^o est (inquit) sermo dei et efficac, et penetrabilior om̄i gladio
anapiri, et pertingens vsq̄ ad diuisionez spirit^o et animē, quia diu
bit appetituz a rōne. Alio mō quicquid in spirāte deo sancti loquū
tur, est s̄bū Dei, quo gladio vsus ē Stephan^o cum staret in consiliis
cōtra Iudeos. Propterea de Iudeis d̄z, Dissocabātur cordibus, et
et stridebāt dentib^o in euz. Usus est et ip̄e Christ^o, cū post ieiunium
quadraginta diez est cōgressus in deserto euz diabolo. Exorcistae q̄
latine adiuratores dicūtur, diuinorū verborū vires agnoscūt, et eius
p̄cipue noīs, qd̄ quia quatuor literis scribit, tetragrammatō d̄z pro
quo nos dñs hebrei s̄o legunt adonai. Qui ergo p̄dictis armis se
munerit, erit ille fortis armat^o, de quo Christus d̄t in euāgelio. Cū
inqt̄ fortis armat^o custodit atriu^o, in pace s̄s oīa que possibet. Sic
ergo istruct^o stabis ad ianuā. Sunt aut̄ ianuā, sensus exteriores, ad
triu^o s̄o interiores et cōscientiē domū ita custodies vt ab hostili des
sendat ingressu. Si in p̄ncipio pugne fortiter feceris et instar Tor
quati hostes deieceris, arcē rōnis oppugnātes a rege nostro breui cor
ronaberis, et vt de pugna magis q̄ de pace cogites, paucis ita con
cludo. Tota hoīs vita ē pugna vl̄ seruit^o, dū tu pacez cogitas vitia
te impugnāt si nō pugnas, vinceris, si viceris seruis. Uita ergo ē
pugna vel seruit^o, quez pugnare piget seruire oportet. Et si qui im
pij sunt qui pacē habere videātur, pax ista nō est pax, qz non est pax
impijs, d̄t dñs, sed habere pacem vidētur, quia sponte seruituz fe
runt, et se diaboli facere māripia. Dicat ergo anima membris corpo

Liber Primus

ris, que pugne diuturnus labor offendit, illud Maronis

D socij neq; enim ignari sumus ante malorum

D passi grauiora, dabit Deus his quoq; finem

Durate et vosmet rebus seruate secundis

¶ Quo fine sanitas querenda est

¶ Ca. xxiij

O Jetur de his virtutib⁹, ne inter dicenduz tibi graui⁹ subres
pat in comoduz statui te paucis admonere, ne in eozū sniam
venias, qui cuz egrotāt, tāto desiderio sanitatis vrgētur, vt Hippo
cratis et Auicēne remedijs nō cōrenti, vsq; ad deliramenta vetulas
rum ⁊ magicas incātationes insaniāt. accipe igit hoc nostrę milicie
documētuz, et more Romanoz discē in pace ita dimicare, vt cū bel
luz ingruerit, nō frangare, Quociens igit iniucūdi qđ accidit, qđ ap
petitū et sensuz offendat (vt phtisis, febris, morbusve ali⁹) licet dis
pliceat, toto conatu cōtine irascibilez, ne ad propellēduz repēte cō
surgat. Consuevit em̄ temerariē niti et impetuose rationez añire, et
id theologi surreptionez vocāt. Ante igitur rōnem cōsulito, que est
rectitudinis index, ⁊ in regno aię dei vicaria. ⁊ an morib⁹ hic ferēd⁹
an abigend⁹ sūt inuestiga. rñdebit ratio Pythagoricū illud, curanduz
ē vt sit mēs sana in corpe sano, nā corpus ai tanq; instrumenta deo
tributū ē, vt ad id qđ ratio posceret se idoneū ⁊ obtēperās exhiberet,
at cū infirmū est, neq; in publicis neq; in priuatis negocijs seruit, et
tūc aius corpe q̄li compede qđdam p̄peditus, a nature ⁊ stutis cessat
officijs, fitq; contra naturam membrorum seruus, que moderari de
bet ac regere. Dicit enim Crispus. Animi imperio, corporis seruitio
magis vtimur. Rationis est quidem probabilis ē ⁊ equa responsio.
iuxta auctoritatē Pauli Noli adhuc aq̄s bibē, s; modico vino vtēre
propter stomachū tuuz, ⁊ frēq̄ntes tuas ifirmitates. Appetit⁹ s; et
ipse sanitatē suadet vt rō, sine tñ differt. O prae em̄ sanari ac bñ vale
re, nō vt ex amissis et castigatē operet, sed vt libidinoze ac licēter in
q̄net, vt. s. more canū ad vomituz redeat, et more suis ad volutabz
luti. Sed hic est aię oculus nequaz, qđ opus omne tenebrosū facit

¶ lū

Tiber Palmus

neq. n. ad normā respicit, et iō nequā est oculus, qz eius malus pro
spect^o limus aspectat, strabo est, imo luciosus, nā in luce cecutiēs vi
det in tenebris. Lux ē virtus, tenebrę pctm̄, in his que sunt pcti est
circumspect^o ocular^o et sagax, in his ē Argus, i his est Tiphis, i his
ē Dedal^o, in his fo que ad frutē et sapiētā prinet, iners, ignavus,
murcidus, somnolentior Phoca, pigrior Coclea, cecior talpa. At
rōnis bonus est oculus, sinez nanq; probitatis intendit regulā sem
per tenēs et ppēdiculū. Propterea et op^o eius ē nitidū, rectuz, inter
polatuz, a lucidū, lucē non refugit, videri nō metuit, at op^o maluz
tenebrarum amicum. delitescere cupit, et in publicum vtpote suae
deformitatis cōsciuz, pdire nō audet. Timet occurrere Satyricis,
Cynicis, veteribus Comoedijs, veris nomē datorib^o, tetricis cēsozi
bus pudet appellari, quod nō pudet esse. Ingenijs nr̄is naturę vis
infita, frutē in nobis depingit et vituz. Nā cum de vicijs loqmur
cōtractis supcilijs, frōte caperata, toruo aspectu, truculento vultu,
sbris atrocibus fulminamus. Spēs hęc vitioz. Sz cuz sermo est
de frutib^o, ex intimis anime penētralib^o, exit in faciē festinitas, hila
ritas, alacritas exit in verba quēdā suauiloquētię pulchritudo non
fucata, q̄ si ppēderis frutis imaginē conat exprimere. Accedit z fa
mę vulgare iudiciū, vitijs nō parcēs, qđ ore nō p̄t more philomenę
scripto pmulgar. Sanitatē ergo sine pposito quē ratio cōsulet q̄
rere licituz, imo et debitum, finē vero appetit^o respicere, turpe ac in
honestū

¶ Quomō querēda est sanitas. ¶ Caput xxx.

Sed ita finis rectitudo nō sufficit, nisi mod^o querēdi sit licit^o
tus. Licita sunt que lege cōceduntur. Cōcedunt autem quae
nō prohibent. Om̄e quod pctm̄ est, prohibituz est, et om̄e qđ prohi
bituz peccatum. Propterea vt pituitā cures, fornicari non licet.
Nec audiēdi sunt medici, qui ad corporis sanationem pctm̄ indu
cunt. Quę em̄ demētia est, vt corp^o mūdes, aīaz inquinare, id sile est
vt argētuz serues auz amittere, ne vestē amittas, corp^o occidere, Le

Liber Primus

gim^o Cōstantinū impatorē graui quodā morbo laborasse cui erat,
medicorū iudicio, cruor hūanus singulare remediū, qđ optimus p̄n
ceps, christianis dogmatib^o nup̄ imbut^o cū audiss̄, abhorruit, et mal
le se dixit sp̄ egrotare, qđ tā immani remedio cōualescere, et quanq̄
de Cōstantio nō legeriz locosatis idoneo, q. s. eo morbo laborarit, tñ
fidē facit Plini^o, qđ in vigesimō sexto de naturali historia libro, capite
p̄mo sic inq̄t. dixim^o elephātiā s̄z añ Pōpeij magni etatē nō accidis
sei Italia, et ipsa a facie lepi^o incipiētes in nare p̄mu3, veluti lētica
la moy inualescēte p̄ totū corp^o maculosa varijs colorib^o et in q̄li cu
te alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera ad postremuz vero
nigrescēte et ad ossa carnes app̄mente, intumescētib^o digitis in
pedib^o manibusq̄. Aegypti peculiare hoc malū, et cū in reges icidiss̄
set populis funebre, q̄ppe in balneis solia tempabant hūano sanguīe
ad medicinā eaz. sic Plini^o quē locū citauim^o vt id medēdi gen^o olī
in vsu fuisse cōstaret, Sed qđ moy subinfert Plinius, credi hoc de
Cōstantino nō sinit, ait ei Et hic quidē morb^o in Italia celeriter re
stinct^o est, Si ergo tpe Plini^o, qđ sub Uespasiano floruit, erat iā re
stinct^o hic morb^o in Italia, simile veri nō est Cōstantinum eo labor
raste, qđ post lōguz tps impauit. S̄z his omissis, ad ea veniam^o, vñ
p̄t nobis impēdere periculū. Prohibite igit sunt incantatiōes, sortis
legia, ac sup̄stitiones omēs, q̄ sunt simpliciu3 vetulaz deliramenta,
nō deridicula soluz vez et pestifera, ac graui cēsura coercēda, et si vī
aliquā vidēt habē, nō s̄boz, nō signoz, non dei vis illa ē, s̄ fallaciū
demonū, nos vanis obseruationib^o illaq̄re studeriū Est in. v. decre
taliuz libro caput, cuius initiuz est Cuz infirmitas corporis, Ubi
duo in medicos decreta sunt Primū vt priusquā ad infirmoz des
neniāt, eos admoneāt vt medicos aduocēt animaruz. Alteruz ne in
firmis quicq̄ suadeāt, quod in pernicies vergat animarū. Petrus
Aponensis, vir magnē sed nimium audacis temerariēq̄ doctrinae
secutus Orpheum, Zoroastrem, Porphiriuz, Apuleium, et ceter
ros damnate magie studiosos, in consiliatoze scribit incantationes
E iij

Liber Primus

ad infirmorum curas cōferre q̄ plurimuz. Veruz q̄ in Decretis
Graciani. c. xxvi. q. v. c. nō liceat. Vanas istas stellaruz, z incantati
onuz obseruationes videtur sanctorū patruz damnare sentētia. Pe
tro assentienduz nō consulo, si tñ verba sint sancta, fideliter et nulla
superstitione plata vt symboluz fidei, et oratio dñica non damnaue
rim, veruz ea cum peccati suspitione carebūt, non iaz incantamēta
sed religiosa verba, aut sacre preces appellentur. e. q. in Decre. c. vl.
gemmas herbasq; sanitatis gratia sine vlla incātatione deferre cons
cessum est, Imagines vero astronomoz, characteresq; p̄ter crucis sig
nuz penit⁹ damnātur. De q̄bus etiaz apud Tho. Aquin. multa in
seda secunde parte reperies. q. x. c. vi. cū ocuz lectioni vacare tesinet
Sed hec breuiter dixisse volui, q̄ hac nostra tempestate, plerosq; vi
demus his malis artib⁹ deprauatos claz inita cuz diabolo amicitia,
q̄ plurimos seducere, z grauissimis errorib⁹ aīas implicare Nos at
q̄bus pposituz ē nunq̄ a catholica puritate discedere, talia floccipēs
dimus eligentes magis semper egrotare, q̄ cum saluatoris contu
melia sanos esse. Dammati haec etiam z irrideri videntur a Plin
nio libro naturalis historie. xxvii. c. ij. iij. et. iij. vbi recitatis quam
plurimis huius curiosē ac superstitosē vanitatis exemplis, in fine
secundi capituli subiungit. Qua propter de his vt libitum cuiq; fue
rit opinetur. Cetera igitur que approbati medici remedia docēt non
soluz aspernenda nō sunt, verū etiā diligētī cura sumēda, medicis
q; parēdūz, si peritiā habeāt medicādi dicēte scriptura. Honora me
dicuz, propter necessitatē enīz creauit illū de⁹, et infra paululū. De
us creauit medicinā de terra z vir sapiens nō abhorrebit eam. Cum
post maris rubri transitū venissent Iudēi in locū vbi fontes erāt as
marissimi, de⁹ consulēti Moyse, remediūq; petēti, lignuz indicauit
q̄ nat̄ali vi sua misuz in aq̄s amaritudiez abstulit. Poterat sine lig
no solo s̄bo succurrē. s̄ ne res nat̄ales frustra fecisse videret monuit
vbi op⁹ efugiēdū ad eas His igit̄ q̄ lex z rō dānat p̄miss̄. sic de cor
porū sanitate curādum ē, vt q̄c quid agit yr, ad aīē sanitatē referat z

Libet Palmus

ab anime salute sumat exordiu3. Quod si cōtingat sanari nō posse
(sunt em̄ morbi quidā incurabiles) viz sapientē equo animo ferre
decebit morbu tanq̄ a deo missu3, qui nunq̄ percutit nisi vt sanet, q̄
nos castigat vt meliores reddat, et ex damno iacturaq̄ corporis, p̄
uectum querit interioris hominis

De patientia

Ca. xxxi

Sed iam ad fortitudinis et patiētię tractatū (vt p̄misimus
per cōpendiu3 sermonis accedaz. Mala que accidūt aut in
ferūtur, licet (vt ante dixi) repellere seruata norma legis et rōnis.
Dabit̄ in irascibili qui ad hoc inclināt, fortitudo d̄r. Facit em̄ anis
muz ad subeūda pericula sublimē, elatuz, atq̄ cōstantē, et quātuz et
q̄n oportet semp̄ audentes, vt non secari, nō vri, non amaris potari
metuam̄. Animos igitur ociosos excitat, excitatos erigit, erectos
firmat, et immobiles reddit. Hęc in infirmo p̄tus tuz optia est, cum
saluti lō est, ita tñ ea vtendū vt frenet irascibil, nā more impatiens
excādescit, et bile quasi bos oestro cōcitāt, natura p̄o nō statiz, nō in
momēto, sed tractu t̄pis operat̄. At vbi sanādi spes nulla est, debet
infirmus sese cohibere, et amuletū ferre patiētię. Patiētia ergo ha
bit̄ est in irascibili, q̄ nō ad impugnādu3 ea q̄ cōcupiscibile offendūt
et sensui nocēt, sed ad eq̄ animo tolerādu3 inclināt, ipsius nāq̄ irasci
bilitis flāmā exstinguit, rabiez sedat, furozē emollit. Fiet aut̄ in nobis
hic habit̄, si aduersa mitissime et sine resistētia frequēter feram̄.
sic em̄ paulatiz violenta hęc et immanissima fera p̄t subigi, frangi ac
domari, tātoq̄ est maior patiētię q̄ fortitudinis p̄tus q̄to grau
ac difficilius est malis, nullo pacto q̄ recte resistere. Fortitudo .n.
(vt aiūt iuriscōsulti) cū moderamie inculpatę tutelę, hoc ē sic se tuē
do vt culpari nō debeat resistit, patiētiā nullo modo. Hinc Jaco
bus d̄r. Om̄e gaudiū existimate frēs, cuz in varia tentamēta incide
ritis. Sciētes q̄ probatio fidei vestre .i. du3 aduersa patimini, patiē
tiam operatur. Patiētia vero op̄ perfectuz habet. Nā cuz habit̄
est inductus, tū demū p̄fecte operamur, nō .n. valet patiens, nisi ha

Liber Primus

bitum habuerit plene operari, iuuat nāq; habit⁹ rōnez, et cōiunctis
vrib⁹ fortius enitunt. Scot⁹ in iij. Iniaz dist. xxxiiij. Fortitudinem
dicit genus esse, sub quo spēs collocāt duę vna qua aduersa repellendo
certam⁹, et hęc bellicositatē vocat, altera qua equanimiter ferim⁹ et
patiētia dicit. Atq; ita scōm euz nō distinguit a fortitudine patiētia
dicit. Atq; ita scōz euz nō distinguit a fortitudine patiētia, vt species
a specie, vt hō a leone, sed vt species a gñe, vtputo homo ab aīali. Et
erit patiētia bellicositate tāto prestātior, quāto appetitū magis in
frenat. De his aliter ab alijs differi, et precipue a Thoma aquinate
nescij nō sumus, sed more academicoz nulli sectę addicti, ex vnaq; q;
arbitratu nostro qđ placet assumim⁹. Hęc de verę patiētię virtute tra
dita sunt. Est em̄ alia quedā maloz tolerātia, q̄ virtus nō est, vt auo
rum negotijs ē cernere. De q̄bus Hora, inquit Impiger extremos
currit mercator ad Indos. Per mare pauperiē fugiēs, p̄ saxa, pig
nes. Uez hęc duricię recti⁹ vocaueris, teste Augu. Neq; em̄ vere
patiēs est, q̄ vt dicit Iustinet tot aduersa. Patiēs est q̄ pro virtute, p̄ le
gib⁹ pro pietate, p̄ deo nitit̄ q̄cquid acciderit ferre, nec frāgitur

De gradibus patientie

Ca. xxxij.

Uerū patiētiāz (quę virtus est excellētissimā) tres habere grad⁹
inuenio, vnū q̄ et p̄fectissim⁹ est, illis attribuūt, qui aduersa
nō solum cū opus est ferūt, sed et quęsitū eunt, et quasi mercennarij
opus, vñ aliquid lucrētur inq̄runt, et quod inq̄runt inuēto gratulā
tur. Horz quoq; duo sunt ordies. Martyres quidā: Cōfessores alij
fuerūt eniz temporib⁹ illis cū in p̄secutione crescebat ecclesia (sicut
sub Nerone primū, deinde sub Domitiano, et pleriq; alijs impato
ribus) multi christianozum, quia aspirāte dei gratia tāta fortitudie
et patiētia excellebāt, vt tormētis cruciatibusq; tyrānoz volunta
rie seipfos, cū latere possent obijcerēt. Scđus ordo cōfessoruz est, qđ
bus et si tyrāni pepercerūt, ipsi tñ sibi nō parcētes, et in seipfos irati
(quod penitentię gen⁹ est optimuz) crucez suaz tulere post Christū
Isti coraz hominib⁹ modici ac humiles sed deo magni et exceli sunt

Libri Psalmus

illi de quibus in die iudicii quoniam concitatorum libri proferentur, iudex viuentium ac mortuorum dicet Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Tunc in istos Christi paruulos seculi principes ac magnates, qui in thesauris incubant horrea dilatant mollibus vestiunt, splendide conuiuant, alterius vite ritum admirantes, et per tristitia spiritus gemetes, repetent illud sapientie dictum. Hi sunt quos alius quoniam habuimus in derisum, et in similitudinibus improperum, nos insensati vitam illorum existimabamus insaniam, et sine illorum sine honore. Ecce quod computati sunt inter filios dei, et inter sanctos fors illorum est ergo errauimus a via veritatis, et de hoc iam satis. Primus igitur hic atque optimus patientie gradus est, in quo si Ludouicus morbiulorum concitator tuum, qui ante non preterito functus est vita, collocauero, quantum multum sint, ut semper fuerunt qui iniusti simplicitate derideant, non ero fortasse grauiter condemnandus. Secundus gradus est eorum, qui non questibus eunt nec inuitant ad se mala, atque cum veniunt benigne suscipiunt, et reuerentur tanquam dei nuntios amplectantur. Ex horum numero fuisse Job arbitror, cum in patientia nomen est clarum, ipse namque cum suorum clade audisset coelum suspiciens dixit, Dominus dedit dominus abstulit sicut domino placuit ita factum est. Sit nomen domini benedictum, Huic adiungendus est Thobias qui coecitate oculorum tanquam patienter tulit, ut ab angelo curari meruerit. Tertius ac infimus patientie gradus illi sibi vendicant, qui mala neque querunt, neque cum venerunt gratanter accipiunt, ingressa non eiciunt, sed cum patiuntur grauate ferunt, conqueruntur etiam, tamen sedata bile in deum non elati missando transeunt, et a vitio parum distantes in extremis patientie marginibus sedent. Et hi sunt qui hac nostra etate viri boni sunt, vix restant nobis antiquae virtutis istae reliquiae et raris quidem in locis, ut periculum sit ne et ipsae quoque breui collabatur.

Liber Secundus

¶ Wenerandi Fratris Baptiste Mantuani Car
melite Hagoges ad patientiam Liber secundus

¶ Quid patientia via est sanctorum ad coelum ¶ Ca. i.

h Igitur maiore fide quam eloquentia dictis velis te vir
prestatissime paulo alti⁹ inspiras, et abiectis seculi
curis, et spinis illis que iuxta Christi parabolaz seme
hoc est verbuz dei fructificare non sinunt, excisis teip
sum intrinsecus qras, iuxta illud Persia. Nec te qsi
neris extra, et cum animo tuo ronez ponas, animaduertasq; in quona
patientie gradu sis constitutus. Quod si fortasse (quod mihi suspicor) a
patientia te exclusus videris, scito te a scorum sorte sepatuz. Quorum
enim a mundi exordio ad nostra vsq; etates deo placuerunt. crucis patie
bulu in mortali suo corpore portauerunt Audi quod in psalmis dicitur.
Propter te mortificamur tota die, estimati sum⁹ sicut oves occisio
nis. Ite trasuim⁹ per aqua et ignez, et eduxisti nos in refrigerium.
Paul⁹ ad Hebreos de sanctis ita loquitur. Alij ludibria et verbera ex
perti, insup et vincula et carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati snt
in occisione gladij mortui sunt. Circuerunt in melotis, que sunt pel
les ouine in pellibus caprinis, egetes, angustiati, afflicti, quibus dig
uus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in motib⁹, in spelun
cis, et in caernis terre. Sz quod p mlta vagor: Nonne innocetissim⁹
Abel, que iustus in euangelio chrus appellat, primus oim scus ab im
pio fratre Chaim occisus est David que scdm cor suu deus inuenit
vixit et erexit, nonne regis Saul, nonne allophiloz, nonne filij dilectis
simi petri insidys: Nonne Iesaias in duas ptes sect⁹: nonne Hiero
nias lapidibus obrutus: nonne Helias a Diezabel fugatus: Non
ne Zacharias Barachie filio in templu et altare est occisus: Pro sa
lute patrie, Judas Maccabeus diu fortiter ac animose, pugnans cum
tota fratru stirpe deletus est, Sub Alexandri Magni, successoribus
vt maccabeoz testat historia, Iudexi qui leges vereri et obseruare vo

Liber Secundus

Inerūt misere trucidari sunt, inter q̄s Eleazar⁹ vnus de seniorib⁹ Terē
baz, vir etate p̄uectus vultu decor⁹, vitę sanctitate venerabilis cum
porcinā carnez cōtra legis instituta comesse cogeret, maluit iuste et
religiose mori q̄ flagitiosaz ignobilem q̄ vitā paulo ampli⁹ produce
re. Dū igitur in tormētis cōstitur⁹ vicinā mortez videret, sic excla
masse d̄: gemens, Dñe qui habes sanctā scientiā, Manifeste tu scis
quia cū a morte possez liberari, duos corporis sustineo dolores, secu
dus aiām hō propter timorē tuū libenter hęc patior, fuit iste p̄fecto
dignissim⁹, qui in coeluz reciperetur qm̄ taz animose tā fortiter ter
renū hoc corp⁹ pro lege Dei tormētis obiecit. Taceo Joānem bap
tistā, taceo apostolos, taceo martyres, qm̄ nota magis nulli dōm⁹ est
sua: Joseph innocēs a fratrib⁹ vendit. Susanna detestabilez calum
niā patitur, Daniel leonib⁹ obijcit, Sed q̄b̄ plura: Terrena hęc has
bitatio malis est mater bonis nouerca, Tu ergo Carole Antoni nos
li tristari, imo magis gaude, et grās age, q̄ in hoc venerādo coetu tot
sanctorū pari cuz eis sorte numereris, nihil hēsitas breui futurū, vt
sicut cū eis fueris in poenis, sic etiā cuz eis in coelo coroneris. Non
ne meministis q̄ nō sunt cōdigne passionēs hui⁹ t̄pis ad futurā glo
riā, que reuelabitur in nobis: Quod si meministi, cur tātuz te ma
ceras, cur mœrore cōficeris In hoc dolorū torculari p̄meris vt fruc
tuz afferas, vt cōsciētę rubiginez exuas et coelestes animuz in coelū
attollas. Si dicat anuz argentario cur me coquis: cur me cedis cur
me lanias: nōne recte respōdebitur vt p̄ficiaris, vt ad eā ad quaz es
genituz gloriā peruenias Propterea scriptū est, quem diligit De⁹,
corripit et castigat omnez filiuꝝ quē recipit. Est teste Plinio quod
daz aquilę gen⁹, q̄d halietuz vocāt, hęc pullos mox vt nati sunt, cōs
tra soles statuit, quos fixa acie soles ferre posse viderit, seruat educan
dos, q̄s autez oculis cōniuere et radijs offendi deprehenderit tanq̄
indignos vita eliminat. Nō aliter p̄fecto De⁹ nobiscuz agit, nā q̄s
videt in aduersis aīo dei cōducere nō curat, qui hō subsistit ac dur
rāt, custodit et nutrit, de quoz numero fuit ille q̄ dixit, p̄pter nomē

Liber Secundus.

tuus deduces me et enutries me. Itē sicut adipe et pinguedine res pleat aia mea, et ipse De⁹ apud Iesaiā de Iudeis cōquerēs, filios inq̄s enutriui et exaltaui ipi at spreuerūt me Quādiū em bñ uiuendo Deo adheserūt cū eo q̄ dixit Mihi autē adherere deo bonum est, et ponere in deo spes meaz tādiū eos pauit et rexit. At postq̄ cū filio p̄digo recesserūt, substātia sua portōe cōsumpra, q̄ nūq̄ ad p̄cēm redierunt porcinis cibus ali, et in agrestez naturā trāsire permitti sunt

Rationes philosophoz cur corpus humanum factum sit fragile. **Ca. ij.**

Et dicit q̄spiaz qui mundi hui⁹ harmoniā ignoret Cur humanuz corp⁹ tam fluxuz ac fragile fabricat⁹ est de⁹, cū lapidibus et ferro tantaz duriciē resistēdiq̄ potēciāz ididerit: Quid huic rñs debo, nisi q̄ apud. Au. Selliuz li. vi. no. att. ca. i. dixisse Crysippū in libro de puidētia legisse me memini ait. n. nō fuisse p̄ncipale naturē cōsiliuz vt faceret homines debiles, ac morbis obnoxios. nūq̄. n. cōuenisse hoc naturae auctori parentiq̄ oīz reruz bonaruz, sed cum multa magna gigneret pareretq̄ aprissā ac vtilissimā p̄ sequelā adiuncta sunt incōmoda. Nā ratione cuz subtilissima de⁹ hominē fingeret, vtilitas ipsa opis postulauit vt tenuissimis minutisq̄ ossicul⁹ caput cōpingeret, sed hāc vtilitatē rei maioris alia quēdā incōmoditas extrinsec⁹ cōsecuta est vt. l. esset caput min⁹ munituz, ictib⁹ offensionibusq̄ paruis, etiā peruiuz ac fragile. Inde quoq̄ morbi et gritudinesq̄ cōsecute sunt, hāc sniam cōtemplat⁹ Auerrois in libz Aristote. de aia dixit. Sēsus in aialib⁹ causaz dedisse breuioris vitē. Nā vt euidentius certiusq̄ sentiam⁹, carnes oportuit esse molli⁹ sumas, at molliora facili⁹ offendunt magisq̄ patent nocumētis quā lignea duraq̄ corpora. Utilitas igitur hoīs ad hāc operis qualitates duxit artificez, q̄ de re q̄ conquerūtur (cōquerūtur autēz soli umi periti) merētur sensu rationeq̄ sublati, in lapides et ligna cōverti, quoz naturā magis emulātur. Finge p̄ p̄opopeiā (quā poetē et prophete sepe vsurpāt) duos corā teligni trūcos humi iacētes interro

Liber Secundus

gati tibi rñdere, Interrogetur at qđnā esse malint, qđ a fabro formā
sortiri cupiāt. Rñdeat pm°. Citharā me facito. alter in aratꝝ me do
lato. Citharę rō subtilitateꝝ poscit tabellaz, corpusq; qđ facile lędi z
cōfringi possit. Quid igit si lignū postq; vt poposcerat lire formas
sortituz est de sua fragilitate cōquerat admittem° ne hāc querimōni
az. an nō poti° obiurgabim° et ingratitudinis ac insipientię truncum
accusabim°, qđ opifici grās non agat: et forme nobilitati duriciē pō
ferat: Sic pfecto de nrā hac fragilitate, seu (vt philosophi dicunt)
naturalī impotētia quā vitaliuz operationuz rō poscit cōqueri, hoīs
est ingrati simul et stulti. Quis em̄ mentis cōpos sine his quidpiam
cōsequi studeat que iūcta illi necessario videat: Hoc eēt naturā velle
subuerrere, et vt ita dixeriz. exoptare soles sine luce, terram sine mole
mundū sine Deo. In hoc sum° sapiētes Dicit apud Ciceroneꝝ Cas
to qđ naturam optimā duces sequimur, eiꝝ paremus. Subjccere li
bet quod Plotinus Platonius vir excepta infidelitate diuinis in
primo de prouidentia libro cap. xi. de huiusmodi senserit ait nanq;.
Quemadmodum artifex non omnia que in animali sunt efficit ocul
los. Ita neq; ratio fecit omnia deus. Verum alia quideꝝ esse deos
statuit, alia vero dęmones sequēti natura. Post hęc autē homines
animaliaq; deinceps. Neq; id quideꝝ inuidia, sed ratione intellectu
alez habēte varietatē. Nos autē sic affectissimus sicut imperiti pic
ture, qui pictorem damnāt, qđ nō vbiq; pulchros eque colores posu
erit. Pictor autē vnicuiq; parti quid eā decebat attribuit. Ciuitatez
quoq; pene institutę non equaliter in om̄ibus disponūtur. Pręterea
quis naz comediā tragodiāq; vitu pet, qđ oēs in eonō sint heroes
sz intersit et seru°, et rustic° aliq; rudiori voce pnūciās. Poema tñ
nō erit pulchꝝ, si qđ inde tollat deteriores, hęc Plotin°, que qđ sunt
nrīs admoduz cōsentanea subieci. Ergo duplex hoīs natura cū sit,
vna om̄ib° hominib° cōis, vt recto corpe eē duas man°, duos pedes
habere, loqui intelligere. Altera vnicuiq; ppria, vt oris figura, talis
bis lineamētis esse fictā, vtrāq; et cōmunem et propriam. Sapis

Libet Secundus

ena vir equo aīo feret, et faciēs ex necessitate (vt aiūt) virtutē, corpo-
ris deformitatē, et dānu3 vertet in animi opulētiaz atq; ornatus.

Nō abre fuerit hic ānotare, qđ in pmo libro Ethicōz de foelici ho-
mine scribat Aristoteles, cōfert em̄ euz quadratalib⁹ seu tesseriis, q̄s
bus in aluocoludis, grēci cubos vocāt, q; videlicet sicut tessere quō-
cunq; iactent, sic semp̄ in vnaz partē incumbūt, vt et rectitudines et
immotā stabilitatez retineāt, ita homo cordatus et vere sapiēs. quo-
res cunq; cadāt, et in quācunq; fortunā inciderit, feret optime, ac p-
oīa oīno decēter, q; si quotidianos casus sic ferre debem⁹ quō nō fere-
m⁹ etiaz eos, q̄s euitare cois omniuz parēs natura nō potuit.

De quattuor corporis humorib⁹ ¶ Ca. iij.

Sunt q̄ laborāt bile atra, quā nostri medici grēco vocabulo
melācholiāz vocāt. Sūt qui prasina seu porracea vel etiam
fulua (grēce Χολη dicitur) plus iusto abūdēt. Sūt q̄ phlegma-
te, quā vocāt latini pituitā suffocētur. Sūt quib⁹ impedimento est
supflu⁹ sanguis, hęc (vt supra dixim⁹) an̄ primi hoīs culpā tāta har-
monia cōtinuata erāt, vt ex ipis neq; mors, neq; morb⁹, neq; molesti-
tie quicq; emergeret. At soluta hoīs in deuz obediētia, soluta est hu-
morū hmōi pax, dissipata cōcordia, pituita p̄dñans synanchias,
Melācholia q̄rtanas, Cholera tertianas, Sāguis quotidianas fe-
bres facit. Hoc āt exēpli grā dictū sit. Nā multis et innumerabilib⁹
bus pene moīs hūores isti a medio discedētes ḡna infinita morborū
inducūt. Cholera itez fulua, quia acuta est et ignea, repentinas iras
tollit, et quasi nimb⁹ estiuus cito desistit, atra si irā concipiat, ei⁹ est
ptinax, et sero se cohibēt, q̄ illā patiūtur Iracūdi vocātur, q̄ nō hanc
amari et acerbi. Sūt etiā q̄ atrā tu3 fulua miscuerint et in his sicut
humorū, sic et morū mixtura cōsurgit, et mediuz locus tenēt inter p̄-
dictos Hippocrates vocat⁹ ab abderitis vt curaret Democrituz sp-
ridētez, inuenit euz in agro auiculas exenterātez, et receptacula hu-
morū istorūz vestigātez Multum em̄ confert, et ad salutem corpo-
rūz, et ad mores humanos ista cognitio, et bñficio medicinē fieri p̄r,

Libet Secundus

vt q̄s in nouā complexionē, et p̄ sequelā in moȳ trāseat nonitat̄.
Sicut in his patet q̄biles atraz polypodio et elleboro, fuluā ſo cui
rāt rure pontico, quod pharmacopale reubarbaruz vocant

Quā cōplexiones distribuātur a deo Ca. iij.

Et dicit itez quispiāz, cur hęc ita distribuit deus, vt biles Ho
ratio, phlegma Heraclito, sanguinē Socrati, melācholiam
Dreſti tribuerit, Que naz rō fuit ita dispēſandi, casu ne ista an pro
uidētia vlla gubernātur: reduct⁹ ſuz in Syrtēs quas p̄us effuges
rā, tētabo igit̄ breuib⁹ ſobis etiā hincelabi, et si q̄d nouē mercis inue
nero, poterit his que supra dixim⁹ applicari, vt ex duobus locis vna
ſnē veritas, et ex duob⁹ capitib⁹ vna disciplinē fiat integritas. Mag
nē (vt vez fatear) p̄ſumptionis hęc queſtio, cui Paul⁹ ap̄lus vas
electionis vsq; ad tertiu⁹z coeluz raptus sic r̄ndet, nōne habet p̄ratē
ſigulus ex eadē massa aliud quidē vas in honorē, aliud in contumes
liāz facere. Sufficeret hoc dixiſſe, quia iudicia dei, abyſſus multa,
inueſtigabiles vie, et occulta cōſilia, nec tm̄ debet hūana temeritas
andēdo p̄cedere, vt ea cernere velit, que latere de⁹ iſtituit. Neq; eī
dño grat⁹ erit ſeruus qui penetralia atq; adyta cūcta que in domo
ſunt pluſtrare tētauerit, ea nāq; temeritas magis videt explorātis
ſidias, q̄ ſerui offitiū p̄ ſe ferre. Sic licz inq; r̄ſpōderi poſſit. De
eaz tm̄ aliquid balbutiēs et id Auguſtini fr̄⁹ auctoritate. Auguſti
ni viri ſanctiſſimi et ſapiētiffimi hęc eſt ſermone breuis ac ſimplex,
ſenſu vero lōga multiplexq; ſnā, quā Theologi n̄i ſepe vſurpant.
Sic de⁹ res quas cōdidit adminiſtrat, vt eas agere p̄prios mot⁹ ſi
nat, Igitur ſicut anima in toto corpore ſic de⁹ ſemper operās, in to
to mūdo vires naturis p̄ mucrone addidit, et operari eas iſtituit,
immo inſtrumēta ſua fecit, quib⁹ cuz deo p̄rē fabri fili⁹ vsq; modo
operās vteretur. Das igitur vires nec operari impedit, nec operan
tes deſerit, ſed ſicut nauta nauiz iuuat et dirigit, ille in portum, iſte
in finez, et quē ad m̄duz ociāte aia mēbra ſopiūtur, ſic ceſſante Deo
(vt in igne Babilonē mōſtratur eſt) om̄is nature conat⁹ inanis eſt.

R iij

Liber Secundus

Immo si naturę (q̄s ipse cōdidit) ne operetur per ipsuz steterit, videri poterit cōfiteri, vel eas nō recte factas, v'l se facturę sue penitere p̄t tñ si vult, z aliqñ vult (raro tñ id v'u cuenit) p̄ter naturę ordinez q̄dā et facere et suo arbitratu imp̄dire. Ea q̄ in coelo sunt sydera (seu sint ignes vt Platonici, seu quędā q̄nta essentia vt Peripatetici volūt) nō signa tñ rez inferioruz s̄z causas esse nō dubiuz. id em̄ om̄es Astronomi, id Aristoteles in Meteoris, id in sc̄dm s̄miaz Theologi, id ipi cōfitentur oculi nostri. Quis est em̄ taz hebere visu, vt non videat sole discedere, naturā merere, aues cōtitescere frōdes z fluere. Rursus ip̄o reuertētemūdus exultare, terrā apriri, plātas reuiviscere, om̄ia instaurari. Vires ergo syderib⁹ date terrā et terre nascētia sic afficiūt, vt hoc sic comedas in bilez, illud in pituitā, aliđ in sanguinē trāformet, q̄ fit vt hoie varijs parbitrio suo cibus vtēte variet in eo et stomachi et epatis et renū, et p̄ sequelā seminis q̄q; et vuluę cōplexio. Sinit ergo De⁹ p̄ seminuꝝ q̄litate, p̄ dispositiōem materni vteri p̄ coeli et stellaz aspectib⁹, pro ciboꝝ et dietę natura fieri cōplexiōnes hoiz diuersas z corpora nrā in īfinitas ire differentias, Angelis ho, qui reb⁹ humanis, a Deo p̄fecti sunt, miris moīs ista, vel suo, vel Dei arbitrio moderātur. P̄oz sc̄iaz vocam⁹ magiaꝝ naturalē. Cui⁹ Jacob nō ignar⁹ ouiu foetus colorabat in vtero, et hic mod⁹ varia p̄creandi. Potest em̄ Angel⁹ quispiā tibi nesciēte te psuadere vt hoc magis q̄ illđ comedas, vt cibus ita cōcoctis fiat coagulatio certi seminis, vt hac magis hora coeas, vt mulieris vulua, quā medici matricez dicunt sit sic affecta. Quib⁹ variatis variari quoq; foeturam, oportet. Cur autē in meā magis q̄ in tuā p̄niciem ista cōtingāt. Nescire me fateor. Quidā at̄ causaz dicūt decorē vniuersi, nō faciunt satis aio ipatiēti grauitē ferēti se cū decorē vniuersi de decorari. Sz ignorata causa, ignorari nō licz hęc oīa equo aio ferēda, cū vni cuiq; psuasuz eē debeat, nihil a Dei numie sine recta rōne fieri posse, s̄z sunt quidā nō min⁹ impij q̄ imperiti, tā arrogātes, tā proterui, tā insolētes et infrun̄ti, vt velint naturaz omniu virtutes ac operati

Liber Secundus

ones, angeloz etiam ritus et officia, propter sui pedis morbum im-
mutari. Quod q̄ alienus sit a recta ratione breui exemplo dignoscio
to. Si in cithara ad cōcinitatez redacta neru⁹ vnus conqueratur, ⁊
dicat senimius tendi rogetq̄ se paruz remitti. Quid putam⁹ citha-
rēduz responsurū. nisi toti⁹ citharę magis q̄ nerui vni⁹ rationez ha-
bēdaz. Sic profecto Deus ordinē mundi et naturarū, ex quib⁹ mū-
dus constat, curam gerere et debet et gerit. Quod si cōtra nitaris, ⁊
obijcias vniuersi ordinez opitulari singulis debere non obesse, quem
admoduz in optima republica, sic commune bonum administratur
vt singuli in pace sine iniuria viuant. Nec enim alterius rei gratia
principes ac magistratus creatur nisi vt singulis bene cōsularur.

Sicut de Solone Salaminio dicit, q̄ tanto prudentię temperas-
mento leges Atheniēsis dedit, vt parem gratiam a senatu ⁊ a ple-
be cotraherit, Quod si tantę (vt ita dicā) conditurę foelicitas ab ho-
minis potuit prodire consilio, quid humano generi prestare debuit
Dei prouidentia, cuius est ad nostrā nulla p̄portio: Nonne potuit
et omnib⁹ simul et singulis bene cōsulere: O homo bulla, q̄ nascens
do moreris, et florēdo marcescis, tāta ne cōtra auctorez tuuz surgis
audacia, vt ei succenseas, et velis in euz exercere censurā: Pone hęc
vaniloquētiāz, et recordare dicti illius Seneseos. Uidit de⁹ que fe-
cerat, et erāt valde bona. Sed an cōdere potuit meliora, non de fuere
theologi qui disceptarint, cōcludamus ergo nobis quidem a deo be-
ne cōsultum: Sed quoniaz vt Aristoteles inquit. Intellect⁹ nostr. r
in causas altissimas ita ferrur, sicut nicticozaxis ocul⁹ in lumen solis
non possenos cōsily diuinitationez scire, ⁊ propterea dictū a Chrō-
nescitis qd̄ peratis. At dices iternz si naturaz ordinē ⁊ operatiōes
violari nefas est, nō licebit infirmo votis et precib⁹ cū deo de impetrā-
da sanitate tractare. Cui obiectioni rñdebo. Licere q̄dez suppliciter
ac moleste petere, et qd̄ petitur, si datur. cū grāz actione recipi de-
be- re, si nō dat, cōqueri non licere, istozsz mea intēdit oratio

¶ De anime libertate

¶ Caput v.

Libri Secundus.

Corporum hæc cōditio, animi s̄o natura libera, immūnis in
genua, et ab erūnis exclusa corporeis, nec celo regit̄, nec ele-
mētis seruit̄, et si propter appetit̄ connexionē q̄ corporeis qualitat̄
tibus est subdit̄ in peius sp̄ inclinā, in manu t̄n̄ cōsiliū sui est, corp̄
naturalibus reb̄ et deo, anima s̄o sibi et deo subest. Propterea vtrūq̄
q̄ secūduz diuersas translationes legim̄ in psalmo, latini sic legūt
Aīa mea ī manib̄ meis s̄p̄ Greci at̄ sic ΗΨΥ ΧΗΜΟΥ ΕΡΤΑΙΩ
ΧΕΡΩΙ ΟΟΥ hoc est in manibus tuis .i. dei, n̄ ē t̄n̄ trāssationi, cō-
cordāt Hebr̄ei apud q̄s legitur napsibe caphi, q̄d est aīa mea in ma-
nu mea. Plotin̄ in libro de stutib̄ dicit. Aīaz non habere supra se
naturā nisi deuz, a quo sicut luna a sole virtutē mutuā et lumen,
nec ab ijs multū dissidet q̄d Aristoteles d̄t in politicis, rationem: s̄
principatu politico appetitui, corpori s̄o despotico imperare inter
hos duos p̄ncipat̄ hoc interest, q̄ in despotico hoc est herili (nā gre-
ci d̄n̄m ΔΕΣΠΟΤΙΑΥ vocant) iugum seruitutis est grauius si-
cut seruīuit Israel in Aegypto, et hoc ius habz anim̄ in corp̄, in aī-
nimā s̄o sicut et in angelos sol̄ deus. Un̄ sicut in Apocalypsi legi-
t̄ Joāni ab āgelo quē adorare volebat respōsus est. Uidene feceris cō-
seruus. n. tū sum, sed in hac dei seruitute summa libertas est, qz deo
seruire, est euz eo regnare. In politico aut̄ subditi aliq̄n p̄nt et cōtra
dicere p̄ncipib̄ et aduersari, sicut et appetitus rationi. Nam etiam
ob causas spirit̄ p̄opt̄ et caro infirma vocat̄ a Christo Corp̄ est igit̄
tur vile mācipiuz, anim̄ at̄ semp et vbiq̄ p̄ncipat̄, corpusq̄ suuz res-
git et possidet. At nos q̄ pro inscitia ac demētia n̄ra magis corp̄ q̄
aīam colim̄, cōcupiscēt̄ijs n̄ris illecti et abstracti deuz subornare et
pueriliter ac inepte supplicādo in sn̄iaz n̄raz conamur attrahere. At
sicut neq̄ pater filio s̄p̄ indulḡ, sic neq̄ dē nos s̄p̄ exaudit. Propte-
rea filijs Zebedei honores ambiētib̄ p̄misit martyriuz, ac si diceret
vos salutis v̄re ignari, ea t̄m quę sunt corporis infantiliter petitis,
ego at̄ q̄ tanq̄ opifex figmētuz vest̄z intelligo, et tanq̄ pater veraz
vest̄rā salutē in q̄ro, corpore (cuī natura caduca est) contēpto, circa

Liber Secundus

ea que animi sunt laboro Exuende s; igitur hmoi cogitationes De
vt nri misereat oradus. Et in hoc maxime audiendus e Socrates, q
nihil vltra a dijs petendu arbitrabat, q; vt bona tribueret. Nos aut
idplexq; votis expetere quod no impetrasse meli' foret, Ipse em de
fecit nos et no ipsi nos, sub poteti manu ei' humiliari nos decet. Ip
si em est cura de nobis, et vt Jacobus inqt, expectat a nobis fructuz
nrm temporaneuz et serotinu. Euz. s. quez Maius, et que Sept
teber afferat, que sunt pmetaphora dicta, vt per hec intelligamus z
euz fructuz quez adolecens adhuc in iuuetate, et euz que etas in occad
suz vergens, et in mortez ia inclinata producat

An distributio coplexionu pcedat a fortuna vl' a ca
su. et q; Aristoteles fortuna male describit. CC. vi

Utes igitur que sit coplexionuz ro diuersaz, que si patrez qui
generat mortale inspicias, veniet a fortuna. si so ad angelos
q mudo presunt, si ad deuz reruz opifices spectes, nec fortuna nomi
nada, nec casus. Id nanq; a fortuna factuz dt Aristoteles, qd effici
ens duz aliud quidpia oprat, effecerit. Ut fossor si duz plātande vi
tis gra scrobez facit, thesauru reperiat, thesaurus inuetus a fortuna
dicet, et ipsa fortuna, ipe fossor erit. At de' qui (vt Augustin' inquit)
no aliter nouit facta q; fienda, nunq; agere sic pt, vt duz vnuz inten
dit, aliud faciat, hoc nobis argutulis, sed re vera paru cernentibus,
et vt plurimu halucinatis accidit, si em fossor thesaurum hic latere
nouisset, ia non propter aliud, sed ipius thesauri gra fodisset, essetq;
thesauri inuetio no fortuita sed a proposito fodientis inteta, ppte
rea dicit Aristoteles, Ubi maior intellect' sit, esse fortuna plerumq;
q; minorem, quod ego pro captu meo sic intellexerim, intellectui
qualis noster e, qui sibi que euertura sunt parum videt, preter pro
positu multa contingunt. Na fallax ista rerum mobilitas, et incons
stans mudi fluctuatis ingeniu; noua sp importat, et bona ac mala
sperata et insperata pmiscue ingerit nature nuq; ociosa faciditas,
quo fit vt eueta plura sint, q; a nobis mortalib' pscire possint, z hec

6 j

Liber Secundus

causa ē, vt in tanto reꝝ fluxu querenti vnū, aliud se offerat, sicut in foro cū nundinē sunt, in tanta plebis frequentia ignoti plures q̄ noti occurrūt. Si ergo duꝝ Petꝝ queris, Joānez reperias, id dicit factū a fortūa, animo igit̄ oīa inuēti vt diuino nihil, plurima p̄spiciēti, vt angelico pauca, pauca cognoscēti, vt n̄ro, multa a casu ⁊ fortūa contingunt. Nō videtur tñ Aristoteles recte fortunā descripsisse, cum eaz dixit causas per accidens. Licet em̄ is qui dum colit agrum reperit thesaurum, sit eius intētionis causa per accidēs, quia dum aliud facit istud offertur, non tamē est fortuna fossor appellandus, nomen enim fortunę nō ad significādum has causas, sed ad longe aliud inuenit̄ aīquitas, deam enim fort unaz dixerunt quę dandi et auferēdi ius haberet, et ei veteres gubernaculū et copiaz appingebāt tali figuratōne innuētes bona hęc terrena regia fortuna. iuxta illd̄ *Quidū, fortunę cetera mando. Quę iuuet, et meliꝝ q̄ tu tibi consu lat opto.* Causaz ergo quādaꝝ latentem et ignotaz, vnde accidentiuz rerum subitus et inopinatus p̄dret euentus dixere fortunā. Quod si dicat Aristoteles thesauri fortuitā effossionem p̄ter fossorem, causas non habere, et ideo fortunā fossorem appellādum, Id plane absurdum est. nam apud sapiētes cōfessum est in omni causaruꝝ serie, causam per accidens nūq̄ esse primam, Sed causas indagantes cum tales inuenerit oportere alius speculari, donec causas videat, quę effectuz noꝝit et intēdat, hęc autē in stellis, vbi satuz collocāt, quia ratione carent, nō inuentam, quęremus in spiritualis natura substātie, quę deo et angelis bonis et malis est communis, causam ergo tales arbitrato suo, et temere (vt aiunt) cuncta dispensantem fortunam indigitant, quę profecto nihil aliud est, nisi Deus, et angeli in ministerium Dei creati, qui si aliquādo videntur dando aut auferēdo temerarij, nihil tamē agunt inconsulte sed est potius in humano intellectu cecitas, in iudicio hominū magis q̄ in operatione illoꝝ temeritas. Causas huiusmodi immateriales et incorporeas (quę reuera munduz administrant) visus est Aristoteles nō curare

Liber Secundus

quod nihil de eis exploratum haberet, et quod id negotium supra humanum in-
dicauit ingenium, in hac disputatiuncula me traxit prouidentie
diuine reuerentia, a cuius autoritate subtrahi videtur quęcumque fortu-
ne tribuantur, fortune inquam, quę quid sit nescitur ac cuius eas esse con-
stat Dei prouidentia, leuius patientia sua detur et emulus quidam
Deo subtrahetur: Sed ists iam parcendus existimo ne in philosopho-
rum, qui phisici dicuntur spineta te ducas, Socratica illa philoso-
phia uulior, quę uitas et mores instituit, illa enim doctos tantum facit,
ista uero et doctos et bonos

In quo consistat foelicitas. in hac uita contra Peripateticos et Stoicos

Ca. vii

Hic fortasse quispiam dixerit, cur non egre, cur non moleste ferēde
sunt egritudines, cum nos in hac uita miseris reddat: Aristote-
te enim (cuius tanta est apud omnes autoritas ut ab eo peruariari nefas pu-
tetur) in ethicis dicit, foelicitatem humanam in fructus operatione consistere, sed
perfectam non esse, nisi fructus animi corporis, et fortunę bona coniungantur, cuius
modi sunt corporis sanitas, forma liberalis, honesta familia, diuitiarum
etiam quę nobis familięque sufficiant, amici quoque optimi, quibuscumque iucunde
uiuere et omnia cetera habere possimus. et (ut ipse Aristoteles inquit) si-
ne amicis nullus eligeret uiuere, etiam si cuncta possideat bona. At inter
corporis et fortunę bona (sic ei uocant ipsi bona eterna) primum locum tenere
videtur corporis sanitas, sine qua neque amicorum congressus, neque diuitiarum u-
sus, neque bonorum splendor, neque liberorum copia delectare tantum sufficit, ut
foelices sumus paucis ego respondebo, affirmaboque Aristotelis huma-
nam esse sententiam. Et propterea oportere eam sacris eloquijs cedere, et
pirati reuelate diuinitus, non enim potuit ipse quod ad speculationem corpo-
reę nature se conuerterat, supra in corporea oculos eleuare. Nec aliud
foelicitatis genus uidit quod eius quę in huius uitę turbinibus preceps, vel
nullis vel certe admodum paucis accidere. Sed filius hominis qui de coe-
lo descendit nos ad alium sinez genitos esse monuit. Ipse nimirum ille fu-
it, de quo inquit Quidam Proneque cuius spectent animalia cetera terram

Si

Tiber Secundus

De homini subime dedit, coelumque tueri Iussit, et erectos ad syde-
ra tollere vult. Consumata foelicitas in hac vita si haberi possit dis-
putetur ab alijs. Certe apud nos definitus est a nullo adhuc habitus
legimus omnium qui ante nos fuerunt historias hebraicas, graecas, latinas,
barbaras. Qui fuerit in hac vita perfecte beatus reperimus neminem, le-
gimus infinitas hominum miseras, calamitates, erumnas, multorum etiam
domi et foris sapienter dicta, fortiter facta, prudenter consulta, vere be-
atus nusquam inuenimus. Plin. li. viij. natura. histo. cap. xli. vna inquit
feminarum in omni aeuo Lampido Lacedaemonia refert, quae regis filia
regis vxor, regis mater fuit. Vna Pherenice, quae filia, soror, et mater
fuit olympionicarum, Pherenice ista quae et Callipatira dicta fuit, si-
lium Pisirhodum in certamen olympicum persecuta virili habitu quae
si pugilum victores agnouisset, superato aggere quo gymnici claude-
bantur, nudauit se, et ad poenam quaesita quae Alpheum amnem transisset (id-
em diebus illis foeminis erat capitale) absoluta est, daturusque id patris et
fratris et filium verecundiae, qui omnes olympionice fuerunt, et hac causa
inducti quae sacris certaminibus praerant statuerunt, vt ex eo tpe nudi ad-
eent, quae ad ludicrum id certamen conueniret Vna familia Curionum, in
qua tres continue vna serie oratores extiterunt. Vna fabiorum in qua tres
continui principes senatus. M. fabius Ambustus fabius Rutilianus fili-
us. Q. fabius Burges nepos. idem cap. xliij. Q. Metellus in ea ora-
tione quam habuit in supremis laudibus patris sui. L. Metelli pontifi-
cis, bis consulis, dictatoris, magistri equitum, quoddecim viri, primum ele-
phantos primo punico bello duxit in triumpho, scriptum reliquit decem
maximas res optimasque, in quibus quondam sapientes etates exigerent con-
sumasse eum, voluisse enim primarium bellatorem esse optimum oratorem,
fortissimum Imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo hono-
re vti, summa sapientia esse summum senatorem haberi, pecuniam mag-
nam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, et clarissimum in
ciuitate esse, haec contigisse ei, nec ulli alij post Romam conditam. Logus
est refellere et superuacuum, abinde vno casu refutante, siquidem is De

Liber Secundus

bellus orbam luminibus exegit senectam amissis incendio, cū palla
diū raperet ex eade Ueste, memorabili causa, sed euentu misero, quo
fit ut in foelix quidē dici nō debeat, foelix tamē esse non possit. Sic
Plini⁹ alterius Metelli q̄huius nepos fuit mētionē facit, q̄ preter
honores āplissimos cognomēq; Macedoniae, a quattuor filiis illas
tus ē rogo vno pretore, trib⁹ consularibus, duobus triumphalibus,
vno censorio, que singula quoq; paucis cōtigere. In ipso tamē florē
dignitatis suę a Catinio labeone tribuno plebis, que a senatu cēsoz
eiecerat, reuertēs e campo meridiano tempore, vacuo foro et capitolio
ad Tarpeiu raptus ut precipitaret, vix potuit a limine mortis reuo
cari, et in fine ei⁹ capitis concludit dicēs. Nulla est profecto solida
foelicitas, quā contumelia vlla vite rumpit, et in humanę foelicitas
tis in q̄sitiōe p̄sistens nominato et excluso Augusto (q̄ propter am
plissimā imperij dignitatē foelix cum nō esset, videri tñ poterat) du
os subijcit, quos ad castigandaz hoim vanitatem dii foelicissimos ius
dicarunt Phedum quendam, q̄ pro patria proxime occubisset.
Et Aglauz Arcaduz pauperrimū. que a Psophice vico Psophidi
um cognominat. Cum enī Syges Regno Lidie armis et diuitijs
abundatissimo, inflatus animo Apollinē Pythiuz venisset sciscita
tuz, an aliquis se eēt foelicioz. De⁹ ex abdito sacrarij specu Aglauz ei
prelulit. Is etate senior terminos Agelli sui nūq; excesserat paruis
li raris fructibus et voluptate contētus. Cui sentētię plane astipus
latur illud Sapiētię. Melior est buccella cū gaudio, quā dom⁹ ple
na diuitijs cū iurgio. Itē illud Psalmistę. Melius est modicum
iusto, sup diuitias peccatoz multas. Et capite quadragesimo septio
meminit cuiusdā Euthymi pictę, hoc ē pugilis, ΠΗΚΤΗΘ⁹ enim
pugil interpretat, qui quonias semper Olympię victoz fuerat, et se
mel tantuz a Thasio Theagene circumuētus, dolo vict⁹. iussu eius
deoz oraculi, et Iouis astipulatu pro Deo ē habit⁹ et cult⁹. Patria ei
Locri in Italia, q̄ Epizephiriū dicuntur. Apd quos erat ei statua, et
Olympię altera, q̄ ambę vna die fulminis impetu p̄sumptę sūt. Dic

B iij

Libet Secundus.

Certe Aeliano, i libro varie historie octauo) saxu ingenti magnitudinis
negestabat, q̄ Locris ondebatur, et alio qua ceteri mortales fato ab
sumptus est. Na apud cecinu amne q̄ Locros diuidit a ruginis ab
ocul' hoiz repete disparuit, hi sunt qs ex toto huano gne, ex ta infini
ta hoiz multitudine vt foelices haberetur electi st, de qbus illd' Hiero
nyni nostri dici pt, quatis laborib' hereditas cassa experit' mino
re pmissa p̄cio margarita chri emi poterat. Vera ergo solonis snia
(q̄q̄ ab Aristotele danata) q̄ nemine in vita beatu existimauit dici
debere. Cui consonat illud Psalmi. Cu dederit dilectis suis somnu
ecce hereditas dni. Non pl' ergo qrenda e in hac vita foelicitas, q̄
apud Gallos Roma, apd Gallos em nūq̄ ipaz vrbez Romā, sz vi
az, q̄ Romā ducat inuenies. Nulla est igit, necesse pt dū viuimus
nobis alia foelicitas, q̄ ad veram foelicitatez vera via, quam q̄ tenet
a mortalitate ac miseria se asserere pt. Vita ei nrā si cuz ferte r Dei
grā agat, ad britudine, si cuz vitijs r Dei odio, a miseria ad miseriaz
est via. Et quāto vita hec laboriosior eruniosior q̄ e, mō iusticiaz r pi
etate seruet, tāto maior est futura foelicitas. Audi nō me, sz Joan. i
Apocal'. Beati q̄ lauāt stolas seu vestes suas, vt prātez habeāt in lig
no vite, et per portas intrēt ciuitatez, stolas lauare e p̄niam agere, q̄
p̄dicationis Christi fuit inuituz, in ligno vite q̄ prātez habere, Christo
q̄ est lignuz vite, in medio paradisi est frui posse. Per portas intrare
ciuitatez, est per mādatoruz obseruationez ad coeluz ire. Dixit enim
Chrius adolescēti, si vis ad vitā ingredi, serua mādata. Sz qd mul
tis op' est qn licet vno f̄bo cōcludere: res ita se habz vera et cōpendi
osa foelicitas in hac vita nulla est alia nisi mādatoruz Dei r euangeli
e legis obseruatio, nō diuitijs, nō potētia intendēduz est, Regnuz
Dei estimationez nō habz, quātuz exhibere nō potes, tāto emi' Nō
opus e sanitate, nō liberis, non cliētibz, nō amicis, sed Dei gratia r
et virtute conāduz e, vtrūq̄ a nrō pender arbitrio, licet em sine Dei
mūere, neq̄ virt', neq̄ grā haberi possit, cū vtrūq̄ iteo nostrē est vol
untatis, qz Deus bonoz suoz liberalis ac magnific' dispensator tā

Libet Secundus

tum tribuit, quātuz est quisq; parat⁹ accipe, stat em̄ Chrius ad hosti
uz et pullat, ad aperiētes intrat, cū eo assidue epulat et habitat. Neq;
q; Stoici igit cū duce suo Zenone, neq; peripatetici cū duce Aristo
tele recte de foelicitate senserūt. Illi em̄ in fcture sola, isti in operatio
ne virtutis eā collocāt. Sed nos a Deo illuminati et edocti virtuti
operationiq; virtutuz supaddim⁹ grām. Hec si cōsequi potes (pos
tes at si vis) licet amicis p̄ueris, licet summa p̄maris inopia. licz cū
Job in sordib⁹ iaceas. licz insanabili morbo tenearis, foelicitatez ta
mē habes, nō illaz quā Sardanapal⁹ vir muliere corruptioz, nō eā
quā Croesus et Attal⁹ non illaz quā Salomō habuit duz corrupte
vixit sed eā quaz Paul⁹ quā Petrus z alij habuerūt, q̄ in tētationis
bus cū Chro p̄manserūt, sed tādeq; postremo loco audi testimonium
Chri, quo nullū mai⁹ excogitari p̄t, vide vbi nam Chri iudicio p̄ntis
vitę beatitudo sit posita, Beati inq̄t eritis, cū vos oderint hoies z ex
probauerint, ac eiecerint nomē vestz tanq; malū p̄pter filius hois
gaudete et exultate, ecce em̄ merces vestra copiosa est in coelo

De Synteresi. rōne. et cōscientia ¶ Ca. viij.

DUllatio Chri de q̄ d̄z, ego sto ad hostiū z pulso nūq; inc̄mies
tū, die noctuq; p̄strepit, dom⁹ est aia, hostiū volūtas, tres q̄
b⁹ fit pullatio, st; mallei, synteresis, rō, et concia. Synteresis ē ani
mę ḡnale iudiciuz, quo q̄d agēduz fit naturaliter in ḡne cognoscit.
vt q; colēduz ē Deus, q; pater honorāduz, q; subueniēduz miseris
q; semp in cōmune bonuz aliq̄d cōferendū, q; hūana societas est ser
uāda, hęc animi fctus q; nunq; corrūpitur, ΣΗΝΤΗΡΗΤΙΣ, hoc est
cōseruatio dicitur a gręcis Ratio ad singula descendens subiungit
hunc esse deum, hunc esse patrez, hunc esse miserum. Conscientia ad
opus properās, hunc igitur colēduz, hunc hono rāduz, huic subue
niēduz esse cōcludit. Discursus iste cōsiliiuz est, q̄d intellect⁹ opati
one pficitur, z ex his colligitur syllogisimus, q̄a praxi, hoc est ab opa
tione practicus dicitur. Ad primā viz nullo nobis op⁹ p̄ceptore.
Lumen est perpetuum naturali luce semper illustrę, semper clarum

¶ G iij

Liber Secundus

nec extigui potest nec abscondi. Hoc enim est lumen de quo in psalmo dicitur. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Ad rationes multas curam multum opere impediendum, falli namque facillime potest, et ea decepta conscientiam quam sequitur labi, decipi, et errare necesse est. Intellectus igitur triplex est, malus quam ianua. id est voluntas pulsatur, nam ad intellectum tria illa pertinent, pulsator est Deus, pulsatur autem ut aperiat, apertura est electio, hoc est consultatio que potest cessit consentaneus voluntatis assensus, si quod conscientia dicitur eligi, patefacte sunt ianue, et ingrediens deo fit salus anime. Recta voluntatis electio domus est apertura, gratie infusio, Dei est introitus, de hac Dei pulsatione Paulus ad Philippenses capitulo ij. Deus est inquit qui operatur nobis, et velle perficere pro bona voluntate scilicet sua

Quod sine dei custodia frustra laborat humana prudentia

Ca. ix

Al dicet quispiam, dum me infirmitas reddit inutilis, quis familie aderit? quis domus, quis villas curabit? quis liberorum necessitati occurret? Didicimus adhuc pueri versus illos Maronis in Georgicis. Uidi lecta diu ac multo spectata labore. Degenerare enim in vis humana quotannis. Maxima queque manu legeret sic omnia fatis. In perire, ac retro sublapsa referri. Respondeto ad hec sic breuiter ut responsione non grauem, sic plix ut voto satisficiam, ille custodiet qui semper custodit. At quid dicit propheta. Nisi dominus custodierit ciuitates, frustra vigilat qui custodit eas. Nisi dominus edificauerit domum, iuuanum laborant qui edificat eas. An putas tibi filiorum tuorum maiorem curam esse quam deo. Sed vide apud Esaiam capite. xlvj. Quanta nos charitate suscipiat, quanta errores nostros patientia ferat, quanta nos fide custodiat, ait enim usque ad senectatem ego ipse, et usque ad canos, ego portabo, ego feci, ego feram, ego portabo et saluabo. Quomodo fieri potest ut sit in alicuius corde tanta durities, quam diuine dignationis sermo tam pius emollire non possit. Quis est animo tam stupido, quam audita per os tanti prophete diuine pietatis redundantia tanta non putet ei suarum rerum curam esse. Non speret se mortuo familiam regi

Tiber Secundus

At dices experimēto didici eas familias pessuz ire, quas null^o pater curat, null^o tutor regit, nullus œconom^o administrat. At ego quosq; experimēto didici multas familias, quib^o aderāt custodes, amici curatores, pessuz isse, inter isse, et euauuisse Ubi Pirami dom^o, que tum cuz maxime viris opibusq; pollebat, igni ferroq; cōsumpta est. Ubi Neronis familia, que tuz cuz coelos tāgebat a fundamētis ē eruta. Ubi Lōgabardoz et Gothoz principat^o, qui postq; p omnes fere Italiā radices miserat repēte cōuulsus est. Ubi Carthago Ubi Corinth^o. Ubi Numantia. Ubi vetus illa Hierusalez, Ubi Rome gloria: Perierūt in cinerez lutuzq; cōuersę sunt, non qz defensoribus carerēt. Sed qm̄ deus custodire cessauit. Dector apud Maronez inq̄t. Si pergamma dextra defendi possent, etiaz hac defensa fuissent, At cōtra, quis Romuluz et Remuz infantes, nudos feris expositos, omni humana ope destitutos seruauit inter lupos: Quis hispanoz ducez Abidez ad feras pietū. Quis Cyro infanti quem postea Per sarū reges effectuz Christuz suuz Deus vocat, nutricez canē dedit. Quis istos custodiuit, nutriuit, et aluit Quis Moysen fiscella inclusum, in alga iacentē fluminis Aluioni exposituz liberauit, Quis Petz a fluctib^o assumptūne mergeret erexit: Quis est ergo qui facit hęc: Nempe ille qui facit om̄ia, Et dices cessabimus ergo nos, ignaui iacebim^o, faciet ille om̄ia. Ne sic dixeris. Audi quid sup hoc Gregori^o sentiat, eius hęc s̄ba sunt de deo loquētis. Licet. n. oim bonoz sit ipse largitor, fructuz tñ nostre quez rit industrie fungeliberistuis esse nutricez, que morbo cōfecta ac iā moritura filioz tuoz vices ingemiscēs p̄te te clamet. Quis dulcissimi infantes, deinceps me vita functa vos pascet Quis vestiet: quis educabit, et reget: Tu pater q̄ hęc audis nōne lamentatiōes has et vanas et supuacaneas disces Nōne recti^o loqueretur si diceret. Deinceps vobis pueri meli^o erit. qm̄ me abeūte sub paterna disciplina futuri estis. Hacten^o viuēte me parentes qz vos mihi crediterant, forte negligētius vos habuerūt, at cuz abiero, ipsi oneri z cuz

Libet Secundus.

re succederet, recta haec cogitatio sermoque fidelis. Sic procul dubio nobis accidit Carole Antoni vir optime. Deus nobis pater est, longe plus nos amat sapientius gubernat quam nos ipsi. Sed nostra temeritas fides non habet. Fides nostra caeca est, spes nostra spiritum carens tanquam follis sine vento iacet, frustra ergo dictum est. Jacta in domino curam tuam, et ipse te enutriet. Ergo tam surdi erimus, ut non audiamus dominum ad nos ex euangelio Mathei clamantem. Considerate lilia agri quae non laborant neque nent. Nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Nolite in crastinum solliciti esse, sufficit diei malicia sua hoc est anxietas et sollicitudo. Querite primum regnum dei, et iustitiam eius, et haec omnia adiacentur vobis.

Cur bonis mala eueniant philosophorum opinio.

Cap. x.

Diatonici quidam (in quorum catalogo Plotinus est) cur boni flagellant a deo causas inquirentes ad Pythagorae Palingenesiam recurrerunt, quae ab aliquo demone persuasus se aliquando euphorbus, aliquando pauones fuisse putauerat. Existimauerunt ergo animas pluries in corporibus fuisse, et pro vnius vitae meritis premia in alia vita recipere, et sic fieri, ut quae vni corpori iuncta peccauerint, in alterius consecratione plectantur, atque ita iuste potuit pro euphorbi scelere pati Pythagoras, sed longe nobis aliena mens est. Palingenesiam catholica non audit ecclesia, praeter eam de qua Christus dixit oportet vos nasci tenues quod dictum est admiratus Nicodemus princeps phariseorum. Quomodo inquit potest homo nasci, cum sit senex. Sed de hac modo non est sermo. Astronomi caelo imputant, unde Marcus Manilius in quarto astronomico libro inquit

Fata regunt orbem, certa stant omnia lege.

Longaque per certos signantur tempora cursus.

Nascentes morimur, finisque ab origine pendet

Tunc et opes et regna fluunt, et sepius orta

Paupertas, artesque datae, moresque creati

Liber Secundus

Et vitia, et clares, damna, et compendia vite

Vulgaris et superstitiosa gentilitas numina quedam aduersa esse credidit, quibus infestandi homines libido insit, et ea esse que Virgilius lena appellauit, his non contradicimus, sed ad orthodoxe fidei regulam reducentes lena hec numina demones nominans nocendi auidos ac nobis infensos et ideo numina dici potest quod habent voluntatem ac potestatem. Numen enim utrumque significat, Si ipsos cum stellis et causis omnibus quas scolas dicunt, sub arbitrio coelis Dei Optimi Maximi, credimus contineri quod et sancti Job restatur historia. Illic namque dicitur potestatem tentantem Deo datam, nec prius ausum fuisse diabolum, nisi quando etiam tenuis accepit a Deo

De sex cause flagellorum nostrorum

Capitulum xi.

Beatorum vero patrum qui Deo inspirate locuti sunt, sententia est, quatuor de causis fieri, ut homines vite huius angustiis pressi multipliciter flagellentur a Deo. Ego autem sex et amplius causas esse conperio quod sacre scripture testimoniis constat. Quidam namque flagellantur a Deo ut flagitiose vite maculas poenitentia deleant, peccatum enim quod prudentia non cauet, poenitentia delet. Et ipsa ut sancti docent scilicet post naufragium est tabula. Nam cum statim baptizati in riu ecclesie sinu ingredimur qui nos ad coeli portum vehat, nauem iterum? Ecclesia namque nauis est Petri. Si si furentibus tentationum procellis innocentie carina soluta sit. Corripienda est poenitentie tabula. Cui pro vndosus seculi fretum innitentes et si non sicci, viui tamen feramur ad litem, peccati autem remissionem, litem voco. Sed quoniam in his naufragiis quidam, vltimateo stulti sunt ut neque saluari curet, Deus optimus ac piissimus nauarchus eos ut tabulam hanc capiant, verberibus excitat, negligentiam increpat, somnolentiam discutit, et lethargicam ignauiam studet pastor bonus flagris abigere, hanc ob rem populus Hebreus missus est in captiuitatem totiens, totiens incola fuit in terra aliena, et in Aegypto sub Pharaonibus, et in Babylonia sub Assyriorum regibus, ut tot incommodorum malleis attriti, et poenitentie scobina ac lima expositi

Liber Secundus.

siti sordere desineret. Quod ut ita esse cōperias, lege Judith historiam, vix quid Achior dux Amonitarum Holopherni, de Iudeorum gente cōsultati rēderit. Dixit namque, quociescunq; preter ipsorum Deus suorum alter coluerunt, dati sunt in prędaz, in gladius et in opprobrium, quociescunq; autē penituit eos recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus coeli virtutes resistendi. Ecce quo pacto alienigenarum quoque testimonio (erat enim Achior alienigena) flagellat homines Deus, ut ad poenitentiam adducat. Nec desunt ad hoc testimonia ex Machabeorum libro que Josephus, is qui antiquitates edidit, cōscripsisse dicit, ait enim. Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter aduersos casus. Sed reputent ea que acciderunt, non ad interitum, sed ad correctiones esse generis nostri et enim multo tempore non sinere peccatores eximia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficii, hec ille. Legimus Attilam Hunnorum regem ferocissimum eorum tantis cladibus vastaret Italiam dixisse, se (quod re vera erat) flagellum Dei esse. Legimus et in recentioribus historiis Lamerlanum Tartarorum (qui Schyter sunt) regem cum rei bellicę successu inflatum. Paciatem Turcorum imperatorem, bello captum quasi feram canem inclusum secum quocumque castra mouisset circumferret, dicere solitum, se esse dei iram, et orbis vastitatem. Memoria proditum est Hannibalem cum flagranti odio festinaret ad Italiam, apparuisse in somnis serpentes horrendę magnitudinis, quia tergo sequens exercitum nemora et saltus ingenti fragore prosterneret quod aliud erat serpens ille terribilis, quam Hannibal ipse, cuius ministerio volebat deus totius Italie flagitia.

Secunda causa flagellorum

Ca. xij.

O Deus etiam homines non nunquam asperius tractat, non ut peccatorum rubiginem abstergat, quam non habent, sed ne imminente sorte se inquinent, ea diligentia in nos, versus quam nos in seruandis cibis adhibemus, solemus enim carnes quas sumus in plures dies seruaturi, aut sale perfundere, aut aceto immergere, aut frigidissimo in loco suspendere. Solebat etiam antiqui mortuorum corpora myrrha pungere, quoniam his omni-

Libet Secundus

nib⁹ cōtra putrefactionē virtus inest. Sic nimiruz flagella diuina
contra futurā culpaz singulari solēt esse remedia Hinc Paul⁹, et ne
magnitudo inquit reuelationuz extollat me, dat⁹ est mihi stimulus
carnis meę spirit⁹ sathanę q̄ me colaphizet, legisse me memini, locū
nō memini, quendā viz sanctissimuz a dēmonio, qđ suis tūc merit⁹
ab energumino quodam expulerat fuisse arreptū, et id pro remedio
factuz a deo, ne scilicet tāte gratię miraculo clar⁹ gratię statuz amitte-
ret, quem habebat,

¶ Tertia causa flagellorum

¶ Ca. xij.

SAepe numero de⁹ profectui nrō semper intētus, sicut a qui
la puocās pullos ad volādūz, vt nos alri⁹ prouehat, terren⁹
voluptatib⁹ priuat, sic fit vt mēs q̄ in his humilibus terre bonis cib
buz nō inuenit, sublimis vt pascat ascēdit, et hęc cum plerisq; alijs
sanctoz, tuz p̄cipuo diuo Hieronymo ad perfectionē via fuit Hiero-
nym⁹ eniz dū intēpesta nocte ad psalmodiā de more consurgeret,
muliebrē vestez ab emulis clā suppositaz, nihil tale suspicat⁹ induit
et in eo habitu dū strēnuus Christi miles in eccliam sine mora se p̄-
ripit, choz cantātūz igressus, patuit cōtumelię nō vulgari, non tñ
aio fract⁹ nec victus a malo, sed vincēs in bono malū. Sapiētia em̄
vincit maliciā, cū sancto Jacob, cessit ire, cessit insidijs, Hierosolimā
prexit, heremū incoluit, testamēta trāstulit, et mirabilis vite sancti-
tate clar⁹ nonagenari⁹ obiit. Sic et nos solem⁹ aliqñ euntez equum
calcarib⁹ vt celerius gradiat⁹ vrgere, de hoc aut tentatiōis gñe Grego-
gorius in Ezechielem loqns ait. Qđ flagellū grano, qđ formax auro
qđ lima ferro, hoc facit tribulatio viro iusto, itez pcutimur in via,
ne viā pro patria diligamus. Et itez, tolerādi ergo vbiq; sunt proxi-
mi. qz Zibel fieri non p̄t, quez Chaim malicia nō exercet.

¶ Quarta causa flagelloz

¶ Ca. xiiij.

Oatur etiā bonis aduersitas, vt ad alioz pfectuz p eas tanq̄
p indicez magis eoz pateat integritas Ad qđ ostendendū
duoz hoim clarissima pferētur exēpla, Dabzaā: i. et Job eius con-

H j

Liber Secundus

sanguinei, nā scōm Hiero. in q̄stionib⁹ hebraicis, a Nachor fratre
Dabrahe descēdisse Job credit. In his ergo duob⁹ viris illustrib⁹,
duarū frutuz maxiarū, et hōi maxime neccāriuz exēplar (cui te cōforti
mari oportet) est positū. Ad hos tanq̄ ad normā et ppendiculuz res
spiciūt omēs q̄ Deo volūt pfectē obedire, et eq̄ aīo aduersa tolerare.
Stabat lachrymabūdus Dabrahā, vnicū p̄clari ingenij et optiē in
dolis filiu⁹ adultū sibi obseq̄ntes, mitē innocētes, piū, mansuetuz, q̄
amisso plis alteri⁹ spes nulla superat, stricto ad aras gladio cōfossu
rus. Credim⁹ ne saxeuz pect⁹ Dabrahe fuisse, purare possum⁹ super
tā elegātis formē filiu⁹ cū taz patiēter gladio porrigeret iugulū, pas
terne pietatē viscera nō cōmota Magna certe et pl⁹ q̄ dici possit pa
tris et filij fides fuit, fortitudo mirabil, cōstantia pl⁹ q̄ humana pati
tiētia singulari et iaudita, hoc spectaculo delectat⁹ De⁹ torā eoz post
teritatē vsq̄ ad aduētū Christi peculiari sp̄ cura tutat⁹ est. Job vero
Patiētia facta est miseris et grūnolis cōe refugiu⁹, et magisteriu⁹ vni
uersale dolētuz in eo tāq̄ in Ceberis tabula describūtur vitē nīe ca
sus, et quomō ferendū sit vnuz q̄d q̄ aduersitatis genus, onditur.
Et sunt q̄ putēt libz illuz nō historiā veraz cōtinere, sed parabolam
eē et quasi figmētuz quoddā poeticuz, eozuz inuētum, vilegētes et
peratē leges et iura pdicerent. Sz reuera gesta res fuit, ita nos sen
tire cogit venerāda autoritas sanctorū patz, et imprimis Hierony
mi, qui Job post Moysen et prophetas om̄ib⁹ hagiographis anpo
nunt, ip̄e in tota libri sui serie nil aliū conat̄ ondere, q̄ homines non
sp̄ suis meritis sed etiaz secreto Dei iudicio aliq̄n, et si sine culpa, nō
tamē sine causa flagellari a Deo, cōtra quod amici eius pbate nitun
tur, plecti nō debere hōiem innocentē, et eum qui a Deo flagellat, de
pcedētī culpa ex poena redargui, q̄ sensus cū refragerur fidei or̄i ho
doz, erit a nobis tanq̄ q̄daz scopul⁹ euitād⁹. Necāt om̄ia ad disci
plinā nostraz sunt facta et scripta, sicut in littoralibus quas pharos
vocāt, turribus nocturnē lāpades accēduntur vt portū nauis tem
pestate iactatis a longe ostendant

Libet Secundus

Quinta causa flagellorum

Ca. xv

Nonnūq̄ ad solā Dei gloriā pcuti hoies saluator oñdit, cū
discipulis interrogātib⁹ suo nean parētuz merito factū essz
vt quidā cec⁹ natus eēt. Rñdit eaz coecitatez, neqz ipm coecuz neqz
parētes peccādo moeruisse, sed vt in manifesto et irre parabili natus
re defectu ato z frtus diuina luceſceret, sicut cū pcutit animal q̄da
piā vt medici frtus et medicinē agnoscat effect⁹. Sāctissimū igitur
Job imitat⁹, cuz ruit in te doloris acerbitas, cōuersis in coelū oculis
dicas. **M**an⁹ tuē dñe fecerūt me et plasmauerūt me totū in circuitu
et sic repēte precipitas me: **M**emēto q̄so q̄ sicut lutū foeceris me,
nōne sicut lac nullisti me: et sicut caseū me coagulasti: Pelle z carni
bus vestiſti me, ossib⁹ et nervis cōpegisti me, vitā et misericordiā tri
buiſti mihi, et visitatio tua custodiuit spiritū meuz. **H**ec et his simi
lia q̄ plurima q̄ in eo reperies in dolorib⁹ repetēta, leuamē accipies, z
quasi Job sociuz habeas in poenis min⁹ (morbo tanq̄ in plures di
uiso) grauaberis. **E**t memēto sp mortalis vitē qm breuis ē, bona et
mala cito p̄terire, z ideo cū Job cātato. **N**ō natus de muliere breui
uiuens tpe, replet multis mi⁹rijs, q̄ quasi flos egredit et conteritur
et fugit velut vmbra, et nūq̄ in eodez statu pmanet. **E**t iterum illd
Dies mei trāſierūt, cogitatioēs meē dissipatē sunt, noctē frerūt in
diē, qz me inſomnē foecerūt, z rursū post t̄bras, spero lucem. **E**t
itez illud. **N**unq̄d nō paucitas diez meoz finiet breui: **D**imitte er
go me, vt plāgaz paululu z dolorē meuz, añq̄ vadam, et nō reuertar
ad terrā tenebrofaz, et opertā mortis caligine. **E**t ſiliter illd. **S**pūs
me⁹ attenuabit, dies mei breuiabūtur, et ſolum mihi ſuperest ſepul
chrum: **H**ec aſſidue in langore cātanda ſunt. **T**ū vero pacatis dol
lorib⁹ vbi quietuz datur interſticiū, hęc itez ſcrutanda, adhibitis
cōmentarijs, z pacis tpe eaparāda que pnt bello ingruente pdeſſe.

Sexta causa flagellorum

Ca. xvi

Quodam aliquādo de⁹ exasperat, vt inſummatam eoz ne
quitiaz poenis eternis ſequire incipiat, ex his fuit ille impius
H ū

Libet Secundus.

Herodes sedus, qui postq̄ ut placeret Iudeis, Jacobus interfecit, euz pateret deus se vocari, mox ira dei cōprehēsus est, et in vltionem tātē impietatis s̄mibus coepit toto corpe repēte scatere, vētris doloribus concuti, dysenteria torq̄ri, et viu⁹ adhuc poculo amaritudinis libabat p̄mitias pditiōis. Pilat⁹ quoq̄ in Ch̄m p̄uerso vsus iudicio, eo tādez deuenit miseriaz, vt sibi ip̄i manū intulerit. Iude scariothis exitus detestabiles facinorose cōsentaneuz vite nemo ē qui ignorēt. Julian⁹ apostata hō nequā, ac pessim⁹ impator, q̄ Ch̄m Iesus in derisionē Galileū, et fabri filius appellabat, Persico bello sagitta trāstixus dū expiraret clamare coact⁹ est, vicisti Galilee, vicisti hos igit̄ nō vt sanarer, vex vt puniret. De⁹ non medici āplius b̄nficio, sed iusti iudicis p̄ussit officio. His ergo atq̄ alijs iustissimis de causis de⁹ nos tentat, ad peccāduz at̄ neminem tētat, quia vt Jacobus inq̄t, de⁹ intentator maloz est, sed cū quis ad peccāduz inducitur nunq̄ tētari se a deo causet, nam sic vnusq̄sq̄ aut a cōcupiscētia sua aut ab humani gn̄is hoste tentat, quāto s̄o tempamento cōdita sit, et q̄ minime noxia, imo q̄ vtilis et lucrosa Dei tēratio monstrat cū ad diaboluz de Job d̄r, verumt̄n animā illi⁹ serua. Tuū igitur fuerit o Carole Antoni, cur a Deo tēteris aduertere, t̄ ibi nāq̄ soli inter homines et vite tue et cordis arcana sunt cognita. Deus t̄n qui reb⁹ omnibus est int̄mus, q̄ fixit oculū, qui plātavit aurē, q̄ totus ē sensus, nūq̄ ab operatione deficiēs non solū q̄ egeris videt, sed etiā quid acturus sis et quozus tu⁹ vergat appetitus. Et sicut sapiēs architect⁹ q̄ a se cōstructe dom⁹ agnosceēs vicinuz, alijs etiā domino dom⁹ absconditū fulcra supponit anq̄ ruat. Et q̄d Architect⁹ in opere corporeo hoc De⁹ in animi fecit edificio. Nā vt id possit omnipotētia dedit. Et vt velit, charitas fecit. Si peccatis implici⁹ hoc meruisti, gaude q̄ solueris a diabolo, si nō merueris, magis gaude q̄ hoc q̄d sustines apponit lucro, sed ea multo mitiora sunt tormēta q̄ non s̄t solida et cōtinua s̄ dato ad q̄etes spacio reuertūtur, p̄pterea dixit Job Usq̄quo nō parcis mihi nec dimittis me, vt glutinā saliuaz meam.

Libet Secundus

Quod virtus. que bonuz viruz facit. incre-
mentum accipit ab aduersis. **Ca. xvij**

Uelz hoc loco audire nō pigeat, et q̄ sint in paciētia fruct⁹ as-
liquātis per meū p̄seruari. Quid ē quod hoīes ī primis nō
cordati tm̄ veruz etiā rudes et plebei mirātur et laudant, virt⁹ nem-
pe. Nā inter terrena bona nihil ē certe virtute p̄stanti⁹, imo terrena
bona sic p̄cellit, tāto interuallo aŋgreditur, vt coelestib⁹ bonis cō-
ferat, hinc illd̄ satyrici. Egregiuz sanctūq; viz si cerno, bimēbri.
Hoc mōstruz puero, aut admirāti iūb aratro. Discib⁹ inuentis, aut
forte cōparo mule. At qz virtutuz quedā ad intellectuz pertinet vt
prudētia, sciētīe, et artes liberales, ac mōchanice, q̄dam ad appetitū
vt iusticia, tēperantia, fortitudo, dic iudicio tuo: Que nā istaz p̄-
ferūtur, z p̄stāt: certe que intellect⁹ sunt bonis ac malis cōmunes
sunt, Uidem⁹ ei aliqñ mox corruptissimoz homīnez p̄stare inge-
nio, liberaliuz artū locos callere, legū enigmata et nodos scire, natu-
rales et theologicas q̄stiones soluere de om̄ibus ita differere, vt deuz
credas. Sūt nanq; artes et sciētīe gratie (vt aiunt) gratis date bo-
nis et malis exposite, suapte natura quidez honorabiles (vt Aristo-
teles inq̄t in libro de anima) sed vsuz malū admittētes, et propterea
nōnunq; habenti noxię, nō habenti viles, multi em̄ disciplinis im-
buti, sed male vtētes, tāto magis perniciosi sunt, quāto ad nocendū
veniūt magis armati, at iusticiā, tēperātiā, charitatez, modestiā
paciētīā, et id̄ gen⁹ alia nō nisi in bonis videmus, neq; eis quisquaz
abuti potest. Habēt enī istę vtutes sanctissime ppriam et indissol-
ubilē bonitatez, quaz eis q̄buscum habitāt largiūtur, z ipaz natura
est bonos efficere, Apulei sn̄a est, nihil esse Deo simili⁹, quā vir ani-
mo p̄fectus, id̄ aut̄ maxime p̄stāt hę virtutes, quas mortales vos
cant, sn̄a est Aristotelis, et eā omniuz confirmat opinio, p̄ virtutes
intellectuales bonū quidez non simpliciter, sed scdm̄ quid dici, vnde
et q̄ grammatīcā habet, nō bonum simpliciter dicis, sed cum addito
bonuz grāmaticuz, sicut et q̄ caute furari sciat, bonū fures, at q̄ iustus

Libet Secundus.

etiam ac temperantiam habeat, quae sunt in appetitu, bonum sine addito, et simpliciter dicimus. His ergo virtutibus tanquam solidis, quibusdam claris et firmis adminiculis naturam fragilem deus fulciuit, ut mox bonitatem quam secus non attulit, hauriret ab eis, Sed neque ipsas virtutes natura produxit. Aristoteles enim ait in Ethicis, neque a natura, neque praeter naturam inesse virtutes. esse nos quidem a natura aptos, perfici autem per exercitium, Id Aristotelis dictum generum omnium virtutum amplectitur, exercitium enim omnes paratur. At de his peculiariter quae in appetitu sunt in Psalmo cantantur. Ibunt de virtute in virtute, et videbit deus deorum in Syon, proprius istarum est in deum ducere, deum ostendere Deo coniungere. At quae in intellectu sunt, naturalem impotentiam ad hoc habent. Et hinc argumentum trahunt, qui in certaminibus scholasticis sumunt patrocinium voluntatis. Sunt enim in anima duo, duarum capita factionum, intellectus scilicet et voluntas, quibus de praesidentia certamen antiquum est. Quoniam ergo haec virtutes, quae alijs praesident in infirmitate corporis maxime pollent, dicente apostolo. Vir in infirmitate proficit ut desiderabilis sit morbus, quo cum apostolo dicere possumus. Cum infirmus, tunc fortior sum, et itera. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me gratia Christi. Suscipiendus ergo gratatorem morbus, in quo est occasio tanti profectus, in quo est praesentis tanta oportunitas, tanta usus, tanta comoditas. Unde in psalmo legitur. Multae multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt, Quid est postea accelerauerunt, nisi ad deum celeriter cucurrerunt. Est ergo infirmitas hominis, quod calcare quod stimulum boui, quod remus naui. Nobis ut plurimum accidit, quod et in melle. Iumenta tamen in via cibum reperiunt, voluptate pellecta, trahere desinunt, et pastui tantum inhaerent, quod diu bibulci stigma non sentiunt, tunc demum, accelerant cum verberantur tunc viam accingunt, tum itineri instant, cum nihil quod delectet occurrit. Nam dum non nisi in termino quod eremum expectant, gressu citatius desudant. At qui sepius in via quod tardat, offendit, ad viam finem serius pertingit. Deum quot inuenies qui diu mundi blanditijs quasi Sirenium caribus detenti, tunc tandem ire

Libet Secundus

Incipiunt; cum iam mortis nocte ingruente vita inuita venit ad vesperam. Isti postquam totum vite tempus, quod Dei beneficio ad beneuendum accooperant, per ignauiam et securitatem effluxit, dum frustra vixisse se vident, moerore tabescunt, in desperatione cadunt, submerguntur et pereunt.

Quia prosperitas fit inimica virtuti cum declaratione dextere et sinistrae partis in coelo. per Aristotelem. et Pythagoram.

Maliorum mortalium pars cum corpore recte valz, mente ¶ Ca. xviii egrotat, cum succi et spirituum plena sunt membra, mens Deo vacua friget et torquet, dum sensuum viuacitas in terra se pascit egre conscientie Deus non sapit, dum appetitui voluntas inheret, ratio ebriata Deum non videt, dum homo Dei muneribus abutitur iumentis insipientibus comparatur. Propterea in psalmo dicitur, impinguatus, dilatus, incrassatus, et recalcitrauit. Immoderata namque prosperitas vite lasciuienti prebet audaciam, pisciculorum quidam marinum quod naues teneat vocatur Echeneis (quod portoria Antonij nauem bello Actiaco foecit immobiles) prosperitatis naturam ostendit. hac enim sicut illo naues, magna virorum ingenia, ne in portum salutis per viam virtutis veniant retardantur. Ratione colligimus, in historijs legimus, experimeto videmus, cum maiore morum periculo nauis in mari tranquillo quam tempestuoso. Ideoque in psalmo dicitur. Cedant a latere tuo mille, et decem milia a dextris tuis. eo quod dicitur a dextris decem milia cadere, et a latere tantum mille. latus pro sinistro accipitur, ac si dicat Moyses cui Hebrei psalmus attribuunt, homini utriusque casura pericula, sed a dextris longe plura. Sicut enim teste Aristotele in libro de coelo et mundo. Anterior vocatur qua sensus viget retro, quod e regione est. Sursum quod longitudinis est caput, ei retro oppositum deorsum, sic qua motus incipit dextere, et quod ab eo diuersum est, sinistra appellatur. Unde ipse Aristoteles contra Pythagoricos dextram mundi dat orienti, sinistrae occasui, sursum Austro, deorsum Boree, ante huic nostro hemisphero, alteri retro, haec autem tetigimus, ut per latus ostendamus legimus intelligi. Sed in mystica interpretatione quae

Liber Secundus

cū omnibus sacris scripturis, tum maxime Moyſi cōuenit p̄ dextrā
p̄ſperitas, per leuā uero ſignat̄ aduerſitas, p̄ millib⁹ ergo periculorū
quę nobis p̄ uiaꝝ moruz euntibus offert aduerſitas, deceꝝ milia da
bit p̄ſperitas. Exēpluz ex uita Dauid accipito, q̄ q̄ſdiu perſequen
tib⁹ hoſtib⁹ bello attritus ē, ſanctimoniā tenuit. At ubi conſecut⁹ eſt
paceꝝ, et ocioꝝ. fact⁹ eſt moechuꝝ et adulter, et quod lōge pei⁹ eſt ho
micida. In agro p̄ſperitatis hęc pullulāt, quę breuiter Joānes eſ
numerat. concupiſcētia carniſ et oculoꝝ, ac ſupbia uite. Sed in a
gro aduerſitatis ſuccreſcūt triſticię, dolozes, et lachrymę, quib⁹ appe
tituꝝ quaſi ager p̄uinis aſtrict⁹ nihil quid bonaſ herbas opp̄mat ger
minabit. At cū regnat laſciua p̄ſperitas, fumāt culinę, menſę reni
tent, pocula ſpumāt, riſuꝝ abūdant, corda luxuriāt. Sz dices, quid
p̄deſt nobis p̄bitas, ad quā non mouet uolūtaꝝ, ſed uꝝget neceſſitas
Audi Gregoꝝiuꝝ dicentē, ſcelix neceſſitas, quę nos ad Deuꝝ ire cō
pellit. Nōne dici audisti ſettaꝝ filuz agere: ſetta eſt timor, filium eſt
charitaꝝ, cuꝝ ſeruitio Dei q̄ſ aſſueuit, licet a metu icoeperit formaꝝ
pedepreſſiꝝ, et breui generaꝝ ex ui uolūtaꝝ, ex timore charitaꝝ, ex ſer
uitute libertaꝝ, q̄ ad euāgelicuz conuiuuiꝝ intrare cōpulſi ſunt, ut es
pulas gultaꝝ, qui triſtes intrauerāt leti diſcūbebant. O ſi aliquo
Dei munere talē uitaꝝ ageremus ſani, qualē aliq̄n pollicemur infir
mi, quanta eēt in mundo trāquillitaꝝ, quāta dulcedo, quāta iucūdi
taꝝ. Certenō aureum t̄m̄ ſcluz, ſed et aſ illa flozeret innocua, quam
p̄mi hominiſ culpa deſtruxit. Om̄ibus em̄ exiſtētib⁹ iuſtiſ, piꝝ
maſuetiſ, et mitib⁹, om̄iſ diſcordiaꝝ fomes occideret at ſepulta diſ
cordia quid ſupereſt, niſi ut ſit om̄ibus vna leticia,

Quod aduerſitas tollit mortis metuꝝ **Ca. xix**

Eſt aliud quoddāꝝ magnū, neſcio an aduerſitaꝝ, infirmitatiſ
Abouum. Nā liberat noſ eo quo maxime laboram⁹ incommo
do, mortis ſcilicet metu, cui⁹ memoria ſic amareſcit, ut etiā ſi cuncta
poſſideas bona, ſi uelcaris ſp̄ ambroſia, quicquid gultaꝝ, reddit ama
ruꝝ. At ſicut cū quiſ calceo nimiuꝝ p̄remiſ, et ſi per belle ac per q̄ꝝ uel

Liber Secundus

nuste pedes vestiatis, discalciari optat. Sic nimirum cum quis hanc vitam experimur aduersas, et sine spe salutis affligit, pro singulari remedio mortem expectat, et nonnunquam inuocat, et quod sera sit increpat, contra se urget, sibi etiam consciscit, vitam ipsam contemptor et prodigus. Cato ille vir memorabilis, cuius in seueritate et constantia nomen est tantum, in cesariana tyrannide sibi aduersa, nescio quod repperit, quid formidolosam mortis metuz extinxit, idem antidotum contra mortis pauorem inuenerunt alij plures in aduersis, ut Cleopatra et Demosthenes, ut Hannibal qui quasi remedio calamitatum unico obuias iuerunt fato suo. Tunc et ipse Job patientie exemplar, quem carnis infirmitas in vite satietate ad duxerat, clamat dicens. Cum tunc diebus quibus nunc milito, expecto donec ueniat inmutatio mea, et iterum. Quis det (inquit) ut ueniat petitio mea: et quod expecto tribuat mihi Deus: et quod coepit ipse me sperat: Felix igitur egritudo, que id a nobis aufert incommodum, quo quasi absinthio generali voluptas omnis e vita discedit. Gladius ille quem supra caput Damoclis conuiuantis Dionysius tyrannus appendi iussit, quod aliud notat, quaz nullas relinqui cum metu mortis in vita dulcedinem.

Qua aduersitas faciat seipsum cognoscere Ca. xx

Hia in morbo latet utilitas, que talis ac tanta est, ut ex ea nascatur foelicitas. aperit enim morbus oculos egrotanti, et consideratione reciproca se intuens. dum nihil videt unde superbiat, sub potenti manu Dei se humiliat. Xenopho autor est, Croeso ditissimo ac fortunatissimo Lydorum regi Apollinem Delphicum respondisse **αὐτὸν γινώσκων ἐν δαίμων κροισε περσείσ** hoc est te ipsum cognoscens. foelix Croese eris, hec vox licet a mendace imo a mendacum patre prodierit, adeo tamen vera est, ut per eam crediderit sue falsitati posse veritatis vultuz induci, diabolus namque ex paucis veris, que loquitur suo mendacio velamen obtendit, et falsis vera quasi mucronem haste prefigit, unde et Lactantius inquit. Venena non datur nisi melle circumlita, et mala non nocent nisi sub specie umbrarum virtutum. Vera igitur illa vox. Te ipsum cognoscens foelix Croese eris

Liber Secundus.

Nā cū q̄s se diligēter explorat, et q̄d ac quāti sit extimat Cōtinuo ad Deū cū Job clamat. Cōtra foliū quod vēto rapit, oñdis potētā tuā, et stipulā siccaz p̄sēris. et ego q̄si putredo cōsumendus suz, et q̄si vestimētuz q̄d comedit a tinea, et illud. Breues dies hoīs sunt, numer⁹ mensuz ei⁹ ap̄d te est. Constituisti terminos eius, qui p̄teriri nō poterunt, et itē illd. Si sustinero. id est etiā si patiēter omnia talero, infernus domus mea est, hoc est, in sepulchz iturus suz. Moritūre enim iustus pariter et iniustus, et in puluerez redit omīs caro. Et profecto cū sancto Job dicere possumus. Comparat⁹ sum luto assimilat⁹ sum fauille et cineri. Nāz et in psalmo dicit. Recordatus est qm̄ puluis sumus. homo sicut foenuz, dies eius tanq̄ flos agri, sic efflozebit, Quoniaz spiritus id est anima p̄transibit in illo, et non subsistet, et non cognosceat amplius locū suuz. Nāz per mortē sic de locis ac domib⁹ nostris eijcimur, vt quia nunq̄ āplius redim⁹, ea igitur nozare videamur, et in alio psalmo Relinquēt alienis diuitias suas, et sepulchra eoz domus illoz in eternū. Et in alio Ecce mēsurabiles posuisti dies meos, et substātia mea tanq̄ nihiluz añ te. Verūtñ vnīuersa, vanitas omīs homo viuēs. Omnia nanq̄ que in hac vita possidētur vana sunt, et omīs homo viuēs vanus ē. Subditur enīz thesaurizat, et ignorat cui cōgregabit ea. Et Jaco. apostolus inquit Que est em̄ vita nostra? Vapor est ad modicū apparens, in duozū primozū fratruz nominib⁹ monstrata est totius posteritatis futura cōditio. Chaim enim interpretatur possessio vel lamētatio, Abel so vanitas vel luct⁹, Quid his appellationib⁹ oñditur, nisi possessio nibus homīnuz lamenta cōiungi, et omīa cū luctu et vanitate collabi. Item in psalmo dicitur. Quoniaz omnes dies nostri defecerunt, et in ira tua defecim⁹, sequitur Anni nostri, hoc est, vitē cursus sicut aranea meditantur Vita enīz nostra, dupliciter meditat⁹ vt aranea, et q̄ semp araneaz more meditamur insidias, quotidieq̄ ad os pes ad honores mille retia tēdimus, et q̄ opera nostra sicut araneaz tele fragilia, modico quouis vēto dissipātur. Cum enim credim⁹ in

Libet Secundus

postuz nostra traxisse negotia, quicquid diu nitēdo cuderamus, leuissimi rumuscula aura, et vnius verbi voce demergitur, in eodem psalmo sequitur Dies annoꝝ nostroz, in ipsis. s. diebus, septuaginta āni naz in vita nrā omīno septuagita vt plimuz āni stꝝ. Si autē in poteratibꝝ, hoc est si de poteratibus et corpore rebustis loqmur, octoginta āni, s. sunt in diebꝝ nostris, nec huic snie contrarium est qd dꝝ in Jesu filio Sirach. Omnis poteratꝝ vita breuis. Psalm. em vt diximꝝ de poteratꝝ corporis et membꝝ firmitate locutꝝ est. Jesus autē de poteratꝝ principatꝝ intelligit, seqtur in psalmo et ampliꝝ, hoc est si diutius superuiuamus quod superest vitę labor et dolor est. Hoc est quod poeta clarissimus inquit

Optima queqꝝ dies miseris mortalibus cui
Prima fugit, subeunt morbi, tristisqꝝ senectus
Et labor, et durę subit inclementia mortis.

Conditionem hanc mortalitatis nostrę miserimam quaz sanis corpore clausis vt plurimum oculis pertrāsimus, qm egritudo semper ante cōspectum nostrę et e regione ad oculos nostros collocat, pfecto sanctor est sanitate, vt pote cuiꝝ sanctora sunt monita, et que ē in firmo pfectus occasio: propterea dictū in prouerbꝝ. Melius ē ire ad domum luctus qꝝ ad domum cōsulij

Quod aduersitas fert auxilijꝝ dtuti **Ca. xxi.**

Svim et naturā stutis inspiciꝝ, si legum et rationis mores sumus vt debemꝝ esse, solliciti ne libido in nobis dominetur, et vt appetituz redigamꝝ in ordinē, aduersitatem in primis amabimꝝ, cuius ope (vt est an dictuz) efficitur, vt sensus obediat rationi. Est em aduersitas domitrix passionuz, passionez definit Damascenꝝ, qꝝ sit motus appetiue virtutis sensibilis cuz imaginamur bonū vel maluz. Tantā quippe imaginatiōi nostrę cōstat viz inesse vt quamprimum boni vel mali quidpiā apprehēderit fiat in appetitu tāta commotio, qꝝ totuz animalis corpꝝ afficiat, et cor primum,

Nam sicut (ex sentētia Platonis) intelligētie cerebrū, et nutritiue

¶ ¶

Libet Secundus.

epar, sic appetit^o cor est instrumentus. Un̄ in leticia hiat et aperit, in
moerore coit et cōprimi^t. Quicquid ergo nos cuz imaginamur delecta
tat vel cōtristat, passio dici potest, que in pte aīe cognoscēte non est.
Nā ipsa cognoscēdo quod cupit asse^qtur, qz p̄ter noticiā nihil au
cupat. Appetitus at̄ noticia nō contētus, tēdit vlteri^o nec q̄escit do
nec amate^{re} rei se cōmiscet, infanti p̄similis qui sedari nullo mō p̄t,
donec in mris ferat̄ amplexū In item redit a Cicerone data diffinis
tio de affectu, q̄ videlicet sit animi et corporis ex tpe aliqua de causa
mutatio, vt sunt gaudiuz, leticia, misericordia, cupiditas, met^o, mo
lestia Que mō affectus, mō p̄turbationes vocātur, affectiones istas
virtus quidē cōprimi^t, s̄ magis aduersitas, p̄pterea cuz nobis hoc
bello laborantib^o suppetias venerit, abigenda nō erit, sed vt belli sos
cia amplexanda. (Ca. xxij

De vitāda Nemeſi. et quid sit scōm Aristotelez.

Est loc^o quidā salebrosus et lubric^o, q̄ q̄ periculosus sit hinc
declaratur, q̄ David in eo timuisse se d̄t, et paz defuisse q̄n ru
erit. Sit nanqz. Mei at̄ pene mori sunt pedes, pene effusi sunt gress
sus mei, ecce periculū, et seq̄tur. Quia zelau^o sup iniquos pacē pctō
ruz vidēs. Ecce loc^o periculi. Zelam^o cum bona malis euenire d̄ole
mus, nam ζηλος grece d̄r iusta ira. Inde zelotypia. id est forme
gmulatio, quā Chrysipp^o ait esse animi egritudinez inde nataz q̄ q̄s
timeat ne cōmune fiat qd̄ sibi p̄ delitijs propriū optat, sed ad zelum
redeo Aristoteles hūc affectum libro scdo Ethicorum ΝΗΜΕΩΣ IN
vocat, et inter duo extrema sicut natura p̄tutis est, collocat, hoc ē in
ter inuidiaz et maliuolētiaz, vt Arguzopol^o, vel pueruz gaudium
vt trāssert Leonar. Est at̄ (vt scis) iuidiā, ex alieno bona nata tristi
cia. Maluolētia s̄o cōtra inuidiā, ex alieno cōtrahit malo leticiam,
illa bonuz videt, ista maluz respicit. Et vtraqz cōtra naturā affi
cit, ista gaudio, illa moerore, ābo ergo vitia detestāda. Int̄ ista duo Nē
mesis est, q̄ bona pueruz intuita cōturbat, et nō p̄t egre nō ferre,
q̄ his q̄ virtutē oderūt, legē irrident, Deuz offendūt sit tāta foelici

Liber Secundus

tas, vt eos audire nolit aduersitas. Unus ex multis pferatur Dionysius Siracusanus, qui Locris phano Proserpinę spoliato, cū per altum pspere vento classe vcheret ridēs amicis, vidctis ne ait, q̄ bona nauigatio ab ip̄is d̄ys immortalib⁹ sacrilegis tribuat. Qūm igitur iustū videt, cōtra hos indignari. Nemesis p virtute se ingerit, que tamen nō virtus, sed est virtuti similis, caue ergo ne euz huiusmodi hominib⁹ passiz occurris, cōscientię tuę nauiculā sinas vento temeritatis huc pelli, nā iudicia Dei abyssus multa. Optimas fruges nobis recōdimus, viles et abiectas vel non legimus, vel si legim⁹ circuribus damus, potentia, honoz, diuitię, bona plebeia sunt, hęc etiā hominib⁹, qui brutalē vitā agunt, tribuuntur, Deniq; vez est q̄ ad Falconez euz Romę essem scripsi hoc disticho

Plurima virtuti laus hic, at p̄emia nulla

Nam deus illius p̄emia solus habet

Sed cōcedamus et hęc bona esse euz Dei sunt, qz dñi est terra et plenitudo eius, nōne p̄t deus dare hunc denariuz, etiā his qui vna hora fecerunt. imo etiā ociosis sicut etiā illis, q̄ diei et estus pōdus portauerunt: Dei natura est, esse beneficuz, solez suuz oriri facit sup bonos et malos, medici est om̄es curare. Nec debes ei indignari cū i. plagas mali hoīs bonā medelā mundi videris, medic⁹. n. licz infirmus malus sit, boni viri officium facit. Et quēadmodum apud dialecticos ex veris et falsis vez sequitur, sic apud morales circa bonos et malos bonuz opus p̄titur. Sūt tamen nōnulli quib⁹ tā imprudēs et p̄ceps est anim⁹, os vero tam temerariuz et infrene, vt cū maloz p̄peritatē aut audiūt aut ipsi vidēt, deuz dormire, aut hūana nō curare mox blaterēt de quoz errore derestādo, q̄p dicaz ad p̄ns, aliud nō habeo, nisi illud Horatiū, Coeluz ip̄m petim⁹ stulticia. Neq; p nostrum patimur scelus iracunda Jouem ponere fulmina. Et illud Psalm̄. Posuerunt in coelo os suuz, et lingua eorum transiuit in terra, quod ē vna temeritate loquendi diuina et humana simul inuolu

Liber Secundus.

De omnibus filiationis cum declaratione dicti euāgelici. vedit eis potestatem filios dei fieri. Ca. xxiij.

A Vere plerique vanitatis humanae studiosi, qui auctoritatis auctorem cupide gratia, filii Deorum credi voluerunt, et imprimis Alexander Macedo Philippi filius, qui cum ad templum Iouis harenarum venisset in Libyam, praemisso, qui sacerdotes subornaret, nuncio Iouis filius voluit salutari: Sed quod nos ipsos decipimus dum cupimus vocari quod non sumus. Et ut Hora inquit. Cur ego si non sum, ignoroque poeta salutor, brevis et expedita ad gloriae via est, quam Socrates dixit, ut scilicet quales haberi volumus tales simus, Docebo ego te quo pacto dei filius fias. id est. et optandum et factum possibile. Iohannes euāgelista dedit (inquit) eis potestatem filios Dei fieri. Filius autem multipliciter dicitur, nam qui ex substantia patris ad eiusdem naturae qualitates est genitus naturalis dicitur filius. ut Salomō David, David Jesse, Christus Dei Per adoptionem etiam et arrogationem fit filius. Haec autem ita differunt. quod adoptamus eos qui filii sunt familias. Arrogamus eos qui iuris sunt. Arrogare igitur est quemquam in filium ac familiae asciscere. Et arrogatio ideo dicta est, quod is qui asciscitur, interrogatur an velit illius iustus sibi filius esse, et is qui asciscitur, rogatur an id fieri patiat, vel quod arrogatio pro populi rogatione fiat, cuius haec verba sunt. Velitis iubeatis, ut Natan ipsi David tam iure, quam lege filius fiet, quasi ex eo patre matremque familias eius natus esset, utique ei vitae necesse in eum potestas fiat, uti patris filio est. Ita ut dixi, ita vos quod rite rogo. Adoptio autem fit per potestatem. Prima apud homines filiatio fit, ex sanguinibus et voluptate carnis. Duae aliae ex voluntate viri. Sed quae ex hominibus in filios Dei volunt ascisci, neque ex sanguinibus neque ex voluptate carnis, neque ex voluntate viri sperent id fieri, nunquam inueniunt quod non per suam viam querunt. Quo autem pacto id fiat, ad Romanum scribens Paulus explanat, qui spiritum inquit Dei aguntur, hi filii Dei sunt neque enim accepistis spiritum seruitutis, iteque in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus abba, quod est pater. Ac si dicat, quod Deus non, ut serui heret timent.

Liber Secundus

sed ut filij p̄m amāt, tū effectu operis, q̄ affectu cordis: hi q̄ sp̄m
Dei h̄nt, qui est in gn̄atione spiritali, quasi semē filij Dei s̄t, q̄ si fi
lij et heredes, haeredes quidē Dei, cohaeredes autē Ch̄i. Quere ergo
et tu blādaz et foelices h̄ac appellatiōem, nō p̄ Alexādz de lyzametā
s̄ p̄ Pauli apli documēta. Pauli documētū ē ad Salathas q̄ Ch̄i
s̄t, carnē suā crucifixerūt cū vicijs et cōcupiscētijs, et hoc ē q̄d Pau
l̄ sup̄ius dixerat, sp̄ū ābulēm? hoc est ei sp̄ū ābulare fm̄ Ch̄m viue
re: Vita autēz Ch̄i quid aliud ē, q̄ st̄tutuz oīm et patiētē imp̄mis
cōe gymnasiuz: Si patiēs ergo fueris fili? Dei iure vocaberis

**Quo donoz dei p̄sideratio iuuat patiā cū p̄men
datione familie Bentiuoloz. Cca xxiiij.**

Sed cum tot sint gn̄a maloz, quib? quasi decumanis fluctib?
bus frequēter et sine pausa iactamur, Deo poti? gratiē agen
de, q̄ cum vno malo tot bona possideas, q̄ preces fundendaz, vt hoc
morbo careas, propterea moneo, vt donozū Dei rōnez habeas, et ea
reducas frequēter ad calculū. Si bona animi q̄ris, nō foecit te De?
rudez, ignauuz, stolidūve homiem, luxui deditū, gulē obnoxuz (q̄lis
hac tempestate nobiliuz viroz maior ē numer?) sed cordatū, ac dol
cilez, et ab adolescētia bene institutū, liberaliuz artiu? nō ignauum,
sac̄e etiā scripturē studiosuz, natura verecūduz, iustū, mansuetuz,
piuz, et vt paucis expēdiāz, bonā nō tua st̄tute, vtpote qui nondum
eras, s̄ magno Dei dono sortit? es animā, si extrema bona p̄sideras,
videbis te parētibus honestissimis ortū, inter p̄mores vrbis tuē cō
stitutuz, ad p̄claz sexdecimuirat? collegiuz duz adhuc esses iuue
nis ascitū, et ea summa ē apud ciues tuos autoritas, primusq; ma
gistratus. Adde q̄ in hac optima Bononiēsi Aristocratia ab opti
marib? questoz electus es, et prefectus erario. Quod est ⁊ charitas
tis omnium in te, et tuē in omēs fidei magnū argumentuz. Nec ad
animi tui trāquillitatez parum facit, q̄ dei munere in ea tempora is
cidisti, quibus p̄ter cōsuetudinem suāz patria tua Bentiuolozuz
prudētia rem gubernāt, quinquagenaria iaz pace perfruitur. So
J iij

Liber Secundus

lebat ante hos annos quotidie tumultuari Bononia, ciues inter se
grassari, cedes et incēdia fieri, et seditionuz vestrarum plene erāt au
res Italię, at vbi rediūt ad Bentiuolos iste principat⁹, tāta fuit eis
in rebus agendis dexteritas, tanta gubernādi peritia, tāta foelicitas
vt calamitosorum temporum respectu p̄ns etas cum summa innocē
tię laude transigat̄ iaz religiosior est populus, diuin⁹ cultus ampli
or, Liberaliuz artiuꝝ studia sunt in floze, patricioꝝ ac nobiliuz rein
tegrata est dignitas, mercaturę suus est honor, feruēt opificuz offi
cine, in vomeres cōflati sunt gladij, et rusticoꝝ lacertosa iuuctus nō
iam āplius ad bellum, sed ad agriculture opus exerceēt. Jā temploꝝ
viaꝝ, porticuū ac domoꝝ ornatui facta est accessio tāta, vt vrbis ip̄a
ab auis vestrīs (si resurgerēt) nō possit agnosci, Taceo quanta huic
clarissimę Bētiuoloꝝ familię, et ei ip̄i q̄ merito in ea p̄ncipatū tenet
Joāni viro p̄stantissimo, atq; illustrissimo necitūdie sis iunct⁹, cliē
telas sileo, diuitias, opes, honoresq; p̄tereo, de tui genitricis nobilita
te, de familię tuę antiquitate quicq; dicere supuacaneuz, scitum est
enim semp̄ eas inter p̄mas Bononię familias habitā, et id etiāz nūc
antiqua patꝝ ac maioꝝ tuozum monimēta clarissima obscurari non
sinunt. Prodiēunt etiāz ex ea nō pauci magno et excellēti ingenio
viri, qui nō minus belli q̄ pacis officijs longe ac late claruerūt, et se
ac patriā simul illustrarūt. Superest vt ad memoriā reuocēs ac re
colas, q̄ castā, q̄ pudicā, q̄ prudētē, q̄ cir cūspectā cōingēs sis soz
titus, filias quanto corporis decore, quāta animi honestate cōspicu
as, et iam splendidissime cōingatas. quātē etiā indolis filios tibi ge
nuerit, quoz qui maior est natu frācilē (si vitę dator z cōseruator
De⁹ affuerit) breui te etiāz stupstite ostēsur⁹ ē se plem eē, z te prē, z
tāta maioꝝ claritate dignissimā. Nec om̄ia si in statera rōnis appē
das, si ad perpēdiculuz metiaris, videbis in hac vita tantū eē, vt hac
egritudine videātur emi posse, forsan et debuisse si vendātur

¶ Quā alienaz calamitatuꝝ animaduertio ad pa
tientiam plurimuz faciat **¶** Ca. xxv.

Libet Secundus

Quoniam contemplare illos quos vno horum momento Deus tanquam fulmine extinxit, quos patria expulit, quos populi tumultuatis depopulatus est furor, quos ferrum absumpsit, ira trucidauit, mors mordit inuidia, notauit infamia, quos filiarum et coniugum impudicitia dedecorauit quos rebellium filiorum assidue cruciat irreuerentia, contumacia, proteruitas, haec et mille alia vite nostrae incommoda, quibus tanquam inextricabilibus Labyrinthis includimur, si perperderis magno patientiae prouentum ditaberis. Etiam Lucretius in secundo de rerum natura libro nobis hoc genus consolationis ostendit

Suaue mari in magnoluctantibus equorum ventis

Et terra magnum alterius spectare periculum

Per campos instructa sui sine parte periculi

Suaue etiam belli certamina magna videre.

Non quia vexari quoniam est operosa voluptas

Sed quibus ipse malis careas quis cernere suaue est.

Reuocato paulisper ad memoriam eos quos Deus variis calamitatibus praeteritis seculis et nostra hac tempestate percussit, et proculdubio multos inuenies cum quibus nolis permutare fortunam, silentio praetereamus Troianorum interitum, Poenorum excidium, et ea quae Hispania, quae Graecia plorauit, incendia, Trasiliam etiam clades Gothorum, Longobardorum, Alanorum et Hunnorum quas alijs intulerunt et ipsi ab alijs pertulerunt, ab alijs seculis calamitatum exempla medicare nil operae est, nisi abundam, nostra nobis suppetunt, plus quam deflere possumus et conquiri. Nostrae tempestatis breuiter percurramus nimbos, tonitrua, turbiones et fulmina, et discas illorum compatatione nihil esse quod pateris, in lametabili illa Constantinopolis illustrissimi meae urbis captiuitate, per quam Turcorum res coelo equata est, quantum humani cruoris effusus sit, quot lacrymae sparsae quot eiulatus auditi, quot ad coelum usque lamenta peruenierint, quae enarrari iurgia, contumelias, stupra, illusiones, adulteria, incestus, maledicta, blasphemias, incendia, rapinas, illius nefandae diei numerare quae possit. Tolerabiliorum longe minus acerba certe

Libër Secundus

fuit illoꝝ foꝝs, qui trucidati mox perierũt, q̄s eozũ q̄ ex tantis cladi-
bus erepti lōgis postea fortunę contumelijs, quasi diuturna morte
cōsumpti sunt sed q̄ de Cōstātinopoli dicũtur, iā de tota Thracia, de
Macedonia, de Attica, de Boeotia, de Achaia, de Arcadia, de Thes-
salia de Epiro, et de om̄i Gr̄cia recitāt, q̄ plurimos vidim⁹ et adhuc
videm⁹ splēdido loco, natos, q̄ solebāt alijs impare, ad summā inopi-
am redactos victũ mendicare, cōiugũ et liberorũ amissionē deflere, et
siti ac squalore cōfectos p̄bere in populis horrenda spectacula Dei
tēpla prophanata, reliq̄e sc̄tōꝝ cōculcate. Regales ac imperatorię
familię ludibrio habitae, et deniq̄ tāta fortunę mutatio insequuta ē,
quāta nemo hoim̄ fieri nūq̄ posse existimasset. Haec et his filia q̄
plurima contēplatu vtilia sunt et egro animo nō q̄ (vt Lucreti⁹ in-
quit) aliena esse debeat grata vexatio, sed q̄ duz eozũ comparatione
praua vidētur esse quę patimur, min⁹ amare vita trāsigitur. Recte
iḡt (vt ait Plutarchus) Solon dixit, si om̄es homines in vnũ ad-
ceruũ sua mala cōportent, futurũ, vt malit vnũ quisq̄ domũ suã
reportare, q̄ equalem in om̄es fieri portionem.

**Quā amicorũ obsequia et religiosorũ orōnes et cōsi-
lia. patiētie sunt adminicula** [Ca. xxvi.]

His addēduz puto etiā aliud, q̄d lōge tolerabilia reddit incō-
moda, q̄. s. nō eges quib⁹ euz lamētari possis, q̄ tibi assistāt
et seruiant, qui tibi cōsolentur et iuuent, consolātium s̄ba charitatis
officia cataplasmata quēdā s̄t et malagmata, quib⁹ cum applicātur
tristitię in aīo durata collectio emollit, et p̄nti remedio vt experimur
cessat curarũ acerbitas, dolorũ atrocitas. Si etiam (vt sepe te mo-
neo) vitę Christi portiuncula quasi quotidianũ animę panẽ pro-
pināte memoria in cibũ sumpseris et cogitationis assiduæ faucib⁹
ruminaueris, erit scaturigo iugis refrigerij, et vitalis quidā liq̄r qua
si opobalsami die ac nocte stillātis in animā. Habeto semp̄ ante ocu-
los passionis Christi processũ et ordinē, quomō rationis metas nō
egressus seruaui in omni actione decoꝝ, quāta in verbis grauitas,

Libet Secundus

quāta modestia, quanta in animo fortitudo, quāta constātia. Dabe
to semper in ore hęc enigmata vorāda, hęc frequēter ad exponēdas
mentez Cataportia, habes etiaz plures q̄ Deum assidue p̄ te orent, ex
quorum numero et nos sumus, q̄ si vt optas nō exaudimur, memen
to quia nec Paulus apostolus vas electionis cum stimulū carnis ro
garet a se tolli, fuit exaudit⁹. Sed ei dictū est, sufficit tibi gratia mea
quia virtus in infirmitate perficitur. Legim⁹ in sanctorum patruz
historijs, quosdam post impetrataz per orōnes sanitatez cum iterum
Deum rogassent, vt si animę salubrior esset egritudo, iteruz egrotas
rent, mox ad priore infirmitatem tanq̄ ad vtilliore animę status de
uolutos. Perseuerabimus tamē orantes, nec cessabimus, forsitā fu
erit aliquis iter nos Deo gratus et dign⁹, cuius deprecationē accipi
at Deus. Multuz eniz (vt Jacobus apostolus inquit) valet oratio
iusti assidua, et sic si nō sanitatez, patiētiam saltez obtineas, recorda
tus multo eē meli⁹ atq̄ optabili⁹ corpore egrotare, q̄ animo. Helias
(vt idē Jacob⁹ ait) hō erat similis nobis passibilis a deo passibil⁹ vt
metu Jezabel morte intētantis quadragenariuz passus in ediam,
in Oreb Arabię mōte latuerit. Ipse igit quāuis passibilis, tamē or
rauit, et coelū quod tribus annis et mensibus sex propter peccatum
Achab clausuz fuerat, mox erumpēte nimbo solutum est.

Digressio de Carmelitaz atiq̄ hā origie C. xxvii

Hic est ille Helias q̄ primus coelibē et monasticen seu solitas
riaz vitā instituit, qui mōtez Carmelū vñ nos et nomē et or
iginē ducim⁹, miracul⁹ et sanctimonia illustrauit. Ipse vt Reg. testa
tur historia sui ppositi imitatores, et duplicatē stutis heredē reliq̄t
Heliseū pphetaz q̄dez insignes, magnis pdigijs et singularis vitae
sanctitate mirabiles, et qui amboz vitaz seqrentur, posteritatē vsq̄
ad aduētuz Chri ppagata fuere q̄ plurimi quo tpe qui mōtez illum
sanctū incolebāt, fidei Chriane se addicentes, Chri oparū st⁹ facti, et
aplis adiuncti, sumo mane, hoc est duz adhuc infans eēt ecclia, ve
nerunt in vineam patris euāgelici dici et aestus pondus portaturi.

Libet Secundus

At postq̄ Christi mater Maria functa est vita, ipsi sacellū in eodē mōte primi cōstruxerūt, et quē ab eis sumpsit exordium, māsit ap̄d posteros eoz cultus & ginei cura p̄cipua, ad hos beatissim⁹ pater Dilarion r̄c Anacoritaz illustrissimus, ad hos magn⁹ Basili⁹ Cēsariensis episcop⁹, ad hos diu⁹ Hierony. et Euseb. et alij plures literis et sanctitate clarissimi ad q̄s eoz fama puenerat, magnis laboribus puenerūt: Sūt etiaz q̄ Joānez Baptistā cuz eis habitasse crediderint utpote de quo scriptū est, q̄ Chrm̄ esset in spū et & tute Helie p̄cessur⁹, et de quo Chr̄us dixit. ipse est Helias. Et ut paucis expedīa erat tunc ille mōs Christian⁹ quod Athene quod Academia, quod Zenonis porticus fuit, ante philosophis, post lōga tpm curricula, viuēdi normā quaz ab Alberto patriarcha Hierosolymitano longe añ Franciscū et Dominicū acceperāt. ab Innocētio quarto summo pontifice tādeꝝ approbari, et apostolicę cōfermationis auctoritate fulciri, missus Romā nuncijs impetrarūt. Ceterz qz septi⁹ Barbarorum incurtionib⁹ ora illa vastata ē, ut nūc quoqz vastat, coacti sunt locuz in alto Carmeli vertice cōstructuz relinq̄re, et in occidentales plagas sancti hui⁹ mōtis, et ecclie p̄dictae nomē intulerunt. Naz Carmelite genitricis Dei Mariæ nūcupamur. Habes paucis nr̄i generis originē, senio venerabilez, loco insignēz, autore at̄ firmam ac stabile habes ordinis nostri lōgaz posteritatē ecclie auctoritate munitā. Beate virginis titulo clarā, patrocinio tutā, Sancti Helie mētio, me nescio quo mō in hāc digressionē adduxit, q̄ iccirco nō fuerit inutilis, qz plerosqz video gentis nostre p̄pter at̄quitatez late re principii, et cur Carmeli mōtis, et beate Marię nomē vsurpem⁹ prozsus ignorare. Cōstat autēz in nobis verū esse quod Aristoteles dixit in problematib⁹, ait em̄ h̄storias recētiores et antiquissimas iniucūdas videri, has quidem qz propter vetustatez p̄similes fabul̄ iudicātur, illas vero qz p̄pter nouitatez, cū in promptu sint om̄ibus nō habent maiestatez. Quę at̄ medij sunt t̄pis. ut Romanę, qz medio mō se habeat, plus placere. Origo igitur nostra tam lōge petira,

Liber Secundus

patitur id vetustatis incommodum, et habet propterea apud male cernentes minus fidei, sed penes clare intuentes, plus dignitatis. Te igitur (ut ad propositum redeam) etiam multis et animi et fortunae (ut aiunt) bonis abundantem taceat habere corporis aduersam valitudinem cum omni equanimitate perferre.

Testimonium ex Plinio quod natura humana sit erumosa

Quam septimum naturalis historiae Plinij libro **Ca. xxviii** euoluerem inueni capite quinquagesimo suam valitudinis tuum morbo saluberrimam. Nam cum varia morborum exempla connumerat ita inquit. Incertum ac fragile mihi est hoc munus quod datur, nobis malignum et breue, in his etiam quibus largissime contingit vniuersum utique cui spaciuz inuictibus. Quid quod estimatio nocturnae quietis dimidio cuiusque spacio vitae suae vivit. Pars equa morti similis exigitur, aut poenae nisi contingat quies. Nec reputatur infantiae anni, qui sensu carent, nec senectus in poenam viuacis, tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot cura, toties in uita cata morte, ut nullum frequentius sit votum. natura vero nihil hominibus breuitate vitae praestitit melius, ebescunt sensus membra torquentur, praemortuus visus, auditus incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta, et tamen vitae hoc tempus annumerat. Ergo pro miraculo et id solitariuz reperitur exemplum Xenophilum musicum centum et quatuordecim annis vixisse, sine ullo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per singulas membrorum partes, quod nullis alijs animalibus certis pestifer calor remeat horis, aut rigor, neque horis modo, sed diebus noctibusque trinis, quod diuisus etiam toto anno, hactenus Plinius, quod addidisse uolui, ut remiscaris viri sapientissimi, ac minime in hac praesumpti relatione, quae sit naturae nostrae conditio, et ut ad id quo naturae ratio poscit, te ut sapienter decet obsequentissimuz semper exhibeas

De multiplicatione morborum ac uiciorum Ca. xxix

Quoniam admonente nos Plinio, sumus ad naturalium defectionum nostrae corporis mentionem adducti, persequamur inceptum et humanae vitae morbos non inutili curiositate narremus. Dis. n. enus

It j

Libet Secundus.

meratis intelligas, penę impossibile esse hoĩem viuere sine morbo. Nā corpis et animi valitudines, id cōmune hñt, q̄ sanitas in vtroq; vno mō attingit, virt^o em̄ animi, et sanitas corpis in quadā temperie, hęc humor, illa passionū est sita. Temperies aut̄ mediū quoddaz ē ac mediū vno modo attingitur, sicut linea recta vno modo fit flexa plurib^o, et signuz a Sagittario vno mō tangit, plurib^o aut̄ mō nō tāgitur. Propterea vt scđo Ethicorū meminit Aristo. Pythagorici dixerūt maluz ad infiniti, bonū ad finiti naturā attinere. Una ergo temperie corp^o beneualet male autē prope infinitis, qđ ex ipis vocabulis cōstat, sanitas em̄ vno vocabulo exp̄mitur, at morbi ppe infinita sortiūtur, adeoq; q̄tidie morborū numer^o inualescit, vt medici et qđez doctissimi et p̄tissimi, ī eis discernēdis ābigui, falsa plerūq; p̄ veris accipiāt, sed de āt̄quis pauca e multis in mediū afferamus.

De morbis humani corporis Ca. xxx.

DSoras vocāt morbū, qui cutez exasp̄at instar scabiei, scabies ip̄a importun^o et vulgaris morb^o est. Proriginē appellāt furez minutuz, q̄ e corpore p̄dit, Greci catarrhuz dicūt, qđ pituitaz nominam^o, quę si grossior enarib^o fluit, muc^o dicit^o, cū obturat̄ natus Greci corizam, nostri grauedinē vocant, Polypus nariuz morbus, cū caro corrupta plures habz radices, Polyp^o em̄ gr̄ce d̄r, latine multipes. Un̄ pisces marinus, q̄ plurib^o brachijs seu pedib^o nitit̄ et omniū pene rez, q̄bus adheret colorē in se trahit. Polypū dicunt. Vulgares polpuz appellāt, polyposus řo d̄r, qui eo morbo laborat, nascūtur aliqñ natura (ob materię inopiā) deficiēte aliq̄ sine narib^o cuz solis foraminib^o, hi Simonēs, vel ossimi dicunt, epiphorā vocant genaz, et aliquādo aliaz corporis partiu^z tumores, illuc cōfluentibus noxijs humoribus infestuz. Quibus oculi depranati sunt Strabones dicimus. Cocles qui altero caret, et vno oculis dicitur, qualis fuit Horati^o, qui Romā defendit ab Ethruscis, fuit hoc etiam pluriuz ducuz et quidez illustriuz insigne. Nam Phillippus Alexandri magni pater Dānibal cartaginēsis qui tot clades int̄

Liber Secundus

lit Romanis, et ipse de quo diximus Cocles, Sertorius etiam Romanus, et nostrorum tempore Federicus Urbinatus dux vir et literis et armis inclutus, vno omnes isti oculo caruerunt, hoc ad tui solatium dixerim, ne putes magnis imperatoribus pretermisissis in te solum morbos deservire. Sunt nonnulli qui ad lucernam non videant, hi luciosi sunt qui noctuarum et vespertilionum more videant, quam vesperti meridie minus et hi luciones appellatur. Luscus est qui hebetes habet oculos, qui etiam defocus nuncupatur. Sed hec potius vitia oculorum quam morbi sunt. Lippitudo est humor in angulis seu finibus oculorum collectus saniei similis, qui vero sicut quondam Horatius hoc patitur. Lippus dicitur, Lior et plumbeus color in oculis glaucoma appellatur. Pterygium est membrana crassa nervosaque in oculi superficie. Albugo vero est in oculo subtercutaneus morbus instar nubecule fit in oculis cecitas, que tanto lamentabilior est, quanto visus est prestantior. Oculus enim (vt in metaphysica inquit Aristoteles) ad rerum scientiam plurimum conferat, nam longe plures quam caeteri sensus rerum differentias nobis ostendit. Democritus tamen vt altius contemplaret, sibi oculos eruit, et sciendi desiderio maluit Tiresia esse quam Strabo, sic enim teste Varone nuncupatur est quidam, qui centum triginta quinque milia passuum pvidebat, et ex Lilybeo Siciliae promontorio naves nauium exire ex Carthaginis portu classe deprehendebat. Oculi certe sicut plurimum sunt corpori et scientie, ita plurimum nocent conscientie. Propterea dicitur in Psalmo. Auerte oculos tuos ne videant vanitatem, et propheta dicit, morte intrare per fenestras. id est per sensus ascendere. Lamech septimus ab Adamo, primus inter coecos (qui per coecitatem commisit homicidium, nam Chaim occidit, monet a peccatis nature integritatem non esse accusandam. Ecce tu quoque cum recens erat mundus ante diluuium iam genus humanum morbo inuaserat. Lamech enim diu viuendo caliginem oculorum incurerat. Surditas quoque non paruo est hominibus incommodo. Auditus enim (teste Aristotele) disciplina est sensus, et qui eo carent

Liber Secundus.

disciplinā non capiunt, q̄ ho audiunt, et si cœci sunt, plurima r̄ discere et docere apte p̄nt. Didim^o coecus vir literatissimus, et si sacre scripture sacramēta doctissim^o, tpe Antonij abbatis floruit in Aegypto. Beda q̄q; in om̄i disciplina, et in sacra lege ap̄p̄me eruditus coec^o fuit. Opisthoton^o, morb^o est caput in scapulas inflectēs. Emprosthoton^o mentū pectori applicat. Spasm^o neruoz contractio, q̄ nōnunq; mortē inducit. Tetan^o est colli rigor, ita vt flecti nō possit q̄ id morbi patit̄ obstipus d̄r Chiragra notū et tibi nimiu; familiarē malum, manuū est dolor. Paronychiuz gr̄eci, nri rediuuū vocāt morbū, q̄ cutez circa vngues scindit. Cōdylomata dicunt̄ p̄ corāpus tubercula. Pleuresi morbo acutissio gr̄eci a latēnā πλεωρα est lat^o nostri a costa nomē indiderūt. Lormē r̄ ōmen duo vētris dolores perq; similes, differētes t̄n apud medicos. Gibb^o vitiuz tergi vt plurimū aliaz quoq; partiū aliq̄n, inde qui deformitates hanc patitur. gibberosus d̄r. Enterocelē sunt, cum discisso inferi^o interiore vētris libro intestina descēdunt. Laceragades ficos, seu mariscas atq; hēmorrhoides. q̄ morbi in secretissima sedis pte enascuntur in grauem hominū molestiā, et quasi i cōtemptū ac contumeliā. Rha gades fissurē sunt fici mariscęq; idē est, vlcera sunt, in quib^o granula ficoz seminibus p̄similia cernūtur, hēmorrhoides fluxus est sanguinis. Uerruca corp^o exasperat, porzq; vulgo appellatur, cui similis est Neuus, sed naturalis ē, r̄ non sanat, in eoq; nōnunq; pili succrescunt, Sciatici dicūtur q̄bus icoxēdice seu in coxe vertebra, que scia d̄r, dolor inest, et propterea claudicāt. Uarr^o is appellat̄ cui introzuz. Ualgus cui extrozuz pedes rezoquētur, Podagra peduz est, sicut chiragra manuū dolor, nobiliuz virozū morbus vt plurimum, de qua Quidius in libro de ponto

Soluere nodosaz nescit medicina podagraz

Nec formidatis auxiliatur aquis

Demursa, morbus ē inter pedū digitos gemitū inducens, que morbus dicit Plini^o, ita in Italia restinctuz vt eius quoq; nomē nesci

Liber Secundus

retur. Atte dicuntur hi, q̄ debiles pedib⁹ plantas insistentes, nō ambulant, sed terraz prolatis non tñ eleuatis plācis verrūt. Claud⁹ q̄ passus nō aperiat, sed claudat. Loxipes quasi loro seu cōpede impeditus icedit: Carbūculus, pestiferz vlcus graue, dirazq; mortalibus luez cōminat. Anthrax, grēce vocat̄ Furūcul⁹, q̄ q̄ in extremis semper ptibus, quasi fur noceat appellat⁹ est Clau⁹ furunculo similis, call⁹ est durissim⁹, quasi ferreus clau⁹, pedib⁹, aut alteri corpis mēbro infixus, cruciat, Panus, tumor in inguinib⁹, et alibi nōnunq; pammicula etiā appellatur, Parotis, vlc⁹ scōm aures. caput infestās Elephātiāsis morbz cutez humanā, cuti elephātis cū magna deformitate, similes reddēs. Lychena grēce, mētagra latine ideo dicitur q̄ a mēto incipiēs totū corp⁹ fursure inficit. Impetigo scabies que quā cum impetu serpat, et quasi volet volatica vulgo nuncupari solet. Lētigo macula est lenti persimilis Alopetia est capitis depilatio sic appellata q̄ vulpi similes faciat, nā qd̄ αλωπιη grēce dicitur vulpes latine nominatur. Aqua intere⁹ grēce hydrops dicitur. morbi non min⁹ molesti q̄ deformis, et vt plurimuz incurabilis est nomē. Ictericus, arquatus, et morbz regi⁹, tria sunt nomina morbi vni⁹ ΙΚΤΕΡΟΣ. grēce galgul⁹, vt Plī, vel vt alij galbula est que auis ē crocea et qm̄ morbz hic similes colores inducit ab aue zab ar quu coelesti nomen accepit, regius vero morbus appellat̄ qm̄ delit̄ ijs et regia dicta seu regali victu curari dicitur. Paralysis neruozū est dissolutio tres morē inducēs et man⁹ precipue reddēs inuitiles tanto pteruioz morbus, quāto et latere min⁹ p̄t, et membri magis necessarij vsuz excludit, vidēs em̄ natura creasse se hominē nuduz imbecilluz ac inopem manus excogitauit, vt hoc vno instrumēto munimentoz, que pecudibus dederat defectuz suppleret, eiq; sarciret. Lepra quā Horatius malā scabies vocat, morbus ē infelicissim⁹, propter quē voluit quidā Moyses suille carnis vsuz Iudeis interdixisse, q̄ suā gentē in hūc morbz natura pnam, et talē cibuz morbo huic cognatissimū mouerat. Sūt q̄ leprā elephantiā dicāt. Naz Platina in vita De⁹

Liber Secundus

cedit summi pontificis dicit, Leprosus ab elephanti morbo per hunc pontificem
per osculo sanatus, sed tales notos solue non puto potius esse negotium. Fa-
natici sunt quibus phantasmatum quedam, et variae imaginum illusiones apparet
propterea fanaticus error hic morbus vocatur, quo antiqui scriptores Hercu-
les et Oristes laborasse commemorant, Phagedine dicuntur ulcera cor-
rodentia. Varii qui et varioli vulgo cognominantur, pustule sunt cum
febre nascentes morbus ut plurimum puerilis. Cancer terrificus et insa-
nabilis morbus, alias ac plures agit radices. de quo Quidius
Utque malum late solet immedicabile Cancer

Serpere, et illesas vitiatas addere partes

Huius specie dicitur Cancrenas, que et Carcinoma, vomicaque dicitur de
hoc morbo Plinius libro septimo naturalis historiae memorabile
recitavit exemplum, dicit namque Phalereum vel (ut quidam volunt)
Phereus, cum in vomice morbo derelictus esset a medicis, et propter
ea vitas perclusus mortis in acie quereretur, vulnerato pectore medi-
cinam inuenisse, et ab hoste curatum esse, fecit itaque scire, quod artis
industria non foecerat: Sacer ignis pustule sunt corporis adurentes. Fe-
brum genera plurima sunt, Sunt namque quotidianae, continue tertianae,
et hemitrite que volunt quidam esse tertianae, que ex duorum dierum
spatio duodecim horas tantum relinquunt sanitatis. Verum id medico-
rum subtiliori iudicio relinquitur. Satis est nobis morborum nomina per-
currere, ut quot insidijs premamur intelligas. Sunt quartanae du-
plices simplicesque, febres autem dicuntur noxium ac putrefactum humorum
clausis corporis poris exire non valentem. Apoplexia latine dicitur attoni-
tio subito sensum omnem motumque recidit, nullis morbi precedentibus
signis. Ideoque interpretatur subita percussio. Huic quoque persimilis
est sed non adeo nocens epilepsia, latine comitialis, vulgo ca-
ducus morbus appellatur, uterque morbus ex oppletionem ventriculorum
cerebri fit, cum vapores a stomacho mittuntur ad caput, que vias quibus
vitalis spiritus derivatur in membra claudunt et impediunt. Spasticus
est qui pauore ac li demones occurrentes videat absteritus, non potest

Liber Secundus

loco consistere. Sūt etiam lunatici (quorū vnum Christus sanasse dicit) hī certis lunę temporibus seu id dēmon seu noxius humor vaporve efficiat, magis verātur. Tres hī morbi. s. comitalis, lunaticus, et spaticus affinitates quādam habēt, et eos nobis nascētibus in generari volūt mathematici, cuz luna fuerit male collocata, qđ an vez sit, ille nouit, qui ipam lunaz creauit et coelos, Lethargus est (vt medici volunt) in parte capitis posteriore, vbi memorię domicilius est. Apostema seu (vt latine loq̄r) recollectio quedā grossior memoriā ebectās, et est grauedo capitis obliuiosa ΛΗΘΗ nanq; obliuio ē. Lingue quattuor ad loquendū sunt impedimēta, quattuor nominibus appellata Balbus, cui lingua quasi grossior sit impedit. Blesus, qđ dū loq̄tur, literā aliquā omittit, sicut de Demosthene dicit, qui dū iunior eēt, primas artis quā discēbat. s. Rhetoricę literam R videlicet pferre nō poterat. Traulus est cui in vno quocūq; verbo lingua multū luctat. Opicus, qđ vba inculcat et supplātat. Uiriligo, est quādam cutis maculatio deformis. Disciacus ē qui nimium oscitat. Discedo oris foetor. Ranco cedo vocis impedimētus. Coelostoma est cū recisa vna, qđ vulgo vuuula dicitur vox quasi in recessu oris audit. Tōsille sunt in faucibus, et in vltimo palato glandulę nōnunq; acri dolore homines afficientes. Angina grauissimus acutissimusq; morbus in morte nisi repēte occurrat, inducit. Synanche et palsyanche gręce dicitur, ea fauces cōprimens, et cibi et vocis iter occludit. Synātia vero nō est (vt quādam putāt) morbus angine, sed magis loc⁹ vbi valles duę cōueniunt. Quibus guttur inflatur gutturosi strumosiq; vocātur. Nōnunq; amisso loquendi vsu muti reddimur, quo seu vicio, seu morbo nescio, an alius magis contra naturam hominibus accidat, vox nanq; ad exprimens animi cōceptus, vt Aristoteles. in li. Perihermen testatur adorandus, ac loquendus, pro singulari dono a natura cōcessa ē, sine cui⁹ vsu, cuz neq; domestica, neq; ciuilia negotia ptractētur, cōstare nō posset humana societas, ppter ea Jacob⁹ ap̄t. Lingua modicum membrum est, sed magna exaltat. In parte pulmonis ta

Liber Secundus

bes pthiſis, in toto pulmone pulmonaria vocat̃. Aſthmatic⁹ eſt q̃
difficile reſpirat. Cardiac⁹ vero qui cordis vicio premiſ, cui⁹ multe ſunt
ſpecies, vt tremor et cōſtrictio, q̃ ipſaz vite regiã obſidētes vicinū ho
mini minat̃ interitū Phrenesis ex cordis vicio naſci putat̃ a quibus
dã, ea ſi cōtinua eſt, inſania fit, et tales mētis inopes, aut mēte capti
nominātur. Epatarius ē. cui malū eſt epar. Zenofus cui ſplen eſt
moleſt⁹, et latine ſplenetic⁹ vocatur. Nephretici ſunt, q̃ renuz dolo
ribus angūtur. Cruditus ſtomachi, vnde pleraq; morboz gñā deri
uātur, eſt enz ſtomachus facile ledit̃, et difficile cōcoquit. Celiaci ſeu
ciliaci, ſunt q̃ ſtomachi vicio, vētris pſuuiio diſſoluuntur ΚΟΙΛΙΑ
enz vēter d̃r. ſit colicus dolor in vētre ſub cingulo, quo pleroſq; vi
dimus acriter cruciari. Iliac⁹ dolor, qui ab aliq̃bus cordapsus d̃r.
quātē ſit violētē, et atrocitatis, ab Andrea Bēriuolo, antiquē nobi
litis ac magnificētē viro, ciue, ac patricio optimo, et in ſexdecim
ratu collega tuo poteſ intelligere. Calculi et ſtrāguriē morbos, cuz
vrina guttatiz vix emittitur, pernicioſiſſimos audio, q̃ me et auo, et
patre priuauerūt. Capitis dolores, et cū totuz et cuz pars, q̃ eſt hemi
cranea cuz. ſ. media cranei. i. caluariē pars dolet, cū cruditate ſtoma
chi, cū inſlāmatione epatis, vſq; ad febrē, quā, q̃ ſic cōſueſcat, vt nō
diſcedat, neq; ſentiat, dicunt ethicā. Diu ppeſſus ſuz, dētuz quoq;
dolorē, et lōguz ex acerbiliſſimuz pene vſq; ad rabiem pertuli. Nam
cum Paulo apoſtolo, libēter gloriabor in infirmitatibus meis, vt i
habitet in me ſtus Chriſti Eſt aliūſ ſordidior morbo⁹ Phthiſis
grēci, nri pedicularē nūcupant cū. ſ. in toto corpore pediculi ſcaturi
ūt, q̃ morbo Sylla ille maxim⁹ Ro. dictator q̃ Mariū q̃ Jugurthā
Mithridatez, qui Romā ipſam domuit eſt Putcolis cōſumpt⁹,
ſingulare ſpectaculu⁹ erat cernere tm̃ viruz, tot victoriuz clarū im
peratores (mō dictaturę maieltate depoſita) inter pediculoruz acies
morientē, vti ſolet enecat⁹ ſerpēs inter fornicarē plebez numeroſā
ſpectari a pueris. Sūt alię q̃ plurimę egritudines et vite noſtrę mi
ſerie, quib⁹ velimus, nolim⁹, oēs ſubiicimus. Qd̃ cernens Plinius

Liber Secundus

in reuoluatu. hystorie libro, recitatis multis morboꝝ gñibus sic inq̄t
q̄d hoc esse dicim⁹, aut quas Deoꝝ iras: Pax enī erāt hoī cetera
morboꝝ genera cū supra tercentū eēnt nisi etiā noua timerētur

¶ De quibusdam alijs humani gñis infortunijs

Accidūt etiā vulnera, seu sponte illata, seu casu **¶** Ca. xxxi.
oblata, accidit corpoꝝ, seu natura seu aliter iuducta debilitas,
deformitas, mōstrositas, animi quoq; rusticitas, ignorātia, stolidi-
tas, in famiē etiā q̄s per licētiā obloquēte vulgo vitare nō possum⁹
Accedūt variē hoīm q̄bus cū viuim⁹ nature, praua ingenia, falsa iu-
dicia, zelus, inuidia, suboriūtur suspitiōes, principū indignationes
clētūz ingratiūdines, amicoꝝ calamitates, ānonē caritates. Se-
pe etiā sur gūt bella extena, ciuilia, domestica, filioꝝ rebellioēs et eoz
quos fideles arbitramur insidiē, imposturē, dilatiōes, pditiōes, frau-
des, simulates, odia, temeritatē, sinistra euētus, casus insperati, in-
prouisē pestilētiē clades, timores āxietates, mors semp impēdens, et
in omī nostra actione ac negocio fortūa p̄dominās, et deniq; nemo ē
qui nō habeat de p̄terito quod doleat, de futuro qd timeat. Quid
ista cōsiderās nō cupiat cū Paulo dissolui, et eē cū Christo: Prop-
terea dicebat. Miser ego hō quis me sepabit de corpore mortis hu-
ius: Sūt alijs quidā seu morbi seu pdigia que me vitā hanc formis
dare cōpellūt. Reperti sunt quib⁹ cūz dormirēt, in stomachū serpē-
tes introierūt. Quin et in nostris aluis serpētes enascūtur, quod q̄
fabulosus putat, legat Pherecydes philosophus, et poetā clarissimū
Pythagorē p̄ceptorē copia serpētūz e vētre erumpēte quondā et
mortuus. Taceo ruinas tectoꝝ. Uidisti enī quot hoīes, ante duos
ānos hic Bononiē vna turris opp̄sserit. Taceo incēdia, fluminum
inūdatiōes, fulminū ictus terremotuū voragines, terrē hiat⁹ chas-
mata et fissuras, quib⁹ nōnunq; integre ciuitates absorbētur. Taceo
bestiaz impet⁹, imbecillitatē nostrā sileo, q̄ tāta est vt vnius den-
tis etiā minimi morsu moriamur. Mulier p̄gnās vna oscitatiōe
sternutatiōe, vno lucernē extinctu solet abortire. Anacreō (vt Plū

A j

Libri Secundus

ni⁹ autor est) Acino⁹ vne⁹ passē. Fabi⁹ senatori haustu lact⁹ vno pilo
strāgulat⁹ est. Nos iter insidias, iter turū, iter tot miserias, foelicitate,
iter tot tristitias, hilaritatē, inter tot hostes, pacē, inē tot mortes
vitā, et q̄lōgaz, nobis pmittim⁹. Que nā est ista nrā stoliditas, que
nullo fmōe minui, nullo exēplo cohibere, nullis minis terreri, nullis
flagell⁹ castigari, nullo argumēto vici, nullo medicine gñe cōpesci p̄
Tere stulti et mēte capti, et sine vlla spe salutis, phrenetici sum⁹, qui
Deuz vltorē scelez credim⁹, et coraz eo ridētes, in oēz nequitiaz tur
matiz irrumpim⁹. Hęc igit⁹ hacten⁹ dicta sunt, vt vitē nostrē cōdi
tionez agnoscēs, malozuz tuoz portiunculā, que ad anime sanitatē
(Deo sic distribuēte) attingit, patiēt⁹ feras. Caput hoc Hesiodi po
ete grauiissimi v̄u cōcludam⁹ ΠΛΕΙΗ ΜΕΝ ΥΑΡ ΥΑΙΑ ΚΑΚΩΝ
ΠΛΕΙΗ ΔΕ ΘΑΛΑΣΣΑ quod sic verti potest. Plena malis tell⁹
plene sunt equozis v̄nde

Quā hō naturaliter erūnosus sit testiōm ex Plī.

Sed ad cōterendā magis appetit⁹ nrī petulantiā **C**C. xxxij
subijcio hic p̄cipitū septimi libri natural⁹ h̄isto. Plinij, in q̄
nostroz corpoz miserias om̄is, breui orōne cōplex⁹ est, ait em̄ sic de
natura. An̄ om̄ia vnuz aiāntiuz cūctoz alienis velat opib⁹, ceteris
variā tegumēta tribuit, testas, cortices, coria, spinas, villos, plumā
pēnas, squāmas vellera, trūcos, etiā arboresq; cortice interdū gemi
no a fragoribus et calore tutata est, hōiem tm̄ nuduz, et in nuda hu
mo natali die abijcit, ad vagit⁹ statim et ploratur, nullūq; tot anima
lium aliud ad lachrymas, et has protin⁹ vitē principio, at Hercule
risus p̄recox illi et celerrim⁹ ante quadragesimuz diez nulli dat, ab
hoc lucis rudimēto, quod ne feras q̄dem inter nos genitas, vincula
excipiūt, et oim̄ mēbroz nex⁹. Atq; infoelicitē natū iacet manib⁹ pe
dibusq; deuinctis flēs aiā ceteris im̄ peratur et a supplicijs vitā au
spicat. Unā tm̄ ob culpā qz natū est Deu demētia ab his initijs ex
stimātūz ad superbiā se genitos, p̄ma roboris spes p̄muzq; t̄pis mu
n⁹ quadrupedi simile facit, qñ hōi incessus; qñ vox; qñ firmuz cibus

Libet Secundus

os: quodiu palpitās fret: summa inter cūcta aialia ibecillitatis idicē
uz, iā morbi tot aq; medicīne tot extra mala excogitatē, z hec quoq;
subinde nouitatib⁹ victē. Cetera sentire naturā suā, alia pnicitatem
vsurpare, alia ppetes volat⁹, alia vires, alia nare hoiez scire nihil sine
doctrina, nō fari, nō ingredi, nō vesci, breuiterq; nō aliud nature spō
te q; flere. Itaq; multi extiterē, qui nō nasci optimū censerēt, aut q;
ocysime aboleri. Vni animāriuz luctus est datus, vni luxuria, z q;
dem innumerabilibus modis, ac p singula mēbra, vni ambitio, vni
auaricia, vni immēsa viuēdi cupido, vni supstitio, vni sepulture cu
ra, atq; etiā post se de futuro, nulli vita fragilioz, nulli rez omniū libi
do maior, nulli pauoz cōfusiōz, nulli rabies acrior. Deniq; cetera a
nimalia in suo gnē probe degūt, cōgregari videm⁹ et stare cōtra disti
milia. Leonū feritas inter senō dūmicat, serpentū morsus nō peti
serpētes, nec maris quidez beluē, ac pisces, nisi in diuersa gnā seuiūt.
At Hercule homini plura ex homine sunt mala, Sic Plini⁹

**Quod non est reprehensibilis auctor ex multa
auctorum. et maxime gentilium citatiōe. et cur ho
mo nudus nascatur** **Ca. xxxij.**

Sed ne putes me q; confugiam ad gētilis hominis auctoritas
tez ideo redarguēdum, ait enīz n^r Augustinus Philosophi
si que fidei nostre cōsentanea dixerūt nō soluz formidāda non sunt
verū etiāz ab eis tanq; ab iniustis possessoribus in vsuz nostz cōuer
tenda, sed neq; vicio detur q; in hūc libellū nostz aliena cōgesserim⁹
naz appetitus cōtumaciam restinguere nostrum est institutū. id seu
nostris seu remedys fiat alienis, qd ad egrotū: De Chrysippo (cui⁹
tantuz fuit in dialectica nomē) aiūt q; testimoniōz nube vteretur, z
quibuldā suis opusculis, totā Euripedis Medea inseruit, z Apol
lodor⁹ Atheniēsis de eo dixit. Si q; tollat de Chrysippi libris q; alie
na sunt, charta ei vacua relinq;tur. Plinianē sentētie caustica vis in
est. quaz q; potest luxuriātem appetitū reprimere tāq; pharmacum
oportunū, et fomentuz salutare porrigimus, ad id tū quod dicitur

¶ ij

Libet Secundus

homiem nasci nudū, Aristoteles de gñatiōe animalū li. ij: respōdit dīcēs. Homo nudo maxime omniuz et intecto corpore nascitur, quoniā minimū in eo est terreni recremēti quē causa facit vt vngues q̄ minimos proportione sortiatur.

Cur deus floccipendat corpus, rōnes naturales.

Recitatis tot morboꝝ ac incōmodoꝝ gñibus ¶ Ca. xxxiiij, quib⁹ humanuz corpus afficit, remanere potuit in corde tuo quidā noxię cogitationis acule⁹ castigatę cōsciētę p̄molest⁹, videri emz p̄t Deus nostri vel nullā, vel certe parvā rationē habuisse, quos tot calamitatib⁹ et grūnis exposuit, et sic nomē patris quo illuz in p̄mis honoram⁹ amitteret, si paternā curā et pietatez vel amississe v̄l nō habere plabatur, vt igit̄ excludatur hui⁹ cogitationis importunitas vicina p̄cipitio, p̄ter rōnes ante dīctas ad cōsiderādūz rez naturam cōuertamur quo manifeste cōstat Deo corpoꝝ nostroz maiorē curā esse nō debuisse, q̄d si altius repetem⁹, audire nō pigeat, nā non erit reinaturalis iūcūda narratio. Philosophi omēs in corp⁹ ⁊ spirituz substātiāz partiunt. Corp⁹ vocāt quod videri, q̄d tangi, q̄d audiri, ⁊ alijs sensib⁹ percipi p̄t. Spirituz s̄o quod quasi inane sub sensum nō venit. Sūt tamē et corpora quēdā nature adeo tenuis et exilis vt videātur et appellētur spirit⁹, vt vapores terrestres, ex quibus si imbibito calore solis eleuātur, fiūt vēti, tonitrua cometę, stellę cadētes. Si s̄o intra terre viscera obturatis spiramentis occludātur terremot⁹ exurgunt, fontes calefiūt, et q̄ ex aqua resoluūtur, ex quibus nubes, pluuię, grādines, et id gen⁹ alia procreantur. Itez qui magię naturali dāt operā, solent spūs vocare ptes subtiliores, ex corporib⁹ mixtis (puta ex vino et hulusmōi alijs) s̄tute ignis et caloriz emūctas, q̄n et in corporib⁹ humanis puriores sanguinis ptes, quę per arterias ad vegetāda mēbra plabūtur, spūs vocātur a medicis, et eos trifariā diuiserūt, in naturales q̄ in epate, in vitales qui in corde, ⁊ in animales qui in cerebro generātur, his omibus quanq̄ sūt corpora v̄n spirit⁹ nomen ē inditū, q̄ singulari p̄uilegio subtilitatis ⁊ actiui

Libet Secundus.

lostratus, in vita Apollonij Tyanei se inedia extenuabat, somnus
et eum perq̄ breuissimuz in nuda humo capiebāt. caloris et laboruz
ita patietes, vt saxei viderētur, de his Plinius in septimo naturalis
historie libro, de Indis loquēs ita dicit. Philosophos eoruz quos
Gymnosophistas vocant, constat ab exortu ad occasum perstare cō
tuētes solem, immobilibus oculis, feruētibus harenis, toto die alter
nis pedibus insistere. Socrates quarundaz mulierculaz, quas do
mi habebat cōtumelias, et opprobria, et omne genus iniuriarū sic fe
rebat, vt ab eis se meliorē fieri predicaret. De eodem Socrate legis
mus, nisi mea me fallat memoria, apud A. Belliuz, q̄ aīe corp⁹ ita
subegerat, patiētiē disciplina sic formarat, et vt a vespa vsq̄ ad ves
perā, perdi⁹ et pernox, fixis in eundē locuz sp̄ oculis, et in eisdez ves
tigijs psistebat, quasi facto a corpore mētis excessu. Sen. de corpore
loquens Asperi⁹ inq̄t, tractādum est ne animo male pereat

Quā tota natura nō consistat in aīa C. Ca. xxxv.

Propterea quē de corporeis vtilitate disseruimus, vt putave
runt quidaz, totā humanē nature perfectionez in anima esse
corpus vero quasi thecaz hominis, et appēdices animi, nihil ad inte
gritatez nature p̄tinere, cui sentētiē, obuiāt non Peripatetici soluz
sed et Catholici, qui aīas ad corporea, tanq̄ ad speciei p̄tez, inclinā
ri, et destructo corpore, hoīem interire, ac esse desinere dogmatizant
Christuz insup, in triduo mortis propter corporis et animē separa
tionez, hoīem nō fuisse, est Theologoz cōmunis opinio, et in eo ala
lucinatus eē voluit Petz Lombardū, qui magister sentētiarū appel
latur, carnis etiaz resurrectionez predicāt. vt in natura integrata re
cipiat vnusquisq̄ stipes eoz quē gessit in vita

**Quē fuit mortis cause contra philoso
phos et mathematicos** C. Ca. xxxvi.

Nec de mortis, necessitate conqueri debet sapiens, tria enim
sunt vitē genera quē experiri vnumquēq̄ oportet, primuz
in mortali corpore, secundum, extra corpus, tertium, rursus in corpore

A iij.

Liber Secundus

poro, cum corruptibile induerit incorruptionem, et mortale efferit
mortalitatem, Sic est animarum circulus perfectus, cuius a corpore de
missæ sunt rursus in antiqua sua membra complexa, periodo remearit
Est alia (ut aiunt) moriendi necessitas, quæ videlicet ex contrarijs plas
mæ elementis, quæ assidue agendo ac patiendo iuicem corroditur. Uer
hec ratio iudicio meo, breuitatem quidē vite, mortalitate vero non
ostendit. Constat enim diu stare non posse, quod assidue defluit. At si
non ex contrarijs elementis, sed ex vno tantum plasmarum corpus, elemē
torum contrarietas ablata eēt non tamē mortalitas. Corruptibile enim est
corpus, siue ex vno elemēto constet, siue ex pluribus. Ipsa namque ele
menta, suapte natura morti et corruptioni subiecta sunt. Non enim
puto aere si solus eēt in mundo, et ab aliorum elemētorum contrari
etate liber, fore incorruptibilem. Aliam mortis necessitate a nume
ro animarum prope infinito, Platonici tradunt. Aiunt. n. materiā,
tot corporibus simul gignēdis non sufficere, quot animæ sunt, fuerūt,
et future sunt, Et propterea ut aliæ succedāt, oportere poros abscedere
re, et corporum suorum materiā nouis animabus, quasi domū nouis ha
bitatoribus tradere, ut spirituum naturalium numerus impleat. Uel
legitur semper viuere (si vera hec sunt) nihil aliud est, quæ materiā
alijs animabus debitam plus equo velle occupare, et futuris impe
dimēto esse ne nascantur. Quod quæ improbum sit, iudicemus nos,
quæ nondum nati essemus, nisi maiores nostri iam decessissent Tu ergo
quæcumque es, quæ male viuēdo membra tenes in seruitute peccati, memēto
corpi tui materiā expectari ab aia fortasse meliori Cui quæ diu viuas
infert iniuria, si ei creationi tue obsecne vite obstat longitudo. cōstit
tuit ergo finem De breues dies hoīs ut certi tempis curriculo om
nium summa pdeat aiarum. Ex predictis inferri potest quod concessum est a
philosophis omnibus materiæ re corruptibilium non corrumpi. Iux
ta illud Platonis Pythagoreorum opinionem recitatis
Non perit ex toto quicquam mihi credite mundo
Sed variat, faciemque nouat, nascique vocatur

Liber Secundus

tatis excellat. spiritus enim, si more Stoicorum viz vocabulorum inspicimus habitum significat, et aduentus extendit. Juxta illud psalmi Ignis gradus, nix, glacies, spiritus pcellarum, sumitur et per anima, Juxta illud Spiritus et anime iustorum: Et itez anima per habitum. Plinius enim in libro natura. histu. dr. Aliq, hoc est halitus Leonis, in esse viri graue, et vix pestilens. Sed iam a corporeis ad incorporea transeamus animam vegetabilium que nutriendi crescendi, et generandi principium est. Item anima brutorum, que predictis sentiendi et mouendi viz sup addit, necnon et anima rationalis, in qua predicta duo anime genera, sicut trigonum et tetragonum in pentagono continentur, spiritus scilicet et presertim anima rationalis. Sunt et in aere spiritus quidam. Juxta Pauli apostoli traditiones. Non est, inquit, nobis colluctatio aduersus carnes et sanguines, sed aduersus principes et potestates tenebrarum harum. Tenebras autem vocat caliginosum hunc aerem, qui circumfusus et contiguus mari per vicinitates et confusiones, in aquarum naturam degenerat, vel magis per tenebras mediarum aeris regionem intelligit, ubi regnum est ventorum ubi et ubi gradines et multa terrarum in comoda generant. Illas. n. lumine carere et spiritus tenebras esse, physica ratione probatur est. Nam si (vt autem et experimetur indicat) reflexio radio rum a solidi corporis plana superficie repercussorum caloris et luminis est causa, nullum erit in ea parte lumen quam tamen a terre et maris sberatu seiuicta est sed iam proposito accommodet oratio. In omni fere corpore vel vere spiritus est, vel quiddam aliud, quod propter nature vicinitatem spiritus dicitur, ac id quidem, est in omni re melius, ubique presertim. Quicquid enim est in re preter spiritum, spiritus comparatione fer est, purgametur est. Interroga empiricos, cur aqua ardens per ignem educta est. Quid ex vino restet nisi insulsus liquor et quasi quoddam corpus emortuum. Quid plurimum opus est: Quicquid per corpoream naturam fieri dicitur, opus est spiritus latentis intrinsecus: ab eo tanquam a fonte, omnis operatio deriuatur: a corpore vero vt ab instrumeto. Propterea recte ab Aristotele dicitur est. Animarum operationum vitalium esse principium. Quicquid mirum igitur si nature opifex Deus: qui

Libet Secundus.

corpora spiritibus aniauit: qui figmentuz nostz cognoscit: q̄ scit cor-
pus nostrum esse puluerez: qui omnem nostrā vim anime insculpsit
sit corp⁹ parui pendat: admiratur pueri pomi amoenitatē: que est in
cortice: tu vero proiecto cortice quod sub eo seruas: in frumenti spicis
cōtemplamur sagacitatez nature mirabilez: granorum ordinem
et dispositionez: folliculoz amictuz: aristarum vallum: et eximiaz in
toto illo opere venustatez. Attamen postmodū omni extrinseca pul-
chritudine contempta: spicas |sterimus: et paleas ad ventū iactans
res ad soluz granū curam extendimus: quod si De⁹ facit in homine
quod tu sapiēter facis in messe, miraris ⁊ damnas. Mirari poti⁹ de-
bes hominuz ignorantia, temeritatez, audaciaz, q̄ se nō agnoscant,
q̄ Deum incusent, q̄ iudiciuz eius nō formidēt. Deus spūs ē. Uis
causaruz coelestiu⁹ atq; terrestriu⁹ in spiritib⁹ est, omnis corpora sub-
stantia ab incorporea gubernat et regit, floccipēdenda ergo ⁊ cōtemp-
tui habēda sunt corpora hęc mēbra, anim⁹ vero omni cura excolen-
dus, supradictis om̄ibus astipulat. Paulus imo spiritus sanctus in
Paulo loquēs cum inquit. Habemus thesaurū istum in vasis fictis
libus. Thesaurū vocat aīam, vasa fictilia, sunt mēbra. Quoz incō-
moda animabus materia virtutum, appetimus frenum, et spiritua-
lis profectus occasio. Omnes qui ad verā sapientiam vel peruenes-
runt vel peruenire voluerūt, corp⁹ non contēpserunt soluz, ver⁹ de in-
dustria macerarūt. Prætereo sanctos de quibus id manifestū. Venio
ad gētiles Pythagorici a carnib⁹ abstinere. Diogenes cū baculo ⁊ pe-
ra mendicās, et discipulos mēdicare docebat, in cui⁹ cōtemptuz (vt
existimo) dictum est, a Christo. Nolite portare baculum neq; perā,
vt ostenderet longe etiā minorē q̄ Diogenes predicassz, corporis cu-
raz a nobis habendam. Ipse Epicur⁹ quez alię philosophoz scholę
qua si impudicuz ⁊ de summo bono male sentientez explodunt, cum
coenare lautius volebat, et genio (vt aiūt) indulgere, pane et caseo
victitabat. Sacerdotes Aegyptū in tēplis seclaudētes pane, sale
et hyssopo vescebātur. Gymnosophiste apd Indos (vt testis est Phi-

Libet Secundus

Appetit autē materia semp nouis exornari formis, forma materię
dominari. Et vbi vna forma destituta est, materię ad eādem nunq̄
nū in die iudicij ad similes vero nō statiz reuertit, potest tñ z statim
hoc ē breui tpe reuocari, vt si corp^o humanū māducetur ab homine
sicut apud Antropophagos mos ē, trāseunte em̄ cibi pte in semē hu
manū, potest ex illa materię ptinacula fieri embryo, et ad rōnalis a
nime redire p̄ortū. Quod si curiositas humana q̄sierit, q̄ pacto fie
ri possit, vt eadē materię ps que in plurib^o humanis corporib^o fue
rit, in iudicio surgat, cuz om̄ibus nūq̄, cuz quonā igit: aiūt Theolo
gi quidā cum p̄ rimo surrecturā, et q̄d ei^o defectu min^o erit in reliq̄s
supplēdaz a Deo, quēadmodū eniz panes multiplicauit in deserto,
p̄t et in materiā augere in iudicio, q̄ si tota vni^o materia, fiat tota al
ri^o, oportz nouā alteri materiā dari, nec vt ecclia docz, p̄pē carnis re
surrectio esset. Astronomi vitā coelo metiūtur. negat Epigenes cē
tuz vigintiduos vitę ānos excedi posse. Berofus cētuz septēdeciz.
Reges Petolyris et Necepsos aiūt posse in Italia cōtingere vitae
ānos cētuz viginti sex. Obseruādos annos elimactericos monent
mathematici, hoc ē scābiles et gradarios, et hi sunt q̄ ex septē z nouez
nūeris in vnuz cōfluentib^o surgūt, hi nanq̄ duo numeri (vt aiūt tes
eretoij ac malefici) et ad vitā succidendā pollentes sunt, et p̄pterea
sexagesimuz tertiu^o annū seuz et pestilētez dicūt, q̄ nouies septez et
septies nouez cuz numez reddūt, hęc astronomica supstitio, vt Trā
q̄llus testis ē ipm quoq̄ p̄turbauit Augustū. Sed vt Plin. inq̄t in
vij. lib. natu. historie. cap. xlix. Artis ipsi^o Astronomie incōstantia
declarat, q̄ incerta res sit. Recurrām nos ad Pauluz aplm, q̄ non
coeli sed Dei arcanoz est p̄sciūs, et discām^o ab eo statutū esse, om̄ib^o
hoibus semel mori. Job etiā audiam^o dicentes. Statuisti terminos
eius q̄ preteriri nō poterūt. his cōtenti causis inq̄rendis finez impo
nam^o, nam ista curiositas est precipitio vicina temeritas

**De causa breuis vitę et mortis. et de annis
antiquorum patruz**

Ca. xxxvij

Liber Secundus.

Necte breuitate vite dolendum nobis e more Theophrasti, q
naturā visus e accusare, q cornicib⁹ cernis ac elephātis lon
gissimā vitā dederit, hoi vero cui⁹ intererat, z cui maxime debebatur
in statuēdo vite spacio vsq; ad suspitioez iuidie parca fuerit, imo si
Mosi credim⁹, nature opifex De⁹ in distribuiōe vitae tā liberalis
fuit, vt hoi p⁹atez foecerit nunq; moriēdi. Sz qui pfecte credūt di
uinis eloquijs, et cū iusticia et pietate vitā degunt, pntis exilij breui
tate contēpta, magis Deo grās agūt, q hoi coelū aperuerit, q naturā
rā accusent, q auara vite fuerit. Sed finge nullā homini coelestiu
bonoz spes relictā, qd de breuitate vite dicēduz sit, in principio li
bri de bello Jugurthe luculēto sermone Crispus explanat, falso in
qt querit de natura sua gen⁹ humanū, q etas imbecilla atq; breuis e
ni forte pot⁹, q virtute regat, nā cōtra reputādo neq; maius aliud
neq; p⁹tabili⁹ inuenies, magisq; naturē industriā hoim, q viz aut tē
pus deesse, sed dux atq; impator vite mortalium animus est, sic ille
Qd vero ante diluuij generalis egressuz, fuerit vite humanē tāta p
liritas, neq; mirari, neq; illi seculo inidere, neq; eā sibi optare quisq;
debet. Erāt illis quidē hoibus (vt Astronomi aiūt, et expimēt o con
stat) coeli ppitiores. Volūt nāq; astronomi duos eē zodiacos, vnuz
in nona sphaera, alterz in octaua, qd firmamētuz vocāt, z initio reruz
ac tēporz, sic a deo dispositos, vt aries arietī, taur⁹ tauro, geminis ge
mini iūgerent, et āboruz coeūtibus in vnū virib⁹ fortior in terris fie
bat influxus, vnde et herbas tunc salubriores, z fruct⁹ terre melio
res, et lōgiores aiantiuz vitas fuisse nō dubiū. Postq; soluta p mo
tū societate ab inuicē discesserūt, tot⁹ inferior⁹ mūd⁹ egrotauit. Sus
peraddunt Theologi primū parentē filios z nepotes talib⁹ discipli
nis imbuisse, vt qd vtile, qd noxiuz vite esset, p se vnusquisq; saltem
cognosceret. Addūt et terre viginē tunc syncerā frugibus suppedi
tasse alimētum melius et vberius, qe post diluuiū salsedine maris
imbibita debilior fuit. Et Deum iccirco vetuisse ne Adam de ligno
quod vite dicebatur, q vite producendē vim habebat, itez degusta

Liber Secundus

ret, ne plongeretur simul cum vita miserias, debuisse autem potius illos quam nos tam diu in vita esse sic probatur, quod videlicet nulla predecessorum inuenta, nullas artes, nullas scientias tunc habentes oportebat longis experientis ea perdiscere, quae nos ex aliorum scriptis, et ex maiorum nostrorum lucubrationibus facile et compendiose docemur. Reducta est tandem communis vitae humanae summa teste David in psalmis ad annos septuaginta, et in eodem adhuc statu perseverat

De annis horum annorum diluuii Plinius Ca. xxxviii

Axis pater illos primi saeculi annos fuisse nostris pares et pauciores, tanto scilicet quanto lunaris solari est breuior. David enim de annis loquens a suae gentis more qui descendit a Moysse non recessit: Plinius in septimo naturalis historiae libro cap. xlviii. sic de annis inquit. Annus aliiestate unum terminabatur, aliter hyeme, alii quadrimestris temporibus, ut Arcades, quorum anni trimestres fuere, quidam lunenseio, ut Aegyptii. Itaque apud eos aliquid singula annorum milia vixisse possunt, sic Plinius. Quibus probis ostendit se putare annos qui primis patribus tribuuntur fuisse menses. Verum haec existimatio per se satis exploditur, longe enim plus nos viueremus, quam illa mundi adhuc recentis antiquitas, nam centum annis mille ducenti menses includuntur, qui numerus annorum nulli illorum ascribitur, sed quod euidentius argumentum esse potest, aduersus eos, quod annos Hebraeorum menses dicunt, quos ipse Moyses quod dixit. Uixit autem Malalehel xlv. annis, et genuit Jared, certe si annos pro mensibus accipit: Malalehel quinquaginta annos et totidem menses natus genuisset. quod ut Persius inquit. Non sani esse hominis non sanus iuret Orestes, Sed de his transiunt haec dicta sunt.

Quod vita humana non sit breuiata Ca. xxxix

Assat in super illorum opinio, quod dicunt vitam humanam esse breuiatam. Nam si tempore David idem, quod modo est spatium vitae fuit, quomodo dicemus in dies vitam breuiari? Et quod inter David et nostram hanc etatem annorum duo milia quingenta, et eo amplius intercesserunt, quo tempore cursu longissimo manifesta vitae breuiatio facta est. Quod si dicas usque ad ceterum annum.

Libet Secundus.

et a plius illis t'pib' quosdam supuixisse. rñdebo et posteriorib' secul' idē contigisse. 7 nūc quoq; cōtingere, Argātonis rex Tartesiorum cētuz quināgiuta, Cinyras rex Cyprioz decez ampli'. Epimenides cētuz qnquaginta septē, Borgia sicul' cētum octo, vel vt Pausanias inqt centū qnq;. M. Valeri' Coruinus cētuz. Terentia Ciceronis cētuz 7 septem vixit annos. Sub Tito et Uespasiano, sicut Plini' meminit in septimo libro naturalis histo. cēsu per Italiā agitato viri cētuz 7 viginti ānos nati. Parmē tres repte sunt, Brixellī centū 7 viginti qnq; vnus. Itē Parmē centū 7 triginti ānorum reperti duo, in Ueleiatio oppido Placētino ducentoz 7 decez annoruz sex. Joānes quidā Caroli Magni Romanoꝝ Imperatoris armiger vite lōgitudine par. Nestori tercētuz ānos vixisse phibetur. Ex quib' verisimile satis est qd Petr' Aponēsis rōnez syderales sequēs in cōciliatore, dē vitā humanaz mō breuiari, mō produci pvariō cursu et d'pōsitiōe coeloz. Patet etiā vanū esse qd Epigenes, 7 Berosus, Petosyris 7 Necepsos, 7 alij mathematici de t'minis vite tradiderūt Nō ego de spacio vite nrē dolēduz, sz omīno curādūz ne frustra viuam'. Phocylites dē vitaz eē trochuz est aut troch' reuolutio, rota, cursus, cuius finis cert', sed qñ, incertū. Propterea Christo dictū est. Vigilate itaq; qz nescitis diem neq; horam

Quā egritudo pseruata a multis flagitijs **Ca. xl**

Est aliud qddaz in infirmitatib' p'iuilegiū singulare, quod in liberis ciuitatib' licet aduertere, vbi vt plurimuz factiōes sunt, 7 contētio ē inter ciues de potētia, et de honore ac p'sidētia, duz enīz qsq; clientelas habz, et suos tueri ac extollere nitit', cum magno cōscientiē detrimēto, multū laborz, multuz piculoꝝ freqnter suscipimus, et petetētiz in āgustias pellimur, a qbus explicari ac expediri postmodū vel impossibile vel certe difficile. At qui bene valet, et ab hmōi officijs cōtinet, ignau' segnis, stolid' putat, sed q morbo impediēte detinet, malaz operaz cōsciētē nō ponit offendiculū, et apd omēs in p'optu habet excusatiōez, viuūt sibi, sanos at sibi viuere nō

Tiber Secundus

licet vnoquoque in sui fauore illud Platonicez vsurpate. Nō soluz nobis nati sum⁹, sed ortus nri partē patria, partēz amici sibi vendi cāt. Quot putas reperiri posse, q̄ mallēt se morbo vel grauissio tunc detētos fuisse, cuz aliqñ illa Bononię negocia tractauerūt, aut cum illis amicis fauerūt, vñ postmoduz seditiōes exorte, tumult⁹ excitati, manus cōfertē sunt, ac excidia et incēdia subsecuta: Cum Luci⁹ Catilina (cuius impiū ac immanē conatū Cicero sua prudentia res p̄ssit) ciuili bello supatus ⁊ accepto letali vulnere corruēs terrā morzdit, maluisz tū cuz eaz cōiurationē adort⁹ est podagra laborasse duo fratres ex Bracchoz familia viri seditiosi, Caius ⁊ Tiberi⁹, cuz se insidijs cir cūuentos, et ab armatis ciuib⁹ oppressos videre, cupij sent se tunc cuz de lege Agraria facere ad populū verba coeperūt chiragrae dolorib⁹ infestatos. Iuli⁹ Cēsar, qui tātam est ausus tyzāniā dē cuz in senatu se a cōiuratis peti cōspexit ⁊ cōfodi, p̄optasset se tūc qñ cuz copijs Rubiconē traiecit, grauissia febre correptū egrotasse Egritudines igit et si a q̄busdā virtutū officijs tardant ab innūeris tñ que facturi icursurive fueramus delictis periculisqz nos liberāt Posses in patria tua multa repire q̄ dictis meis astipulent⁹ sz parconā ea et nō fuisse, ⁊ postqz facta sūt, ex memoria hoiz recessisse desyde ro. Nōnūqz igit vnus viri ifirmitas toti⁹ familie, toti⁹ citatis, toti⁹ etiā puicię ē sanitas. Ecōtra vni⁹ sanitas, est multoz ⁊ pene infinitoz egritudo, Et in hoc Dei bonitas, sil ⁊ puidētia maxie cernit q̄ nostris incōmodis voluit p̄modū aliqd admiscere, vt vnus amaritudinē, dulcedo temperaret alteri⁹. Ita fit vt ex his nre vite miseri rijs ⁊ grūnis si bñ vti sciuerim⁹ foelicitatē possum⁹ exprimere

Quæ ex aduersitatib⁹ nascatur iucūditas spūalis.

Quæ Rāseamus ad spūalia tpa Pauli apli hoc est **Ca. xli.**
Ad spūuales fruct⁹ anime bñualētis, palato dulcissimos Sed gradiamur ea via quā ipse mōstrauit ne nouā adorti fortasse fallamur. Sed quo meli⁹ percipere possis, p̄us sentētiaz vnaz Platonicoz euoluā, Quāt eniz Platonici duplicē esse p̄tutes, vnā purā

M i

Liber Secundus.

gatoriam animi, alteram vero animi purgati. Prima cum vicibus adhibere pugnat altera domito iam vitiorum; exercitu compositisque regni sui rebus pacifice sine ulla rebellionem gubernat. Prima armatur ut appetitum subiciat rationi, et ut pessimum hoc quod intra nos, inter rationem et appetitum geritur bellum, excludat, pessimum inquam bellum nam externa bella mala quidem sunt civilia peiora, domestica pessima que vero intra nos geruntur intestina, tanto sunt peiora, quanto animus que corporis est peior interitus. Virtus purgatoria graditur per spineta, per loca arida, inuisa, et inaccessa, per caua vallium, per ardua montium, eo scilicet itinere, quod ut Prodicus inquit. Herculi fortis ostendit ad gloriam. Finxit enim Prodicus Herculi adolescenti voluptates et fortitudo in muliebri specie apparuisse, et eum certatim studuisse ad sese allicere, illam pollicitam deo delicias, et genitricem omne libidinis, cuius tamen finis futuris esset vituperium, dedecus, et ignominiam, hanc vero offerendo, primum quidem difficilia, ardua, aspera, mox autem laudes, honores ac immortalitates. Prima illa seuera preludia, fortitudo purgatorie sunt rudimenta et eius qui ad veram gloriam niti velit, tyrocinia prima, que vero sequuntur, dulcia et amena, fructus sunt animi iam purgati. Prodicus Pythagoras concordauit grecam vocalem, y. a. Palamede et Simonide inuenit, nam de autore dubitat interpretas sinistrum ramum, quia in uno latior, in summo angustior, ubique planior, et ascensu facilior, vicibus dedit, dextere vero fortitudo quia longus et arduus, de radice primo surgit angustus, ascendendo expanditur et instar palmam, tanto spissior quanto sublimior, in lata planicie eacum me extendit. Prima pars rami dexteri, est purgatoria, et summitas illa plana purgati animi fortitudo est, typus gerens Christi, qui dixit, Venite ad me omnes qui laboratis, et fessis estis, et ego reficiam vos. Victa difficultate pambula, id est perturbationibus sedatis, tunc demum cum ratione regnat virtus. Tunc ex virtute quasi ex vite bene repastinata, et arbusto suo alligata prodeunt hi fructus, quibus mens ipsa nutritur et viget, apes imitata que eorum de melle quod procreant, viuunt, anima est tellus, arbustus appetitus, vitis est fortitudo. Que de fortitudo ut diximus, ad ea que videtur oculis maioris intel-

Libet Secundus

gentie grā reducam⁹. vt duplices virtutes dixim⁹, sic duplex quorū
q; triticus dicamus. Lassitudinis vnus, refectiois alter, vt dyalec
ticez more vtamur vno et plurib⁹, in qd multipliciter fert intellect⁹
p̄mūz ergo triticū est dū arat et serit, rūcat et metit, vapulat et molit
alter est dū māducat. Hoc igit qd palato iucūduz ē, qd voluptatez
affert et nutrimentuz, tātis laborib⁹ est partū, tot pruinis cādūit, ris
guit tot niuib⁹, maduit tot pluuijs, aruit tot solib⁹, expanit tot grā
dines, et tādez post tot iniurias succisuz, et cū multo sudore platum
in arcā, verberibus tundit, iactat ad vētuz, fertur ad catylluz, et cri
bro polinario excusuz globat in massaz, fermento corūpitur, pugnis
subigit. Ad vltimūz quasi iā quodā martyrio cōsumāduz redigit i
trochiscos, et in frustra diuisuz torret in clibano. Sic p̄fecto virt⁹
que magna futura est in difficultate plātatur, radicat in dolore, ger
minat in erūnis, sudore rigat, curis stercorat, firmatur ā gustijs flo
ret in laboribus, frondet in negocijs, foetat in aduersis, cum ergo
tus sumptit incrementū, et gratie sole incalescente coaluit, incipit
fructus afferre mirificos. Tunc oēs sicut nos amam⁹, alienis gau
demus bonis eque ac pprijs, int⁹ ac foris nobiscuz, et cū alijs paci
fici sumus. Tūc animi nostri cōpotes ac reges in cōmodo omnia eq̄
nimitē ferim⁹. In fidei et modestie, pietatis et sapiētie, castitatis et
iusticie studijs exultamus. Virtutuz ergo fruce⁹ iparuz frutum est
vltus, cū per mores et habitū fact⁹, est operati leuis et dulcis. Vides
quo pacto tādez ex spinis vuas colligim⁹, tuz: f. cūz gregē affectuz
dispersētes studiose curam⁹ seminatas in nobis a natura virtutis,
hoc est ergo vt respōdere p̄posito incipiam⁹, quod in scda ad Cori
thios epistola Paulus dicit, sed ordinez verborum solerter attende
In omnibus (inquit) exhibeamus nos sicut Dei ministros in mul
ta patiētia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in pla
gis, in carceribus, in seditiombus, in laborib⁹, in vigilijs, in ieiunijs
hucusq; p̄ patiētie spineta gradiendo, virt⁹ purgatoria laborauit, et
Ariste⁹ vt mel inueniret, cum Protheo depugnauit, q̄ mox subinfert

Libri Secundo

sunt mel quod querit, sunt quas vitis in terra passinata, hoc est fructus in
mēte purgata, fruges emerito reddit agricolę. Sequitur enim sic eodē
loco, in castitate, in scia, in lōganimitate, in suauitate, in spū sctō, in
charitate nō ficta, in sōbo sctitatis, in sctute dei. Notāduz at qd p scti-
tes nō habit^o ociosos, et sine opib^o mortuos, q arbori in fœcūdē scti sū-
miles, sed in ingi excitatiōe fructiferos p̄mendat ap̄lus, et in euāgelio
dixit Chr̄s, ignē veni mittere in terrā, et quod volo nisi ut ardeat.

Quod debuit esse naturarū varietas ad ostēdendā dei sapiētias

Ca. xlij.

Mini melibro scdo capite quarto, cuz de p̄plexionib^o age-
rem^o, citasse Plotinū dicentē, ad decorē vniuersi nō parū
facere, imo et neccāria eē rez varietatez, placet suasiōi huic ratiuncu-
lā addere patiētie p̄fectui satis accōmodatā. Sumit̄ at̄ hęc rō ab oī-
dēda arte summi opificis, et est h̄mōi. Si pictor vnicolorē faciat pa-
rietē, q̄q̄ coloris sit et p̄cio charissim^o, et specie amoenissim^o, vt pur-
purissuz putares ne tu id eē cōsumati op^o artificis. Nō putaret hoc
Apelles, nō Zeuxis, nō Parrhasius. Putaret fortasse Cleophātus
et aliq̄s eoz pictorū q̄ arte nōduz p̄fecta monochromata pinxerunt.
At q̄ exactissimē artē adepti, volūt absolutissimē pingere, et penicillo na-
turā emulari, vt Protogenes, q̄ inducēdis lineis cū Appelle certa-
uit, nō colorē vnū tm̄ adhibēt, s̄z minio, armenio, cinabari crysocol-
la indico, sandaraca purpura cocco, sinopide, hiacintho, balausto, et
alijs id gen^o qualdā arbitrato suo figuras faciēt, et qualdā veras cer-
tā rez exp̄mentes, quas Iconas vocāt exarātes, ibūt in infinitā rerū
varietatē. Pictor qz res ip̄as creare nō p̄t, rez imagines facit, id ē ar-
tis summū beneficium, nihil expectes ab ea, prestātius s̄z deus qui nō
imaginū sed rez est artifex, suā aliq̄n volēs mōstrare peritiā venit ad
officinā, et in se cōtemplat^o naturarū imagines, q̄s Ideas et paradig-
mata greci vocāt, animū extēdit ad opanduz. Sūt autē in ei^o men-
te, nō quarūdāz paucarū, imo cūctarū imagines rez, et faciundoz ope-
rūz viua exēplaria, iccirco Platonici dicūt, creationem ac p̄ductionem

Liber Secundus.

neq; nihil aliud eē q̄ assimilatiōe: De^o. n. et ministri eius āgeli coeloz motores, ad Ideas respiciētes cūcta pducūt. Unde et Mosi dictū est. Inspice et fac scdm exemplar, q̄d tibi in mōte mōstratū est. Nec tibi nouū videat quod audies. Quot in mēte diuina sunt Ideę tot nec plures pnt gigni a Deo nature, finge. n. plures gigni seqtur eas factas, quasi ab ignorāte. Faber nanq; qui clauū excudit, cui⁹ in mēte speciē nō habuit, certe quasi dormiēs et ignorās foecit. at Idea est speciēs et rō mētalis, rei faciūde naturā oñdens. An s̄o res create tot nūero sint q̄t Ideę, scire q̄s possit nisi ipse q̄ foecit. Nō decuit igitur vnuz effectū fluere ab artifice cui⁹ opus imense signū est sapiētię. Et ne videat idez sepius reperitū foecit naturas instar nūeroruz immo instar Ideaz, hoc ē inēquales, oportuit ergo quas dā esse minores, que maiorib⁹ collatę quandam humilitatez prese ferrēt, et sic ex plurib⁹ naturaz gradib⁹ scala cōsurgit, p̄ quaz intellectus in eum ascēdit, supponēs em̄ ea eē numero finita que ordinez habeāt ab es̄s sentia, naturā quādam primā et p̄cellētez reperit, a q̄ tanq̄s a pelago perfectiōis fluāt in alias riuū bonitatis, et hoc ē q̄d Jacob⁹ ap̄lus dixit Om̄e datū optimuz, et om̄e donū pfectuz de sursum est descens dēs a patre luminuz, ap̄d quez nō est trāsmutatio, neq; vicissitūdia obūbratio, hoc ē de quo Aristoteles inq̄t esse aīal eternuz a quo deriuat esse et viuere, his clarius, his obscuri⁹, hui⁹ imago visibilis ē ipse mūdus. si. n. seruata substātia mūdo quātitatez abstuleris, remanebit quēdaz rez sine magnitudine immensa cōgeries, cui⁹ magnitudo erit bonitas inserta substātię. Ad ostēdendā igitur sapiētię tanq̄t artificis fact⁹ est mund⁹ et in mundo om̄ia, et inter om̄ia nos hoīes loco satis digno cōstituti, hoc ē in āgulo hēmispherioz, vbi duo parietes diuersi temperaliū scilicet et eternoz miro artificio p̄iungunt, de ista creaturaz multiplicitate Paul⁹ ad Corīthios scribit dicēs Nō om̄is caro eadē caro, s̄z alia hoīm, alia pecor, alia volucz, alia piscinuz et corpora coelestia, et corpora terrestria, sed alia quidē coelestiuū gloria, alia terrestriuz, alia claritas solis, alia claritas lune, alia claritas

M iij

Libet Secundus

stellarū. Stella. n. a stella differt in claritate Et que est in naturis eadē est i donis repetita diuersitas. In Abel nāq; claruit iusticia, pietas in Enoc, in Noelōganimitas, religio in Melchisedec, fides in Abraā, in Jacob foecūditas, in Joseph pudicia, in Sansone fortitudo, in Dauid pphetia, in Salomone sapiētia, in Absolone forma, in Petro credulitas, i Paulo cōstantia, in Joāne scia, et vt in p̄dicta epla Paul⁹ in q̄t, diuisiones vero grāz sunt, idē at spūs et diuisiones mīstrationū s̄t, idēz at dñs, et diuisiones operationūz s̄t, idē at De⁹, q̄ operat oīa in oībus, et paulo infra, hęc at oīa opatur vn⁹ atq; idēz spūs, diuidēs singulis prout vult. In hoc vltimo s̄bo cōstāuit os nostrē temeritati, qd̄ em̄ nobis cōstat Deū velle. psuali id nō possemū bonū esse, debem⁹ humiliter et reuerēter ferre

Quod mundus est quoddam spectaculū nobis a deo exhibitum quo inuitamur ad patiēter ferendum omnes aduersitates. **Ca. .xliij**

Sapiētia ergo diuina tot rez exhibitura spectaculū quasdam naturas cōdidit que spectarēt tm̄, vt inanimata, qdaz etiaz aiata rōne carētia. Quēdā vt et spectarēt atq; spectarēt, vt hoies et āgelos q̄ mūdūz hūc quasi qd̄dā theatz, mirabiliū rerūz referētissimum vidētes, dū opa admirātur. opifitez predicāt, quoz vnus erat q̄ dicebat. Coeli enarrāt gl̄iam Dei, et opa manū eius ānunciat firmamētuz, Itē Consideraui opa tua et expaui. Item Delectasti me dñe in factura tua, et in opibus manū tuarū exultabo. Est nūc et p̄ remirabili ondat Callicratides ex eboze formicas, et alia tā pua animalia, vt partes eoz vix oculis cerni possint, afferat. Mirmeccides quadrigaz eburneā, quā musca alis integat, recitet Cicero p̄ miraculo Illada Domeri, scriptā in mēbranis tā puo volumie, vt nuce includeret. Foecerit Aristides Theban⁹ pictor tabulā, quā centum talētis Cēsar dīctor. Cnidiaz Uenerē tota Grēcia inclytā Praxiteles foecerit, Demetri⁹ expugnator Rhodo pepcerit, ne Portuges

Liber Secundus.

nsi tabulā cōcremaret, Jouē olympiū, Phydias Capitoliū, et Epheſiā Dianā Mētor excluſerit, hęc hoīes oli mirabāt, et ad quāquē nale grēcie certamē afferebāt celebritatē fame, et immortalitatez noīa aucupātes. At de hoc totū qđ cernis, qđ etiā nō cernis, fabrefecit, oculos vt dedit videas, mētē vt cognoscas q̄ laude, q̄ honore dign⁹ est opifex, ps p̄ma tāti spectaculi s̄ ista mortalia corporea trena, si hęc bñ spectaueris, et opificē spectādo pia mētē colueris, ocul⁹ tuis etna subiūciet, q̄ cū tāta aīmi voluptate spectab, vt ab eis diuelli nūq̄ possis, si s̄o hęc primā p̄tez stulte et ifatiliē spectaueris, tanq̄ indign⁹ q̄ immortalia videas, excluderis, p̄pterea scriptū ē de s̄ginib⁹ fatuls, qđ dū irēt oleū emē, clausa ē ianua, et clamantib⁹. Dñe dñe, aperi nobis r̄sum est. Amē dico vobis nescio vos, excluſe s̄t, qz se ac alia male spectauerāt, nec in se et alijs Deuz cognouerāt, Uade ergo et gaudete in sorte ministerij hui⁹ ascitus a Deo, et fer qđ animo vite molestias vt trāsire possis ad diuinaz reruz coeleste spectaculuz

Cōpatione rex in equaliū pbat meliorē eē vitā sanctaz cum aduētis. q̄ vitam foelicē cum vitijs.

Hic est qđ ideo tecū volo pcurrere, vt ad diuinā **C. xliiij** sapiaz magis intent⁹ ei⁹ te bonitati credas securi⁹ Empedocles autor ē (licz id sibi vsurpet Aristo.) q̄ttuor esse mortaliū rerū semina primitiua, quę nūcupam⁹ elemēta, ignē, aerez, aquā, et terrā. Hęc ita contraria sunt, vt etiā cōueniant, sic colligata sunt, vt annuli q̄ttuor inuicē se cōplexi. Ignis qđ defecatus est elemētuz per siccitatez terre cōnerus ē, per frigiditatez, terra aque per humiditatez, aqua aeri, per caliditatez aer igni. Quattuor istę primę q̄litatez, caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, ita cōiugate sunt in elemētis, vt qualibet eaz bis repetita cōbinatiōes q̄ttuor reddāt. Qđ si q̄ras quę combinationuz istaz p̄stātor: r̄n̄debo, videri eam quę in nobilissimo elemēto sit posita, hoc est siccitas et caliditas quę est in igne. Si vero vtra istarū qualitatū sit nobilior quęras non erit absurdus caliditati dare principatū, qz eaz primuz elemētum, et si

Liber Secundus

edūnicat (neq. n. propam habz) nō nisi tñ aeri scdo sibi in dignitate cōmunicat, siccitatē vero et terra p̄cipat. Uidet em̄ iure nobili⁹ id qđ in scđz qđ id qđ in quartū a p̄mo diffundit, nā meliora melioribus natura cōiungit. Uides igit̄ vt hęc miro mō sibi coherēat, 2 in comparabili artificio colligēt, hoc qđez viderūt philosophi, at aliam rez coniugationē nō viderūt, quā volo (si placet) paucis explicem⁹. Quattuor i vniuerso gñā st̄ vitę, mūdāna, infernal, purgatoria, coelesti. hoc ē mūdāna ad coelestes, qđ terra ad ignē. Sicut. n. terre siccitatē 2 frigiditatē dam⁹, sic mundanę vitę attribuim⁹, pro frigiditate immūdicia, p̄ siccitate leticia. Qui em̄ scđm mūdi ritū vitaz ducunt, hi sunt de qbus d̄z, tenent tympanū et citharaz, et gaudent ad sonitū organi, ducūt in bonis dies suos, et in p̄cto ad inferna descēdūt, in quib⁹ rebus vir sapiēs, cū immūdicia leticia expressit, nō em̄ ad inferna descēdere dici possent, nisi essent vicij inuoluti. Coelesti vitę dam⁹ cuz sanctitate leticiaz, in purgatoriā vero (q̄ est vitę coelesti, qđ est aer igni) sanctitatē a coelesti deriuam⁹, eamq; tristicie copulamus, q̄ tristarī oporteat, q̄ torq̄ntur, infernali at̄ que om̄ino a coelesti sicut aqua ab igni diuersa ē, attributa ē immūdicies cōiuncta tristicie, Sūt igit̄ tot qualitatū combinatiōes in q̄ttuor his vitis quot et in elemētis. Uez ille corporeę, iste spūales que sunt sanctitas et leticia, sanctitas et tristicia, immūdicia tristicia, leticia immūdicia. Sed restat dubitatiōi r̄ndere. Uideoz em̄ infernalē vitā mūdānē p̄ponere, cū illaz aque cōfero, et istā terre, dicim⁹ hoc ideo nos focuisse, q̄ sicut aqua ē tellure subtilior ac immaterialior, sic et infernalis vita iā terrenis defuncta corporib⁹, q̄ten⁹ defecatioz, eaten⁹ videri possit esse p̄stantior, q̄ si cōtendas meliorē om̄ino esse mūdānā vitā, r̄ndebo 2 terrā in multis aque p̄ferēdaz. Sed age hęc p̄termittamus, sequamur ea que pl⁹ habent euidentie 2 min⁹ audacie, pl⁹ utilitatis, 2 min⁹ ambitiois. Mūdāna ergo vita cū coelesti cōmunem habet leticia, at infernalis aque cōparata cū coelesti habet sicut cum igne aqua, nullū cōmertuz, est em̄ tristis 2 sordida, at coelestis leta

Libet Secundus

et sancta. Purgatoria vero aeri collata, quia sancta est et tristis, infernali affe-
milata est in tristitia, in sanctitate coelesti, si ergo quis querat, quae istarum
combinationum sit potior, nonne respondebitur eorum sanctitate prestare leticia:
Quid enim his melius excogitari potest? Si vero queratur quae duarum
qualitatum sanctitatis, scilicet et leticiae preferenda sit, respondebimus eadem ra-
tione proponendam esse leticiae sanctitatem, qua siccitati caliditatem
paulo antea pretulimus, quod videlicet sanctitas est id, in quo secundum primo
preferabilius optimo coniungatur. Nam purgatoria quae precellit mundana
namque, coelesti in sanctitate coniuncta est. Quorsum haec putas aliter repeti-
ta? Nepe ut ex rebus naturalibus ostenderet lege prestantius esse cum sanc-
titate tristari, more illorum qui degunt in purgatorio, quam inter sordes et
inopiam more suorum exultare, quorum vita est in coeno volutari. Aegro-
tantium vero vita ut est omnium sanctorum commune iudicium, si bene (ut debet)
egritudines ferant, non mundana vita est sed purgatoria, si purgatione
indigent, si autem non oegerint, in egritudine tutela est futurum, primo ad sanctis-
tatem hortamentum, utriusque meritum augmentum. Uide iam ubi sis, eo. n.
ratiocinando deductus es, ut tibi necesse fatendum sit lege melius esse,
poenas ferre cum sanctitate, quam in vite turpitudine letari. Sed paulisper
ad elementorum speculationem redeamus. Ignis superne ubi coelo iungitur, est
defecatio, ubi aerem circumit, in aerem degenerat, aer ubi ignem contingit
est rarior, clarior ubi aquam committit, densior, obscurior, nebulis enim
et vaporibus affectus, imbibit alienae naturae contagium. Aqua ubi ter-
re vicina est, terrestrius est, ubi magis distat, purgatio, limpidior, ter-
ra quae aquis abluit mundior, ut arena, quae terra est diluta. Inferiora
igitur ea parte qua superiora contingunt, meliora sunt. Purgatorij er-
go vita, quae secundo gradu est a coelesti, ea parte qua coelesti appropinquat,
est melior, appropiat autem per sanctitatem, quod si tantum conari et perficere posses
ut haberes eorum sanctitatem leticia more apostolorum, de quibus scriptum
est. Ibant apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt
pronome Iesu contumeliam pati, iam purgatoria vita transiret in coelestes,
essetque homo non terrenus, sed coelestis cum apostolo iam non tu viveres sed

Libet Tertius

viueret in te Chr̄us. Laborāduz igit̄ quoad fieri potest, vt in hoc vj
et breuis purgatorio, viuere sc̄tē incūd eqz valeas, q̄ si faceres, iā bñ
rudini vicin⁹ coelestē i terris vitā inciperes, et sicut aer igni cōtigu⁹,
parum ab ignis natura sc̄ūgitur, sic hō patiens et gaudēs videtur
in angeloz trāsisse cōfortiuz, Dinc Paulus dicebat, nr̄a autem con
uersatio est in coelo, et alios exhortat clamās. Quē sursus sunt q̄
rite. nō quē sup terraz, q̄ sursus sunt sapite, et in psalmo d̄r. Cor meū
et caro mea exultauerūt in Deum viuuz

**Quod tolerātia aduersitatum facit breuiorem
transitum ad paradīsum.** **Ca. xlv.**

Audi (p̄cor) et al i q̄d insipiciēte meē sustine. Si dicat vbi De
us, vbi xxx. ānos i hac vita, et totidē post mortē i purgatorio
egeris, p̄tin⁹ in coelū admitteris. Dic sodes, si coeli gaudia recte estis
mauerz nōne lōge magis eēt votis expetēduz, vt purgatorij tps euz
vitē spacio, q̄ nō nisi breuis esse p̄t, sil̄ excurreret: et vtzqz vita scilicet
et purgatio vna, eadezqz periodo finē accipet, q̄ coeli mox cōfors si
eres, q̄ post vitaz q̄ non laboriosa et q̄ r̄nosa esse p̄t, vt maiorib⁹ itez
cruciatib⁹ destinari: et a coeli desiderio tā diu fraudari, via ad bonuz
q̄sto p̄pendiosior, tāto optabilior, qz melior. Habes igit̄ p̄cipua Dei
liberalitate mun⁹ hoc magnū et singulare, q̄d multis p̄cib⁹ impetrā
dū, q̄d magno eēt p̄cio coemēduz, q̄ videlicet si q̄ aiō fers, viuis sil̄
et purgaris. Utere igit̄ tāto Dei bñficio, nec sinas occasiōez hāc tan
tā euolare, ferūt em̄ fortūaz duas habere comites, occasiōez, et p̄niaz
et cū ad quēqz venerit offerreprimuz occasiōē, eā cū ob lata ē, nō ar
ripiēti relinquere p̄niaz, quam gr̄ci dicunt **ΜΕΤΑΝΟΙΑΝ**. Quo
dāt̄ intelligi occasiōez sp̄ esse l̄ querēdaz vel expectādaz, et q̄ inuen
tā vel repta z neglexerit, solū poenitere, Patrādi ergo taz preclari ac
salutaris negociū oportunitatē amplectare, et q̄ eā tibi obtulerit, Deo
grās age. Nā si sic egeris, ista corpis tui terra, q̄li oportūos imbres
accipiēs, et coloni versata ligonib⁹, q̄ magis vexabit, tāto vberiores
afferet fruct⁹, et tāde z disces nō illusuz te a dño. Sed ad petrā, hoc

Liber Tertius

est ad Chr̄m, vt sordes excuteretur, allisuz et mox vt viuere hic desie-
ris, sine vllō morē interstitio in coelo renasceris, et sil' erit et purgato-
rio vitę satisfactuz

**Venerandi P. Baptiste Mantuani Carmelite
Theologi Ilagoges ad patiētā Liber Tertius**

Quattuor virtutes plimū valē ad tolerātiā Ca. i.

Lqm̄ hoiez natura fragilē tot morbis exposituz, tot
malis obiectū difficile ē non frāgi, l' non inflecti, nec cō-
riū arbitror te admonē, vt q̄ttuor p̄cipue virtutib⁹ mu-
nire te testudeas, quaz p̄sidio viz om̄ez flagelloz facili⁹

feras. Hę sunt q̄s primolibro pollicebamur, fides, spes, p̄seuerātia,
et lōganimitas. Ista nāq; quasi fulcra q̄daz, colūneq; firmissime pa-
riētē sustinēt edificium. Et quanq; sup̄diximus cataphrattū esse vi-
portē, q̄ velit cū diabolo pugnare, tū et pleriq; suffocit ad victoriāz
leuis armatura. Pittacus Mitylen⁹, vn⁹ ex septem sapiētibus cū
de agri cuiusdā possessiōe inter Atheniēses et Mitylenēos armis
certaret, ipse cū Phrinone Atheniēsi duce, q̄ Pācratiastes et O-
lympionices fuerat, singulari certamine pugnare instituit, rete igi-
t clypeo tegēs Phrinonē inuoluit, et euz interemit. Dauid adhuc ad-
dolescētulus stetit cōtra gygātes loricatū, ocreatus, galeatus, clipea-
tus, ⁊ hastile hastē ei⁹ erat quasi liciatorius texētius ipm̄ at ferz hastē
ei⁹ sexcentos siclos habebat ferri. Dauid baculo pastorali armat⁹, et
funda gygātes non expauit, ⁊ vicit. Dic ergo et tu diabolo, q̄d ⁊ Da-
uid dixit Allophylo. Tu venis ad me cū gladio ⁊ hasta ⁊ clypeo, ego
at venio ad te in noie dñi exercituz, Dei agminū israel. Predictę igi-
t virtutes, tāto tibi vsui erūt vt ceteras si habes tibi custodiant. Si
nō habes, ad te alliciāt. Om̄es em̄ virtutes sic mutuo se amāt, vt tibi
paucas tute habitare cōspexerint, alię confluant, et sic continget, vt
breui ex ferētario fias Cataphrattus, sed venio ad virtutes dictur⁹
paucas de naturis eaz in te crescente noticia, crescat et amicitia, cres-
cat et cōtra vicia, in corde tuo bellādi fiducia

R ū

Liber Tertius

De fidei fundamentis et natura.

[Ca. 7.]

O tripliciter fides dicitur, actiuam et passiuam. Passiua est que est in creditore, actiuam que in debitore. Unde et Deus fidelis appellatur Paulus. non in calce prime epistolae ad Thessalonicenses inquit. fidelis est Deus qui uocauit uos, qui etiam faciet, et ideo haec est que, quod fiat dictum, fides est dicta, iuxta illud Nasonis. Dicta fides sequitur, et haec nihil est aliud, quam promissi redditio, passiua solum promissi expectatio, Passiua ite duplex, infusa et acquisita. Uterque hi magis possunt diuersimodum habere fidei modi, quam diuersimodum habitus iudicari. Fides passiua, siue acquisita, siue infusa, est habitus intellectus, quo credendum non apparentibus reuelatis auctoritate promouetur propter ultimum finem que est beatitudo, firmiter atque constantiter adheremus, haec tribus acquiritur, praedicatione, miraculis, et inspiratione, que sola defectum supplet aliorum, alia solum sine hac quasi membra sine spiritu moribundae languescunt, ipsa fides est lux vera, que illuminat omnes homines uenientem in hunc mundum. Et haec est lux que lucet in tenebris, et quam tenebrae non comprehendunt. Licet enim gentiles qui tenebrarum nomine designantur, eam contra se sint eradicare, ipsa tamen quasi sol qui nescit occasum nebulas errorum, tonitrua minarum, procellas odiorum, fulmina irarum, et quicquid excogitauit ingeniosa crudelitas tyrannorum, lucis suae claritate discussit. Nec te moueat quod gentiles qui tanta rerum scientia claruerunt, tenebras appellemus, nam philosophiae mundanae claritas sine fidei condimento, lumens est illud de quo dicitur in Euangelio. Uide ergo ne lumens quod in te est tenebrae sint. Pythagoricum, Socraticum, Platonium, Aristotelicum, et Cynicum dogma est lumens quod quae adeptus est dicit, hoc scio, quod nihil scio. Sic enim solitum dicere, Socrates accepimus, postquam consumpta in inquisitione ueritatis etate, responso Apollinis iudicatus est sapiens, et cum uenisset in tantam apud homines opinionem, ut appelleret sapientiae humanae terrestre oraculum, at Christi uerbum obreueratum, quod unius horum spacio disci potest, non dicit quod philosophi frustra laborantes, toto uita spacio quaesierunt. Et ideo proferunt philosophorum tenuisse uideatur Christi discipuli cum dixerunt, praecceptorum, pro tota nocte laborantes nihil cepimus, in uerbo

Liber Tertius

antez tuo laxato rete, quibus vobis duo innuuntur, et fuisse phos in noe,
te platos, et eoz labores esse vanitates, q̄ sunt e Deo q̄runt vanitatem
Erāt certe illi similes his (Alchimistę vulgo nūcupant) q̄ avaricie
cupiditate delusi, volūt ex aere aurę elicere. Sicut ergo isti fallacib⁹
expiment̄s circūacti, dū q̄runt divitias, incurrūt inopiā. Sic illi va
na curiositate delusi, vbi dies putāt, noctes inveniūt, p̄pter quod dic
tum est a p̄pheta. Credidi propter q̄d loquit⁹ sum, ac si diceret, la
borātib⁹ alijs circa scias et naturę occulta scire conātibus, ego me
li⁹ existimaui credere diuinę traditioni, et ideo dicit, credidi, et q̄z credi
dit loquit⁹ est, et q̄d sit loquit⁹ subinfert dicēs, om̄is homo mēdax
ac si diceret, omnes q̄ suo ingenio ad verę sapiētię lumen aspirarunt
mēdaces fuerunt, et vt Christus inq̄t, fures et latrones q̄z animas ad
verā sapiētiā annitentes suis nugamētis captare cōtendunt, et q̄si
abigei a domino greges, et a vero pastore pecus abducunt

**Quā fides per aureū Virgilij ramū figurat. et q̄z
daz de natura p̄phetię enarrata** **Ca. iij.**

A Jces est ille aure⁹ Maronis nostri ram⁹, qui ad Elysiuz po
gentibus est necari⁹, videbat em̄ vir ille seu suo p̄te ingenio
seu diuina magis inspiratiōe (quā ενδοϋσιασμον greci vocāt,
sicut et aduentuz Christi ante p̄uiderat) esse quoddā sapiētię genus
sine quo futurę vitę non valeat homini claritas apparere, et eaz ram
mum aureū recte nūcupauit, est em̄ fides ram⁹, hoc est quędaz deli
batio diuinę sapiētię, et aure⁹ quidez, quia et preciosissima et immar
cessibilis, vt auri substantia, et recte etiam in magno nemore dixit in
ueniri, q̄z inter varios et multiplices humanę sapiētię modos, inter
sez philosophātium sectas, et traditiones hominum diuersas, quas
si arbor in amplissimo nemore fidei sapientia delitescit. Quod Vir
gil⁹ dicit. Ipse volens facili⁹ q̄z sequet. Si te fata vocant, aliter non
viribus vllis. Vincere nec duro poteris conuellerē ferro. Quid ali
ud est q̄z quod dicit a a Christo Nemo potest venire ad me nisi pa
ter meus traxerit illuz, Dei nāq̄ volūtas fatuz d̄z. Et recte dicitur
Rij

Liber Tertius.

id muneris ferri sibi velle Proserpinā, Proserpina em̄, (teste Varone) est luna a proserpēdo dicta, nā sole sp̄ egypticaz obseruāte luna, modo ad dextrā, mō ad sinistras coeli p̄tez serpit et oberrat, luna at̄ in scripturis sacris signat ecclesiā militantez, iuxta illd̄ Apocak. Mulier amicta sole, et luna sub pedib⁹ eius, qd̄ exponēs Bern̄. inqt̄ Ecclesia em̄ est luna illa sub pedib⁹ eius. Potest etiā de luna q̄ planeta est terre pp̄inquisimus, id̄ intelligi, sicut nanq̄ ecclesia militās vult ad se veniētes esse fideles sic et ecclesia triūphans nō nisi fideles admittit, et venientes vult ramum Proserpine, hoc est fidem lune offerri, naz cū ipsa luna rex̄ immortalū ac eternaz sit limē, fides q̄ enigma quasi lune maculā p̄ndit, ibi recte relinquitur, vbi iam inci piūt apparere diuina. Quod hō Aeneas ferēs ramum, p̄ loca poenarum, Sibylla comitāte gradiat̄, nil miruz, nā et filij ecclesie dicunt trāsuiū⁹ per ignez et aquaz, et eduxisti nos in refrigeriuz. Sibylla est sapia diuina, vel āgeloz custodia hōi attributa, q̄ nos p̄tegēte atq̄ gubernāte fidez inuenim⁹, inuentā seruam⁹, et per huius vite difficultates ac t̄nbras ābulantes tātez ad Elysiuz, hoc ē in paradisiuz mutata in sciam̄ fide p̄rāsimus, idesq̄ dicit̄. Perfecto mūere diuz deuenere locos lētōs, et amoena vireta. Qd̄ si obijcies credi nō debere Deū q̄ futura erant, hōi pagano reuelasse? R̄ndeo malos eque ac bonos hōies facturā eē dei, dei instrumenta, dei ministratores, et deo liberuz eē eis vt suis vti, cū libuerit. Balaā vir culpabilis, de futuris anee longe p̄nunciat. Sibylle q̄s et Lactārius et Augu. ad astruendā fidē citāt, mulieres ex media gētilitate fuerūt. Caiphas vir sceleratissimus, vt in Euāgelio legim⁹ p̄phetauit nesciens qd̄ diceret. Ipa Balaā a fina aial natura brutū ac indocile, voces hūanas edē p̄doce tur Et deniq̄ vt pauc̄ exp̄diā, p̄phetie donū nō ad grāz, q̄ gratuz facit, s̄ ad eaz q̄ solū gratis dari dicit̄, ex theologoz aurozitate referē gratitudis at̄ vocabulū s̄ late extēdatur, oēs p̄culdubio creaturas icludit. Om̄ia em̄ diligit deus, et nihil odio habet eoz que creauit, s̄ ex theologoz vsū eis appropriat, q̄ ad aliq̄ futurę beatitudinis

Liber Tertius

gradus acceptatur. Et quemadmodum in magna domo, quibus omnes patrifamilias grati sint, soliti tamen liberi sunt heredes, sic et in mundo omnes deo grati sunt, non tamen omnes Christi coheredes, sed illi tamen, in quibus est fides non ociosa, non extincta, sed operatione accensa, futuri sunt.

Quod fides est principium iuvene cum deo amicitie C. iiii

Quod homo deo placere incipiat et si omnibus prout est officium, maxime mei est tamen fidei attributum, propterea dicitur accedere ad deum oportet credere, et sine fide impossibile est placere Deo, cuius rei rationem habet assignauerit, amat de hominibus tanquam sibi filiis. Ceteris animantibus profectus et tanquam suus in terra vicarius, imo ut terrenum quendam deum eius quo videtur partem imperium, iuxta illud. Coelum coeli domino, terras autem dedit filiis hominum, at quoniam dei natura est bonitas, sicut solis natura est claritas, quemadmodum sol nunquam illuminare, sic deus bene facere nunquam cessat, cogitat ergo hominibus ex terno facere celestem, et propterea quod datur inter eos oportet est commercium, et arcana quaedam admonitione ac disciplina secretiore, quam veluti quaedam celestis semine, iam precepta perdetentim incipiat transformari, et quasi diuinescere, intuentium autem credere oportet instituenti, disciplinae enim sunt de occultis, et ista precipue. neque enim est ex mathematicis, quae dicunt Peripatetici primum certitudinis gradum usurpare, disciplina haec est de ignotis, de remotis non minus ab intellectu quam a sensu, quod enim remouet a ianua, remouet a domo, at ianua intellectus est sensus, quod (teste Aristotele) nihil est in intellectu quod prius fuerit in sensu. At in his quae latent sensus et intellectum, quod scia deficit, opinio non sufficit, currendum ad fides, quae ut habeat captiuandum est intellectus, et vinculo quodam alligandum, quod vocatur doctis autoritas, hoc vinculo astrictus quasi capistro, equus sub Dei disciplina perseuerat, donec et speret charitate vestitus, omnes accipiat pro celesti militia comestum.

Exemplo Abrahae probatur hoc Paulus. neque enim Abrahā ex legis obseruatione, aut ex circumcisione, quae nondum erat, sed ex sola fidei credulitate, tantum iuuit cum Deo amicitiaz, ut eius elegerit de quo Christus nasceretur, unam familiam. Unde scriptum est. Credidit Abraham deo, et repara-

R. iiii

Liber Tertius

status ei ad iusticiam. Ratio probabilis facit opinionem. Causarum cognitio
sciam, dei autem auctoritas fides.

De fidei progenie. spe et charitate. Ca. v

Apes duas peperit filias, mortales unam, alteram immortales
tur, ut ex visu sciam, neque enim sperari aut amari possunt quae nesciuntur.
Spes et charitas in amore consistunt, et ambe sunt habitus rationalis
appetitus, quae voluntas dicitur, ambe circa idem intere, eodem fere opere
exercetur amant enim ambe et idem, sed non eodem modo prosequuntur
Spes premium respicit, charitas bonitatem. Spes erat quae dicebat.
Inclinavi cor meum ad faciendas iustificaciones tuas in eternum propter
ter retributionem, charitas retributionem non respicit, amat liberaliter,
et mercedis respectu non habito, et nihil sollicita pro premio bona coelestia,
quae nec oculus vidit nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt,
nec per sciam capi, nec pro opinionem sic persuaderi valet, ut sperentur
Coelum enim sine fide quis speraverit: neque etiam ut diligatur, diligenti autem
voco quod non solum animo complectamur, sed operatione, non habet opinio
quoque prosequamur, quae ardens et efficax amor appellatur. De credendis ergo
scientia non habetur opinio non sufficit, fides (quae inter utramque sita
est, habet enim firmitatem cum scientia, et obscuritatem cum opinio-
ne eodem, cum sit in enigmate) sufficit ad ea persuadenda, quae sperari de-
bet et amari. Et quatenus firma est, adhesio est eatenus immortalis, quae
nisi obscura est, mortalis est, cum enim facie ad faciem Deus videbitur
omnis tollit perplexitas, omnis incertitudo, omnis obscuritas, et
reliquae fidei transiunt in scientiam istae superant. Non mirum ergo si ex
matre, quae ex duplici constat natura duarum naturarum filiae procreant, morta-
lis, scilicet et immortalis, nam aliter fieri nec debuit forte non potuit, optime enim
filiae esse parentibus partur, et efficiens omne sollicitus est, ut sibi quoad pro
affectum assimilet, sed qui fieri potest inquit, ut ex imperfecta matre
(nam mancum et imperfectum quod est fides) generetur charitas, quae matrem
et sororem dignitate precellat, ipsa namque Paulo attestante non occidit.

Liber Tertius

At fides et spes vertent in aliis. Spes in res, fides in scientia. Rursus
deo id ita fieri posse, sicut fieri posse piscium, ut ex imperfecto semine
corpuscule arborum surgat tanta pueritas, quanta est in quercu, acere et
populo, et id genus aliarum arborum, quereus, acer, populus, vel si hoc non
placet, sicut fieri potest, ut ex visu, quod est brutis communis et homini ge-
neret prudentiam, sine qua non consistit humana societas.

**¶ Quod potius dicenda est spes in charitate
transire quam in rem. ¶ Ca. vi.**

Quod autem diximus spem in rem transmutam, secundum alios quidem id
dictum est, ego enim rectius dici arbitror transmutam spem in chari-
tatem, nam sicut si a fide remas obscuritatem, scientia remanet, sic si a spe
possessio tollas respectum, charitas resultabit, et sicut in elementis se-
cundum Aristotelem, transmutatio est inter ea facilior, quam symbolum, id est com-
munis qualitatis habent coniugium, ut inter ignem et aerem, quia una qualitas
remanere non fit in transitu tanta mutatio, Sic et in harum virtutum me-
tamorphosi, tanto est transfigurationis maior facilitas, quanto est earum
strictior affinitas. Sunt etiam qui dicant succedere spei tentio, sed ea
tentio cum non manuum sit sed voluntatis, nil aliud esse potest quam amor
charitatis. Qui autem dicunt spei res succedere, per rem nihil aliud intelli-
gere possunt, pro rei diu et eatenus desiderate, quatenus absens fuit, nouam
presentiam, atque tentioem, atque ita secundum et naturam et aliorum opinio-
nes constat spem transire in charitatem. Sciendum autem virtutum quas-
dam esse, quibus imperfectionis nil annectitur, ut sapientia, prudentia, cha-
ritas, has etiam Deo tribuimus, quasdam esse natura imperfectas, ut spes, fi-
des, et ipsa (quas te adhortamur) patientia, et hec quidem sicut a dei natu-
ra sunt alienae, sic naturae humanae in hac mortalitate sunt necessariae.

¶ De nominibus eorum quae a fide deficiunt ¶ Ca. vii.

Quia ad fidei nostrae lucem nunquam venerunt Latini infideles Eth-
nici, id est gentes Graece nuncupantur ΕΘΝΟΣ enim gentes signi-
ficat. Dicitur et pagani hoc est rustici, quia non spiritu renati sicut Christiani
sunt, sed in ea, qua geniti sunt rusticitate spiritus permanserunt. Machometes

Liber Tertius

iste qui Africā, Aegyptus, Arabiā & Syriā inhabitāt stulticiā
eorū, indicante vocabulo Morū noīantur, qui em̄ dicit̄ $\mu\omega\pi\omicron\sigma$ a
græcis dicit̄ Nabal ab Hebræis fatuus a nobis. Nec putet quis eos
Moros, q̄ ex Mauritania sint vel venerint. vt Morus p̄ Mau-
rus sicut plostrus pro plaustrus p̄ferat. Machomet⁹ enim Araba
fuit, Mauri at̄ vltias Africę occidentalis oras e regione ad Hispa-
nos inhabitāt. Notabile certe, et a curiositate hūana non p̄tereun-
dus forsitan & mysterio carere nō existimādus, q̄ tres maximī legūla-
tores et illustrissimī auctores triū religionū, q̄ totus terrarū orbes oc-
cuparūt, in trib⁹ mundi partib⁹ sibi vicinis, imo cōfinibus atq; p̄tinu-
is, et in medio terrę habitabil̄ constitutis, hoc ē Assyria, Arabia, et
Aegyptus fuerint p̄creati. Fuit em̄ Chri⁹s Assyri⁹, Machometus
Arabs, Moses Aegypti⁹, Sed hec dissimulāda sunt ad p̄sēs neq;
em̄ suppetit nūc oculū nobis ad cōiectādus. Qui de rebus fidei recte
sentiūt, catholici vniuersales vocātur. Nā fides nr̄a nō sicut lex ve-
t⁹, solis Israelitis vniueriti vel natiōi, sed ḡnāliter data ē vniuersis
qui post fides susceperūt de necessarijs ad salutē p̄tis recte, partī pra-
ue sentiūt, heretici hoc ē sectatores appellātur $\alpha\pi\epsilon\sigma\tau\omicron\tau\omicron$ namq; sec-
ta appellat̄, qui poenit⁹ a suscepta fide defecerint Apostate. i. rebelli-
les vocant̄, nam $\alpha\pi\omicron\sigma\tau\alpha\sigma\iota\sigma$ rebellio interpretat̄. Et quēadmo-
dus Christiania Chri⁹, quā appellationes viuētibus adhuc aplis p̄-
mū Antiochię factā narrat Lucas in actis ap̄loz, sic & Iudei a iu-
dais vocati, a q̄ descēdit trib⁹ regia, & inter duodecim magi honorata
dicti sūt et̄ā Hebræi, & hec cognōiatio lōge vetustior p̄fuit, vt aliq;
volūt ab Heber, in cui⁹ familia, q̄ est linguarū facta cōfusio in Ba-
bilone, r̄māsisse fertur lingua p̄mitina, q̄ ab eo dicta ē Hebræa, v̄l vt
aliū sentiūt ab Aheber, q̄d interpretat̄ trāsīt⁹. Trāsīuit em̄ Abrahā
monit⁹ a Deo ex Mesopotamia ad Chananeorū terrā, q̄ cui⁹ venissz
vocat⁹ est Hebræus, hoc est trāsīens et aduēticius, et hoc fuisse vidēt
omē et quoddā p̄sagiū futuroz, Hebræi em̄ septennero (vt sacre
testant̄ historie) de sedib⁹ suis trāsīati, de gente in gentes trāsīgrat

Libert Tertius

runt vt tãdez eozuz lex vt tale cognomẽ futuruz intuebat, moresue gentis instabilis et trãsitoria trãsmit in nostram, plura antez de his subijcerem, nisi scirem te Christianissimuz, et sacre scripture fieri in dies magis studiosuz, in ea. n. oia q̄ ad salutez et ad beatitudinẽ pertinet videre facillimum.

De causis fidei

Caput viij.

REdeam⁹ ad tria, q̄bus fidez fieri supra iam diximus, ea sunt sermo, miraculum, inspiratio. Per sermones et miraculuz sine inspiratione neminem ad fidez venisse cognouim⁹, per inspirationem et sermonem sine miraculis, et cum miraculis credere q̄ plurimum. Sermo quid credas explanat: Miraculũ facit vt audiens aduertat, sermoni etiã astipulatur, et dicta confirmat, inspiratio vero assensuz inclinãt. Ergo fidei materia (vt omne genus causarum attingã, quaz in ij. libro de Phisico auditu memit Aristoteles) circa quã sunt credẽda, in qua est intellect⁹. Materia em̄ triplex, in qua, circa quã, et ex qua. Sed de tertia nihil ad presens, illa em̄ solozũ est eozorum. Forma inducẽda ipsa e fides, nã forma est fidei materiae dispositio ideo non necessaria, qz potest ab agente suppleri est miraculum agens Deus, actio inspiratio, assensus introductio, finis beatitudo. Assensus aut duplex, et quo intellectus fo, et quo voluntas bono assentitur, inspiratio intellectui primuz veritatez, mox voluntati ondit bonitatez, nã vtriusqz species lucet in credẽdis. Primus assensus est fidei secundus magis charitatis et spei

De vi et natura miraculorum.

Ca. ix.

Quodologozũ quidam doctissimi atqz clarissimi subtilissimis disputatiõibus quesierunt, an p̄ Christi miracula, pbatu sit possibile euz fuisse Deũ et Mesia, in antiqua lege pmissuz, sunt qui affirmet, sunt et qui neget. Ego autem (vt paucis expedia) in eozum qui negat (hoc e Berardi Bononiẽ. et Pauli Perusini ordis mei) sniaz vado. Si. n. per miracula id pbaret, iaz nõ crederet, sed id nobis credendum pponitur. Adde qz cum non constiterit qua virtute

Liber Tertius

propria, s. an aliena Dei an Belzebud vt Iudæi calūniantur, id foerit, dici semp poterit, id cōmune et alijs fuisse. Nā p̄cedentibus etiā seculis, apud gentiles et Hebræos paria nec minora sunt visa, Legim⁹ magos Pharaonis q̄ gētiliserāt, sicut et Mosē foecisse miracula, legim⁹ Helīā morruū suscitasse, Helīeuz Naaman a lepra curasse. Elaias narrat decē lineis soles eē reuersuz, quo miraculo nescio an maius vnq̄ audieriz, q̄d. n. maius quid ve mirabilius esse p̄t q̄ vt vni hoi hoc ē Ezechie regi egrotati, de recuperāda sanitate fides fieret ille coelestiū speraz diuinus et sempiternus ordo mutaret. Quis p̄ miraculo nō accipiat, q̄ a Tito Liuiio p̄mo libro de bello Punico recitat Romanos. s. cū trienio pestilentia laborassent. Sibyllinis libris admonitus misisse legatos Epidauruz Peloponensi vrbez, q̄ Aesculapiuz Deus Romā accerferēt, quo cum venissent numē ipsius Dei in serpētis specie apparuisse, et per vrbis celeberrimas p̄tes, mitib⁹ oculis leni tractu, labi coepisse, et tādez spectate populo, ad Trirēmē Romanaz spōte p̄fectū, in Quinti Ugolini legati tabernaculo multiplici orbe se cōspirasse quieuisseq̄ semp donec Antiuuz (que in Italia Volscorum est ciuitas) peruenissent. Ubi ex navi plapsuz, postq̄ in vestibulo tēplū sibi dicari triduo p̄māsit, in nauiz itez p̄serpsisse, at demuz Trirēmi iā Romaz ingressa in insulā Tyberinā vbi templū ei dicatur est, trāsnataste. Sunt ista quidez (nō imus inficias) cōmenta diaboli. Sed q̄s hoc mortaliuz, nisi Christiana imbutus disciplina dignoscat. Plato scribit Phereuz quendā Pāphiliuz inter eos, q̄ in acie ceciderāt decez diebus iacuisse, biduoq̄ postq̄ inde sublat⁹ esset, impositū rogo reuixisse, ac mira quedaz tempore mortis visa narrasse. Sz ne sit necē per multa vagari, volentes gētiliuz mira reperire. Legatur Valerij primus liber factoraz edictoruz memorabilium, et quid de omnibus, de somnijs, de prodigijs, et de miraculis referat, attēdatur. Quod aut Christus dicat foecisse se quedā, que nemo alius vnq̄ ante foecerit. Ideo vtiq̄ dixit, q̄ aliū miracula nō propria, vt hoies et si ppria

Liber Tertius

nō diuina sicut ipse fecit & trite fecissent, nō fuit ergo miraculorū exhibitio, sed vis exhibendi singularis in Christo. Et qm̄ scim⁹ mira quēdas a Deo, a spiritib⁹ etiā malis eque ac bonis, et a natura q̄ q̄ fieri posse, et cum fiūt a quo potissimū fiant, semp̄ ambiguuz, cōcludimus miraculuz fallax eē signuz, quēadmoduz et color in vrina et in vultu obscuritas, vt pote quē a plurib⁹ causis puenire solēt, et a quibus pueniant, raro cōpertuz. Hoc igit̄ dixi non vt nostrā infirmitatem p̄ quibus etiā fundēdus ē cruor, sed ne simul cū nostris aliena confirmē, quibus est cū nostris cōe miraculuz. Tenem⁹ etiam Antichristum dogmatuz suoz impietatem miraculis roboratuz quibus quotidie ne fidem adhibeam⁹ admonemur, quo innuitur posse et miraculis licet non veris, sed quo ad nos veritatem p̄ se ferentibus astrui falsitatem.

De errore Auicenne et aliorum qui dicūt om̄ia miracula fieri naturaliter Cap. x.

Sed potius ex fide miraculuz, q̄ ex miraculo fides efficit̄, dicit. n. Christus. Si habueritis fides, sicut est granum sinapis et dixeritis mōti huic, transi hinc, trāibit. Fuere tamē nonnulli glorię diuine quodammodo inuidi, nature aut̄ nimis addicti, inter quos ē Auicēna, qui conati sunt omnium miraculorū, etiam eorū quę in nostrum beneficiū Deus ostendit, in natura reruz causas inuenire. Aliunt. n. nostrę imaginationi cum fortis est. Obedire primuz vires animę (vt ea est, quę digerendo nutrimento p̄fecta ē quo saepe factum dicūt, vt nonnulli ex leprę imaginatio ne leprosi euaserint) obedire etiā imaginationi nō corpus solū animę imaginati coniugatū, quod et nos cōcedimus, sed et materiam quoq; exteriorem, quod negamus, nec tamen id aiūt, oibus animabus esse cōmune, sed quarundam esse priuilegiū singulare, quas alijs excellentiores ac diuiniore putant, quales esse volunt p̄phetaz et heroū semiteudeorum Isigonus et Nēphodorus (teste Plinio in. viij. naturalis. hist. libro, capite secundo) tradunt in Aphyrica qualdā esse famē

Libet Tertius.

lias, quaz laudatione intereāt pbata, arefcāt arbores, emoriātur in-
fantes, eē eiusdez gn̄is in Tribalis et Illirijs adijcāt Ifigon^o, q̄ vīsa
quoz effalcinēt et interimāt, q̄s diutius intueātur iratis p̄cipue or-
culis, ⁊ hos pupillas binas in oculis habere, sunt (vt aiūt) hui^o gn̄is
foeminę in Scythia, Bithyę appellatę. Uez hęc nō imagiatiōib^o
sz vel halitui oris pestifero, vl' vaporu venenoso, q̄ ex ocul' p̄ceat ascri-
bēda. sicut accidit in his q̄ pestilētia sunt ifecti, eoz nanqz aię cōstat
viz inesse mortiferā, q̄ ⁊ in alios cōtagio seuiēs ⁊ multiplicatiōe sui
inualescat ⁊ serpat, hi nimiz qui effalcinādi viz h̄nt, nescio q̄d simile
patiūtur sibi innoxii, alijs letifey, et ne videat̄ impossibile h̄mōi ven-
nenosos h̄iores, itra nos gigni, subijciāz que Plini^o libro vii. natu-
ralis historie capite. xv. de menstruo muliez. ex quo humana corpo-
ra cōcreantur, enarret, sic eniz inq̄t, Nihil facile reperitur mulieruz
p̄fluuiō magis mōstrificū acescūt su puentu multa, sterilefcūt tactę
fruges, moriūtur insita, exurūtur hortoz germina, ⁊ fruct^o quib^o in
sedere decidunt, speculoruz fulgor aspectu ip̄o hebetat, acies ferri pres-
stringitur, eborisqz nitoz, aluci apuz emoriūtur, es etiā ac ferrum ru-
bigo protinus corripit odorqz dirus aera, et in rabiez aguntur gusta-
to eo canes, atqz insanabili veneno morsus infigit, sic Plini. aiūt eti-
az medici pestilentiaz non sp̄ cōtagio fieri, sed humorib^o atqz spiritib^o
bus in hoie viciatis, dix illud morbi insanabilis gen^o enasci. q̄ fit vt
nō oīa in causas naturales, sed q̄dam etiā in demones, q̄daz (hoc est
ea q̄ vera st) in bonos āgelos, et in Deū sint referēda miracula.

¶ An sit ubiqz Christi lex promulgata ¶ Ca. xi.

Sed an impletuz adhuc sit q̄ d̄r, In ōnem terraz exiuit son^o
eorum, si per terram intelligas continētem non dubito. ad
impletuz. n. existimo, si vero terrę vocabulus ad omniuz hominum
habitationez extendas, dubito, et eo maxime q̄ diebus nostris op̄ra
regum Hispanię multę in atlātico, in Aethiopicō, in Indico ocean-
no vltra etiāz circulū Capricorni ⁊ torridā zonaz, vbi altera terre ha-
bitabilis portio collocat̄, repte sunt ilule, ab hominib^o habitate, n̄ra

Libet Tertius

etiā multo maiores utpote quaz aliq̄ tria millia, et āplius passuū mīd
lia circū hābeant, et harum, neq; Strabo, neq; Ptolomeus, neq;
Pōponi? Della neq; Plini?, neq; ātīquoz scriptoz q̄sq; memine
rūt, q̄ constat fuisse sp̄ hacten? ignotas, et nūc primū accepisse nuciū
de Christo. Qui s̄o inter illos hui? ignorātie nocte pdurāte secūduz
legē naturalit̄ hoīb? insitā bñuixerint, etiā si aliq̄n peccauerint, mō
postea egerint p̄niam, putam? post mortē aliq̄d foelicitatis gen? ha
bituros, et loca aliq̄ Dei dono sortituros: Ubi meli? vel saltez min?
male sint habituri, q̄ hi q̄ sordide et flagitiose vixerunt. Sic putare
me cogit iusticie et clemētie diuinę cōtemplatio, et David autoritas
ita dicētis. Quia tu reddes vnicuiq; secunduz opera sua
Religionē Christianā nō esse a stellis ut errant
astrologi sed esse breuissimam ad cœluz viāz a deo
inuentāz et traditam

Ca. xij.

Quod vero dicunt Astronimi religionem Christianam a cœ
li constellatiōibus fluxisse, falsum nefariuz atq; impiū puto
Aliant nāq; Jonez iūctum cū Saturno foecisse Hebręā, cū Mar
te Chaldeaz, cū Sole Aegyptiaz, cū Venere Saracenicam, cum
Mercurio Christianā cū Luna s̄o factuz aliq̄n dicūt. An Chri
stianā religionē, q̄ in fine seculoz v̄turus ē, hęc nugamēta ficticia execra
mur, et q̄i nēmas infantiles ridem? assidue, et quidē multis rōmbus
psuasi, s̄z ea porissimū ad p̄ns, q̄ scim? tales planetaz coitus sepe añ
has religiones factos, et nunq̄ tamen ex eis leges fluxisse, quo con
stat leges ab eis nō fieri, et nō esse religionuz causas hos coit?, si enīz
causę essent, cū posita causa naturali poni necesse sit et effectū, q̄ pri
mū congressa fuissent ea sydera, sicut postea pduxerunt, sic et tunc
legē pduxissent, q̄ si facto coitu lex nō pdiūt, certa ratione cōcludis
m?, coitū legis, vel nō esse cām, vel saltez diminutāz. Dicim? ergo (et
q̄d dicim? credim?) fides Christianā nō a syderib?, s̄z a Deo p̄ mediz
atorē Dei et hoīm Deuz et hoīm Chriū iesuz cōditāz, ab aplis pro
mulgatāz, miraculis cōfirmatāz, veritate subnixā, p̄dicitā honestāz

D ij

Liber Tertius.

te, sultā ratione. Hanc ergo vt teneas hortor et moneo, et repetēs ite-
terq; iterumq; monebo, hęc em̄ vita via est in coeluz recta, et q̄ breui-
uissima ad illa sempiterna bona, que nō vidit, nec auris audiuit. Ut
mathematici volūt lineaz q̄ in punctum aliq̄d protrahuntur, nulla
breuior est, q̄ ea que recta est. Rectitudinē hanc habet Chriſtiana
religio vt pote que post mortez iustoz animas, non per a n fract^o dus
cat ad Deuz, sicut oliz lex Hebreozuz, que animas quāta cūq; iustis
cia pollentes mittebat ad inferos, et ad locuz que Abrahę sinum ap-
pellabant, erat illa lex via q̄dem ad Deuz, sed lōga, seu obliqua, que p̄
nostram ad rectitudinē et ad cōpendiuz est reducta, imo in nostram
mutata, nec illi per nostrā nisi rectitudo, quicq; est anexum. Cū q̄
obliqua erat lōga et perplexa, facta ē recta, breuis, expedita. Alię ve-
ro leges abages sunt et fabulatiōes, sicut dicit psalm^o. Narrauerūt
mihi iniq; fabulatiōes, sed nō vt lex tua, et alibi. Nō fecit taliter dō-
ni natiōi, et iudicia sua nō manifestauit eis.

**De Georgio Nouariēsi Bononię cōbusto, cum
q̄buldaz disputatiōibus de fide Chriana C. xij.**

U Nam subūciā fidei argumētatiūculā, qua ego quoad potui
ab errore reuocare suz conat^o Georgius Nouariēsem illum
que ante quattuor ānos hic Bononię (vt mer it^o erat) ardere aspexi-
mus, vtz sicut natura cessante medicīa nil inuat, sic q; Deus iusto
sed occulto iudicio nō aspirauit, nullū attulerunt verba remediū.
Erat em̄ adeo deprauat^o, et in reprobus sensuz dat^o, vt neq; euiden-
tissimas rōnes audiret, postq; in doctoz ac prestātiuz viroz consen-
su, huius a notario lecta sunt dogmata. Dicēribus alijs eum heretis-
cuz. Ubi ad me vētuz est (faciebat em̄ ordinē dicēdi ordo sedentiū)
nō hereticū, sed quod lōge est detestabili^o, respōdi apostatā. Longa
em̄ Iudeoz consuetudine ideo corrupt^o, quia a Deo derelict^o iudat-
izabat, et in se verificabat qd dicit. Cū sancto sanct^o eris, et cū pueris
puerteris. Huic nostrę sentētię, etsi p̄miz visi sunt aliquāris p̄ quid-
dam aduersari, tādem tamen vt intellexerūt, oñes assensere. Paulo

Libet Tertius

post ipse Georgius, ut audire ipsius bestia sua verba resonantem, adduc-
tus est. Homo erat stature iuste formae liberalis, corpore firmo ro-
bustoque, ingenio vasto, pravo ac subdolo, adeo ut in eo vno videret
agnoscere: Catilinam, Ulyxem, et Synonem. Cum igitur alij multa in eu
scite apteque sed certe bonitate malicia puocante inutiliter dixissent,
statui et ego aliqd preter ea que adducta, dictaque fuerat subinferre,
quo et si non illi ad salutez, mihi tamen esset utilis ad merituz labor meus.
Sic ergo inter nos certamen initum est, Chrus inquam in lege promissuz non
dum venisse putas o Georgi: Puto dixit ille, non dum venisse Chrus
veruz, tunc ego Danielis inquam, et alioz prophetaz vaticinijs, de quibus
ab alijs abunde iam dictuz est pretermisissis. Volo tecum sermone mater-
no simplici ac familiari, et de circumuentione minime suspecto fabu-
lari, cum venerit Chrus dic sodes boni quod afferat: Populi liberatio-
nem respondit, subiiciet gentes, et longe ac late dominabit, tunc ego si tibi
inquam alius dederit, cuius maiora sunt longe ac meliora facinora, nonne
hunc Chrus tuo prestare fateberis: fatebor respondit, tunc ego equo an-
nimo sis dixi, et auribus faue: si Attila, aut Octomanus aliquis Bono-
niam obsideat, et duorum alterz petat a ciuibus, ut aut terrenum principem
aut Deum suum negent, utruz facilius putas impetratur: ut princeps terre-
num negent, respondit. Tunc ego subiici, hactenus Georgi scite sapienterque
respondes, atque vrinam sic in sinez vsque respondeas, sic enim facile te ex his
compedibus exolues, non sunt deliri hominis iste voces. Erant enim in colle-
gio quidam, qui eum sub demetie preteritu saluare cointenderet, pergamus inquam
et recte ut coepisti semper respondeas. Maius est ergo, factusque difficilius
Deum veruz, vel eum quez vez quis putet, quam terrenuz principem explode-
re, et ex mentibus hominum contempta eius cultura deturbare, maius
rudit. Tunc ego. At Chrus inquam nos hoc egit, ille his auditis subis-
to expalluit, ut Iudis preterit qui calcibus anguem. Et Lugdunensem
rhetor dicturus ad aram. Et subiungens, vides dixi Georgi, quomodo
sapientia Christi vincit tuam maliciam, quomodo fateri coactus nostrum
Christum tuo, quem somnias Christo preferendum: Non venit Chrus

Liber Tertius

verus mundi (vt putas) quesiturus imperium. Dixit enī ipse Regnum meum nō est de hoc mundo, sed vt nos de Diaboli potestate, et ab idolatria reuocaret. Propterea cum passionē suam sciret instāre. Nunc princeps huius mūdi inquit eicietur foras, et ego si exaltatus fuero a terra, omnia trahā ad me ipsū, hic est communis et antiquus Iudeorū error. Christū putare temporaliter regnaturū, quo etiā mater Joānis, et Jacobi vxor zebedei cum more iudaico esset implicata, rogauit filiū mundanarū dignitatē, et propterea de ignorantia damnat a Christo: Putabat namq; mulier adhuc iudaice sapiēs Christum more Dauid et Salomonis in purpura et auro: et armorū potētia regnaturū, sic populū ille carnalis semp fuit, sic rudis et hebes, vt nunq; Dei voces intellexerit, ppter atā tam eorū pertē sua ignauarū, terga eis dedit. Quod futurum Deus antemonstrauerat eis p̄cipue casu, q̄ cum Moyses Deus rogaret vt faciē ostenderet, confestim abiens terga ostēdit. Uñ scriptū est. Uidī posteriora videntis me. Joānes in epistola sua capite tertio, cur Christus venerit manifestat dicēs. Ille apparuit vt peccata tollerēt, et paulo infra, in hoc apparuit filiū Dei, vt dissoluat opa diaboli, nō igitur vt putatis vos, quo temporaliter regnaret, s; vt idolatriā destruēs, mundū ad Dei cultū reuocaret. Tibi ergo et etiā Iudēis inutiliter apparuit, et facitis apud vos conatū eius sine fructu, dū caligo vestre p̄tinaciē, bonitatis eius lumen excludit, sed quibus vtiliter apparuit Iesaias capite sexagesimo q̄nto loq̄e antep̄dixerat. Inuētus sum in q̄t a non querentibus me, palam apparui q̄ me non interrogabant. Ad israhel autem dicit. Tota die expandi manus meas ad populū non credētem, s; contradicentē mihi. Aestuas dixi o Georgi, estuas: At breui nisi resipiscas estuabis acerbias. Tūc ille nō estuo dixit, sed phiege dialecticē retib; me in se q̄ris, q̄bus et si capi possum, teneri nō possum, quid has in q̄ vanas exculationes p̄peraz adducis: Quid de dialectica cōqueris: sum ne ego Chrysippus, de quo dictum est ab antiquis, q̄ si Iupiter dialecticam habere velit, non aliam habiturum

Libet Tertius

q̄s Chriſtippeam, non potui nudius, non potui ſimplicius apertiusq̄
loqui, ſed vt video ex illis malis es piſcibus, de q̄bus dicit Simile ē
regnum coeloz ſagene miſſe in mare, et ex omni genere piſcium con-
gregati, quā cuz impleta eſſet educētes et ſecus litus ſedētes elegerunt
bonos in vaſa ſua, malos aut foras miſerūt. Nec negare poteſ-
tor populos ſcite Chriſti ad vni⁹ Dei cultū renocatos, nā in ei⁹ no-
mine (vt ipſe p̄dixerat) ſunt eſecta demonia, ſunt curati morbi, mor-
tui ſuſcitati. Idola cōfracta, templa deſtructa, et demū p̄dicata p̄ to-
tuz orbēz vitas orthodoxa hoc apli, hoc martyres, hoc ſancti cōfeſ-
ſores inuocato Chriſti noie, non in āgulis ſed palā coraz p̄ncipibus
regibus et populis in apto foecerūt. Nulla iaz natio, nulla mūdi pa-
niſi forteſſe (vt p̄dixi) aliq̄ apud Antipodes, ſi vſquam ſit Antis-
podes vel alibi in ſulē abditiffimē et nobis ignotē ſint, in quas non-
duz Chriſti fama trāſierit. Idolatrię ſeruit, et quis hanc per orbem
doctrinā ſparſit? Quis hāc mercez per Aſiam, Aphricaz et Euro-
pam tulit? Iudci ne? Nō vtiq̄, neq̄ em̄ vniq̄ ipſi gētes vllā ad vni-
us Dei cultū renocarūt, ſed ipſi ſepius ad idolatriā relicto Dei cultu
declinarūt. At q̄s hoc dogma p̄ mare, p̄ inſulas, p̄ terrā ſeminauit?
Nēpe de quibus Dauid dixerat. Pro patribus tuis, hoc eſt p̄ pa-
triarchis et prophetis, nati ſunt tibi filij, id eſt apoſtoli, qui ſunt a
Chriſto in patrum antiquoz locuz ſubrogati, et ſequitur Dauid.
Cōſtitues eos principes ſup omnez terraz, et in oēm terrā exiuit ſo-
nus eoz, et in fines orbis terrę verba eoz. Naz duz Thomas Par-
thos, Matthe⁹ Aethiopiā Joānes Aſiā, Petri⁹ Pontū, Galatiā,
Capadociāz Paul⁹ Greciaz ⁊ Illyricuz, et ābo Petri⁹. ſ. et Paulus
Romā et Italiāz die noctuq̄z docēdo perambulant, pulſa ſunt extē-
plis, et ex temploz adytis ſimulachriſq̄z demōia tēpla euerſa, ſta-
tue cōminute, argē cōtrite. Et tādē Cōſtantin⁹ impator bñ in chri-
anos aīar⁹, fide ſuſcepta et cruce p̄ aquilis et impij inſignibus cōtra
Maximian⁹ Maximiani filiū chrianoz p̄ſecutorē eleuata, i Chriſti
reuerētiā vetuit quenz in crucē agi. Sūmo Chrianoz pontifici

Libri Tertius

Syluestro Romā cessit, tēpla quę adhuc estāt, Christo maxis impēsis posuit. Ecce Georgi hęc sunt opera triumphalia Chri nostri, et quid Christ' tuus ampli' gerere poterit: quid equale: qđ est, dum est, impossibile factu est. Aristo: enī inter pncipia rez naturalū numerat et priuationez, et sicut lignū ex non ligno, et lapidē ex non lapide, sic cultuz ex non cultu fieri est necē, cultu ergo diuino iā induto quicqđ agēduz restat, min' est hoc factu, qui ergo futur' est Christus, eo qui iam fuit, et hęc fecit, minor certe erit, et id ex tua p̄fessione sequi manifestuz. Ad hęc Georgius subirat' mihi ne dixit tanq̄ mulierculę ista narras: putas ne te hodie anticulā cōuersurū: Nō s̄ inq̄ o Georgi, nō sunt tuę iste voces, fact' es em̄ diaboli simulachry. Sed ponemiser hęc amentia, et noli cōtra stimulū calcitrare, noli spiritui sancto resistere, incipe si quid habes, et has nr̄as aniles fabulas tu qui tātus es, dissolue si potes. Habeo inquit penes me r̄ndere quid possis, et cuz tempus erit respōdebo. Tūc ego, respōde nūc optime vir, quādoquidēz et tempus et loc' id postulāt. Mēdit' es inq̄ me, quę improbu'z iudicas, viz bonuz appellās. parci' dixi o Georgi parcius, ego te optimū viruz nō aliter, q̄ Chrius Dei filius Judā amicum dixit, q̄ scilicet nō esset, sed amicus esse debuissz, et quē zelo charitatis amicuz optabat. Respōde igitur et cōfer pedez, tua nāq̄ si bona fuerint respōsa amplectemur, et huc huius grā venim', et tu de fide recte sentiens et sane respōdens absolua, et nos te adiuan-tes cum aliquo spicitualis frugis emolumēto, respiscēti tibi collitemur: Nōdum inq̄, Idolorū cultura est explosa, sed nūc maxime Idola colitis vos o Christiani: O sancte p̄ceptor inq̄, perge oro te, perge, tolle ex mēribus nr̄is hęc impietatez, et nos doce hodie, quę Chrianoz s̄ Idola illa iuro. n: tibi me cōfessiz negatuz, dic agēduz. Quę sunt Chrianoz idola o Georgi. Petri', Paulus, Hieronymus, Ambrosi', respondit ille. Tūc inq̄ o Georgi amici aduersum te fungar officio. Uolo respōdit. Tūc ego amici officiu' est dixi amicos, cum quid deliquerit obinrgare, nā inquit Aristo teles in eo

Liber Tertius

th'icis. Meli⁹ est ferre auxiliū in moribus q̄ in diuitijs, quādo id ho-
nestius et amicitie magis cōgruuz, obiurgabo ergo te cuz bona ve-
nia. Quid miser calumniaris Christianos, q̄ Idolatrię dediti sunt
imputādo: nonne vides insane tuaz amētiam, et q̄ duz me vocas is-
dolatrā, teipsuz esse indicas ideotā. Quomodo Petr⁹ est idolu3, cuz
Petrus sit aliqd, Idolum aut nihil: Idolu3 esse nihil, Paul⁹ diffi-
nit. et recte quidez, Nā in eaz naturarum catalogo, que a mūdi opi-
fice Deo sunt cōditę, mō magis ē idolū q̄ Chimera, q̄ Hircoeru⁹,
et alia ficta ac imaginaria, que rōnis entia vocāt dialectici, nec plus
est idolu3 vnum quiddā, q̄ nauis et natura, q̄ arator 7 stina, et cetera
similia nō per se nec apartiuz natura, sed aliūde vnitates habētia.
Dic Georgius cōcitas inqt vt video aduersum me omnez philoso-
phiam Ionicā et Italicam. Vis dialecticorū elenchos et p̄stigia so-
phistarū contra me armare. Sed que gloria vestra est: Si pueruz
iuuenes si multi fallitis vnuz. Danus sūz nō Oedipus. Sphingis
enigma non intelligo ab Georgi dixi et q̄ lōgea recto erras itinere
et q̄ facile redires ad viā, si redires ad teipsuz, non es Danus sed es
aspis surda, q̄ cauda obturās aurē suaz, ne audiat voces incātantis
sapiēter, heu miser inq̄ dirā striges incidisti, q̄ si oēm tibi sanguinē
suctu hausit, quō es totus deuorat⁹ a Lamia. Ah miser exue iaz opa
tenebrāz, et indue arma lucis, et redi ad matres tuaz ecclesiaz catho-
licam, q̄ te genuit, q̄ te mortuū luget, q̄ nos huc misit vt susciteris, re-
di cuz filio p̄digo ad prīs pietatez, scis nec doceri te ē opus, q̄ sit cle-
mēs et benign⁹, et p̄stabilis sup malicia, expectat te Chrūs, et angeli
sancti, de q̄bus d̄r. Baudiu3 est angelis sup vno peccatore p̄niaz agē
te redi ad gremiū mris ecclesię, parciť tibi, p̄donat hic erroriuuētū
ti. Recordare parēruz cognatorū, affiniū, amicorū, et patrię, q̄bus in-
fidelitatis notā hanc inuris, p̄dis hac temētia teipsuz, maculas hoc
scelere genus tuū, cōtaminas hac impietate nostrū hoc seculuz. Ad
hec ille solo fixos oculos tenebat. Nec magis incepto vultū sermo
nemoiet. Quaz si dura silex, aut stet Marpesia cantes. Et factu

P i

Liber Tertius

quo ad videndum quod ruderet interuallo, mox adiūxi, at postquam p̄stas
in p̄posito, redeo et ego ad p̄positum, noli metuere. Scorgi te a nobis
decipi, neque sumus decipuli, ut tu p̄perā vocas Christi discipulos, quod vix
licet homines piscarentur, hoc est secundum tuam interpretationem deciperent
induco contra te, veritatem non sophismata, quae de Idolo dixi non sunt ex ap̄is
cibus vel appēdicibus humane curiositatis, sed ex vere philosophiae fū
damētis, ad aduerte quorum cōspectibus astes, licet enim ego et tu forte su
mus Damoeta et Menalcas, non sunt tamen Palemones, qui circūspec
tant. Idolum inquit a me appellat, quicquid aliud a Deo non adorandum ado
rat, ut scōrum vrorum imagines. quibus ego tu etiam cum es adhuc puer so
lebam lapidibus ferire et luto cōspargere. Tūc ego subieci illud Persianū
O curus in terris aīe, et coelestium inanes, et item illud. O miser in quibus
dies ultra miser, huc cū venimur. An nescis quod quicquid die cōcionamur
ad populū adorari et Deū et creaturas, Etenim quod est adorare,
nisi venerari et colere, quod si dicas scriptū est, Deus tuus adorabis, et illi soli
seruies, r̄ndemus adorationis generis esse duplex, vnum quod latrā, aliud
quod dulcia vocat a Grecis. Primo adorationis generis inclinamur alicui
tanquam creatori, tanquam Deo hostias et oblationes offerendo. Secundo incli
namur creaturę quae inclinatio est cuiusdam excellentie prestatio. De quo
generis dicitur cum in multis scripturę locis, tu precipue quod memoriae
nūc occurrit capite. xxxiij. Geneleos, vbi dicitur quod Rachel et Ioseph
Esau patruum suum adorauerunt. quod ergo penes nos est Petrus et Paulus
hoc penes Iudeos est Moses et Aarō, Neemias, Esras, Dauid,
Samuel, et ceteri vite approbate et doctrine viri. Sctos. n. v̄
Deos non adoramus. at tanquam Dei amicos amamus, honoramus, veneramur
et colimus. Aliud est regem, aliud est ministros honorare propter regem
Ad hęc ille nequicia sua quasi quadam spiritali apoplexia correptus obmutuit,
et hoc ea de causa, quod ei deerat quod est in conuersatione potissimum, in
spiratio. Bene ergo a Christo dicit. Nemo potest venire ad me, nisi
pater meus traxerit eum. pauca hęc de fide tecum recēsi, scio. n. magna
nā et plus quam dici aut cogitari possit fidei vim inesse, quam si vigilantes

Liber Tertius

custodieris, faciet te omnium amicorum victorem, et omnium calamitatum contemptorem, Propterea Joannes apostolus in prima epistola. cap. v. dicit. Nec est victoria, que vincit mundum, fides nostra, quis est autem qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Jesus est filius Dei: Qui Jesus Dei filius, firmissime credit, dictis eius assentire non dubitat, quod dictis eius firmiter adheret, si mundum hunc necesse est contemnat atque mundum contemnit, vincit. recte ergo Joannes concludit, mundi huius esse victorem, quod Jesus credit esse salvatorem, et Paulus fundamentum inquit aliud nemo potest ponere preter id quod positum est, quod est Jesus Christus. Adde unam Hieremie sententiam, quam Paulus ad Hebræos. cap. viii. contra Judæorum citat perniciam, vituperans eam Deus Judæos in Hieremia dixit. Ecce dies veniet dicit dominus, et consummabo super domum israel, et super domum Juda testamentum quod feci patribus eorum, in die quod apprehendi manum eorum, ut educes eos de manu Aegypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos dicit dominus, sic Hieremias. Cerne quod manifestum nouo testamento ferat testimonium, quod est oro te consummare nisi complere: vetus testamentum dicitur. i. usque ad Christi adventum fuit inchoatum, fuit imperfectum, et erat quasi mola inferior ociosa, cui nouo testamento mola superior erat imponenda, ut adveniente fluxu spiritus vehementis, hominum intervencione comprehensa durities, penitus contritionem moleret. Unde Joannes Baptista superioris mole percursor, et nuncius ex evangelio Mat. clamabat. Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum celorum, vocat regnum celorum novum testamentum, ad quod curiam esset veteri imponendum, homines quasi triticum vocat ad molendum, idem dixit Christus. Erunt duę molętes, una assumet, et altera relinquetur. Erat ergo veteris testamenti in nouo consummandum quod ubi factum fuit, et rei et consummationis huius auctor Christus non tacuit. Sed Hieremie respondens, alta voce mox dixit. Consummatus est. Uide mirabiles dei sapientias, inexpugnabile fidei fundamentum, et nutantis anime solidum firmamentum. Sine dicetis una istarum molarum alteri imposita videretur sentire contra Christum dicentes, unam assumendam, alteram relinquendam, dictum eius summa cum reuerentia sic declaramus, ut dicitur

P ū

Liber Tertius

eamus fides Hebræoz, hoc ē vetus testamentuz dici a Christo ideo
derelinqui, q̄ pars ea que de ceremonijs, id ē sacrificijs ⁊ ea similiter
que agit de iudicijs et de cōtractib⁹ huma nis, per nouā abrogetur
Nos autē nostrā illi dicimus imponi, q̄ retentis ex veteri testamē
to moralibus p̄ceptis, rit⁹ illi Ceremoniales in christi sacrificium,
cuius erāt figura, trāslati sunt, q̄ sit vt lex illa vetus Hebræoz peda
gogus, et derelicta, ⁊ nostra illi imposta dici possit. Nō fuerit etiā
absurdū, si dicatur per molētem derelictā intelligi testamēti veteris
ptes abrogataz, per eam vero que assumēda dicitur designari deca
logum, et Cerimonias, vt ad vetus testamentuz totū id Christi dic
tuz referatur, nā vt dixi quod ē de moribus remāsit intactuz. Ceri
monie vero mutātur in melius. Sed quanq̄ secūdm hāc expositi
onez ad vetus testamētum p̄tinere videat⁹ dictuz Chr̄ isti, reuera ta
mē tangit et nouū, nam illas p̄tes assumi q̄d aliud ē, q̄ illas i nouuz
trāsformari: Te igitur sepi⁹ interroga an p̄fecte credas, si firmus fu
eris, nihil est q̄d tolerare iā non possis, sin autē infirmum te sentis,
dic Christo euz apostolis. Auge nobis fidem, nā si quis indiget sa
piētia postulet a Deo, et dabitur ei. Postulet autē in fide nihil hesi
tās, et memēto q̄ qui Deo credit, euz honorat, q̄ vero nō credit men
dacez facit, quo nihil esse p̄t indignius, detestabili⁹, perniciosius.

De spe et charitate

Caput. xiiij.

Recito aliquātiſper ad fidei familiam, spem et charitates. Ut
breui quadā anacephalēosi magis earum pateſcat ingeniuz,
et quicq̄d dicitur, erit ex theologoz officina deproptuz. Spes igit̄ ē
habitus volūtatis, quoad eoz desideriuꝝ inclinamur, que fides polli
cetur, desideriuꝝ at eozum est bonoz, que nō habētur. Sed quonaz
pacto tres iste virtutes theologice ſint discrete breuiter explicabo, ſi
tes (vt ante dixim⁹) ſic intellectuz afficit, vt his tantuz faciat assen
tiri, q̄ scriptura ſacra cōmuni reuelatione cōplexa est. Est autē cō
munis reuelatio, que ſaluādis vt ſaluent credēda p̄ponit, ſunt ⁊ alię
quędaz reuelatiōes nō cōmunes ſed ſpeciales, vt Joānis Apocalyp

Liber Tertius

his, que et si vera est, et ei cui ostēsa fuit intellecta, nobis tamen quia
que necessario explicite sunt credenda, nō continent, clausa et occulta,
In intellectu igitur est fides. Spes autē et charitas in voluntate,
voluntas operationes habet et quietes, negociuz et ocium. Operatio
eius duplex, vna qua velit, altera qua nolit. Vtriusq; negatiō est qui
es, quod theologī exprimunt per non velle, est autē operatio melior
quiete, velle quoq; q̄ nolle prestātius. Velle item duplex propter se,
et propter aliud, p̄mo frui dicimur, secūdo vti. fruimur. n. euz prop
ter se. Utimur vero cū gratia alteri^o meliori, q̄d p̄iaz amam^o, vt pa
nē propter vitaz. Frui q̄q; duplex. Nā et quoties aliq̄d euz possessio
nis desiderio, et quoties idēz possessionis respectu nō habito sui grā
amamus sic vtraq; opatione frui dicimur, vt duos amores duobus
vocalibus illuz sp̄ci, istū charitatis nūcupemus, et si dicas secūdum
hec dicta nō videri spes ab vsu differētes, vtpote que sicut et vsu q̄d
p̄iaz p̄pter aliud, vt Deus propter nos diligam^o. R̄ndeo non omēs
amores esse vsuz quo refertur ad aliud q̄d amat, sed euz tantū quo in
melius ordinam^o quod amat, sed omittam^o in p̄sentiaz theozema
ta ista subtiliora, tunc repetēda cū theologīcis q̄stionibus acri^o inten
demus. At qz vna oppositorū est disciplina, de desperatione aliquid
quomodo scilicet generet, adūciāz. Cuz volūtas sibi deuz desiderat
ac sperat, si decepta ratio id esse obtētu impossibile dicat (neq; n. nisi
decepta id dicet) volūtas qz impossibiliuz nō est electio, deuz vel nullo
amplius modo vel sub cōditiōe. puta si obtinere possz, desiderat, et
horuz vtrūlibet. i. vel nullo modo, vl' euz ea cōditiōe diffidēdo expe
teret, tristitiam quandaz parit in volūate, q̄ vna satis est ad despa
randum. Judas in vltimo illo submersionis sue naufragio veniam
sub conditione, hoc est si possibilis esset, exoptabat, sed quia decepta
ratio id factu impossibile nūciabat, desperatione adductus laqueo
se suspēdit. Est igitur a natura sp̄ci aliena cōditiō, sed forti atq; anī
mosa fide sperāduz est. Nā sub cōditiōe aliq̄d expetere, nō est spe
rare, sicut sub conditione velle non est simpliciter velle, vt qui mer

Liber Tertius.

ees vult ne moriat, p̄icere nō vult simplicit̄ p̄icere. Cōditōib⁹ igitur impone silētiū, et alteri⁹ vitē bona simplicit̄, et absolute sperare cōsueſce. S; qui vult efficacit̄ sperare, oportet euz firmissime credere. Propterea desperātib⁹ us p̄suadem⁹ vt credāt. Et Chriſt⁹ apud Mattheuz dixit paralitico. Cōfide fili, et duob⁹ coecis. Creditis inquit, q; hoc possuz facere vobis: R̄nderunt. Utiq; domine. Tunc tetigit oculos eoz dicens. S̄cōm fidez vestrāz fiat vobis: Sed de his hec hactenus, iā ad longanimitatē tranſeam⁹.

De longanimitate.

Ca. xv.

Longanimitas ſtus est ad patiētē subsidium adiuēt a, eius namq; est longinqua. ac magno t̄pis interstitio remota bona cōstanter aggredi, et inter expect aduz nullis iurij frāgi, nullis difficultatib⁹ abſterri, nullis p̄turbatiōib⁹ in fugā ſti. Lōganimitas igit̄ patiētē bacul⁹ est, cui⁹ adm̄ iniculo diutius subsistere, et pluit lentā hanc ac lubricā vitam sine lapsu et casu possit incedere Spem quoq; adiuuat virtus ista, nā bonuz qd̄ sperat, etiā si in immensum differat, suadet expectāduz. Floruit at̄ ista ſtus in p̄phetis maxime et patriarchis, q̄ venturum Chriſtuza lōge vidētes, et in fine ſeculor̄ nāciturz fortiter ac lōganimit̄ expectabāt, et ideo dicti sunt lōganim̄ in spe. hinc illa vox Jesaię p̄phetę. Utinā dirūperes coelos et descēderes, et illa. Mitte quez misur⁹ es, et iste quidem voces sunt spei. Audi iā longanimitatē. Expecta (inquit David) dñm viri liter age, cōfortet̄ cor tuuz, et sustine dñm. Est et illa apud Jesaiam lōganimitatis vox. Expectabo dñm q̄ abscōdit faciez suam a domo Jacob, et p̄stolabor euz, et alibi. Si moraz fuerit expecta euz: Hec igit̄ ſtus p̄pter expectādi difficultatē inuētā est. Nā difficile expectatur ea q̄ ardēt̄ amata nō statiz habēda, sed lōge posita eē iudicatur. Hinc illud quod in p̄ma nostra Parthenice dixim⁹. Spes est lōga dolor, p̄missaq; munera amāti. Expectare diu labor est, et pondus iniquū. Sicut igit̄ magnanimitas in magnas, ita longanimitas in res q̄ lōge absunt, v̄ abesse putatur an̄os leuat, et inter cuncta

Libertus Tertius

mētez ne cōcidat, p̄seuerātia sustinet. Nā pleriq; duz ad ea p̄ longa
nimitates p̄gunt, q̄ procul apparēt, q̄si iuuetuz in via lassuz diuer
ticula q̄runt, ab onere terguz, a iugo ceruicēz subrahūt, z nōnūq; ali
quātis p̄ ex orbita declināt, inuētuz ē igit̄ funis q̄daz, q̄ (quali The
sei filū) extēdit lac animi manu tētuz, nec ac dexterā, nec ad sinistraz
errare p̄mittat, sed vsq; in finez itineris ne sit opus quiete sustētat,
hęc est igit̄ p̄seuerātia, q̄ difficultatez patiētē diuturnitate surgē
tez lenit, et quasi ambrosiē succo, vires laborātis instaurat. Et quē
admoduz p̄seuerātia peculiarit̄ contra tolerādūz fastidiū, sic aduer
sus om̄e q̄d se obijcere p̄t impedimētuz cōstantia militat.

**Anacephaleosis dictoz. z q̄ nō recte dicit̄ a theolo
gis volūtas ātcedens z p̄sequēs in deo. Ca. xv**

Sed anacephaleosis facio eoz q̄ dixim⁹, circa difficilia (teste
Aristote.) s̄atur s̄tus, sicut ergo multiplex difficultas, ita
q̄q; s̄tus ē multiplex, difficultas ē magna subire picula, hęc fortitu
do demollit̄, difficultas ē inter tolerādūz tristitia nō vinci huic diffi
cultati patiētia se subijcit, difficultas est q̄ de futura vita dicūtur cre
dere ac sperare, in hoc spes et fides suppetias ferūt, difficultas est lō
ge distātia bona diuturna anī suspēsiōe morari, huic lōganimitas o
piculat̄, difficile ē nouos casus q̄t̄idie cōtra nos emergētes equanī
mit̄ ferre, huic p̄stātia p̄stat auxiliū, dū lōginq; bona pia lōganimitas
te expectam⁹, difficile ē mentis nō icurrere lassitudiez, tenere sp̄ intē
tā cordis aciez nūq; obdormire, nūq; hallucinari, nūq; ab iccepto
ope diuariari, occurrit huic piculo p̄seuerātia, z ita fit vt p̄stare tibi
possit, deuz et naturaz nihil p̄termisisse q̄d hōi ad beatā vitā possit
cōferre. Et hoc nimirū est q̄d theologi dicūt deuz velle oēs volūtatē
āncedēte saluos facere, s̄z volūtatē p̄sequēte quos daz tm̄, iuxta illud
M. Multi s̄t vocati, pauci s̄o electi. Ego at̄ non āncedente et p̄sequen
te, sed āncedentis z p̄sequentis debere dici existio, vt p̄ hoc inuat̄ de
uz oēs ideo saluos fieri velle, q̄ om̄ibus (vt dixi) palam foecerit, atq;
cōmunicauerit ea que āncedere debeant ad salutes, hęc at̄ sunt lex z

P. iij

Libet Tertius

virtutes, ex quibus tanquam ex antecedente sequitur beatitudo tanquam consequens. Sicut apud dialecticos dicitur premissas esse antecedens, conclusiones vero quae sequitur ex premissis esse consequens. Licet ergo deus non de omnibus consequens, hoc est beatitatem, tamen velle dare ideo videtur, quod dare vult et dat antecedens ex quo per syllogismum recte operationis inferat consequens beatitudinis. Sed quod maior pars mortalium dum contemptui habet formam huius illationis, perdit felicitatem illi consequentis, dicitur deus velle nos saluari, quod per liberalitatem suam dat antecedens, et non velle nos saluari, quia per segnicie nostras non dat consequens, hanc virtutum habitus, consuetudinesque longo iniustas exercitio possumus naturaliter quidem habere, operationes autem secundum eas usque in vite finem integre producere, sine dei peculiari auxilio certe non possumus.

Quaerit quare deus odio habeat ociosos C. xvij.

Olanda igitur opera, ut in his exerceamur, nulla namque sine exercitio virtus, nulla ars sine usu esse potest, usu autem pariter conservatur, augetur. Nec negauerit Deus vno momento posse omnes virtutes nobis implere. Sed ipse semper et ubique detestatur ociosos, eas quas nobis contulit vires ad usum et exercitium vult conferri. Dixit enim operarius: Quid statis hic tota die ociosi: ite et vos in vineam meam, et quod iustum fuerit dabo vobis. Sed cur pigris et inertibus aduersetur, duas in partium causas inuenio, vnam, quod huiusmodi homines dum segnicie sequuntur, maxime dissimiles deo efficiuntur. Deus namque natura est actuosissimus, Christo dicente: Pater meus usque modo operatur, et ego operor. nec voco Deum actuosum, quod cursitet aut saliat, ut histrio. Sunt enim opera eius sedentaria, sed solida, assidua, penuria. Et propterea fuerit theologus, qui scitissime dixerunt, substantiam illam in finitam, quam Deum vocamus, ab actu magis quam ab habitu debere appellari, et ex vocabulis ea deo potius conuenire, quam operationibus, quae quae potentiam operandi significant, ut rectus nominetur docens quam doctor, dominus quam dator, regens quam rector, diuina namque operatio non sicut nostra temporaria, sed essentiae suae coeterna tanta firmitate subsistit, quanta et essentia. Alteram, quod omnis rei perfectio

Liber Tertius

(teste Aristotele in libro de coelo) sita esse videtur in trinitate, hoc ē in essentia, potētia, et operatione, essentia, vt anima est potētie radix et fundamētum, potētia puta itelligētia in essentia anime, est ram⁹ in arboris caudice, operatio autem vt intellectio quasi dactyli in termitibus palmę q̄ ergo p̄ocius cessat ab operatione, videtur naturam fraudare vltima sua p̄fectiōe, et iniuriā opifici nature irrogare, q̄ eā non eo vsq; p̄ducatur, quo ip̄e perducēdas instituat, sicut agricolā p̄culdubio offendit qui arbozem ne fructificet, facit, propterea dicit a Joāne Baptista in Matheo. Omnis arbor que nō facit fructū bonū, excidetur, et in ignem mittetur. Tantum igitur vigilātia nostra molliatur, tantum industria se acuat, tantum ratio se extollat, vt in dies magis p̄ficiēdo ad s̄tutes, et ad bonos mētis habit⁹, q̄ sunt fœlicitatis instrumenta, perueniat.

De quattuor nouissimis. et primo de morte cum declaratione dicti Empedoclis de lite et amicitia. Ca. xviij

H Maiorē huius sanctę ac salutaris disciplinę p̄fectus quattuor adiumenta querēda sunt, que nō extimētur ideo cōtemnenda, q̄ vulgata, sed poti⁹ p̄pterea amplexanda, q̄ vtilia, et p̄fecto nō alia fuit diuulgationis ratio, q̄ multiplicis vtilitatis cognitio. Hoc autē dixeris propter eorū p̄auarū cōsuetudinē, q̄ sine respectu vtilitatis familiaria om̄ia contemnūt, et vsu quotidiano p̄rita fastidiunt, quos epigrammaticus poeta notat, dicēs. Et pueri nasum rhinocerotis habēt, nos s̄o nugis posthabitis, saluti cōsulentes, q̄cū quid p̄dest, quanq̄ sit vile cōmune, triviale, semper āplectimur tāq̄ rem p̄ciosā, negocio accōmodatā, et opportunā. Quattuor ergo adiumenta sunt ista. Meditatio nouissimorū. Lectio scripturarum. Imitatio s̄ctōrū, et Supplicatio. Nouissima sunt q̄tuor. Mors Infern⁹, Paradisus, et Iudiciū. Ad naturā mortis enarrandam mihi offert quod dixit Empedocles fieri. s. om̄ia per lites et amicitias, amicitia autē est gnatio, q̄ disūcta hoc ē corpus et animā, et quatuor

Libri Tertius

tuor in corpore elemēta cōglutinat. Lis est mors quę cōiuncta dis-
sociat. Nā corrupta elemētorū harmonia lis exoritur, et calore in hu-
miduz seuiēte seqtur desiccatio, quā incinerationez medici vocant,
ex incineratione ꝑo hoc est ex radical' humidū cōsumptiōe mors nas-
citur, mediuz inter litē et amicitia hoc ē inter gnationē et mortem in-
terstitiuz, quies ē contrariorū inter se pugnātiuz. Licet enim semper
pugnēt, tamen vocari ꝑt amicitia, q̄diu nō est pugna pemptoria, et
eaz quietē q̄ sunt instar pacis inducię q̄dam, appellare solem' morta-
lez vitā, quā vt volūt Astronomi coelū, vt theologi, p̄dicāt, Deus
vt ego sentio vtq; dispensat, cōseruat, et limitat.

¶ An mors corporis sit naturalis

¶ Ca. xix.

H vero mors sit naturalis abigitur et p̄fecto q̄d naturā des-
truit, eiq; aduersat, dicēduz naturalemō videt. Qd̄ itez a ꝑn-
cipio venit intrinseco, naturale id ē manifestuz, et hoc in ij. libro de
phisico auditu ꝑfirmat Aristo. dicēs, in hoc differre naturalia ab ar-
tificiois, q̄ hęc a ꝑncipio extrinseco, illa ab intrinseco habēt motionē
et hoc vtrūq; in morte ꝑspicimus, naturaz em̄ destruit, q̄d est mani-
festū, et sit a causis nobis intrinsecis. Nā corpus aiatuz causas quibz
dissoluit intra se habz, calorē. s. naturālē, quo radicalis humor
erodit, et quanq; cibo et potu noua sup̄infundat humiditas, nō ē tū
aduenticiū hoc humiduz ꝑiori cōparādum, et naturę eque affine et
amicuz. Huic alimētouz defectui est anectenduz viz nutritiuā in
nobis fatigari, ac indies inualidā fieri, et in horas magis euadere re-
parādis corporibz nostris imbecillā, q̄ fit vt corp' pedetentiz vitiet,
et fiat assidue deteri' et animę magis inhabile et incōmoduz, et ad vi-
tę munia min' idoneuz. Cū igit' mors (quę nihil est aliud q̄ vitę ex-
tinct') hoc pacto ab intrinseco inducat, certe ꝑficisci a natura videt
et ista q̄dez est nostra s̄nia. Sed neq; ꝑterereunduz hic naturaz plu-
ralitatez inesse corporibus, natura em̄ d̄ materia et forma, et ipm cō-
posituz. Un̄ sit vt naturaliter fieri possit q̄dꝑiam multipliciter dici
ex alto cadere naturale id materię, hoc ē corpori, cui grauitas a natu-

Liber Tertius

ra est insita. Forme vero neq; naturale, neq; cōtra naturā, utpote ele-
mentorum experti, et q̄ est a fermento aliena corporeo. Ast intelligere
naturale est anime, cui⁹ vis intrinseca est intellect⁹, composito z hōi
naturale est ridere, audire, loqui, ambulare, q̄ istoz non in pte, sed in
cōposito sit; sita p̄cipia, magis tñ in anima. Propterea (ut bñ dixit
Aristoteles) nature nomenclatiōe dignior est forma, mori ergo na-
turale est corpori, naturale z hōi secundū corp⁹, anime s̄o cōtrariū,
hoc est nō mori, z per sequelā hōi naturale, q̄ fit ut debita sit ei resur-
rectio, q̄ post q̄ moriēdo factuz ē sat⁹ nature corporee, satis fiat z spi-
rituali resurgēdo. Propterea dogma est catholicū remanere in aīab⁹
inclinationez ad corp⁹ eternaz, doneca Deo datore formaruz ab in-
uicēz disiuncta itez coniungatur: Nō ergo ut obiectioni p̄mē rīde-
am, mors homini infligit ut destruat, sed ut nature z volūtatis di-
uine seruato semper ordine deducat caro ad esse spūale. Hinc illud
euangelicuz. Nisi granuz frumēti cadens in terra mortuuz fuerit,
ipm soluz manet, si aut mortuū fuerit, multū fructuz affert, proptes-
rea et ab apostolo mori dicitur seminari cuz in q̄t, seminat⁹ corp⁹ ani-
male, ut surgat corp⁹ spirituale, si est corp⁹ animale, est et spirituale,
sicut sc̄ptum est, factus est p̄mus Adā in animā uiuentem, nouissi-
m⁹ Adam in spiritū uiuificātez. Adaz apud Hebr̄eos hoīez signifi-
cat, et sicut apud nos homo ab humo, sic apud eos Adā ab Adama
quod terrā significat deriuat. Uides itā quomodo mors homini na-
turalis. Sz z alijs mōis naturale q̄d dicitur, naturale nāq; ē et q̄d
alicui speciei utigni, z q̄d rez nature cōi, z quod sit placitū etiaz deo
soli, ascensu signi naturalis quia leuis, at si natura cōis vniuersone
scissura fiat, ne scisma in reb⁹ accidat, ne mūdi continuatione disso-
luta vacuū q̄d abhorret intercīdat, ignez demittat erit mor⁹ ille igni
strari⁹, vniuerso tñ natural⁹, sicut latroni mors, latroni aduersa, ci-
uib⁹ ppitia, q̄ si etiā nature cōi q̄cōz repugnās Deo placuerit, ut q̄
coelū stet l' retrogradiat, id q̄z imo maxie dici naturale dignissimū
tāto em naturalis appellatio est verior, quātovñ fluit causa ē altio⁹

Liber Tertius

At suprema omnino natura est deus. Cui obedire toti inferiori naturae est naturale. Simpliciter ergo homini naturale est mori, et naturale resurgere, quoniam sic ab opifice omni natura statutus est

Opiniones variae de morte

Caput. xx.

Mortis meditationem summam esse philosophiaz dixit Plato. Nihil est enim quod magis aut eque appetit luxuriaz premit, et ad rationis regulam mores componat, quam semper ingruentis mortis meditatio. Apud Sertas, et Thracas, quaedam feri sunt, et ad mortem paratissimi, quod redituras putant animas obeuntium. Quidam et si non redituras, non extinguunt tamen autumant, sed ad loca beatiora transire, alij mori quidem, sed id melius esse quam vivere. Foemine super virorum cadavera interfici, simulque sepeliri votum eximium habent, apud quosdam eorum puerperia lugebantur. Et has apud illam gentem opiniones disseminasse putandus est Orpheus, qui fuit indigena magni vir ingenij, et poeta suavis loquentis singularis, qua barbarorum animos demulcente, sylvas et saxa, hoc est sylvestres et saxeos homines ad ritum quoscumque libebat traducendi liberam praeterea habebat, dies natalium tristes agebantur, funera vero quasi sacra cum lusu et cantu iucundissime et cum summa hilaritate celebrabant, et recte quidem. Nam cum nascimur peregre proficiscimur, incerti quod iter, quod hospitium, quem vitam terminum sumus habituri, et cum morimur finita peregrinatione, in antiquae matris gremium reuocamur, peregrinationem hanc peccatores produci, sancti vero breviter semper rogant, hinc David inquit, Deum mihi quod incolat meus prolongat est

De multiplici genere mortis corporalis. et non esse tempus metendi post mortem. Caput. xxi.

Sed multipliciter et non vno modo mors dicitur, nam est mors hominis, qua homo dissolvitur, et voluit quidam theologus hominem, et omne totum quoddam tertium esse propter partes, quod earum et coitu resultat, et abitu dispereat, et id esse aiunt, quod morte totius dissipet. Est et alia quaedam mors corporis, qua ulteriori resolutione reuertitur in ea, ex quibus constabat elementa. Prima si in Dei timore, si in pietate

Liber Tertius

re et religione hominem repperit, bona est de qua dicit. Preciosa in
conspectu domini, mors sanctorum eius, si peccatores impenitentem
repperiat, mala est. Ideo, quod ut prima est foelicitas, sic ista est miseriam
piternae principium. Quoad mortales hanc vitam vivimus ex virtute
in vitium, ex vitio in virtute arbitrio nostro transire permittit, at postea
quod de corporis huius tabernaculo eieci debitu nature persolvimus,
nec a vitio in virtute, nec a virtute in vitium est transitus. Tunc enim
et viatores esse desinimus, et promerendi ac commerendi status amito
timus. Vocabatur ab antiquis viatores nuncij ac ministri magistras
tuum, qui homines ex agris accersebant. Nostri autem viae appellatio
nem ab vitam hanc transferunt, ait enim Gregorius, In presenti vita quasi
in via sumus, qua ad patriam pergimus, maligni autem spiritus iter nos
trum quasi quidam latrunculi obsident. Cum hac ergo vita quae morte ter
minatur finiuntur, non peccata, sed merita, quicquid enim et in paradiso
recte agitur a sanctis, et in inferno peccata a damnatis, ideo meriti
rationem amittit, quod extra viam fiat, et enim vita est ager, vita est theatrum
vita est olympia, ubi spectantibus arbitris propositis coronis decertat.
Ubi sunt coronae finitis certaminibus distributae, qui amplius certat
non ut coronetur, sed ex virtutis liberalitate decertat, non negaverit
tamen et tali certamini, si certamen id dicitur ubi non laborat, posse etiam
multa dari corollaria, a Deo maxime. Qui potest poenas damnatorum
et etiam augere gloriam beatorum. Quales morimur, sine boni siue mali, tales
euri semper egredimur, hoc excepto quod sicut boni melius sic mali sunt se
peius habituri. Qui mutari vult, in vitam mutetur, nam post mortem tan
ta est alterius vitae severitas, ut in ea sicut singuli incipiunt, ita perse
verant, illic ubi nox est, nunquam illucescet. Ubi dies est nunquam lucis nis
grefcit occasus. Hinc Jacobus de patre luminum mentionem faciens apud
quos dixit non est transmutatio neque vicissitudinis obumbratio

De multiplici genere mortis spiritualis cum excusatione Platone

Sunt genera duo mortis spiritualis, vultus **Ca. xxij.**
nuz quo spiritus et Dei timor in nobis expirat, alterum quod vis

Q i

Libet Tertius

ria et vitioꝝ fomēta mortificat. De p̄mo dixit Chr̄s. Sine mortu-
os sepelire mortuos suos. Mortuos em̄ appellauit q̄ s̄culo, appeti-
tū, qui diabolo seruiūt, q̄ p̄raue cōsuetudinis sepulchro inclusi nec
grē coelestis acere attrahūt, nec Dei sp̄m cōcipiunt nec ad legis man-
data se attollūt. De sc̄do sp̄ualis mortis ḡne d̄r a Pau. ad Ro. ca.
vi. Qui mortu⁹ est, iustificat⁹ ē a pctō. Si s̄t mortui sum⁹ cū Chr̄s-
to credim⁹, q̄ simul etiā uiuemus cum illo, ⁊ paulo infra. Ita ⁊ vos
existimate vos mortuos q̄dez eē pctō, uiuētes s̄t Deo in Chr̄o Jesu
et quō hac morte moriēdū sit d̄r. Nō ergo inq̄t regnet pctm̄ in vrō
mortali corpore, vt obediatis cōcupiscētis eius, sed neq̄ exhibeatis
mēbra vestra arma iniquitatis pctō, sed exhibeatis vos Deo tanq̄ ex
mortuis uiuētes, et mēbra vestra arma iusticię Deo, hanc mortē dix-
it Plato licere vnicuiq̄ sibi inferre, quod ab euāgelica et apostolica
doctrina nō discrepat, vtz nōnulli hoc nō aduertētes, ⁊ Platonem
de cōi morte loqui calūniātes duz euz incōsulte criminātur de mani-
festa ignorātia condemnātur. Mortis meditatione sic decursa, si cō-
quiescere videas appetitū, et irascibiles tuā infrenari. potes quoz um-
libet mētis tuę clauū inflectere, ⁊ quasi iā cessauerit tēpestas remis-
sius habere studiū gubernādi, q̄ si adhuc recalcitrat. cataplasma ali-
ud adhibēduz, et mox p̄ferenda est infernalis barathri recordatio,
vt sicut estuās lebes in fulis aq̄s, ⁊ fremens equus verberib⁹ incussis
sic feruor appetit⁹ eterne miserię ostensione restrict⁹, remittat feruo-
rem sue temeritatis, nā rei tristis sola memoria dum dolorem ciet̄ in
sensu, lasiuitiā extinguit in appetitu.

De loca damnatorum qui d̄r infernus Cap. xxiij

O damnatoꝝ loc⁹ vt est sc̄toꝝ cois opinio, nō sub ipso globoꝝ
vt Iūdo. putat, sed in ipsi⁹ globi terrest̄is medio, tellure ip-
sa sinū ⁊ q̄si aliuꝝ apiente credēdus ē. Iūdoꝝ autes dixit futuz esse
vt post iudiciū, solis ⁊ lunę orbes ita firmētur, vt huic nostro tātū
hemispherio lucē infundāt, dānatos t̄o in sempiternā noctez alteri
us hemispherij relegādos, vbi esse a multis putātur Antipodes, s̄

Libet Tertius

hec est iam pridem explosa sententia Naz in medio terre ventre non in tergo loca illa infamia, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, ponit ecclesie sancta credulitas, et credulitati huic ratio non dissentit, decet. n. eos qui obstinate a Deo per prauam voluntatem et morum obscenitates discesserunt, ad infirma trudi, et a conspectu solis et coeli, vbi Deus est sedes, sub scabellum pedum eius, hoc est sub terram de qua dicitur terra scabellum pedum meorum, mitti, vt sic impleat quod dicitur per prophetas Sede a dextris meis Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, nec sub terram solum, sed etiam in terra preter abditissimam, et coelo remotissimam, et mundi centro cognatissimam imitti debet in terram, in quam misericordie et misericordiarum optata mortis caligine et a Dei bonitate, et a naturae beneficiis, et a coelorum influxibus derelictas.

Opinio antiquorum gentilium de inferno Ca. xxiij.

Nominino vanus est quod poete gentilius cecinerunt, apud inferos esse stygem, acherontem, lethen, cocytum phlegetontem Strygem legimus esse aquas ad nonacrim Arcadie regionem, ex altissima saxi crepidine distillantes, et violenter frigiditatis, et naturae tam atrocis, vt in ea neque argenteus, neque cretus, neque ferreus vas possit subsistere, sed mox dissiliat ac dissipet. Strygos hydor appellat. Conineri et conseruari posse autem vngula tamen mulina, et ea Regem Alexandrum ferunt enecatuz. Est etiam similis ingenium et nominis aqua, et in Achaia ad Pheneuz urbem, et in Thessalia ad Peneum amnem. Acherontem Serui dicit esse locum non procul a Baiis in Campania, montibus vndique clausus, et patet tamen ad meridiem soli. Ubi Aeneas Miseno, et Ulyxes Delpho ore ociosum necromantibus exercere, est et Acherusia specus in Asia ad mare euxinum per quas cerberus ab Hercule tractus fabulatur, tam profunde voraginis, vt illinc credat descendere ad inferos. Lethes fluius et in Hispania et in Africa circa extremum sycium cornu, vrbem abluens Berenicem, de quo Lucan. Quam iuxta Lethes tacite prelabitur amnis, Infernis vt fama trahens obliuia venis. Nec autem attigerim, vt ostendatur antiquorum opinionem fuisse apud inferos omnium eorum esse congeriem.

Q. ij

Liber Tertius

que apud nos leguntur tetra, dira, horreda pestifera.

Ratione naturali persuadetur esse omnem immundiciam apud inferos

Ca. xxv.

Quod redendum est enim aquis undique in eius locis dilabentibus tamquam in totius mundi sentinas et cloacas comportari bitumen et sulfur, et omnis terrene molis immundissimas sordes fierique odorem multo tetriciore quam in scaptisula apud grecos et in auerno apud campanos, et asphalto apud Iudeos. Terra enim ingentibus perforata cavernis, et antroz lorge lateque vagantibus suspensa fornicibus capacissimam ac sordidissimam, alium suam longissime extendit. fuit in ea (sicut in plerisque terrarum locis aspicitur) eterna materie semper ardentis incendia, et nemirum sit aut incredibile quod de inferni recitatur incendium, (proterius ea que dicuntur ab Augustino et reliquis autoribus Christianis) subiicit hic ex Plinij libro secundo naturalis historie capitula tria, scilicet cvij, cvij, cix. sic enim inquit, In comagene vrbe Samosata stagnum est emittens limum (maltham vocant) flagrantem. Cum quod attingit solidi, adheret, proterea tactus sequitur fugientes, sic defunderunt muros oppugnate Lucullo, flagrabatque miles armis suis, aquas etiam acceditur, terra tantum restingui docuere experimenta. Similis est nature Naphtha (ita appellatur) circa Babyloniam, et in Austage nis Parthie pfluens bituminis liquidi modo, huic magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam undecumque visas, ita ferunt a Medea pellicez cremata postquam sacrificatura ad aras accesserat corona igne rapta. Neque in montium miraculis ardet Aetna noctibus semper, tantoque quo ignium materia sufficit, nivalis hybernis temporibus, egestumque cinerez pruinis opiens. Nec in illo tantum natura seuit exustiones terris denuncians, flagrat in Phaselide Licie mons Chimera, et quidem immortalis diebus ac noctibus flamma, ignez eius accendi aqua, extingui vero terra aut foeno Suidius Celsus tradidit, eadez in Lycia ephesti montes tecta flammante tacti flagrant, adeo ut lapides quoque riuorum, et harenz in ipsis aquis ardeant, alitur ignis

Liber Tertius

Ille pluujs, baculo si quis ex his accenso traxerit fulcos riuos ignis
sequi narrat, flagrat in Bactris Cophati noctibus vertex, flagrat in
Medis et Cestia gente confinio Perisdia. Suis quidem ad turrim
albam quindecim caminis maximo eorum, et interdum capus Babylo
nie flagrat quadam velut piscina iugeri magnitudine. Item Aethiopi
iuxta Hesperum montem stellarum modo campi nocte nitent. Simi
liter et in Megalipolitanorum agrorum et si internus sit ille iucundus,
frondemque densi supra senemoris non adurens, et iuxta gelidum fontem
spades. Nymphae crater dira apolloniatis suis portedit, ut The
opompus tradit, auget imbribus, ingeritque bitumen temperandum fonte illo
ingustabili, alias omni bitumine dilutius. Sed quis haec miretur?
In medio mari Hiera insula ardet, Aeolia iuxta Italiam cum ipso ma
ri arsit per aliquot dies sociali bello, et donec legatio senatus praeiuit,
maximo tamen ardet incendio Theonochema dictum, Aethiopus iu
gum, torretesque solis ardoribus flammam egerit, tot locis, tot incen
dijs rerum natura terras cremat. Sic Plinius ad subum. Quo fit
ut mirum videri non debeat, si in terra alio dicatur id esse, quod fere
passim cernitur in superficie, ignis ergo qui in obscuris illis concavitatibus
migrantes attollit flammam fumi, et nebulam globos exhalat, qui diu per
opaci carceris tractus amplissimos euagati, postquam nulla ad egrediendum
spiramenta reppererint, in se conorti reuertuntur in ignes, fitque flammam
marum et fumi calos immensum, illic damnatorum est habitatio, qui
assidue coguntur coeca haec incendia contemplari, tantaque ex hac inuita
contemplatione, quam in eternum supplicium sibi a Deo data cognoscunt,
surgit indignatio, tantus impatiens animi furor exardescit, ut
omni rationis usu posthabito coelo et terra ac Deo ipsi praesentur exci
dium. Et quoniam vis concupiscibilis, boni placetis absentiam, et poene
displicetis sentit offensionem, irascibilis quoque desiderate quietis ne
quit a concupiscibili impedimenta repellere, fit in animo moeror et
luctus, et sine ulla consolatione cordolius, haec autem praedicti poetae per
illa quinque flumina, quae apud inferos ponunt, mystice designant.

Q. iij

Liber Tertius

Stryx em̄ est odiuz, Acherō tristitia, Lethe obliuio, Cocyt⁹ luctus
Phlegethon ardor, Odium Dei atq; iusticie, tristitia de poenarum
acerbitate, obliuio charitatis et spei. Luctus ex poenaz eternitate,
ardor ex conscientia culpe, ardor itez corporis post resurrectionez,
quod iugiter ardebit, et nō cōsumet, terit illic mors eterna, qz imor
talis miseria, que supremo bono. i. beatitudini opposita, p̄t summuz
maluz appellari, duo isti st; fines vltimi bonoz et maloz, qz euz ad il
luz p̄ virtutuz officie scādendo pueneris, nihil est supius q̄ gradiat
ris, vbi ad istuz p̄ flagitia descēdendo corrueris, nihil est inferi⁹ quo
plabaris: Quicquid ergo boni est in morib⁹ propter illū querit, q̄el
quid vero mali propter istuz fugit. Nec impossibile Deo iudicetur,
q̄d naturā posse nō dubiuz ē, vt. s. corp⁹ ardeat ⁊ nō consumatur, et
in incēdio eterno vita p̄maneat, nec finiat, naz et lignuz setiz p̄stat
inflammari posse, sed nō consumi. Est ⁊ quoddaz lini genus, ex quo
tele cōfecte, euz purgāde sunt, in ignez mittūtur nec exurūtur. Un
de veteres reguz, ⁊ principuz cadauera, euz erant cōburēda, ne cinis
eoz cum lignoz cineribus cōfunderet, huiusmodi telis insura cre
mabant. Est ⁊ animal quod naturaliter in caminis ardētibus viuit
pyrallez vocant naturales, adde q̄ sicut ante peccatuz erat humanū
corpus sic temperatuz, vt nō mori posset, sic ⁊ post iudiciuz miro ⁊
indicibili modo fermentabit vt eternis nō cedat incēdijs. Un ⁊ Je
saias dixit, fomis eoz non moriet, et ignis eozuz nō extinguetur. Et
quemadmodū beatitudo omnia bona, sic est cūcta mala complexa
damnatio. Octo igitur genera poenaz, que Tullius dicit per leges
infligi (scilicet damnuz, vincula, verbera, talionē, ignominiam, exili
um, mortez, seruitutez) cōtinet cumulatiissime damnatio, hic igitur
sine fine torquetur atroci supplicio, qz nulla fuit in fine religio. At
q̄ saltem in suprema vite vespera resipiscunt, qz peccata in vita relin
quunt, aliquādo poenaz finem inueniunt

**De btitudine cœlestis paradisi. et primo quātum
attinet ad partes intellectiuā** **Ca. xxxi**

Libet Tertius

O paradisi gaudijs temere quicq̄ dicere nō ausim, nā sic (vt scribit Iesaię ca. lxiiij. et in eplā Pauli prima ad Corint. ca. ij.) nec oculus vidit, nec auris audiuit, et in cor hominis ascēdit, q̄ preparauit Deus diligentib⁹ se. Quid tētabo verbis exprimere, q̄d in cogitationē nequit ascēdere: Gręci sapiētie deā tritogeniā vocāt q̄ ordinate tria producat, recte cogitare, recte loqui, recte operari, Et Aristote. in libro de interpretatiōe, dicit voces esse notas earum que in animo sunt affectionuz, ex quo seq̄tur lingua nō posse explicari, quod sit impossibile cogitari, dicam tamen aliquid, vt animuz tuum prouocem ad desyderiuz vidēdi ea que mortales oculi videre nō p̄nt. Hoc em̄ desyderiū mentē a terrenis reb⁹ ad coelestia surrigēs, facit adhuc terreni ac mortales sim⁹ saltez ex pte coelestes, nā si veruz est illud. Ubi thesaur⁹ tuus, ibi et cor tuuz. Si thesaur⁹ in coelo habemus, necesse est in coelo esse cor nostz, q̄ si est in coelo coeleste ē desyderia facere corda nostra coelestia, et conabimur ex pauculis infinita, ex minimis ingentia meditari, illo vl maxime moti, q̄d in Gregorij dialogo recitatur. Si mulier in subterraneo ac teterrimo carcere pariat infantulum et ei in t̄nbrois et angustis locis iā adulto velit enarrare coeli altitudinez, mundi amplitudinez, solis claritatez, auroze venustatem, Lune pulchritudinem, stellarum nitorem, terrae latitudinem, veris amoenitatem, animum alacritatem, vocū modulationem, riuulorum gratiaz, hortorum leticiā, odorum fragrantiam, florum redundantiam, et reliqua, nunq̄ verbis cōsequi poterit, vt in miseria illa natus et educatus, cui lucernūcula prolata diez, abscondita, noctem semp induxerit, credat que audierit. Sic profecto nobis in terra natis et enutritis accidit, quod et Christus Nicodemo loquens sic expressit. Si terrena dixi vobis, et nō creditis: quomō si dixerō coelestia credetis: et quidez sicut coelū magnitudine, pulchritudine, altitudine terras añcellit, sic coelestia bona terrenis bonis p̄ferenda non dubito. Hoc inq̄ nō dubito, illatū non cognosco, quia

Libet Tertius

omni imaginatiōe nostra maiora sunt. Partis intellectiue due sunt
potentię. Intellectus, ac voluntas, Intellectui cognitio veritatis,
voluntati possessio comoditatis a Deo grata est, vt nihil possit esse
iucundius, in hac vita ex pte scimus, ex pte prophetamus, sapimus
vt paruuli, loquimur vt paruuli, quia videmus p speculū in enigma
te. Nam corpus quod occidit aggrauat animas, et opprimat sensum
multa cogitantes. Et vt in libro sapiētię dicitur. Cogitatiōes morta
liuz timide et incerte pudentię nostrę. Quo fit vt intellectus cupi
ditas, quātumcunq; hic se ingurgitet et bibat, semp tamen sitibūda
remaneat. At in paradiso, quia facie ad faciem, et cognoscat homo
sicut cognitus est, euacuabitur quod ex pte est, quod puuli est, quod
imperfecti est, eritq; immēso huic nostro desiderio oppido satisfactū
Cum illa omniformis essentia que est prima veritas nostrę se intel
ligētię reuelabit, tum demū illud adimplebit. Tacate et videte quos
niā ego sum Deus. Nunc enī intellectus multipliciuz phāntasma
tum veratus occurru, et quasi puer in venali foro vagus, nunc hoc
nunc illud demiratur, nec vacat, nec videt Deus, sed opatur et labo
rat incassuz, hacten^o de intellectu. Possessionez comoditatis cuius
amicitia ē inseparabiliter annexa volūtati, vita ista nō prestat (teste
Salomone) qui postq; sensibus suis q̄quid desiderabile erat inclus
sit, et omne gen^o voluptatis expertus est, quasi nihil adhuc profecisset
tandem inquit. Ebel ebeliz ve col ebel, interpretat. Vanitas vanita
tum, et omnia vanitas. Uiderat enī omne quod delectat, vlt nō satis
are, vel repēte trāsire, et amitti, et sensus ipsos annis recedētibz he
betari, satietatez omniuz fieri, et senescere cuz etate libidinez. Et cer
te patria ista quantumcunq; innocēter ac pie viuamus, sp̄i et deside
riorū est patria, in ea positus propheta dicebat. Gloriosa dicta sunt
de te, ciuitas Dei et Quā dilecta tabernacula tua domine virtutum
cōcupiscit et deficit anima mea in atria domini et Sicut desiderat
Cervus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deum
Sitiuit anima mea ad Deuz fontē viuū, quādo veniaz et appa

Libri Tertius

rebo ante faciem Dei. Sic de fine bonorum hoc est de beatitudine disputant philosophi, et vsq; adeo querentius in hac vita, et nusquam inuenientius beatitudines curiosa succeruit industria, vt (teste Augustino in libro. xix. de ciuitate Dei) naturā sectarum, de beatitudine loquētū ad ducētas octuaginta octo Clarro produxerit, quaz omnium fines si que illaz aliquid verē bonitatis attingūt, noster paradisius abundāter includit, nā sua redundātrissima voluptate, sic omnem volūtatis appetituz inebriat, vt liberū arbitriuz in ea positum peccādi facultate priuetur. Quod tamē non esse libertatē minui, s; augeri, lōge enīz p̄stātor est libertas, ea tm̄ velle posse que displicita s; sint nunq̄s, q̄s ea etiā velle posse, que aliquādo nolle sit necesse. Tunc erit De^o omnia in om̄ibus, hoc est quicqd̄ singuli desiderabāt, suppeditabit Deus. Quia tāta dulcedine mētib; nostris illa betur, vt p̄fecte cōpleatur quod dicit a propheta. Satiabor cuz apparuerit gloria tua, Vel vt in hebreo ē imago tua, nā in Hebr̄is codicib; este muneca, qd̄ interpretatur imago tua. Hec de intellectu ali seu rationali parte perstrinximus, de sensibus aut ē quo nā pacto beati futuri sint paucis explicemus.

De beatitudine ptis sensitue. Ca. xxxij.

Naturā seu animę potentiam, que et s̄tus et vis appellatur, tunc beatā dicimus, cuz optimū eoz que ab ea capi possunt sic per opationez perfectaz est assecuta, vt sit de eterna ei^o possessione secura, optimuz quod intelligi quo diligi potest, est De^o. S; quod sensibus percipitur non est spūs, Deus aut est spirit^o, a quo igitur beatitudo sit sensuū, non est om̄ium doctor vna sententia. Sūt qui dicant illā immēsz partis intellectinę voluptatez (de qua apud oēs constat vnde sit) redundare, et quasi supfluere, ac in potētias sensibiles derivari, quēadmoduz experimur ex varijs animi accidentibus corpus affici, et quod animo pacato paulo ante valebat bene, nūc animo perurbato egrotare, et quanq̄s ad om̄iuz sensuū gloriāz modus iste sufficiat, tamen de auditu et visu aliquid peculiare dicēdum est.

R 1

Libet Tertius.

audient em̄ iucundissimas Dei laudes vndiq̄ resonare, iuxta illud p̄phete Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabūt te. Videbunt ita coelos, ac omnes coeloz harmoniaz p̄cipi ent, videbūt et ipsuz Christus, et matres, et oīa omniuz beatoz corp̄ora gloriosa, que iaz incorruptibilia, et mirabili decore cōspicua sūt, intuentium oculis taz dulce spectaculuz, vt quod desiderari melius possit, nescituri sint. Id quoq̄ erit visu iucundissimuz, q̄ sicut nunc ex motu corporis animaz inesse p̄cipim⁹, et vegetare ac regere mēbra corporea, sic tūc coelo et elemētis et rebus om̄ibus Deus esse intimum, et in qualibet vniuersi parti totuz conseruare, alere ac gubernare, mundi hanc machinā non dubito cernem⁹ intuitu. Nūc id satis ratio psuadet, et credim⁹ tñ p̄e inscitia nostra naturali nō p̄pēdimus. Tunc aut̄ oculos circuzquaq̄ sūt entes id p̄pendem⁹ tanta em̄ erit vis in oculis, tā a cute vidēdi acrimonia, vt et corp̄oz nrōrum ac elemētōz, et coeli quātitates, numeros, p̄portiones, harmonias, symmetrias, ac naturā omnem beati visu penetrātes inebriādi sint ab vbertate domus Dei, et dicturi. Hęc requies mea in seculuz seculi, hic habitabo quoniaz elegi eam. Adde q̄ beatis nihil erit inuū, nihil clausum, nihil inaccessum, sed mira subtilitate ac agilitate corporis illuc etiā sine peduz ministerio ferētur q̄ desiderabit ardor voluntatis, sic erit animę imperio corp⁹ obediens ⁊ subdituz, vt ascē sui nulla moles, nulla cōtinuo motui lassitudo, nullus deniq̄ labor obsistat. Nō defuerunt q̄ dixerunt, et in scriptis reliq̄runt in ceteroz sensuū instrumētis generādam a Deo qualitates, p̄ quā melliflua ac nectarea quadaz voluptate dulcescant. Sed quicquid de huiusmodi qualitate dicendum sit. Unuz est certū, homines eterne vite destinatos, ac Deo per metamorphosim sic instituēdos vt nihil in eis sit non beatū. His p̄mijs donātur, his coronis decorātur a Deo, nō q̄ vrbes aut puincias, sed qui carnē mundū ac diaboluz vicerūt, nec p̄mia victoribus debita soluz reddit, sed plurima ac maxima corollaria, donatiuuz, cōgiariuz, epulū superaddit, que omnia pollicitus

Liber Tertius

est Christus in euāgelio dicēs, faciet illos discumbere, et trāsicēs ministrabit illis ex quo innuitur. Deus sanctis suis omne humanitatis obsequium, omne liberalitatis officium, omne magnificentię gen^o omne charitatis iudiciū exhibiturum.

Quod naturaliter virtus ē honorāda pbatur ex cōsuetudinibus antiquoz **Ca. xxvii.**

Consuetudo antiqua Romanoz fuit, ex lauro p̄mūz ex auro Romanoz coronare triūphantes. Qui obsidione castra liberafent gramine de obsidiōis loco decerpto. Qui ciuez in bello liberafset querna fronte cingebatur. Qui p̄mus murum hostium ascendisset corona muroz insignita pinnaculis. Qui primus in hostiū castra irrupisset, corona vallo decorata castrēsi. Qui p̄mus bello nauali classez hostiū insiliisset donabat corona rostris armata naualib⁹. Celebrabāt Greci sacra certamia, hoc ē Olympiacū, Pythiū, Isthmiacū, Nemeū. Hoꝝ victores hieronice vocabātur, et ponebat eis in victorię loco statua. Coronęq; dabātur in Olympicis ludis, pro Ioue ex oleastro, in Pythiis pro Apolline ex delphica lauro, in Isthmiis, itez p̄ Ioue ex pinu, in Nemeis ex apio. Iuxta illō satyrici Graeq; apii meruisse coronę, et q̄ huiusmōi certamina puicissz, dicebat vicisse periodō, hoc est cōsumate virtutis opera ppetrasse. Est enim periodus apud rhetozes, sermonis p̄ perfecta cola continens et comata, cum videlicet sententiā certā quadam descriptione diffinitur. Dicebātur etiam victores huiusmodi paradoxū hoc ē admirabiles, quia videlicet putabātur cunctos mortales fortitudine, ac ea de qua certassent virtute p̄cellere. Singlari etiā p̄uilegio donabat vt vrbē ingressari possent si libuissz, nō porta, s; deiecta muroz pte introire, vt ap̄ Trāquillū de Nerone legim⁹, Capuaz intraturo, his exēplis p̄clare cōcluditur, Naturale semp̄ hoi fuisse virtutes extollere, et eius excellētiā ac diuinitates aliq̄bus egregię laudis, ac p̄cipui honoris, declarare muneribus, hanc deus inclinationem mortalibus dedit et andem ipse habet, propterea nunquam cessauit minis, exhortatio.

R ij

Liber Tertius.

libus, et exemplis per internuncios prius et tãdem per se ipsum nos ad virtutis studium prouocare. Cuius finis ac premiũ est foelicitas non ea quam vita ista promittit, sed illa de qua dicitur. Cum cederit dilectis suis somnum, ecce hereditas domini. Et hæc hactenus de beatitudine.

De Iudicio. et qd Astronomi et doctores etiam Catholici qui tempus iudicij prædixerunt manifeste delusi sunt. Caput. xxxix.

Supremi dies iudicij, et generales carnis humanę resurrectionẽ multi prædicere voluerunt. Sed in omnibus huiusmõdì variatõis cõpertusẽ Christi dicitur eẽ verissimũ. Nõ est vestrum scire tpa et momẽta, quę pater posuit in potestate sua. Lactãtius allegãt illud psalmi. Mille anni in cõspectu tuo, tãqz dies hesternã q̄ præterijt, sex milib⁹ annis, credidit mūdũ duratur, quot diebus eẽt cõditus ab initio. Concordat huic sententię quod legitur in Talmud hebreorũ, In eo nã libro vbi agitur de Idolatriã scribitur, filios Deie q̄ fuerunt antecessores nostri, filij pphetarum Carmelitę, sic dixisse. Sefet alapim sana sia holaz, sene alapim tou, sene alapim tozat sene alapim dies messie, quod sic interpretatur. Sex mille ani fuerit mundi, hoc est assignati sunt mũdo a Deo, duo millia vanitatis et inanitatis, qz sine lege trãsierunt, duo millia legis, duo millia Christi. Eodem fere modo lapsi sunt Methodius, Beda Eusebius, et alij q̄ sex dies operationis diuine, et septimũ quietis frustra cõtemplantes, et cuilibet diei chiliades supstitiose satis assignãtes ad summas septẽ milium annorũ duxerunt excursus seculorũ. Huic cabalisticę numerorũ rationi videtur alludere, quod a catholicis doctorib⁹ et præcipue quod in fine librorum de ciuitate Dei dicitur ab Augustino. Sex scilicet eẽ mundi etates, et tẽporis huius nostri seculi articulos. Primã ab Adam ad Noe, secundam inde vsqz ad Abraham, nõ equalitate tempoz, sed numero generationũ. Denis eniz generationibus ambę terminãtur. Hinc sicut Mattheus recitat, tres etã

Liber Tertius

res vsq; ad Christi subsequuntur aduentus, que singule, denis & quater-
ternis generationib; implentur, ab Abraham vsq; ad David vna, altera
inde vsq; ad trasmigrationē Babylonicā, tertia in vsq; ad Christū
Sexta que nunc agit que finē sit habitura nō dixit, hūc finē volēs
q̄busdā signis Christi ondere dixit. Surgēt gēs cōtra gentes & erūt
terremotus magni, et pestilētię, et fames, quibus verbis mor^o Bre-
gorius, cum videret multa ex his que dicuntur a Christo tempestate
sua contigisse, putauit adesse diem iudicij, veruz pphetię ac vaticinia
omnia, tot sunt obscuritatibus obūbrata, tot ambagib; inuoluta
vt nisi iam adimpleta possint vero nunq; intelligi. Iustiniani impe-
ratoris tempore circumferebatur oraculuz, quo dicebatur munduz
cum prole sua periturū, cuz ad Romanuz imperiū Africa rediisset
et cum eo tempore Belisario duce, strenue rem agente rediisset, puta-
batur in foribus adesse iudiciuz. Subpauidi ones arrectis animis
circumspectabant, vnde conflagratio generalis erūperet. In hac cō-
muni gētuz ac populoz trepidatione ac tumultu, pugne cuiusdā re-
pentin^o euent^o, cū summa omniuz admiratione pene ac risu declarauit
oraculum Nam post receptam Africam, cum vellet idēz impera-
tor liberare a Gothis Italiā, duces nomine Mūdum, ad preclari idē
negocij misit cuz exercitu, q̄ in ipsis Italię faucibus, contra Gothos
infolicitē pugnās, cuz prole occisus est. Mox cum rumor increbu-
isset. Mūdū ducē periisse, vaticinio intellecto, timore iudicij func-
tus est Mūdus. His adiungēdus est error Astronomozum, tam
Hebreozum q̄z nostrorum temeritatem suam frenare nolentium.
Abraham Hebreus astrologus, qui princeps cognominatur a suis
is, cōiunctioni Jouis cuz Saturno Mosis natiuitatez regnū Is-
rael, et legis promulgationē attribuit, et cuz anno Christi millesimo
quadringētesimo q̄dragesimo quarto. in Cācroz, rursus post ānos
viginti. hoc est. M. cccclxiiij. in piscib; futurā preuideret eā cōiunc-
tionem, putas redeunte causa rediturz effectuz. Mesā in altero pre-
dictozum coitū expectari debere p̄cinit, sed nō solum non venit s; ea
R iij

Liber Tertius

tempora tãta Judæorum strages est insecuta, vt ex omni Hispania vbi opibus et multitudine plurimũ coaluerat, nostris dieb⁹ a Ferdinãdo rege finito Granatẽ bello ad vnuz oẽs etiã eieci sint Arnald⁹ etiã noster varicinari voluit año Christi. M. cccclv. ob cõuentũ triuz superiorũ planetarũ in aquario, vl' M. cccc. lxxiij. ob conexionem supradictorũ Saturni et Jouis in piscib⁹, vcturuz Antichristum. Sed cuz ea tpa iaz preterierunt, agitur et nunc a Christo años M. cccc. xlvij. eos pfecto ignorãtes, arrogãtes, mēdaces, leues, et ridiculos, nugigerulos declarat euentus.

¶ Futuram esse diem iudicij

¶ Ca. xxx.

Sed quanq̃ sit incertum iudicij tempus, certuz tamen est futuruz iudicij, nã carnis resurrectiones et Platonici concesserunt, et Sibyllę p̃fagierunt, et p̃phetę p̃dixerunt. Christ⁹ cõfirmat p̃dicat apli, nũciant astronomi, et q̃d plurib⁹ opus ẽ: Conflagrationis extreme memoria vel a demonib⁹ ẽdita, vel a coelo postensa in antiquis gentiliuz libris celebratur, inde illud Duid, in primo Metamorphoseos libro de Ioue loquentis.

Esse quoq̃ in factis reminiscitur, affore tempus

Duo mare, quo tellus, correptaq̃ regia coeli

Ardeat, memini me apud Petruz Aponensem in eo libro, qui consiliator inscribitur legisse, tempore diluuij generalis planetas omnes sub aquatico piscium signo conuenisse, et conspirantibus astris in animaliuꝝ perniciem coelũ coniurasse, forte pari modo volunt aliquãdo futurum, vt planetis omnibus in Leone coniunctis, qui flãmis gerantis est nature, virtus ignis supra moduz excrecens ceteris elementis et cunctis animãtibus moliarur interituz, sed quia hinc sequi videtur diem illaz ab astronomis posse p̃uideri, vt pote qui peritiam habent motuũ coelestiuꝝ. puto hinc admirãduz ac terribilez effectuz nõ a coelo, sed a Dei volũtate pendere, que cuz sit etiã angelis et beatis inscrutabilis, p̃sciri nullo modo iudicij datur nisi a deo ipso reuelẽt, et cuz apostolis id scire desyderãtib⁹ et sup eo Christum

Libet Tertius

interrogatibus, responsus fuerit, non est vestrum scire tempora et momenta, quae pater posuit in potestate sua, credo id frustra sperari a posteritate, et satius esse desistere ab hac tam curiositate temeritate. Non delunt etiam nostris temporibus, quae dicantur appropinquare tempus Antichristi, quaedam quoque prophetam breui nasciturum quae magnam moerorem et legum varietatem inducat, fuerunt quae dixerunt a Christo usque ad Antichristum, mundum sex aetates habiturum. Et primam fuisse apostolorum, secundam martyrum, tertiam doctorum, quartam anachoritarum, hoc est secedentium, ut Pauli primi heremite et Antonii ac similium, quintam monachorum, sextam mendicantium, et hac euoluta, putant Antichristi tempus affuturum. Sed cum omnia sint incerta et plena fabularum, illud Christi tenendum est. Estote parati, quia hora qua non putatis, filius hominis veniet.

De Helia patre Carmelitarum. ante diem iudicii praemittendo.

Caput. xxxi.

Helia patrem nostrum praemittendum a Deo, canit Malachias, sic enim iij. capite dicit. Ecce ego mittam vobis Heliam resurrexerit, antequam veniet dies domini magnus, et terribilis, vel ut interpretati sunt septuaginta, illustris qui conuertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres, ne forte veniens, percutiat terram anathemate, vel ut translulerit septuaginta, penitus. Ad quid hoc peculiariter praemittat Heliam declarat Augustinus. xx. li. de ciuitate Dei ca. xxix. dicens cum exponendo leges spiritualiter ac mystice conuersum corda patrum ad filios, et filiorum ad patres, hoc est opere impletur ut filii quae leges formaliter interpretantur, tum temum ea sic intelligant, ut sancti patres eorum intellexerunt, et ideo cum Christo in transfiguratione Moyses et Helias recte apparuerunt, ut ostenderet vterque legis sensus, per Moysen literalis, quem Iudei in coecitate sequuntur, et per Heliam mysticus, tenent electi Christo consentire ac testimonium ferre, conflaturum orbem, morituros homines, atque resurrecturos, Christum in maiestate venturum ac apparitum, et de misericordiae operibus scrutinium habitum, bonos in vitam malos in ignem missum non dubitamus. Si vero haec ad ple-

R iij

Liber Tertius

num scire desyderas, quod ut facias etiam atq; etiam te hortari non desino, Augustini vigesimum librum de ciuitate Dei frequenter es uoluas, ipse namq; testimonijs vndiq; contractis, lrās nostras atq; gentiles vet^o instrumentum atq; nouuz excribēs summo ingenio, summa diligētia de ijs luculētissime disputauit, hęc sunt q̄ si memorie tenueris et frequēter quasi ruminādo meditatū fueris, egritudinis tue molestias patiētissime feres, et cōstanter huius vite mortalis bona eque ac mala peritura cōtemnes

De sacra scriptura. et primum cur a deo suauibilis **Ca. xxxij.**

Quāgnuz et mirabile cōtra corporis dolores et animi tristitiā, inuenies ex sacre scripture lectione remediuz, et certe iudicio meo null^o est sermo q̄q; sit acuratissime cult^o, et summa eloq̄tia ornatus ac splēdidus, q̄ mentes egras magis cōsolari et curas eque possit demoliri. Feci ego p̄ sepe piculu3, nā cuz fueri aliq̄n circū uētus mltis āprietatib^o (quaz feracissimā est turbulēta ista mortaliuz vita) p̄fugi sp̄ ad codices sacros taq; ad arce3 munitissimā, et p̄ntas neū medicamētuz āimi laborātis, et q̄d in eis q̄rebat leuamē inueni, nec a spe, nec a desyderio meo su3 fraudat^o. Sepenūero meū cogitauī, vñ taz suauibilis sit ista sc̄ptura, vñ tā potēter influat in aīos auditoz, vñ tñ habeat energie, ut nō ad opināduz rātuz, sed ad solite credendū omēs inflectat, nō est hoc imputāduz rationuz euidētie quas nō adducit, nō artis industrię, aut verbis suauib^o, et ad p̄suasōduz accōmodatis, quibus nō utitur. Sz vide an id in causā sit, q̄ p̄suasi sumus eaz a p̄ma veritate fluxisse, sed vnde sum^o ita p̄suasi nū si ab ipsa: quasi ad ei credendū nos sua ipsius trahat autoritas: Sz vnde oro hāc sibi autoritatez vēdicauit: neq; enim vidim^o nos Deū concionātez, scribētez, docentē, tamen, ac si vidissem^o, credim^o et tenemus a spiritu sancto fluxisse q̄ legimus, forsitā fuerit hęc rō firmiter adherēdi, q̄ in ea veritas sit solidior, q̄uis nō clarior, h3 enim omnis veritas vim inclinatiuā, et maior maiorē, et maxima maximā

Liber Tertius

nam. Sed cur ergo non omnes credunt euangelio? Respondeo, qd non omnes trahuntur a Deo. Sed quid longa opus est disputatione firmiter sacris scripturis ideo credimus, qd diuinam inspirationem intus accipimus

Contra philosophos dicentes credere nos scripturę sacre ppter cōsuetudinez Ca. xxxij.

Oscunt philosophi virtute cōsuetudinis id effici, etenim vt aiunt illa, in quibus fuim⁹ et nati, et ab infantia imbuti, et hacten⁹ educati, sic nos afficiūt vt ea reliquere quasi naturalia nō possumus. Verum id friuolum, quomodo nanq; pprias cōsuetudines, quomō patriam, quō parētes qui nos genuerūt, a quibus his imbuti et educati sumus, vnq; relinquerem⁹, si cōsuetudini tantum tribuim⁹? Que fuit vnq; consuetudo lōgior, perēnior, blādiōr, dulciōr, q̄ ea q̄ inter parētes et liberos intercessit: et tamē relinquit homo patrem et matrem, et adheret vxori suę. Sed dices id fieri, qd omni consuetudine natura sit fortiōr, et qdē id fateor, et erit iste nihilocus ad arguēdum, si est consuetudine natura validiōr, vt obijcit, cur ergo rō naturalis q̄ fidei nō cōsentit, fidez nō frangit, neq; n. virginē peperisse et Deus concepisse natuta psuasit, imo et dissentit. Cur ergo cōsuetudinem sicut in abducēdis a parētib⁹ liberis, sic et in credēdis natura nō vincit: Inest ergo scripturis sacris nescio quid, imo scio qd natura sublimius, i. inspiratio facta diuinitus, et diuine irradiationis influxus certus. Qd si et aliarum religionum Hebraice et machomee tanq; exēpla pduxeris, in quibus est ascēsus qui nō diuino influxui sed imputāndus sit cōsuetudini. Respondemus eorū religione cōtineri humilia, et nihil fere supra terrena ac humana, quibus credendis cum non multū natura reluctet. Consuetudo facile opitulat, nostra vero sunt sublimia, diuina coelestia, creditu difficillima, q̄bus cū fortiōr cōsuetudine natura cōtradicat, necesse est vt inspiratio faueat. Ex q̄ forte concludi nō immerito possit fidei, spci, et charitatis habitus acq̄itos nō sufficere, sed infusos euz inspiratione haberi oportere.

Liber Tertius

tere. Nō magni ergo momenti (vt dicere coeperam) esse nō pnt verba, q̄ spiritu sancto inspirate sunt. Tñ mentib⁹ multorum fide liuz, seu religio, seu magis q̄dam supstitio id faciat, iā duduz infedit vt sacroz s̄boz sensus ad q̄cūq; opanduz nō sufficiat, s; opus eē s̄ba ip̄a in ea qua p̄muz plata sunt lingua pferri, quod sentire videt. Origenes in p̄mo libro contra Celsūm dicens, demones s̄bis q̄busdam lingua illi⁹ vbi loco sortiti sint, a Magis coartari, ab alteri⁹ lingue vocabulis, sensuz eundez faciētib⁹, quasi magū nō audiāt, nil moueri: habet igitur vitale nutrimentuz venerāda maiestas sacraz sc̄pturaz, p̄pterea cū audisset Christ⁹ p̄pter parabolam de his q̄ intransia per os, nō coinquant animā, quosdā insipientes a fide recessisse, et ideo aplis dixiss; nunq̄d ⁊ vos vult; abire: Rñdit Petr⁹, verba vite eterne habes, ad quē ibim⁹: est in eis s̄bis vestita nuditas, multiplex simplicitas, sublim; humilitas, ⁊ habilis vniuscuiusq; ingenio subtrūitas, ē in ea q̄d rudib⁹ foris pateat, et q̄ eruditos introitus ad ducat ē q̄d fortiores robuste exerceat, et q̄d ibecillis vltro se exhibeat.

De multiplici sensu sacre scripture

CA. xxxiiij
Scriptura sacra nulluz putamē h; nihil diminutū, nihil ociosuz, nā non s̄ba soluz, vez et res ⁊ facta significāt, si sensuz s̄boz attendis, historiā habes, si significātiā rez aspicias, vt q̄ agnus typic⁹ Christū significet, allegoriā vides. Si ad mores referas, vt q̄ Chūs a nobis cū s̄tutuz odorib⁹ est querēdus, q; sancte mulieres cū aromatibus ad monumētuz venerunt, tropologia est, si ad coeluz rez transferas. Ut cū p̄ Hierusalez coelestis patria designatur anagogiaz facis. Hñc et Hebrēi sensuz hunc quadruplicē in sacris literis. Literales appellāt Pēfat, hunc sicut apud nos Nicolaus Lyza, sic apud eos Rabi Salomon, et Clemei pertractarunt. Allegoricus dicitur Midras. Unde exat Midras Rut, et Midras celet, hoc est mystica Rut, et Eccl. astis expositio, ⁊ doctores thalmudici hanc sequuntur. Tropologicā appellāt Sechel, in q̄ Abrahāam ab Nazara ⁊ Leuibē, Ber son ⁊ Rabi Moyses Aegypt

Libet Tertius

tius defudarunt. Anagogicus autem Cabala nuncupat, nā expositio illa legis, tāto verior quanto abstrusior, quā Moyses ab ore dei dicitur accepisse nō ex libris discibat, neq; enim scripta erat, sed a docente suscipiebatur a discipulis tanq; res sacra et habenda inter arcana Cabala nanq; susceptio interpretat, et hec expositio a literali sensu ad anagogicū quasi a terrenis ad coelestia volare cōtendit. Sensus hunc quasi animā legis, et verborū medullā ne amitteretur post captiuitatez Babylonicā Esdras puocatus septuaginta duob; sapientib; in scriptis redegit, et in septuaginta duo volumina digessit que Deo p̄cipiente palā legenda nō proposuit, sed soluz legis spiritus, ac in sacraz litterarum studio exercitatis ac sapientib; vitis communi cāda edixit, hos sensus Paul; apostolus spirituz vocat, cuz rep̄t hē dens Judēos, qui soli lrāli innitebātur dicit, lrā mortificat, spiritus autez viuificat. Notandum insuper hos sensus posse Moysis faciem oppilari, lrālez at esse veluz ei suppositū, quo ad huc Judēoz prospectus (ne veritatez videant) impeditur, ppter qd Malachias ppheta dixit Heliam Carmelitaz patrez pphetaz magnuz et admirabilez, ante Christi aduērum ad iudiciūz p̄mittēduz, q̄ scripturā spiritualliter exponens, et velum a facie Moysis detrahens, patrum ad filios corda conuertat, sensus hos mysticos credimus Christus tradidisse discipulis, cum (vt scriptum est in euangelio) aperuit eis sensum, vt scripturas intelligerent, de his etiaz intellexit cum dixit, scrutamini scripturas, ip̄e testimoniūz phibent de me sed ideo defecerūt scrutātes scrutinio, qz quod erat in sensu q̄rebant in textu, q̄ vero ad hos sensus sit recurrēdum, docet ip̄e Christus, q̄ fere sp̄ mystice loq̄batur, vt in parabolis ei; manifestat, cuz igit eodez sp̄u quo Christus loq̄batur, data lex fuerit, innuit q̄ sic q̄renda sit veritas in p̄bis legis, sicut modo q̄ritur in Christi parabolis

Quæ et cur scriptura sacra arce legis p̄pat Ca. xxxv.

Scriptura sacra foederis arca est, intus et foris deaurata, aurum interius charitas in Deum, auruz exteri; dilectio est

Libet Tertius

in proximum. In arca tria sunt. Lex Dei, virga Aaron, et Manna
Lex docet quid agendum, a quibus cauendum, dat precepta moralia
que sunt de lege nature, in sua adhuc maiestate perdurant, dat pre-
cepta ceremoniarum, hoc est sacrificiorum. Veteres enim sacra cerimonias
appellabant, hec quia Christi quod verum est sacrificium erat figura,
Christo veniente cessauerunt, et que sunt in melius commutati, dici
destructa et soluta non debent. Non enim venit Christus soluere legem
sed adimplere, et ut supradictum est consummare. Est quia in melius
commutat non soluit, sed quod minus erat, quod inchoatum, quod
vacuum, supplet, perficit, et adimplet, pro omnibus. n. antiquae legis sa-
crificiis, vnicuius Christi sacrificium nos habemus, et quod Christus ille
agnus sit, quem Iudei quinta decima Marcij luna paschalis solen-
niter offerebant Iohannes Baptista, a litera ad spiritum, hoc est ad sensum
transiens allegoricum, manifestat eum inquit. Ecce agnus Dei, ecce qui
tollit peccata mundi, ac si diceret, non ille agnus animal brutum, ut ver-
borum textus, sed iste, ut innuit spiritus et sensus saluare nos potest. Dat insu-
per iudiciorum precepta, que si placent, obseruare permittimur, dum mor-
do non putemus ea veteris instrumenti auctoritate seruanda. Nam quod
ad hec, instrumentum illud est antiquatum, rescissum abrogatum, sed si ex-
re esse videatur denuo institui, et legibus haberi non veritum, quod si
fiat, debent obseruari et pro legibus haberi, vniquod (ut diximus) non
a veteri instrumento sed a noua sortitur instituto. Item in arca est vir-
ga, quia in scriptura sacra est imperium quo regimur, cuius auctori-
tas descendens a Christo in summis pontificibus transit a pontifice in impe-
ratorem. Pontifex. n. est mediator Christi et hominum. Nam regnum
Christianorum magis est sacerdotium dicendum quam imperium, dicere Pe-
tro apostolo, genus electum, regale sacerdotium. Quare pontificatus
non in locum imperij subrogatus, sed imperio est suppositus, ut a pon-
tificatu regat imperium, et quod pontificatus sanctitas faciendum ar-
bitratur, imperatoria maiestas exequatur. Unde et duplex est gladius
vni, vnus spiritualium, qui est pontificis, alter temporalium, qui potest

Liber Tertius

tifici et imperatori est cōmunis. Sed habet eum pōtifex in vagi
conuersum. Imperator vero tenet manu strictus, in vaginaz puer
sus est auctoritatis possessio, manu autē strictus auctoritatis execu
tio. vterq; a Christo pōtifici, alter a pōtifice datur Imperatori. Vir
ga hęc aliquādo florēs aliquādo arida, aliquādo mollis, aliquādo du
ra. Nostrę enī gentis imperiū, nunc humile, nunc sublime, nunc
flexibili et lenta, nunc ferrea et rigida vtitur potestate, quia nōnunq̃
iusticia seruiēs agit, nonnunq̃ equitas inclemētiā, et misericordi
am mitius dulcescit, cum floret autes nō terreni rois, sed diuinę
futuris id opus est. Nā Christianę gentis imperiū coeleste, non hu
manum agit arbitriū. Item in arca est māna, quia scriptura sacra
spe futurę vitę et coelestiuū bonoruū promissione, in hui⁹ vitę desero
to nos pascit, donec extincto Mose, Jesus est alter dux in terraz res
promissionis inducit. Testamentum vetus misterijs ac figuris est
refertum quarum multę iā diu intellectę, multę quotidie reuelātur
multa in futurum ab eodem spiritu qui eas cōdidit docenda seruan
tur. Recitat Plini. de hist. natur. li. octa. ca. vigesimo septimo. Ue
nenatis pabulis cynere herba ceruos mederi, percussos a phalāgio, qđ
est aranei genus cācros comedere, cuz vulnerati sunt dictami, pastu
sagittas eūcere hirundines vexatos pulloz oculos Coelidonia sanas
re. Mustelam in muriū venatu ruta se fouere, anguez hyberna las
tebra visu obscurato herbę marathro sese apricantem oculos repara
re. Elephātem cameleōte deuorato, qui herbę est cōcolor, oleastri fo
lijs veneno occurrere. Quęadmodū his et alijs animalibus reme
dia morborum dantur a natura, sic nobis a Deo contra spirituales
morbos data est scriptura, dicente Paulo Quęcunq; scripta sunt,
ad nostram doctrinaz scripta sunt vt per patientiaz et cōsolationez
scripturaz spem habem⁹. Primo igitur loco scriptura sacra tibi les
genda est. Secundo doctoꝝ codices approbati. Tertio philosophi,
qui de moribus disputāt, et poętae graues, qui mira eloquentię sua
uitate philosophię seueritatez cōdiunt, sup̄ciliūz ponunt, frontem

Si

Libet Tertius

caperataz extendunt, et veternosum ei senium auferente, venustatis gratiã, et iuuenilem quẽdam decorez inducunt, nihil em̄ est aliud vera poesis q̄ philosophia q̄dam mystica, fucata, interpolata. Quarto historie, ac spiritualiuz ciboꝝ varietate refectus in hac pulchra ac sancta supellectile cõstitutus, potes et egritudinis vitę perferre molestiam

De sanctorum imitatione

Ca. xxxvi

Templa fortitudinis, ac paciẽtię, spei, lōganimitatis, et perseuerantię frequẽter legẽda sunt, et semp habenda est añ oculos sanctimoniam cõfessorum, pudicitiam virginuz, cõstantiam martyꝝ, hoc sit speculũ ad quod animę tuę, quę spõsa est Christi caput amicitias, faciem lunias, sinuz exornes, vt in vestitu deaurato, charitatis circũdata varietate virtutum, cuz huius vitę noꝝ p̄cesserit, et eterne vitę dies illuxerit, ambulare honeste valeat inter triumphales choros paradisi, et habens vestẽ nuptialem, possit eternis adesse cõuiujs, bona illa Romanoz antiquitas, q̄ virtutuz lapidib⁹ orbis terrarum fundabat imperium, vt ad imitãdum iuuenes puocaret, pãgebat in cõuiujs egregia maioruz facinora cõprehensa carminibus. Simili officio religiosi oēs et nos p̄cipue cuz cibo reficimur, semp vnuz nobis cõtentiose legentẽ om̄es auscultam⁹, et cũ silentio comedẽtes erectis ad cõcionãtes nõ oculis, sed mētibus fere semp auidius sumimus animoz ad mensam alimenta q̄ corporoz, et certe (iudicio meo) p̄det hinc magna ps religiosę vitę, quid em̄ est aliud cõmunis hæc lectio, q̄ vitioꝝ extirpatio, spiritualis p̄fect⁹ exhortatio, et quedã generalis virtutuz irrigatio: Cõuerte ergo mentẽ ad cõtemplãda gesta sanctoruz, et quasi tuaz p̄tesus ignauiam q̄ nihil adhuc egeris viro dignum, mitte manũ tuaz ad fortia, et vigorem, elationẽ, ac sublimitatẽ illoꝝ emulare. Cũ videris in pueris, vt in viro, in fœmineo sexu vt in Catharina, in paganis ipsis q̄ Deus ignorabant, tantaz experimẽta virtutũ pudebit te, q̄ vir, q̄ Christian⁹ es, cui coelũ i hereditatẽ p̄mittitur, vnã egritudinez ferre nõ posse. Lege Reguz libꝝos inue

Liber Tertius

nies reges David in aduersis omnibus q̄ multa p̄pessus est, patientē
piuz, mitez, longanimē, et a Dei timore nunq̄ discedentē, et in psal
mo d̄r. Ego autē in flagella parat⁹ ium, et fact⁹ sum sicut homo nō
audiēs, et nō habens in ore suo redargutiones, qm̄ in te dñe speraui
tu exaudies me dñe Deus meus. Lege Ezechiaz regē in lecto iacen
tem cuz lachrymis cōuersum ad parietē, q̄ndecim vitę ac sanitatis
ānos impetrasse. In sc̄do Nachabeoz reperies matres cuz septem
filijs p̄ paternis legibus tyrāno resistere, et cōtemplatus animuz in
foemina plusq̄ virilē, ne habere iudicē in virili corpore animum
foemineuz, fortius nisi fallor eniteris. De nostris, hoc ē de Christianis
nihil dixerim. Sunt em̄ om̄ia huiusmodi exemploz plena volu
mina. Et Christianę vitę regula est, mala pati, et mala nō reddere,
p̄fectionis nostrę summa hęc est, p̄cutienti vnā maxillā prebere et al
teraz, auferenti tunicaz donare et palliuz

De assidua dei deprecatione. Cap. xxxvij.

Superest, vt Deo ac Dei amicis assiduis supplicationib⁹ te
commendes, et vt amici Job egrorāti cōsulebant ad sanctos
rum aliquē conuertere. Sic futuruz est vt saluis mercib⁹ et nauis, ves
tis passis, ventisq̄ secundis, cuz magno meritozuz p̄uētū ac foenore
portuz sempiternę quietis introeas. Quaz tibi mihiq̄ cōcedat pa
ter misericordiaz, et Deus toti⁹ consolationis, q̄ consoletur nos in
omni tribulatione nostra Amen.

Hęc habui de tenui facultate mee penurte, que diuturnę nostrae
amicitię, et mutue charitatis officio dederiz. Tu ex ingenij tui ferti
litate ac copia, ex laboris tui opera ac industria cōquires plura atq̄
meliora, que his nostris adiuncta tibi ad coelestem patriā properan
ranti erunt pro vehiculo Vale.

ΕΤΕΛΟΣ,

S ij

Patientie et Ire conflictus ex
Dionysij ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ.

Acces modesta graui stabat patientia vultu
Per medias immota acies. variisque tumultus
Vulneraque et rigidis vitalia peruia pilis
Spectabat. defixa oculos. et lenta manebat
Hanc procul ira tumens spumanti feruida rictu
Sanguinea intorquens suffuso lumina felle
Ut belli exortem. teloque et voce lacessit
Impatiensque more conto perit. increpat ore
Dirutas quatiens galeato in vertice cristas
En tibi martis ait. spectatrix libera nostri
Excipe mortiferum securo in pectore ferrum
Nec doleas. quia turpe est gemuisse dolore
Sic ait. et stridens sequitur conicia pinus
Per teneros crispata nothos. et certa sub ipsum
Defertur stomachum. rectoque illiditur tetu
Sed resilit duro lorice excussa repulsa
Prouida nam virtus conserto adamante tralicem
Induerat thoraca humeros. squamosaque ferri
Fexta per intortos commiserat vndique nervos
Inde quieta manet patientia fortis ad omnes
Telorum nimbos et non penetrabile durans
Nec mota est iaculo monstri sine more furentis
Opperiens proprijs perituram viribus iram
Scilicet indomitos postque stomachado lacertos
Barbara bellatrix impenderat. et iaculorum
Nube superuacua lassauerat irrita dextram
Cum ventosa leui cecidissent tela volatu
Ictibus et vacuis hastilia fracta iacerent

Tertitur ad capulus manus improba, et ense corusco
Connixa in plagam, dextra sublimis ab aure
Erigitur, mediumq; ferit libzata cerebrum
Erea sed cocto cassis formata metallo
Tinnitum percussa refert, aciemq; retundit
Dura resultantem, frangit quoq; vena rebellis
Illium chalybem, dum cedere nescia cassis
Excipit assultus, ferienti et tuta resistit
Tra ubi truncati mucronis fragmina vidit
Et procul in partes enssem crepuisse minutas
Jam capulum retinente manu sine pondere ferri
Mentis inops, ebur in foelix, decorisq; pudendi
Perfida signa obijcit, monumenta tristia longe
Spernit et ad proprium succenditur effera letum
M. sile de multis que frustra sparserat vnuz
Pulvere de campi peruersos sumit in vsus
Rasile figit humi lignum, ac se cuspide versa
Perfodit, et calido pulmonē vulnere transit
Quam super assistens patientia, vicinus inquit
Exultans vicium solita virtute sine vilo
Sanguinis ac vite discrimine, lex habet istud
Nostra genus belli, furias omnemq; malorum
Militiam, et rabidas tolerando extinguere vires
Ipsa sibi est hostis vesania, seq; furendo
Interinet, moriturq; suis ira ignea telis.
Hec effata, secat medias impune cohortes
Egregio comitata viro, nam proximus Job
Deserat inuicte dura inter bella magistre
Fronte seuerus adhuc, et multo vulnere anhelus
Sed iam clausa truci subridens vlcera vultu
Perq; cicatricum numerum sudata recenset

Milia pugarum, sua premia, dedecus, hostis
 Illum diua iubet tandem requiescere ab omni
 Armorum strepitu, captis et perditis queq;
 Multiplicare opibus, nec iam peritura referre
 Ipsa globos legionuz et concurrentia rumpit
 Agmina vulniferos gradiens intacta per imbres
 Omnibus vna comes virtutibus associatur
 Auxiliumq; suum fortis patientia miscet
 Nulla anceps luctamen inuit virtute sine ista
 Virtus, nam vidua est quam non patientia firmat

Excusum est hoc opus egregium Dauentrig in edi-
 bus Alberti Pafract Anno Redemptoris nostri
 Millesimo Quingentesimo Decimo
 quinto Mense Januarij

Deceatōs i x o p̄

Deceatōs i x o p̄ in Disce mori

Disce mori, ditor iste tua et praestantia formo

Exiguo ducant tempore, Disce mori

Disce mori. vna vel febriula corporis omnes

Vna vel extingnet sed cito. Disce mori

Disce mori. nil diuitijs ~~et~~ inuentis istis

Est humana fugax gloria. Disce mori.

Disce mori. Christum lege atq; imibe Christi

Cuncta in eo pariter sunt bona. Disce mori

Disce mori. nil hic no est mortale. caditum

Utq; bene hic possit vivere. Disce mori.

Flexes si p̄ncip̄ vni tua tempora mensum

Ridet, quā no sit forsitan vna dies.

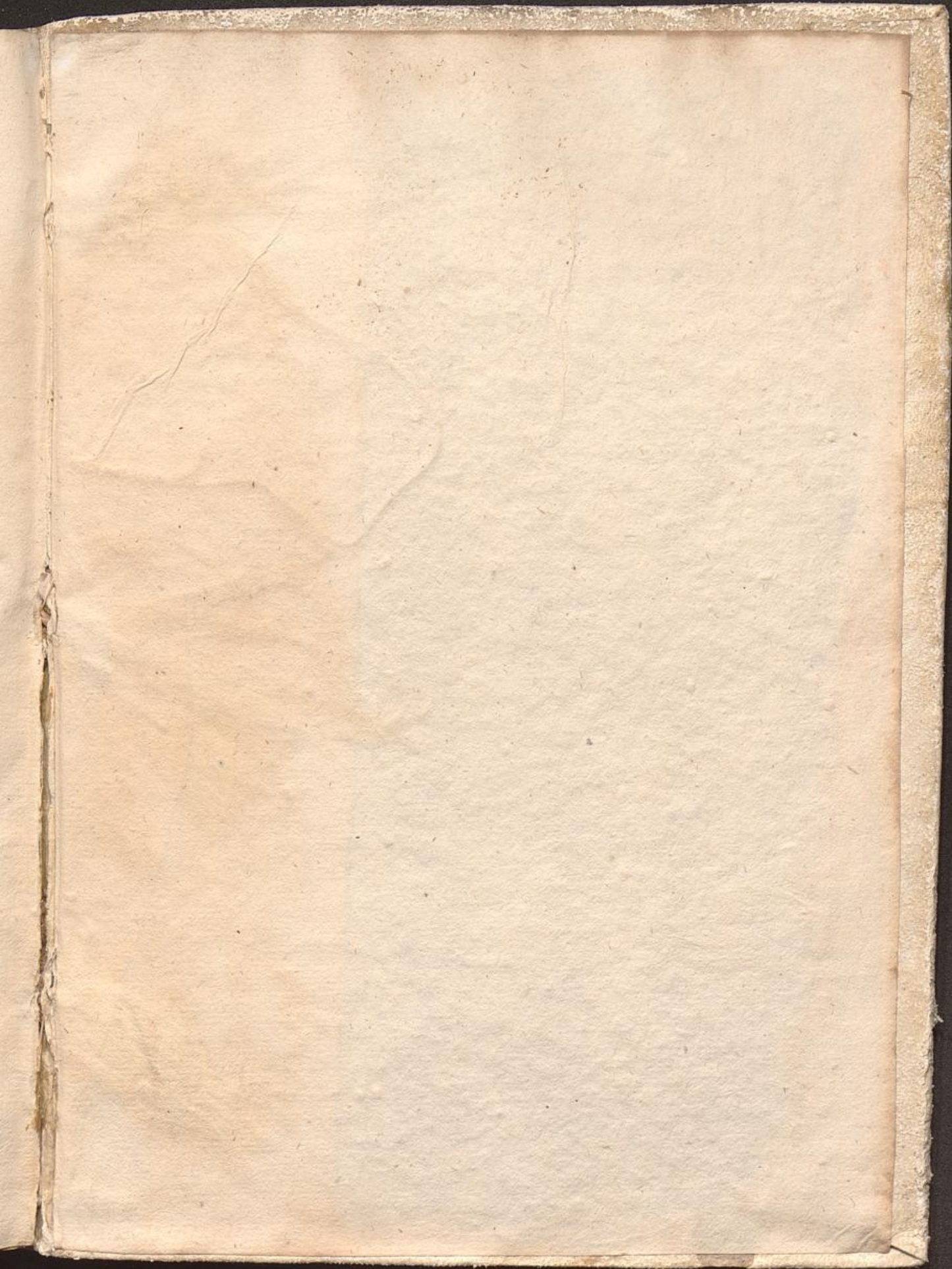
Disce pati.

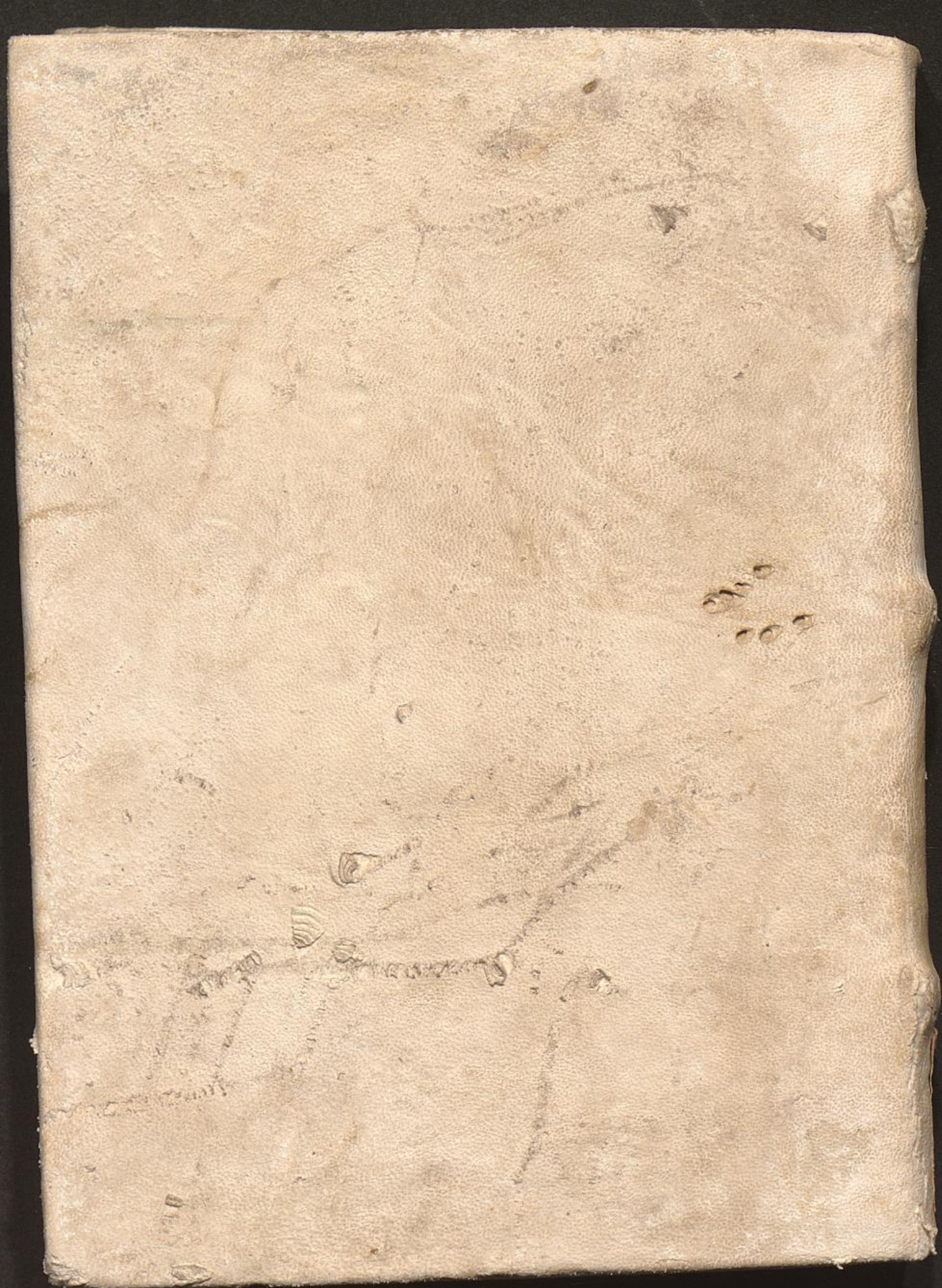
- Disce pati, magna est sanæ patientia virtus:
Magnâq; dat multib; remoda, Disce pati.
- Disce pati, rimotot su tu lenire dolores
Incedè & possit vivere, Disce pati.
- Disce pati, & mores aliorum ferre labora.
Ditâq; ne moneant te mala, Disce pati.
- Disce pati, fatib; siquidem quicunq; repugnat
Ille malum duplicat iam sibi, Disce pati.
- Disce pati, hoc si forte nequit ducenda tibi vxor.
Ibid ab hoc disces iam cito, Disce pati.
- Disce pati, morbosq; gravâtes, sanosq; dolores
Sinq; minit; noceant ij tibi, Disce pati.
- Disce pati, affectusq; tuos rohibere, malosq;
Fortunæ asultus, damnaq;. Disce pati.
- Disce pati, equo animo morte quæ venit accipâ
Nam morte effugias nulla ope. Disce pati.
- Disce pati, Christum quæ pro te passus & ipse est
Apponet Christo, te cito. Disce pati.

In laudem sicut Baptiste Mantuanij

Aonidum choribus ille sacris qui psallere solet
In vicis pingi respice montis erit
Aspire Baptista comitum carmine scandit
Carmeli vitæo flumine dulce inguit.
Lator amicum modum se prebet Apollo
Vocali modulo plerumque sonora monent.
Hic ubi odorifera uolentibus arbor saltus
pratag perpetuo gramine læta uicinat.
Aptus & hic nobis locus est Lebethrides animi
Hic bene dulcoribus cantibus æna fauent.
Hic hic æna ferenda hic hic resonantia & Echo
Testudo. cythara. barbita. plerumque chelys.
Nec Rodope tantum omne dat Parnassia cypres
Quantum Carmeli prius æna melos.
Monte igitur nostro inter mimentabere montes
Et tua Parnassij gloria maior erit.
Hic dormam pariter feriem Baptista nepotum
Imidus interea crassa venena uocet.

TELUS

Th

597